

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07033

LEBNS UN GESHTALTN

Sarah Hamer-Jacklin

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שרה האמער־דזשאקלין

לעבנס און געשטאלטן

(דער ציילונגען)

צייכענונגען פון לאָאָ.

ארויסגעגעבן פון דער נאָו־אָר־אָדאַמסקער סאַסייעטי

ניו־יאָרק, 1946

Copyright 1946

By SARAH HAMER-JACKLIN

New York, N. Y.

Printed in U. S. A.

נאָוואַראַדאַמסק

נאָוואַראַדאַמסק — אַ שטעטל אין פוילן. איידער דער צווייטער וועלט־מלחמה, האָט דאָס שטעטל געהאַט אַ באַפֿעלקערונג פֿון אַ צען טויזנט, און איז געווען אַ צענטער פֿון אידישער טראַדיציע און לעבנס־שטייגער. היינט איז פֿאַקטיש דאָרט מער נישט קיין אידיש לעבן.

צו שטעלן אַ מאָנומענט די קדושים פֿון נאָוואַראַדאַמסק איז נאָך צופֿרי, — די וואונד איז נאָך צופֿריש, אָבער צו פֿאַרפֿיקסירן קינסט־דעריש דאָס אַמאָזיקע אידישע לעבן אין קליינעם שטעטל, איז זיכער ווינשנסווערט און אין צייט.

אונדזער באַגאַבטע לאַנדספֿרוי, די שריפטשטעלערין שרה האַמער־דזשאַקלין, וואָס שטאַמט פֿון אַ חסידישער משפּחה, האָט אין אירע דערציילונגען אויפגעלעבט אַ גאַלעריע „לעבנס און געשטאַלטן“ פֿון אונדזער שטעטל.

די נאָוואַראַדאַמסקער לאַנדסלייט זיינען שטאַלץ, וואָס זייער היים־שטאַט האָט אַרויסגעגעבן אַ באַגאַבטע שריפטשטעלערין, און זיי זיינען העכסט צופֿרידן וואָס זיי האָבן די געלעגנהייט אַרויסצוגעבן אירע דערציילונגען אין בוך־פֿאַרם.

די נאָוואַראַדאַמסקער סאַסייעטי דריקט אויס אַ דאַנק צו אַלע מיטגלידער פֿונעם בוך־קאַמיטעט, ווי אויך צו אַלע לאַנדסלייט, פֿאַר זייער הילף אין אַרויסגעבן דאָס דאָזיקע בוך.

שרה האַמער־דזשאַקלין בוך קאַמיטעט
פֿון דער נאָוואַראַדאַמסקער סאַסייעטי.

ס א ל ג ר י נ ב ע ר ג , ערן־פֿאַרזיצער.

מיינן היים-שטאט נאָוֹאַראַדאַמסק געווידמעט.

א י נ ה א ל ט :

7	דער רבי איז נפטר געוואָרן
20	נקמה
32	דער צעבראַכענער שליט
45	די הייליקע מאמע
56	ביינאַכט אויף אַ בית־עולם
64	אַ גאַסט
79	אין אַ מוזיי
87	אַ רואיק לעבן
96	אַן אַלט פאַר־פאַלק
101	אין אַ גרויען טאַג
109	אַ „בראַדוויי־סטאַר“
128	די קאַרגע
136	פלאַרענס
158	די גנבטע
173	פריינדיגס
178	געעפנט די אויגן
185	פיליפס ליבעס
193	אַ מאמע
200	דער אַקטיאָר
210	אַ חלום
215	דער וועג צוריק
226	אייפערזוכט
275	מלחמה־ניורס
305	הינטערן פאַרהאַנג (אַ סאַטירע אין 1 אַקט)

צייכענונגען פון לאַלאַ :

9	דער רבי איז נפטר געוואָרן
58	ביינאַכט אויפן בית־עולם
81	אין אַ מוזיי
103	אין אַ גרויען טאַג
111	אַ „בראַדוויי־סטאַר“
187	פיליפס ליבעס
201	דער אַקטיאָר
277	מלחמה־ניורס

דער רבי איז נפטר געווארן

— דער רבי איז זייער חרוב, און ער דארף האָבן גרויס חסד, אָז ער זאל געזונט ווערן.

אָט־די ווערטער האָט דער טאָטע, אַ דערשלאָגענער, אַרויסגערעדט צו דער מאַמען ווען ער איז אַריין אין הויז בין מנחה לַמעריב.

— פאַראַיאָרן הושענא רבה, איז ער אויך געווען פאַרביי, און ער איז געזונט געוואָרן, און מיט גאָטס הילף, וועט ער איצט אויך געזונט ווערן, — האָט אים די מאַמע געטרייסט.

— דער אויבערשטער וואַכט און היט־אָפּ אַזעלכע צדיקים ווי ר' יחזקאלע ראַדאָמסקער, — האָט זי פרום צוגעגעבן.

דערווייל האָט די שטאָט געקאָכט, קהל איז געלאָפּן אויפן „גוטן אָרט“ בעטן פאַרן רבינס געזונט. מען האָט מיט ווייסע זייוונט אויס־געמאַסטן דעם בית־עולם, חסידים האָבן זיך געצויגן פון נאַענט און ווייט צום רבינס הויף, און דער בית־מדרש איז געווען געפאַקט מיט ישיבה־בחורים, חסידים, סוחרים און באַלעבאַטים, וועלכע האָבן געזאָגט תהילים און געבעטן אַ רפואה שלמה פאַרן רבין.

אין „הויף“, אונטערן פרייען הימל, זיינען געשטאַנען ווייבער מיט פאַטשייעס אויף די קעפּ און זיך איינגעהערט אין די טרויעריקע טע־נער, וועלכע האָבן זיך געטראָגן פון בית־מדרש „צום דרויסן“ און פאַר־וויינט די לופט. זיי האָבן זיך פרום געשאַקלט צום טאַקט פון תהילים־ניגון און דערביי עפעס שטיל געשעפטשעט. זייערע בליקן זיינען גע־ווען געווענדעט צום רבינס חדר, וואו עס איז געלעגן דער היידיקער חולה.

אויפן שוועל פון רבינס שטוב האָט זיך באַוויזן רב יוחנן, דעם רבינס עלטסטער גבאי. ער האָט געלאָזט וויסן דעם עולם, אָז די היץ האָט אָפּ־געלאָזט און דער רבי פילט, געלויבט השם יתברך, בעסער.

דער עולם האָט פרייער אָפּגעאַטעמט און זיך געלאָזט מיט גרינגערע געמיטער צו זיך אַהיים.

דורך דער וואָך האָבן זיך אין שטאָט געטראָגן פאַרשיידענע קלאַבן
גען: אַט האָט מען געהערט, אַז דעם רבין ווערט בעסער, און אַט האָט
זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז דעם רבין איז ערגער.

דערפאַר האָט מיך מיין מאַמע געשיקט צום זיידן יוחנן, געוואָר
ווערן וואָס עס מאַכט דער רבי, ווייל מיין זיידע איז דאָך געווען דעם
רבינס גבאי און זיין רעכטע האַנט.

ס'איז געווען אין אַ פּרייטיק נאַכמיטיק, געוויינלעך פּלעג איך אַלע
פּרייטיק אין דער צייט גיין צו דער באַבען נאָך אַ יאָגדע־קיכעלע. דאָס
מאָל בין איך אָבער געגאַנגען מיט אַ שליחות. ווען איך בין אַריין אין
הויז און דערזען דעם גרויסן בעקן, אויף וועלכן ס'זיינען געווען אויס־
געלייגט צו פינף אין אַ שורה פּריש־געבאַקענע קיכעלעך, פון וועלכע עס
איז נאָך געגאַנגען אַ הייסע פאַרע און גערונען דער יאָגדע־סאַק, האָב
איך אינגאַנצן פאַרגעסן אָן מיין „מיסיע“ און בין אַ פאַרגאַפּטע געבליבן
שטיין ביים בעקן.

דער זיידע יוחנן איז אַריינגעקומען פון אַ זייטיקן חדר און אויסגע־
פּוצטער. די לאַנגע ווייסע באָרד פאַרקעמט, אין די שבתדיקע מלבושים,
אין אַ שוואַרצע אַטלאַסענע זשופּעצע, מיטן שטריימל, די ווייסע זאַקן
האַבן געמיניעט פון אונטער דער לאַנגער קאַפּאַטע. אַ נידעריקער, אַ
דאַרער, אָן איינגעשרומפּטער פון פּאַסטן תּעניתים אַלע מאָנטיק און
דאַנערשטיק, האָט ער אַלע מאָל אַרויסגעוויזן מער ליבשאַפט צו די איי־
ניקלעך ווי צו זיינע קינדער. דערזענדיק ווי איך שטיי אַזוי צוגעשמידט
מיט מיינע אויגן צום בעקן, האָט ער מיט אַ קוים־זעבאַרן שמייכל אַ פּרעג
געטאַן:

— וואָס ווילסטו, שרהלע ?

— אַ יאָגדע־קיכעלע ! — האָב איך אין איין אַטעם אַרויסגערעדט.
די באַבע האָט די גאַנצע צייט זיך אַרומגעדרייט איבערן הויז און
עפעס געזוכט. זי האָט געזוכט אין די שופּלאַדן, אין קאַמאַד און אין
דעם פּליישיקן שענקל.

— אַ נאַשערקע ! — האָב איך מיט אַמאָל דערהערט דער באַבעס
קול, — וואָלסט בעסער געגעסן ברויט, וואָלטן דייע באַקן געווען רויט.
אַט אַזוי ווי ביי מיר, — האָט זי אָנגעוויזן אויף אירע רויטע בעקע־
דעך, — נאָר לאַקעטקעס ליגט איר אין זינען. דערפאַר ביזטו דאָך טאַ־
קע גרין ווי גראַז . . . וואָלסט בעסער געפּרעגט וואָס דער רבי מאַכט,

וואָס ווילסטו, שרהלע ?

— האָט זי אַ זאַג געטאַן מיט פאַרוואָרף.
— וואָס מאַכט דער רבי? — האָב איך אין איין אַטעם אַ פּרעג
געטאַן, דערמאָנענדיק זיך פּלוצלינג אין מיין שדיחות.
— וואָס ווילסטו פון קינד? — האָט דער זיידע זיך אַריינגעמישט.
— ס'קינד! . . . קוק מיר נאָר אָן אַ קינד! — האָט די באַבע גע-
חזקט, — אַ מויד פון אַריבער ניין יאָר איז שוין נישט קיין קינד . . .
איך אין אירע יאָרן בין שוין געווען אַ כלה. איי, די וועלט בייט זיך, —
האָט זי זיך באַקלאַגט, — היינטיקע צייטן אַ מויד פון ניין יאָר איז נאָך
גאָר אַ צוציק! נאָ, — האָט זי מיר דערלאַנגט אַ הייס יאָדע־קיכעלע,
— נאָ, און עס נישט ביז עס וועט זיך אַפּקילן, ס'איז נישט געזונט צו
עסן הייסע יאָדע־קיכעלעך.

און די באַבע האָט ווידער גענומען זוכן ווי פּריער.
יעדן פּרייטיק ווען זי פּלעגט מיר דערלאַנגען דאָס וואַרעמע קיכע-
לע, האָט זי מיר אַנגעזאָגט, אַז איך זאָל עס נישט עסן ביז ס'וועט זיך
אַפּקילן, פּלעג איך אויסהערן, צושאַקלען מיטן קאַפּ, אַז זי איז גערעכט,
זיך גלייך געלאָזט מיטן הייסן קיכעלע אין גאַס, און עס אויפּעסן,
טאַקע ווען דער יאָד־סאַק אין הייסן טייג האָט געברייט מיין צונג ווי
פּייער.

— איך קען עס נישט געפינען! — האָט די באַבע פּלוצלינג אַ זאַג
געטאַן אַ רעזיגנירטע, — איך האָב שוין געזוכט אין יעדן ווינקל, — האָט
זי גערעדט ווי צו זיך אַליין, — עפעס אַזוי ווי די ערד וואָרט דאָס אייני-
געשלאָנגען . . .

— וואָס זוכסטו? — האָט דער זיידע געפרעגט.
— עס פּעלט מיר אַ זילבערנער לעפל, נישט אַנדערש ווי עמיצער
האָט אים צוגעגעבעט!
— שוין לאַנג?
— שוין דריי טעג.

— אַהאָ, — דער זיידע איז געבליבן זיצן פאַרטראַכט. פון זיינע
אויגן האָט אַרויסגעקוקט צער. זיינע פינגער האָבן לאַנג געקלאַפט אויפן
טיש. ער האָט טרויעריק געשאַקלט מיטן קאַפּ, נאָר מיט אַמאָל האָט
ער זיך אויפגעשטעלט און אַ זאַג געטאַן:
— ס'האָט קיינער ביי דיר נישט געגנבעט דעם זילבערנעם לעפל.
איך ווייס וואו ער איז!

— דו ? ! — האָט די באַבע אים אָנגעקוקט צעמישט.
אָן צו רייַדן אַ וואָרט, איז דער זיידע צוגעגאַנגען צום קאַמאַד, גע-
עפנט ס'טיר, און פון דאָרטן אַרויסגענומען אַ תּפּיליך־זעקל.
— ס'איז ישראָקעס, — האָט די באַבע געזאָגט.
— יאָ, דיין מוויניקל, — האָט דער זיידע טרויעריק צוגעשאַקלט
מיטן קאַפּ.

אַלע מאָל ווען דער זיידע איז געווען שטאַרק בייז אויף זיינע קינד-
דער, זיינען זיי געווען בלוז דער באַבעס.
ער האָט געעפנט ס'תּפּיליך־זעקל, און פון אויבן־אויף איז געלעגן
דער זילבערנער לעפל.
— נאָ, אַט האָסטו דיין גנבה, — און ער האָט אַ וואָרף געטאָן דעם
לעפל אויפן טיש.

— דאָס האָב איך דעם לעפל באַהאַלטן. איך האָב געהאַט אַ חשד,
אַז דער פּושע ישראָל דאוונט נישט יעדן טאָג. איצט זע איך דאָך באַ-
שיינפּערלעך, אַז ער וואַקסט אַ גוי, אַן אחדות־יונג. געשיקט אים לער-
נען אין דער ישיבה אַזש קיין כּרוזשאַנאָוו ! שייין נחת זיך דערלעבט !
די באַבע האָט אים פּאַרענטפּערט.

איך האָב מיך אַרויסגעשאַרט פון הויז, בין אַרונטערגעשפּרונגען
די עטלעכע שטיגן און בין אַזוי האַצקענדיק אויף איין פּוס אַריין אין
דער שול־גאַס. ס'איז מיר אַקעגנגעקומען פּעסיע דער מומע חוהס, אַ
מיידעלע אין מיינע יאָרן. זי, פּונקט ווי איך, פּלעגט יעדן פּרייטיק גיין
צו דער באַבען נאָך אַ יאָגדע־קיכעלע.

— קום, — האָב איך איר פּאַרגעשלאָגן, — לאָמיר שפּילן שטרול-
קעס.

איך האָב דערביי אַרויסגענומען פינף ביינערנע קלעצלעך, וואָס מיר
קינדער פּלעגן קריגן פון אונדזערע מאַמעס, ווען זיי האָבן געמאַכט פּע-
טשאַ אויף שבת.

— מען טאָר נישט שפּילן, — האָט פּעסיע געזאָגט, — דער רבי
איז קראַנק.

— ס'איז אים שוין בעסער, און מיט גאַטס היילף וועט ער באַד-
אינגאַנצן געזונט ווערן, — האָב איך נאַכגערעדט דער באַבעס און מאַ-
מעס רייַד. איך האָב זיך אַוועקגעזעצט אויף דער ערד, און דערביי אַ
וואָרף געטאָן די שטרולקעס.

— איך גיי נאך א יאגדע־קיכעלע, — האָט זי ענדלעך מודה געווען . . .

— זיי זיינען נאך נישט פאַרטיק, — האָב איך איר געזוכט אַפֿ־האַלטן פון גאַנג.

— און פון וואָנען האָסטו אַזעלכע שוואַרצע ציין? — האָט זי מיר אַנגעוויזן אויף מיין מויל.

— אַ, דאָס איז נאך פון לעצטן פרייטיק.

— דו ביזט אַ ליגנערקע! — האָט זי מיר אַריינגערשען אין פנים, און האָט מיך איבערגעלאָזט אויף דער ערד מיט די שטרולקעס, און זיך געלאָזט גיין צו דער באַבעס הויז.

שבת נאָך הבדלה איז די באַבע געקומען צו אונדז. דער זיידע איז געווען ביים רבין.

די באַבע האָט פון אַ געהעקלטער טעקע אַרויסגענומען איר שטריי־קערריי, פון פיר לאַנגע שפיזן איז אַרונטערגעהאַנגען אַ קליינער גרינער זאָק מיט רויטע שטרייפן. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש אויף וועלכן עס איז געשטאַנען דער בליי־לאַמפּ, און געברענט אויף נאַפט, און גענומען שטריקן דעם רויטן שטרייף און געציילט די „אויגן“. דערביי האָבן זיך געשווינד געדרייט די שפיזן אַהינ־אַהער. בלויז ביים רויטן שטרייף האָט זי געציילט די אויגן. ווען זי האָט נישט געציילט, האָט זי געקענט געשווינד שטריקן און דערביי דערציילן מעשות און אַפילו נישט אַ קוק טאָן אויף דער שטריקעריי.

איך פלעג ליב האָבן זיך איינצוקוקן אין דער באַבעס ליכטיקן פנים. אַלע באַבעס, — פלעג איך דערביי טראַכטן, — טראַגן ברייל, נאָר נישט מיינע.

אַ גלייכע, פון הויכן וואַקס, מיט אַ גלאַטיק רונד פנים און רויטע באַקן, האָט זי ליב געהאַט צו גיין שיין און ריין אַנגעטאָן. זי האָט גע־טראַגן די שוואַרצע אַטלעסענע קופקע מיט פאַרשיידענע קאָלירטע פאַטשערקעס אינעם טשיפיק און דאָס שבתדיקע גרין זיידענע קלייד מיט האַנט־אויסגענייטע פייגעלעך, וואָס זי האָט אַזיין אויסגעהאַפטן, אויף שטריקן און נייען איז זי געווען אַ גרויסע בריה. זי האָט אויך אַזיין געפירט ס'געשעפט, אַ שניט־קראַם, און פלעגט אַזיין פאַרן אויף מערק.

דער זיידע איז געווען פארנומען מיט רבין און מיטן לערנען די הייליקע תורה.

מיין טאטע, דערזענדיק ווי די באבע שטריקט אזוי פליסיק א זאק, האט ער איר א פרעג געטאן :

— מאמע, פאר וועמען שטריקסטו די זאקן ?

— פאר מיין אינגסטן אייניקל, טשיפעלען.

האט זיך דער טאטע הויך צעלאכט :

— מאמע, איך האב א פאבריק פון זאקן, און דו שטריקסט

פאר מיין קינד א פאר זעקעלעך !

— דיינע זאקן ! איך גיב דיר נישט פאר אלע דיינע זאקן קיין דרייער, — האט די באבע געזאגט, — דין, טאנדעט, אז מען טוט זיי איינמאל אן, צעקריכן זיי ווי שפינוועבס. זעסטו, — האט זי אנגעוויזן אויפן קליינעם זאק, וועלכן זי האט געהאלטן אין מיטן דער ארבעט, — אט דאס איז סחורה. ס'וועט דעם קינד זיין ווארעם. זיי זיינען שטארק און באלעבאטיש, — און זי האט ווייטער געשטריקט מיט גרויס ערנסט. ס'האט זיך געעפנט די טיר און עס איז אריין אונדזער שכנה בא-שעלאה. א ברייטע קורצע אידענע מיט א רויט פנים. ביים פארטוך האבן זיך מיטגעשעפט אירע צוויילינג-מיידלעך פון דריי יאר : צירע-לע און מירעלע.

— איך בין אזוי פאריאגט מיטן צוויילינג, זאל לעבן, — האט זי אנגעוויזן אויף די צוויי פוכקע קינדערלעך, — אז איך האב נישט קיין צייט צו לויפן אין "הויף". חוה לעבן, — האט זי זיך געווענדט צו דער באבען, — וואס מאכט דער רבי ?

— בעסערט זיך, געלויבט דעם אויבערשטן, — האט די באבע א צופרידענע געענטפערט.

ס'זיינען אנגעקומען די מומע יענטל, די מומע חוה און די מומע רחלע מיטן קליינזארג. די מענער זיינען אוועק צום רבין. אויפן אויוון האט זיך געקאכט א קרופניק. די מלווה-מלכה איז היינט געווען צעשטערט, ווייל דער רבי איז נאך אלץ געווען שטארק שלאף. יענעם שבת-צירנאכט האט די שטאט נישט געפראוועט קיין מלווה-מלכה.

דער טאטע איז אויך אוועק אין "הויף" זיך זען מיט שלמה הע-בעכן, דעם רבינס זון, מיט וועלכן ער האט געפירט א שטיין שותפות.

אלע האבן זיך אויסגעזעצט ארום גרויסן טיש, וועלכער איז נאך געווען באדעקט מיטן שבתדיקן ווייסן טישטוך מיט רויטע קווייטן. פראדל די דינסט האט דערלאנגט צום טיש, און די באבע האט דערציילט מעשהלעך פון נאָוואַראַדאָמסקער רבין:

— וועגן דעם זיידן פון אונדזער רבין דערציילט מען, אז ווען ער איז אלט געווען זיבן יאָר, האָט מען אים שוין גערעדט שידוכים. איז אמאָל אַ גרויסער רבי געקומען אַנקוקן דעם חתן. זעענדיק דאָס אינגל, האָט דער רבי אים אַ פרעג געטאָן:

— איך בין זיכער, אז דער חתן־בחור ווייס אפילו נישט וואו גאָט וואוינט.

אויף דעם האָט אים דער זיבן־יאָריקער חתן־בחור באַד געענט־פערט:

— אויב דער מחותן וועט מיר זאָגן וואו גאָט וואוינט נישט, וועל איך אים זאָגן, וואו גאָט וואוינט יאָ.

— און פון איצטיקן רבינס פאָטער, אים צו לאַנגע יאָרן, פלעגן חסידים זיך אַנדערציילן ניסים און נפלאות.

— מען דערציילט, אז ווען דעם איצטיקן רבינס פאָטער איז נפטר געוואָרן, פונקט אין דער רגע ווען ער האָט אויסגעהויכט זיין ליכטיקע נשמה, איז אין רבינס חדר שטיין געבליבן דער גרויסער וואַנט־זייגער, וועלכער איז אַ פערטל יאָרהונדערט פריער קיין מאָל נישט געשטאַנען... און וועגן אונדזער רבין וועל איך אייך דערציילן אַ מעשהלע:

פון פשעדבארן האָבן זיך אַרויסגעלאָזט מיט פערד און וואָגן זעקס חסידים צום נאָוואַראַדאָמסקער רבין. האָבן די חסידים זיך געלאָזט אין וועג אַריין אַ סך פריער ווי אלע מאָל, ווייל ס'איז געווען אין קורצן פריי־טיק, און אַנגעזאָגט דעם פורמאָן צו טרייבן די פערד וואָס שנעלער, כדי זיי זאָלן נאָך קענען אָפגעבן דעם רבין שדום־עליכם אַ שטיק צייט פאַר ליכט־בענטשן.

זיינען זיי געפאָרן און געפאָרן, און דער וועג איז וואָס אמאָל גע־וואָרען אַלץ גרעסער און פרעמדער.

ס'איז אַנגעפאָלן אַ הויכער שניי און דאָ פאָרן די חסידים אין אַן אָפּענעם וואָגן, דער שניי נעצט זיי דורך, די קעלט קריכט אין די ביינער אַריין.

ס'נעמט צופאָלן די נאַכט, און מען זעט נאָך אַפּיזו נישט דעם שפּיץ פון שטאַטישן קרויסטער.

פרעגן זיי ביים אַנטרייבער ווי לאַנג ס'דאַרף נאָך נעמען אַנצוקומען אין נאָוואַראַדאַמסק צום רבין, איז זיך דער פּורמאַן מודה, אַז זיי בלאַגן-דזשען. די פּערד זיינען אַראָפּ פון שאַסיי. ס'האַט נאָך ביז איצט אַזאַ זאָך מיט אים נישט געטראָפּן, און ער ווייסט אַזוי נישט ווי אַזוי דאָס האָט געקענט פּאַסירן.

ס'איז די חסידים באַפּאָלן אַ גרויסער פּחד, אַז זיי קענען נאָך חזירה מחזר שבת זיין, און גאָט דער איינציקער ווייס וואו זיי קענען אַמאָל פּאַרבלאָנדזשען. אויסגעווייטיקטע פון הונגער, קעלט און נעץ, האָבן זיי חזירה געטאָן צום אויבערשטן. דער שניי לייגט זיך דערווייל אַרץ העכער, און מיט אַמאָל כאַפּן זיי זיך אַז זיי פּאַרן גאָר אין ווילדע פעלד-דער.

עס ווערט שוין גאָר טונקל. די שרעק ווערט גרעסער. פאַר מיין ווייט זעט מען נישט קיין לעבעדיקן מענטשן.

אַבער פּרֹוצינג, אַזוי ווי פון דער הוילער ערד, וואַקסט פאַר זיי אויס אַ הויכער פּויער, בלייבט שטיין לעבן וואָגן און גיט אַ פּרעג אויף פּויליש: „דאָקאַנט ווי יעדזשעטשע?“ (וואוהין פאַרט איר דאָ?)

און וואַרט נישט אויף קיין ענטפּער, שטעלט אָפּ די פּערד, זעצט זיך לעבן טרייבער, נעמט אַרויס פון זיינע הענט די לייצעס, גיט אַ גע-שריי צו די פּערד „וויאַ!“ און באַלד ווי דורך אַ כישוף זיינען זיי שוין אויפן ריכטיקן שאַסיי, און נאָך איידער מען קוקט זיך אַרום, געפינען זיי זיך שוין אין שטאַט, און אַט בלייבט די פּור שטיין לעבן דעם רבינס הויף. די חסידים קריכן אַראָפּ פון וואָגן, ווילן באַדאַנקען דעם גוי פאַרן גרויסן חסד וואָס ער האָט מיט זיי געטאָן, ערשט זיי כאַפּן זיך, אַז ער איז נעלם געוואָרן. זיי זוכן אים אויף אַלע זייטן, אַבער נישטאַ דער גוי. ער איז פאַרשוואַנדן פּונקט אַזוי ווי ער איז געקומען.

ווען די חסידים זיינען אַריין צום רבין און אים געוואַלט דערציילן וואָס עס האָט מיט זיי געטראָפּן, האָט דער רבי אַ מאַך געטאָן מיטן האַנט, אַז זיי זאָלן שווייגן און געזאָגט:

— איך ווייס . . . איך ווייס . . . וואָס עס האָט מיט אייך פאַ-סירט.

און די חסידים האָבן שוין פאַרשטאַנען ווער יענער „פּויער“ איז גע-
ווען . . .”

אויסגעהערט דער באַבעס מעשות, האָבן מיר אַלע געגעסן דעם גע-
שמאַקן קרופניק, וואָס פראַדל האָט דערלאַנגט צום טיש.
מיט אַמאָל האָט זיך געגעבן אַ פראַל אויף די טיר און עס זיינען מיט
געוואַלדן אַריין בייַלע די טיקערן און סאַסיל די גבאיטע.
— געוואַלד, אידישע קינדער, — האָבן זיי געבראַכן די הענט און
געשריען, — דער רבי איז פאַרביי! אוי, אַ בר-אַך, אוי אַן איר-מגדיק!
האַט קייַלע די טיקערן אויסגעזונגען און סאַסיל די גבאיטע האָט אונטער-
געכאַפט דעם ניגון, מיט וועלכן מײן מאַמע פלעגט לייַענען די קינות אום
תשעה־באב.

אין הויז איז געוואָרן אַ יללה, אַ געוויין. די באַבע האָט אַ קאַמאַנ-
דעווע געטאַן:

— צום רבינס הויף, ווייבער, צום בית־המדרש!

אַלע האָבן זיך געלאָזט גיין צו דער טיר.

איך האָב זיך מיט אימפעט אַ הייב געטאַן און געוואַלט מיטלויפן,
מיטאַמאָל האָב איך דערפילט ווי עס הייבט זיך מיט מיר ס'בענקל, אויף
וועלכן איך בין די גאַנצע צייט געזעסן. איך האָב מיך אַרומגעקוקט און
געזען ווי מײן קליין שוועסטערל חוהלע שטייט אין ווינקל און זי שטיקט
זיך פון געלעכטער. האָב איך גלייך פאַרשטאַנען, אַז דאָס איז איר אַר-
בעט. איך האָב זיך ווי עס איז אַרויסגעפלאַנטערט פון דעם צוגעבונ-
דענעם בענקל און בין צוגעלאָפן צו מײן שוועסטערל און איר דערלאַנגט
אַ בוכצע. זי האָט זיך צעוויינט און צו להכעיס מיך גענומען רופן:

— שטרינע מיטן גוואַלד־גלאַק!

דאָס איז געווען מײן צונאַמען וועלכן איך האָב געוואַלדיק פיינט

געהאַט.

„שטרינע“ האָט מען מיך גערופן, ווייל איך בין געווען דאָר און
פאַרגרינט, און „גוואַלד־גלאַק“, ווייל ווען איך האָב עפעס געוואַלט און
נישט באַקומען, האָבן מײנע געוואַלדן אָפגעקלונגען ווי אַ גלאַק איבער
דער גאַנצער גאָס. פאַר אַט דעם צו־נאַמען וועלכע מײן שוועסטער האָט
מיך איצט גערופן, האָב איך מיך נאַכאַמאָל אַ וואָרף געטאַן צום שלאָגן.
— מאַמעשי! — האָט זי גערופן נאָך הילף.

— וואָרט נאָר, וואָרט, — האָט די מאַמע געפאַכעט צו מיר מיט

דער האַנט, מיט אַן אויסגעשטעלטן פינגער, — זאָל נאָר דער טאַטע אהיים
קומען, וועסטו שוין קריגן דיין פאַרציע . . .

— איצט, ווען עס איז אזא אומגליק אין שטאָט, — האָט די באַבע
אַ זאָג געטאָן שוין שטייענדיק ביים טיר, — איצט ליגט אייך אין זינען
צו פראַווען שטיק ? !

— די גאַס איז שוואַרץ מיט מענטשן, — האָט קיילע די טיקערן
אַריינגעוואָרפן, און אַלע פרויען האָבן זיך געלאָזט גיין צום דרויסן.
איך בין נאָכגעלאָפן, און אויף מיר קוקנדיק איז נאָכגעלאָפן ס'גאַנ-
צע קליינזאָרג.

די מאַמע האָט זיך צוריקגעקערט, אונדז אַריינגעטריבן אין הויז,
אַבער מיר האָבן בשום־אופן נישט געוואָלט אַריינגיין. די באַבע היה
האָט געמאַכט אַ פשרה, אַז פראַדל, די קעכין, וואָס איז געווען פאַררעכנט
ווי אַן אייגענע אין הויז, זאָל אונדז דערציילן מעשות, און מיט דעם
האָט מען אונדז אונטערגעקויפט.

פראַדל פלעגט ליב האָבן צו דערציילן שוידערלעכע מעשות פון
גזלנים, דיבוקים און נישט־גוטע, צוליב וואָס מיר קינדער פלעגן דער-
נאָך מורא האָבן צו שלאָפן ביינאַכט אַליין, און פלעגן קריכן צו דער
מאַמען אין בעט.

נאָר די מאַמע האָט איר געזאָגט, אַז היינט זאָל זי אונדז נישט דער-
ציילן קיין מעשות פון שדים און נישט־גוטע, נאָר פון דעם קלוגן קעניג
מיט די זיבן טעכטער.

ווען איך בין אינדערפרי אויפגעשטאַנען, האָט אַליץ אויסגעקוקט
צו גיין מיטן טעגלעכן גאַנג. איך האָב געהערט דאָס רוישן פון די מאַ-
שינען, וואָס איז געקומען פון דער פאַבריק, וועלכע האָט זיך געפונען אין
שכנות מיט אונדזער וואוינונג. אין ווינקל פון קיך האָט זיך פראַדל גע-
פאַרעט ביים כשר מאַכן אַ הון. די מאַמע האָט מיר געגעבן עסן. זי
האָט אויסגעקוקט בלאָס און פאַרוויינט. האָב איך איר געפרעגט:
— וואָס מאַכט דער רבי ?

האָט זי מיר געענטפערט, אַז די גרעסטע דאַקטוירים וועלכע מ'האָט
אַראָפגעבראַכט פון וואַרשע, האָבן אויפגעגעבן זיין לעבן. בלויז איין
גאָט אין הימל קען באַווייזן דעם נס און אים העלפן, — האָט זי אַ פאַר-
טרויערטע אַרויסגערעדט און אירע אויגן זיינען פול געוואָרן מיט טרערן.
איז מיר איצט קלאָר געוואָרן פאַרוואָס איך הער בלויז דאָס רוישן

פון די מאשינען, און עס פעלט דאס געזאנג פון די ארבעטער, פון וואס
איך פלעג האבן גרויס הנאה און מיטזינגען.
מיט אמאל האט זיך אן אומעטיק קול דערטראגן פון לייבקע רע-
וואַרצויאָנער :

„גוטער פריינט, אַז איך וועל שטאַרבן,

טראַג צו מיין קבר די פרייע פאָן,

די פרייע פאָן מיט די רויטע פאַרבן,

וואָס איז באַשפּריצט מיט אַרבעטער בלוט“.

ער איז פאַרשטומט געוואָרן, ווייל קיינער האָט נישט מיטגעזונגען.
געוויינלעך פלעגט נאָר איינער דאַרפן אָנפאַנגען, און עס איז באַד אַוועק
אַ קראַנץ לידער: „איך האָב אַ קליין אינגעלע“, „אַ בריוועלע דער
מאַמען“, „דאָס טליתל“, נאָר אַממייסטן האָבן זיי פאַרפאַסט אייגענע ליי-
דער, לויטן גאַנג פון טאַג.

ווען דוד־לייב פּיערמאַנס זון איטשע איז אַוועק קיין אַמעריקע, צו
נעמענדיק ביים פּאָטער אַ גרויסע סומע געלט, האָבן זיי גלייך דערפון
פאַרפאַסט אַ ליד... האָט אַ יונג אַוועקגעוואָרפן אַ מויד, און זי איז זיך
געלאָפן טרינקען, ווייל מען האָט אין שטאָט געזאָגט, אַז זי ריכט זיך אין
קימפעט... איז דערפון געשאַפן געוואָרן אַ טרויעריק ליד... האָט
אַ רייך זינדל זיך פאַרליבט אין אַן אַרעם מיידל און איז מיט איר
אַוועק אין גאַלדענעם לאַנד, איז דאָס געשאַפענע ליד געווען אַ פּריי-
לעכט.

אַבער היינט, ווען דער רבי האָט געשוועבט צווישן לעבן און טויט,
איז דאָס געזאָנג געווען פאַרשטערט. האָב איך אַ שווייגנדיקע אויפגע-
געסן מיין פּרישטיק און בין אַוועק אין שקאַלע.
ווען איך בין אַהיימגעקומען פון שקאַלע, איז אין הויז געווען אַ
מוראדיקע שטיקלייט, וואָס האָט געשריגן מיט פאַרשטומטע קולות. איך
האָב מיך אַרומגעקוקט און קיינעם נישט געזען. בין איך אַ דערשראָקענע
געלאָפן פון איין שטוב אין דער צווייטער און דערביי גערופן „מאַמעשי!
פּראַדל!“ אַבער קיינער האָט נישט געענטפערט.

בין איך אַריין אין פאַבריק. די מאַשינען זיינען געווען פאַרשטומט,
די רעדער, וועלכע האָבן געוויקלט באַוול אויף גרויסע קולערס, זיינען
שטיין געבליבן אין מיטן וויקלען. פון די רונדיקע זאַקן־מאַשינקעס האָבן
אַרונטערגעהאַנגען נישט־פאַרענדיקטע שטרימפּ. איבער אַלץ האָט זיך

געטראָגן דער טוכלער ריח פון אויל און נאַפט. אין דער לופטן איז נאָך געהאַנגען אַ שטיקער זשומען פון די פאַרשטומטע מאַשינען. איך האָב אַ קוק געטאָן אויפן וואַנט־זייגער און געזען ווי די ווייזערס רוקן זיך נישט, דער באַוועגלעכער זייגער האָט מוראדיק געשוויגן.

מיט אַמאָל האָט זיך מיר אויסגעוויזן ווי די לופט זשומעט אויס מאַנאַטאָן: „דער רבי איז נפטר געוואָרן“ . . . „דער רבי איז נפטר געוואָרן“ . . . „דער רבי איז נפטר געוואָרן“ . . .

— וואָס מיינט נפטר, וואָס מיינט נישט זיין? — האָב איך הויך געפרעגט און זיך דערשראָקן פאַר מיין אייגן קול. איך בין מיט אימ־פעט אַרויסגעלאָפן פון פאַבריק און אַריין אין קיך. עס האָט אַ שלאַג געטאָן מיט אַן אנגענעמען ריח פון געקעכטס. אויפן אויוון האָט זיך געקאַכט אַ הוי, וואָס פראַדל האָט נאָך גאַנץ פרי צוגעשטעלט צום קאַכן. עס האָט פאַרשמעקט דאָס הויז. אויפן לאַקשן־ברעט זיינען געלעגן דיין צעשניטענע לאַקשן און זיך געטריקנט. איך בין צוגעגאַנגען צום אויוון, וועלכער איז געווען אַנגעשטעלט מיט טעפּ און געזען ווי אין איין טאַפּ קאַכן זיך רויטע קאַרשן. דער ריח האָט גערעגט מיינע נאָזלעכער. איך האָב מיט אַמאָל זיך דערפילט שטאַרק הונגעריק.

פראַדל איז אַריינגעקומען פון גאַס מיט אַ שוואַרצער פאַטשיילע אויפן קאַפּ און אויסגעוויינטע אויגן. זי האָט מיך פאַרוואַנדערט אַנגע־קוקט און געפרעגט:

— וואָס טוסטו דאָ איצט אין קיך?

— איך וויל לאַקשן מיט יויד, — האָב איך געזאָגט.

— וואָס! עסן ווילסטו?! — האָט עפעס אַ פרעמד קול פון איר אַרויסגעקרקעצט, — איצט, ווען עס איז אַזאָ חורבן אין שטאָט זאָל אַ אַידיש קינד וועלן עסן?!

איך האָב מיך דערשראָקן פאַר איר פרעמד קול און פאַרן חורבן פון אונדזער שטאָט.

איך האָב מיט אַמאָל דערפילט אַ שטיקעניש אין האַלדז און האָב שטיל אַרויסגערעדט:

— איך וויל בלויז וואָסער.

נקמה

ס'איז געווען אין אַ זומערדיקן שבת נאַכמיטיק. די זון האָט העל געלויכטן און געוואָרפן אירע גאַלדענע שטראַלן אויף די נאַוואַראַדאַמ־סקער הייזער, און געוואַרעמט די פאַרבייגייער. אַ מחיהדיק ווינטל האָט אַנגעיאָגט פון מזרח און געשוּיבערט מיינע גלאַט־פאַרקעמטע האָר, וועל־כע איך האָב געהאַלטן אין איין פאַרגלעטן אויף אַרויף.

איך בין געגאַנגען מיט מייַן באַבען צו איר טאַכטער, מייַן מומע יענטל, וועלכע האָט מיט פינף טעג צוריק געבוירן אַ אינגעלע. איך האָב מיך פאַרקלאָגט פאַר דער באַבען, אַז מען וויל מיר נישט ווייזן ס'קינד. אַלע טאַג לויף איך אַהין, און ערשט נעכטן ווען איך בין אויף די שפיץ פינגער צוגעגאַנגען צום בעט און געוואָלט אַ קוק טאָן אויפן קינד, האָט מיך די וואַרטס־פרוי אַרויסגעטריבן פון שטוב.

האַט מיר מייַן באַבע צוגעזאָגט, אַז היינט וועט זי אַליין מיר ווייזן ס'פיצעלע נפשׂל . . .

בין איך אַ צופרידענע געגאַנגען ביים זייט פון מייַן באַבען און פון גרויס פרייד, וואָס איך וועל באַד זען ס'קינד, האָב איך אַזש אונטערגע־האַצקעט. דערביי האָט זיך שטאַרק געשאַקלט די געהעקלטע „טעקע“, וואָס איך האָב געטראָגן אין וואָס איז געווען אַנגעפאַקט מיט פאַרשיידע־נע געבעקס, וואָס די באַבע האָט געבאַקן, ווייל „טאַמער קומט אַ מענטש“ . . .

— הער אויף צו שפּרינגען ווי אַ קאַזע! — האָט די באַבע באַ־פּוילן.

איך האָב אַנגעהויבן גיין סטאַטעטשנע.

מיר זיינען געגאַנגען מיט דער שול־גאַס און אַריין אין מאַרק. איך האָב פון דער זייט געוואָרפן אַ בליק אויפן קלויסטער . . . די באַבע האָט דאָס באַמערקט און געזאָגט מיט פאַרוואַרף:

— פאַרוואָס קוקסטו אַהין? די ווייסט דען נישט אַז עס איז אַ גרויסע עברה צו קוקן אויף אַ גויאישן קלויסטער? אידישע קינדער, —

האַט זי פרום אַרויסגערעדט, — טאַרן נישט קוקן אויף קיין טמאה . . .
 — פאַרוואָס, באַבע, טאַר מער נישט קוקן ? — האָב איך געפרעגט.
 — ווייל ס'איז טמא, און ווייל זיי דינען צו הילצערנע אָפגעטער,
 שטיקעך לייב, און ווייל די גויים זיינען אונדזערע שונאים.
 — פאַרוואָס זיינען זיי אונדזערע שונאים, באַבעשי ?
 — ווייל מיר זיינען אידן.

איז וואָס האָבן מיר געטאַן, וואָס זיי זיינען אַזוי ביז אויף
 אונדז ?

— הם . . . ווייל . . . ווייל . . . פאַרוואָס פרעגסטו אַזוי פיל
 נאַרישע פראַגן ? — איז זי פּלוצלינג געוואָרן אומגעדולדיק, — אַ מיידל
 אין דיינע יאָרן האָט שוין געמעגט וויסן, אַז אַ אידיש קינד טאַר נישט
 פרעגן אַזוי פיל קשיות . . .

מיר זיינען געגאַנגען און געשוויגן.
 — באַבעשי, — האָב איך פּלוצלינג אַ זאַג געטאַן, — מעג איך דין
 עפעס פרעגן ?

— שוין ווידער מיט די נאַרישע פראַגעס ?
 — דאָס איז נישט קיין נאַרישע פראַגע ! — האָב איך מיך געבעטן.
 — נו, מילא, פרעג !
 — ווי וועט הייסן די מומע יענטלס קינד ?
 — ער וועט הייסן, אים צו לאַנגע יאָרן, נאָכן נאָואַראַדאַמסקער
 רבין, „תפארת שלמה“ זכרונו לברכה, וועלכער איז געווען אַ גרויסער
 צדיק.

מיר האָבן זיך אַריינגעדרייט אין דער סטאַציע-גאַס. איך האָב פון
 דערווייטנס דערזען אַנקומען דעם יונגן גלח ביאַנקאווסקי, וועלכער האָט
 געלערנט רעליגיע אין דער מאַרושאַנטאָוויטש פענסיאַן, וואו איך בין
 געווען אַ שילערין.

איך האָב גענומען שפאַנען האַסטיקער, דערביי האָב איך מיך אויס-
 געדרייט צו דער באַבען און אַ זאַג געטאַן מיט היץ:
 — דאָס איז אונדזער גלח . . .

— וואָס עפעס אונדזער גלח ? — האָט די באַבע אויף מיר
 אַ שאַרפן קוק געטאַן, — ווי אַזוי קען אַ גלח זיין „אונדזערער“ ?
 — ער לערנט אין אונדזער שקאַלע, דערפאַר איז ער און . . .
 איך האָב שוין נישט באַוויזן צו ענדיקן דאָס וואָרט, ווייל אין

דער מינוט איז אונדז אנטקעגן געקומען דער גלח. איך האָב מיך פאַר-
נויגט און געמאַכט אַ „קניקסל“ . . .
דער גלח האָט אַ צי געטאָן זיין רובד היטעלע און איז געגאַנגען וויי-
טער.

— אוי, געוואַלד, אידישע קינדער! — האָט פון מיין באַבעס
האַרדז זיך מיטאַמאָל אַרויסגעריסן אַ געשריי, וואָס האָט אַ שנייד געטאָן
די דופט, — מיין אייניקל בוקט זיך פאַר אַ גלח!
זי איז געבליבן שטיין, ווי די פיס וואַלטן זיך ביי איר אונטערגע-
האַקט . . . אַ קאַלטער שווייס האָט אַ שלאָג געטאָן אויף איר הויכן
שטערן, און אַ צעווייטיקטע האָט זי אַרויסגעקרעכצט:
— ווי קומט אַ אידיש קינד זיך צו בוקן פאַר אַ גלח!
איך נעם איר אויפקלערן:

— דו זעסט, באַבע, — ווייז איך איר אַן אויף מיין גאַרניטור, —
איך בין אַ מיידל אין אַ „אוינפאַרם“ — מיר אַלע קינדער וואָס לערנען
אין „מאַרושאַנטאָוויטש פענסיאָן“. מוזן טראָגן טונקלע בלויע קלייד-
לעך מיט ווייסע קעלנערלעך און שוואַרצע אַלפאַגענע שירצלעך. און אַז
אַ קינד פון פענסיאָן באַגעגנט אַ לערער מוזן מיר מאַכן אַ „קניקסל“.
דער גלח איז איינער פון די לערער, וואָס לערנט מיט די קריסטלעכע
קינדער רעליגיע ווען מיר, אידישע קינדער, גייען אַהיים, אָבער אַזוי ווי
ער באַלאָנגט צו אונדזער שולע מוז איך אים באַגריסן, אויב נישט קען
מען מיך נאָך אַרויסוואַרפן פון פענסיאָן . . .

— וואַלט געווען אַ לאַך אין הימל ווען מען וואַרפט דיך אַרויס . . .
אַן אומגליק אין שטעטל ווען יוחנן גבאים אייניקל גייט נישט אין
דער גויאישער שקאַלע! מיין זינדעלע יאַסלס איינפאַלן — אַ שקאַלע
מיט גלחים . . .

זי בלייבט אַ וויילע שטייל, רוקט אַרונטער טיפער די שוואַרצע, אַט-
לעסענע קופקע מיטן טשיפיק, און זאָגט אַרויס פעסט:

— דו מוזט מיר איצט צוואַנגן, אַז דו וועסט נישט מאַכן קיין
„קניקסל“ פאַר אַ גלח . . .

— איך קען נישט, באַבע, איך מוז! — האָב איך מיך ביי איר
געבעטן.

זי האָט מיך אַנגענומען פעסט ביים האַנט און מיך אַ שלאָפ געטאָן
אויף צוריק:

— מיר גייען נישט צו יענטלען, מיר גייען אהיים צו דיין טאטן!
און מיט פעסטע טריט האָט זי זיך געלאָזט גיין אין דער ריכטונג
פון אונדזער הויז מיטשלעפנדיק מיך נאָך זיך . . .

אין שטוב ביי אונדז האָט אויסגעבראַכן אַ קריגעריי ווען די באַבע
האָט מיט אַ געבראַכן קוד און פייכטע אויגן דערציילט ווי אזוי איך האָב
געמאַכט אַ „קניקסל“ פאַרן גלח און זיך דערביי געבויגן ביז צו דער
ערד . . . און יענער האָט אַרונטערגענומען דאָס גלחשע היטעלע . . .
די מאַמע האָט געהאַלטן מיט דער באַבען, און געזאָגט, אַז מען
דאַרף מיך אָפּנעמען פון דער גויאישער שקאַלע און בעסער שיקן אין
חדר, און ס'זאָל קומען אַ דערער אין הויז און דערנען מיט מיר פּויליש.
נאָר דער טאַטע האָט דערפון נישט געוואָלט הערן. אויף אַלץ האָט ער
געהאַט אַן ענטפער: „ניין“, ער וויל אַז איך זאָל אויסוואַקסן אַ געבילד־
דעט מיידל, און איך זאָל ווייטער גיין אין פענסיאָן. — און אזוי איז
געבליבן.

נאָר רואיק אין הויז איז שוין נישט געווען. ס'איז נאָך צוגעקומען
דער זיידע יוחנן, וועלכער האָט אויך געהאַלטן, אַז איך טאַר אין אַ „גוי־
אישער“ שקאַלע נישט גיין.

און טאַמער איז דאָס געווען ווייניק, האָב איך נאָך געהאַט צרות אין
דער שולע פון מיינע פּוילישע „קאַלעזשאַנקעס“. אַממייסטן האָב איך
געליטן פון האַלאַ גראַבאָווסקי, אַ שיקסל פון אַ יאַר צען, מיט ווייסע
פּלאַקסענע האָר און מיט אַ פאַרריסן נעזל. זי איז געווען דאָס אינגסטע
טעכטערל פון נאָוואַראַדאַמסקער מאַנאַפאַאַניק. זיי האָבן געהאַט אַ
גרויס געשעפט פון שאַרפע געטראַנקען.

בין איך געזעסן מיט איר אין איין „לאַווקע“ און ווען מיר פּלעגן
האַבן „דיקטאַנדעס“ און ס'איז געקומען צום אויסלייגן ווערטער, אַדער
רעכענען, איז איר גויאישער קאַפּ געווען אזוי פאַרשטאַפט, אַז פיר מאַל
צוויי איז ביי איר געווען דרייצן . . . נאָר דאָ בין איך איר אַלעמאַל צו־
נוץ געקומען, און האַלאַ פּלעגט טאַקע כסדר קוקן אין מיינן קאיעט און
אַרונטערקאַפּירן דעם אונטערשטן ציפער און אויך דאָס אויסלייגן פון
שווערע ווערטער . . .

איך האָב איר נישט געשטערט, פאַרקערט, איך פּלעג איר נאָך יעדן
מאַל אונטעררוקן דעם קאיעט אַז די דערערין זאָל חלידה נישט באַמערקן,
אַבי זי זאָל מיט מיר דעבן בשלום . . .

אויף רעכענען בין איך געווען אַ גרויסע בריה. איך האָב אויף גיך
איבערגערעכנט דעם שווערסטן רעכענונג. עס זיינען אָבער אין קלאַס
געווען אַ פּאַר גויאישע קעפּלעך, וועלכע זיינען געווען זייער שטומפיק
אויף רעכענען און אויסלייגן שווערע ווערטער און זיי פּלעגן מוזן אָנקור
מען צו מיר . . . האָבן מיר באַשאַפן אַזאַ מין פינגער־שפּראַך, און דורך
פּאַרשיידענע דרייען מיט די פינגערלעך האָב איך זיי איבערגעגעבן די
אונטערשטע שורה פונעם רעכענונג, און אויך דאָס אויסלייגן פון אַ
שווער וואָרט . . .

די לערערין איז געוואָרן פּאַרדעכטיק. עפעס האָבן אַלע שטומפיקע
קעפּלעך מיט איין מאָל גענומען אַרויסווייזן גרויס קענטעניש אין די
שווערסטע רעכענונגען . . . פּלוצלינג, דורך עפעס אַ געהיימען וועג זיי
נען זיי געוואָרן "גרויסע" קענערס אין רעכענען און אין אויסלייגן שווער־
רע ווערטער . . .

ס'איז געווען ביי אַ פּוילישער לעקציע: די לערערין, פּאַנאַ שוואַט־
לאַווסקא, אַ הויכע, עלטערע פּרייִלין, מיט אַ פּאַר דינע ליפּעלעך,
וועלכע האָבן קיינמאָל נישט געשמייכלט צו קיין אידישע קינדער, האָט
געשריבן "דיקטאַנדע".

פּלוצלינג האָב איך פון דער צווייטער "לאַווקע" געקראָגן אַ שטופ
מיט אַ פּיסל. איך האָב פּאַרשטאַנען וואָס דאָס מיינט, עס האָט געהאַל־
טען ביי זייער אַ שווער וואָרט . . . איך האָב מיך אַרומגעקוקט און האָב
זייער פּאַרזיכטיק גענומען געבן צייכנס מיט די פינגער . . .

מיט אַמאָל האָב איך דערהערט די בייזע שטימע פון מיין לערערין:
— סאַקא האַמער, אויפשטייך!

איך האָב מיך אויפגעשטעלט.

— וואָס איז דאָס פּאַר אַ סיגנאַלן וואָס דו האָסט געמאַכט מיט דיי-

נע פינגער ?

— וועלכע סיגנאַלן ? — האָט איך געפרעגט תּמעוואַטע.

— וועלכע סיגנאַלן ? — האָט זי נאַכערעדט מיט גאַל, — די סיג-

נאַלן מיט דיינע פינגער ! וואָס מיינט דאָס, וויל איך וויסן !

— אַ, דאָס . . . איך האָב געוואָלט כאַפּן אַ פּליג ! — איז מיר

איינגעפאַלן אַ געדאַנק אזוי צו ענטפּערן, מיינענדיק אַז אַזוויינאַך וועל

איך זיך אַרויסדרייען פון אַ שטראַף . . .

אין קלאַס האָט אויסגעשאַסן אַ הויך, קינדערש געלעכטער.

פון מיין „גליקלעכן געדאנק“ איז מיין לערערין שוואַטלאָווסקא גער
וואַרען אַזוי דערצאָרנט, אַז זי האָט אַ כאַפּ געטאַן די „ליניקע“ און רויט-
ווערנדיק פון כעס האָט זי הויך אויסגעשריגן :

— אַהער די האַנט !

איך האָב אויסגעשטעלט די האַנט. איבערן קלאַס האָט אָפּגעהילט
אַ פייערדיקער פאַטש.

— און איצט וועסטו קניען אַ שעה אין ווינקל פון קלאַס, — האָט זי
באַפויִן.

— איך וועל נישט קניען ! — האָב איך פעסט אַרויסגערעדט.

— ווי וואָסטו זיך צו שטעלן אַנטקעגן מיינעם אַ באַפעל ? ! —
האַט זי זיך צעשריגן.

— איך וועל נישט קניען, ווייל איך בין אַ אידיש קינד, און מיר,

אידן, טאָרן נישט קניען. איך קען שטיין אין ווינקל פון קלאַס, אָבער
נישט קניען.

— דו וועסט יאָ קניען ! — האָט זי שוין איצט גערעדט מיט שוים

אויף די לייפן.

— איך וועל נישט . . . ניין . . . איך וועל נישט ! . . .

זי האָט זיך אַלץ שטאַרקער צערעוועט.

אין קלאַס איז געוואָרן אַ גרויסער טומל.

אין דער מינוט איז אַריינגעקומען די עלטסטע אויפזעערין, פאַני
מאַרזשאַנטאָוויטש, אויף וועמענס נאָמען מען האָט גערופן דעם פאַנסיאַן.

זי האָט געוואָלט וויסן פאַרוואָס עס איז אַזאַ טומל אין קלאַס. די לער-
רערין האָט איר דערציילט און דערביי זיך באַקלאַגט, אַז איך וויל נישט

אויספאַלן איר באַפעל צו קניען, ווייל איך בין אַ אידישקע . . .

איך בין די גאַנצע צייט געשטאַנען גלייך ווי אַ זעלנער פאַר אַן

אַפּיצער . . .

די פאַני מאַרזשאַנטאָוויטש האָט געזאָגט, אַז עס איז ריכטיק, אי-

דישע קינדער קניען נישט, זי קען מיך אָבער דערפאַר שטעלן אין אַ ווינ-
קעל פון קלאַס פאַר צוויי שעה . . .

איך בין אָפּגעשטאַנען די צוויי שעה און בין ווייטער אָנגעגאַנגען

מיט מיין אַרבעט פון אונטערזאָגן מיינע „קאַלעזשאַנקעס“. און די שיק-
סלעך האָבן מיך דערפאַר ליב געהאַט און מיך גערופן „מאַנדרא“ (קלוגע).

אָבער דאָס אַלץ איז געווען אין שולע. אַזוי שנעל ווי מיר זיינען אַרויס אין גאָס בין איך געווען „זשידאָוויצא פאַרכאַטאַ“ . . . נאָר מיינע גרעסטע צרות בין איך אויסגעשטאַנען פון האַלקאַ גראַ- באַווסקי. אין שול-הויף, וואו מיר קינדער פלעגן זיך מיטיק-צייט שפילן, איז האַלקאַ געווען די גאַנצע רעדל-פירערין. און האָב איך אַמאָל געטאַן עפעס וואָס איז איר נישט געפעלן, האָט זי פאַר מיר קיין אַנדער נאָמען נישט געהאַט ווי „זשידאָוויצאַ“. ס'איז אָבער געווען נישט אַזוי דאָס וואָרט, ווי דער טאַן אין וועלכן זי פלעגט דאָס וואָרט אַרויסרעדן קריצנ- דיק אַזש מיט די ציינער . . . דער גאַנצער פּוילישער האָס איז געלעגן אין דעם איינעם וואָרט: „זשידאָוויצאַ“ . . .

פלעגט מיינ יונג הערצל אַזש זיך פאַרקלעמען פון ווייטיק און פאַר- דרום. איך פלעג זיך אַנטאַן אַ כוח און איר צוריקשליידערן: „פּיאַ- ניצאַ!“ (שיכורטע), ווייל ביי זיי אין מאַנאַפּאַל פלעגן זיך וואַלגען שיכורים . . . איך האָב זי אויך אַנגערופן: „קורנאַסאַ“, ווייל זי האָט געהאַט אַ פאַרריסן נעזל, מיט נאָך און נאָך צונעמען — ס'איז אָבער אַלץ אַרויסגעקומען בלאָס אין פאַרגלייך מיט איר איין וואָרט „זשידאָווי- צאַ“ . . .

אין דער היים האָב איך קיין איין וואָרט נישט דערציילט, צוליב דער מורא מען זאָל מיך נישט אַרויסנעמען פון פענסיאָן. איך האָב זיב געהאַט דאָס פּערנען און האָב שטיף אַרונטערגעשלאַנגען אַלע באַליי- דיקונגען. איך האָב נאָר גאָט געבעטן ער זאָל מיר אויך צושיקן עפעס אַזאַ נאָמען פאַר האַלקאַן, וואָס זאָל איר בריען ווי מיך „זשידאָוויצאַ“. איינמאָל, ווען מיר קינדער האָבן מיטיק-צייט זיך געשפּילט אין שול- הויף, האָט אונדז האַלקאַ דערציילט, אַז זי מיט אירע עלטערן זיינען זונ- טיק געווען אין טשענסטאַכאָו אויף דער „יאַסנע גורע“ (היידיקער באַרג), האָט זי מיט אירע אייגענע אויגן געזען, ווי אַ בלינדער האָט גע- קניט פאַר דער „מאַטקאַ באַסקאַ“ און ווען ער איז אויפגעשטאַנען איז ער געווען זעעוודיק . . . זי האָט אויך געזען ווי אַ פּאַמער האָט אַוועקגע- וואָרפן זיינע קודיעס און איז געגאַנגען מיט אַלע מענטשן גלייך . . . און נאָך און נאָך וואונדער האָט זי אַנדערציילט וואָס זי האָט אַליין געזען זייענדיק אויף דער „יאַסנע-גורע“ . . .

מיר זיינען געשטאַנען אַרום איר אַ גרויס רעדל קינדער, אי- דישע און מייסטע קריסטלעכע, און זי האָט ווייטער דערציילט, אַז צו

דער „יאסנע-גורע“ ציען זיך פילגרימען פון פארשיידענע שטעטלעך און דערפער, מיט קאליקעס, און אלע ווערן געהאלפן . . .

איך האב געמאכט אַ זויערע מינע און געזאגט שאַרף :

— און איך גלויב עס נישט !

האַט האַלקאַ אויף מיר אויסגעשטעלט אַ פּאָר ווילדע אויגן, און מיט פאַרביסענע לייפן אַרויסגערעוועט :

— דו פאַרשווע זשידאָוקאַ, ווי וואַגסטו צו צווייפלען אין אונדזער הייליקער מאַריאַ מיט דער „יאַסנע-גורע“, וואָס היילט אויס אלע קראַנקע און ליידיקע ! . . .

— און פאַראַלזירטע מענטשן קען זי אויך העלפן ? — האַב איך געפרעגט.

— געוויס ! — האַט זי זיכער אַרויסגערעדט.

— לאַמיר זען צי זי קען אויסהיילן מיין פעטער האַרצקע, וואָס איז שוין פאַראַלזירט דאָס צווייטע יאָר.

— דאָרטן היילט מען נישט קיין אידן, בלויז קריסטן . . .

די קריסטלעכע קינדער האָבן זיך צעלאַכט.

איך בין אַ וויילע געשטאַנען צעטומל'ט, נאָר באַלד האַב איך מיך אָן עפעס דערמאַנט און געזאָגט :

— בלויז קריסטן, זאַגסטו, ווערן געהיילט, גוט ! ביי אונדז אין הויז וואוינט דער סטרוזש ביעצעק, האַט ער זייער אַ שיינ טעכטערל, יאָדוויגאַ, זי איז זיבן יאָר אַלט און איז זייער אַ געראַטענע, נאָר זי לאַמט אויף אַ פיסל. זיי זיינען זייער ערלעכע קריסטן, גייען אין קאַשטשאַל. לאַמיר זען זאָסט ברענגען דאָס קינד קיין טשענסטאַכאָו צו דער „יאַסנע-גורע“ און איר דאָרטן אויסהיילן. און אויב דאָס מיידעלע וועט אַהיים קומען אָן קוליעס און זי וועט גיין אויף אירע פיס אַזוי נאָרמאַל ווי איך און דו, ערשט דעמאָלט וועל איך דיר גלויבן . . .

— גוט, איך וועל דיר דאָס באַווייזן ! — האַט זי אַרויסגערעדט מיט טריאומף — פיר מיך נאָך היינט צום סטרוזש ביעצעק.

— ער איז זייער אַרעם, דער סטרוזש, — האַב איך דערקלערט די קינדער, — לאַמיר צוזאַמענלייגן געלט אויף דער רייזע.

איך האַב דערביי אַליין אַרויסגענומען אַ זיבבערנעם גילדן וואָס איך האַב געהאַט מיט זיך און עס דערלאָנגט האַלקאַן :

— איך מאך אן אַנפאַנג ! — האָב איך געזאָגט.
— מען דאַרף נישט קיין „דושידאָוסקי“ געלט ! — האָט זי אָפּגע-
שטופּט מיין האַנט, — זיי וועלן פאַרן פאַר אונדזער געלט.
צו יענער צייט האָט די שטאָט געקלונגען מיט אַ געהיימען מאַרד,
און געשען איז עס אזוי :

פון נאַוואַראַדאָמסקער באַבראַווער טייך, וואָס האָט זיך געצויגן פון
טשענסטאָכאָוו, איז געשוואומען אַ פאַרמאַכטער קאַסטן. און ווען מען
האַט דעם אַרויסגעצויגענעם קאַסטן געעפנט, איז דאָרטן געלעגן אַ קער-
פער פון אַ דערמאָרדעטן מאַן. דער דערמאָרדעטער איז געווען אַ קריסט.
האַט מען גלייך אַרעסטירט דריי באַלעבאַטישע אידן פון שטאָט
אויפן חשד פון מאַרד. מען האָט זיי געמוטשעט, געפייניקט זיי זאָלן זיך
מודה זיין, אָבער עס האָט נישט געהאַלפן, מען האָט נישט געפונען קיין
שום באַווייזן קעגן זיי. מען האָט זיי אָבער אויך ווייטער געהאַלטן אונ-
טער שלאָס און ריגל, אפּשר וועלן די דריי אידן זיך פאַרט מודה זיין אין
מאַרד פונעם קריסט . . .

פון טשענסטאָכאָוו און פון לאָדז זיינען אָנגעקומען געהיים־פּאַליציי צו
פאַרשן דאָס געהיימניש פון מאַרד. זיי זיינען ענדלעך דערגאַנגען, אַז
דער דערמאָרדעטער איז דער מאַן פון דער שיינער העלענאַ פון לאָדז,
נאַר ווער עס איז באַגאַנגען דעם מאַרד איז נאָך אַלץ געווען איינגעהילט
אין אַ טיפּער געהיימניש.

דערווייט האָבן אויסגעבראַכן אומרוען אין שטאָט, מען האָט גע-
שלאָגן אידן . . .

ווען מען האָט ענדלעך אַנטדעקט דעם מערדער, האָט עס אויפגע-
שטורעמט נישט בלויז אונדזער שטאָט, נאָר גאַנץ פּוילן און אייראָפּע. די
נייעס איז אויך שנעל אַריבערגעשוואומען די ווייטע ימען צום אַמעריקאַ-
נער קאָנטינענט . . .

ווייט דער מערדער איז געווען נישט קיין אַנדערער, ווי דער הויכער
גייסטלעכער און קאַטוירישער גלח דאָמאזאָ מאַצאָך . . . די אויספאַר-
שונג האָט געוויזן אַז דער גלח האָט געפירט אַ געהיימע ליבע מיט דער
שיינער העלענאַ, וועלכע איז געווען די פרוי פון דעם דערמאָרדעטן —
אַט־דער מענטש איז זיי געשטאַנען אין וועג, און איז געווען אַ שטערונג
צו זייער געהיימען ראָמאַן, האָט אים דער גלח, מאַצאָך, אָפּגעראמט פון

וועג, און זיין געליבטע העלענאָ האָט אים אַביסל צוגעהאַלפֿן דורכצופירן דעם מאָרד . . .

מען האָט אויך געזאָגט, אַז דאָס ברייאַנטענע „אויג“ פֿון דער הייַז-ליקער מאַריאַ אויף דער „יאַסנע-גורע“, וואָס מען האָט מיט אַ צייט צו-ריק אַרויסגעגנבעט און אַריינגעשטעלט אַ שטיק גלאַז אויפֿן זעלביקן אָרט פֿון אויג, איז אויך געווען די אַרבעט פֿונעם גרויסן גייסטלעכן דאָ-מאָזאַ מאַצאָך, וואָס האָט נויטיק געדאַרפט האָבן אַ סך געלט אום צו קע-נען אָנהאַלטן זיין געהיימע ליבע מיט דער שיינער העלענאָ . . .

אַט פֿון דער גרויסער געשעעניש איז די שטאַט געגאַנגען אויף רעד-לעך . . .

אין הויז ביי אונדז האָט מען צוליב אַט-דער גרויסער פּאַסירונג גע-קויפט אידישע און פּוילישע צייטונגען, וועלכע זיינען אָנגעקומען פֿון די אַרומיקע גרויסע שטעט און מען האָט נייגעריק געשלאָנגען יעדעס וואָרט. פֿון גרויס אויפֿרעגונג האָבן איך יענע נאַכט נישט געקענט איינ-שלאָפֿן. אויפֿצומאַרגנס בין איך געגאַנגען אין פענסיאָן פּריער ווי אַלעמאַל. דערביי האָבן איך געהאַט דאָס געפּיל, אַז איך טרעט ניט אויף ערד, נאָר אַז אונטער מיינע פּיס לייגן פּוכקע, ווייכע וואַלקנס וועלכע טראָגן מיך צו האַלקאַ גראַבאווסקאַ . . .

אַזוי ווי עס איז נאָך געווען פּרי, בין איך אַריין אין שול-הויף און דאַרטן שוין געטראָפֿן פּאַרזאַמלע אַ היפשע צאָל קינדער. איך האָב דער-זען האַלקאַן זיצנדיק אין אַ ווינקל, בין איך גלייך צוגעגאַנגען צו איר און האַפּערדיק אַרויסגערעדט :

— דזשיען דאַברי, האַלקאַ . . . — דערביי האָבן איך פּאַרשנדיק זי אָנגעקוקט.

זי האָט אויף מיר אַ צעמישטן קוק געטאָן און אויף גיך אַוועקגע-דרייט דעם קאָפּ. איך אָבער האָב זי נישט אָפּגעלאָזט און מיט אַ געמאַכ-טער געלאַסנקייט זיך אָנפּרעגן :

— וואָס זאָסטו נישט צו דער שרעקלעכער געשיכטע וואָס האָט זיך געטראָפֿן מיט אייער גלח דאַמאָזאַ מאַצאָך ?

זי איז רויט געוואָרן און נישט געענטפּערט.

— ווי איך זע ווייסטו נאָך גאַרנישט פֿון דער גאַנצער פּאַסירונג, נו, גוט, וועל איך דיר דערציילן . . . נעכטן האָט מען אויסגעפֿונען אַז...

זי האָט מיך אָבער נישט געלאָזט דערענדיקן. זי איז פֿלוצלונג אויפֿ-
געשפּונגען און מיט ביזן צאָרן אויסגעשריגן :
— ס'איז אַ ליגן, אַ געמיינער ליגן ! ס'איז אַ בילבול וואָס אידן
האָבן אויסגעטראַכט . . .

— עס איז נישט קיין בילבול, עס איז אמת ! — האָב איך איר
טראַציק אַריינגעשריגן אין פנים אַריין.

עס האָבן זיך גענומען אַרום אונדז אַרומשטעלן קינדער. איך מיט
האַלקאָן זיינען אָבער ווייטער אָנגעגאַנגען מיט אונדזער ווערטער־קריג.
עס זיינען געפֿלויגן די ווערטער : „דאָמאָז מאַצאָך“, „זשידאָוויצאָ“,
„ליגן“, „אמת“, „יאָ“, „ניין“, און נאָכאַמאָל „מאַצאָך“ און „זשידאָוויצאָ“.
קריסטלעכע בלויע קינדער־אויגן האָבן זיך צוגעקוקט צעטומלטע . . . איך
דישע שוואַרצע גלות־אויגן האָבן זיך געצונדן מיט פייערלעך פֿון נצחון...
מיט אַמאָל איז האַלקאָ ווילד געוואָרן און אַ שפּרונג געטאָן צו מיר
מיט אַן אויפֿגעהויבענער האַנט, מיט וועלכער זי האָט זיך פֿאַרמאַסטן
צום שלאָגן, און דערביי געקוויטשעט אויף די העכסטע טענער, אַז איך
האָב אויסגעטראַכט אַ געמיינעם ליגן אויף זייערע הייליקע . . .

די גויאישע קינדער האָבן איר אונטערגעהעצט און זיי האָבן דער־
וואַרט, אַז עס וועט באַלד אויסברעכן אַ געשלעג, וואו יעדער פֿון זיי וועט
האָבן אַ געלעגנהייט צוצולייגן אַ האַנט אויף אַ אידיש קעפל . . .

— וואַרט איין מינוט, — האָב איך אויסגערופן, זוכנדיק זיך צו ראַד־
טעווען פֿון קלעפֿ, — איך דאַרף אייך אַלעמען עפעס ווייזן, און אויב זי
וועט נאָך דעמאָלט זאָגן אַז עס איז אַ ליגן, וועט איר קענען טאָן וואָס
איר ווילט.

עס איז געוואָרן שטיל. אַלע האָבן מיט גרויס שפּאַנונג געוואַרט
צו זען וואָס אַזוינס איך האָב זיי צו ווייזן. איך האָב זיך אָנגעבויהן אויף
דער ערד וואו ס'איז געלעגן לעבן מיינע פיס מיין לעדערנע „טעקע“, אין
וועלכער איך האָב געהאַלטן מיינע ביכער. איך האָב די טעקע געעפֿנט
און פֿון דאָרט אַרויסגענומען אַ פּוילישע צייטונג. איך האָב די צייטונג
אויפֿגעהויבן אין דער הויך אַזוי אַז אַלע קינדער זאָלן קענען לייענען.

אויף דער פּאָדערשטער זייט איז מיט גרויסע אותיות געווען גע־
שריבן, אַז דער געהיימער מאָרד איז ענדלעך אַנטדעקט געוואָרן, און אַז
דער גלח, דאָמאָז מאַצאָך, איז אַרעסטירט געוואָרן אַלס דער מערדער.

ס'איז אויך געווען געדרוקט אַ בילד פונעם מערדער, מאצאך, מיט זיין געליבטע, העלענאַ, און אַ פּאַטאַגראַפֿיע פונעם דערמאַרדעטן . . . אין קלענערע בוכשטאַבן איז געווען באַשריבן גענוי, ווי אַזוי דער מאַרד איז באַגאַנגען געוואָרן . . .

בלויז אַ רגע איז געווען מוראדיק שטייל. מיטאַמאַל האָט זיך האַל־קא געגעבן אַ ריס אַרויס פונעם רעדל־קינדער, אַ כאַפּ געטאַן די צייטונג פון מיין האַנט און זי אַ שליידער געטאַן צו דער ערד, און מיט אימפעט זיך געלאָזט לויפן פון שול־הויף. און פּלוצלונג האָט זיך ספּאַנטאַן אַרויסגעריסן אַן אויסגעשריי פון אַלע אידישע העלדזלעך :

„דאַמאָזאַ מאַצאָך ! דאַמאָזאַ מאַצאָך ! מאַצאָך . . . מאַצאָך . . . מאַצאָך ! . . . “ — האָט אָפּגעקלונגען ווי אַן איינגעשטודירטער כאַר. די קריסטלעכע קינדער זיינען זיך צעגאַנגען מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ, און מיר, אידישע, זיינען פּריילעכע, מיט געפילדער אַריין אין דער שקאַלע.

אַ היים פון שקאַלע בין איך געגאַנגען אַ געלייטערטע, מיט לייכטע, פּליענדיקע טריט און מיט אַ גרינג געמיט, און געהאַט האָבן איך דאָס גע־פיל אַז גאַט האָט דערהערט מיין געבעט און מיר צוגעשיקט די „געשיכ־טע מאַצאָך“, כדי איך זאָל האָבן פאַר האַלקא גראַבאָווסקא אַ נאַמען, וואָס זאָל איר אַזוי בריען און וויי טאַן ווי מיר „זשידאָוויצאַ“ . . .

דער צעבראכענער שליסל

ס'איז געווען אום ראש-השנה, אין א שפעטן נאכמיטיק. איך בין א פאריתומטע געזעסן אין א ווינקל פון שטוב און געבענקט נאך מיין מא-מען.

דער ערשטער ראש-השנה אן דער מאמען. אין הויז האט זיך שוין ארומגעדרייט א שטיף-מאמע.

איך האב נאך אמאל איבערגעלעבט יענעם שרעקלעכן אויף דער נאכט, ווען דער טאטע איז צוריקגעקומען פון לאדז און מיטגעבראכט עפעס א פרעמדע הויכע דאמע, וואס האט געטראגן א גרויסן קאפעלוש מיט גרינע פעדערן.

דער טאטע האט צוגערופן אונדז קינדער, דריי קליינע מיידלעך, און געזאגט:

— דאס איז אייער נייע מאמע . . . איר זאלט איר אלע רופן מא-מעשי.

די דאמע האט אויסגעטאן דעם גרויסן הוט מיטן מאנטל און עס דערלאנגט דער דינסט, און איר געהייסן פארויכטיק אויפהענגען דעם מאנטל. דערנאך איז זי צוגעגאנגען צו אונדז קינדער און געפרעגט ווי מיר הייסן.

— איך הייס חוהלע, — האט די מיטלסטע געענטפערט.

— און איך הייס טשיפעלע קרוין . . . — האט די אינגסטע, די

דריייעריקע, ארויסגערעדט מיט שטארק, און גלייך האט דאס קינד א פרעג געטאן:

— און ווי הייסטו?

— איך הייס גוטשע, נאר דו נאלסט מיר רופן מאמעשי . . .

— א נייע מאמעשי, — האט דאס פיצעלע ארויסגערעדט און זיך

אזש צעטאנצט פאר פרייד.

— נו, און דו ווי הייסטו? — האט זי אָנגעשטעלט אויף מיר א

פאר קאלטע אויגן, פון וועלכע מיר איז געוואָרן שווער אויפן האַרצן . . .

— שרה, יע . . . — האָב איך נישט באַוויזן צו ענדיקן.

זי האָט אַ לאַך געטאַן און געזאָגט:

— פּע, אַ נאַמען אַביסל! פון איצט אָן און ווייטער וועסטו הייסן סאַלטשאַ!

איך בין אַרויסגעלאָפּן פון שטוב, בין אַריין אין קיך און מיך דאָרט פאַרשטעקט אין אַ ווינקל און זיך שטיל צעוויינט.

ס'איז אָנגעקומען די משפּחה. דער זיידע מיט דער באַבען, פּע־טערס און מומעס. געקומען אַנקוקן דעם טאַטנס נייע ווייב. איך בין נישט אַריינגעגאַנגען אין דער גרויסער שטוב וואו אַלע זיינען גע־ווען פאַרזאַמלט. איך בין נאָך אַלץ געווען פאַררוקט אין אַ ווינקל פון דער קיך און שטיל געהעשעט. די באַבע איז אַריינגעקומען אין קיך און מיך געטראָפּן אַ פאַרוויינטע. זי האָט מיך פאַרשטאַנען און געזאָגט:

— נו, מען טאָר נישט וויינען, שרהלע. דו מיינסט, אַז דיין טאַטן איז גוט? — האָט זי פאַרענטפּערט איר זון, — דו ביזט דאָך שוין, אָן אַן עיך־הרע, אַ מיידל פון אַריבער עלף יאָר, דאַרפסטו פאַרשטיין, אַז ס'הויז דאָרף האָבן אַ באַלעבאַסטע. מען צעגנבעט, מען צעטראָגט די שטוב . . . ס'איז ווי אַ שיף אָן אַ רודער . . .

— דער טאַטעשי זאָגט, — האָב איך אַ פאַרביטערטע אַרויסגע־קרעכצט, — אַז איך מוז איר רופן מאַמעשי, און איך קען נישט, באַ־בעשי . . . איך קען נישט . . .

— אַ מאַמע אָן בויכווייטיק, — האָט די באַבע אַזוי ווי פאַר זיך אַרויסגערעדט, — ניין, דו מוזט איר נישט רופן מאַמע . . . דו קענסט איר רופן מומע . . .

איך האָב פרייער אָפּגעאַטעמט און עס איז מיר עפּעס געוואָרן גרינ־גער אויפן האַרצן.

איך בין מיט דער באַבען אַריין אין דער גרויסער שטוב, אין דער סאַליע, וואו עס איז געווען פאַרזאַמלט די משפּחה.

דורך די עטלעכע חדשים וואָס די מומע גוטשע האָט זיך געפונען ביי אונדז אין הויז האָט זי איבערגעדרייט דאָס גאַנצע ווירטשאַפּט . . . זי האָט אָפּגעשאַפּן די אַלטע גוטע דינסט פראַדל און האָט אַריינגענומען

א פוילישע שיקסע. צו אונדז קינדער האָט זי גערעדט פויליש. זי האָט איבערגעשטעלט דאָס מעבל, צוגעקויפט נייע זאָכן, אַרויסגעוואָרפן אַלע טע. זי האָט זיך אַרומגעדרייט ווי אַ פריצה איבערן הויז, „גערזשאַנב דושעט“ (רעגירט), געגעבן באַפעלן ווי אַ גענעראַל זיינע זעלנער . . . זי איז געווען פונקט דער היפוך פון מיין גוטער, שטילער מאַמען, וועלע־ כע האָט נישט געקענט וויי טאָן אַ פליג אויף דער וואַנט.

אַ מאַדנע ווירקונג האָט זי געהאַט אויף מיין פאָטער, וועלכער האָט זיך אינגאַנצן געפונען אונטער איר איינפלוס. זי פלעגט אונדז קינדער האַלטן אין איין פאַרמסרן פאַר אים, און פאַר יעדער קלייניקייט, וואָס מיר קינדער האָבן גאַנץ אומשוואַדיק געטאָן, זיינען געפלוּיגן פעטש. נאָר דאָס גרעסטע כפרה־הינדל בין איך געווען . . . ווייל איך בין דאָך גע־ ווען די עלטסטע און זי האָט מיר בשום־אופן נישט געקענט מוחל זיין, וואָס איך רוף איר „מומע“, און נישט ווי די אינגערע קינדער, „מאַמע“. ס'איז נישט געווען דער טאָג וואָס די מומע גוטשע זאָל מיך נישט פאַר־ קלאַגן צום טאָטן. און דער טאַטע, אָן מיך צו פרעגן, האָט זיך גלייך געכאַפט צום פאַסיק, און אַלע מאָל מיט דער זעלבער פומא :

— שוין זאָסטו איבערבעטן די מאַמעשי ! . . .

פלעג איך עפענען ס'מויל און וועלן דערציילן, אָו איך האָב קיין שדעכטס נישט געטאָן, אָבער מיין פאָטער האָט מיך נישט געלאָזט ריידן;

— שווייג, מען פרעגט נישט ביי דיר ! טו וואָס איך הייס דיר !

פלעג איך בלייבן שטיין אָן איינגעקשנטע און זיך נישט רירן פון

אַרט.

— ענטפער, דו וועסט איבערבעטן די מומעשי ; יא, צי ניין ? —

איז זיין שטימע געוואָרן אַלץ שטרענגער און דער פאַסיק מיט דער אויפ־ געהויבענער האַנט געענטער . . .

— איך וועל נישט !

פלעגט זיך דעמאָלט דער פאַסיק אַראַפלאָזן אויף מיין קליינעם

דאַרן גוף, און אומרחמנותדיקע שמיץ האָבן אָפגעהילכט איבערן הויז.

דערביי האָט דער טאַטע געשריען אויף מיר צערייצט :

— שטיקער וועל איך פון דיר פאַסעווען אויב דו וועסט נישט אָפ־

געבן כבוד דער מאַמעשי !

דערביי איז געשטאַנען די „מומעשי“ מיט פאַרביסענע פאַרשנורע־

וועטע ליפּעלעך, און מיט גרויס הנאה זיך צוגעקוקט צום „ספעקטאַקל“.

אירע שפיון־אויגן האָבן געפינקלט מיט נצחון פון אַ זיגער.
איך פֿלעג דערפילן ווי פֿייערדיקע ריטער ברענען זיך אַריין אין מיין
לייב, און בין שוין געווען גרייט אויף אַלץ, אַבי דער ווייטיק מיט די
שמיץ זאָלן אויפהערן. האָב איך אַבער דערזען דער מומע גוטשעס קאַלט
גזלניש פנים מיטן סאַרקאַסטישן שמייכלעך, און איך בין געווען גרייט
אויסצושטיין דאָס גיהנום אויף דער וועלט, אַבי נישט איבערצובעטן מיין
שטיף־מאַמען פֿאַר אַ זינד, וואָס איך בין נישט באַגאַנגען.

יענעם ראש־השנה, ווען איך בין אַזאַ פֿאַראומערטע געזעסן און גע־
בענקט נאָך דער מאַמען, האָב איך מיך מיט אימפעט אַ כאַפּ געטאַן און
בין געלאָפֿן צו דער מומע חוה, וועלכע האָט געהאַט אַ פּוֹלע שטוב מיט
קינדער, און וואו איך פֿלעג אין טומל און שפּילערייען זיך כאַטש אויף
אַ וויילע פֿאַרגעסן אין מיין בענקעניש.

ווען איך בין אַריין אין הויז, האָב איך גראַד געטראָפֿן ווי דער פֿע־
טער יצחק האָט זיך אַביסל צעווערטלט מיט דער מומען. ער האָט גע־
זאָגט, אַז פון די עלף קינדער, וואָס די מומע האָט אים געבוירן, איז קיין
איינס נישט קיין לייטיש. אפשר, — האָט ער אַ שמייכל געטאַן, —
וועט דאָס צוועלפטע זיין לייטישער . . .

האָט זיך מיין מומע חוה אָנגעברוגט און געענטפֿערט, אַז אַלע
זייערע קינדער זיינען, אָן עין־הרע, זייער געראָטן און לייטיש.

מיין קוזין יחיאל, אַ שטאַרק געוויקסיק אינגל פון אַ יאָר פּופּצן,
האָט צו מיר אַ וואונק געטאַן, אַז איך זאָל אים נאַכגיין.

מיר זיינען אַרויס אין גרויסן הויף. עס איז אונדז אַקעגנגעקומען
מישא, אַ יונגער סטודענט. ער האָט געלערנט ביי פֿאַביאַנען. ער איז
געווען אין איין עלטער מיט מיין קוזין. דאָס סטודענטן־היטל האָט ער
געטראָגן פֿאַררוקט אויף אַ זייט, און אַ באַגייסטערטער האָט ער דער־
ציילט :

— דו ווייסט, יחיאל, מען גייט אויפפירן אין "הזמיר" "דאָס פינ־
טעלע איד". מיין עלטערער ברודער וועט מיטשפּילן.

— גיי אַוועק, — האָט יחיאל געזאָגט, — איך דאַרף עפעס ריידן
מיט שרהלעך.

— סודות מיט אַזאַ קליין מיידעלע ? — האָט דער סטודענט גע־
חוזקט.

ס'האָט מיך שטאַרק פֿאַרדראָסן דער אויסדרוק "קליין מיידעלע",

און איך האָב מיט אַן אויפגעהויבענעם קאַפּ און וואַזשנער מינע זיך גע-
לאָזט אוועקגיין.

— זעסט וואָס דו האָסט געטאַן, — האָט מיין קוזין געזאָגט, — דו
האָסט איר באַריידיקט . . .

זיי זיינען מיר ביידע נאַכגעלאָפּן. דער סטודענט האָט זיך אַנטשויל-
דיקט און געוואָלט אוועקגיין, האָט אים יחיאל ניט געלאָזט און געזאָגט
אַז ער מעג הערן, וואָס ער גייט מיט מיר ריידן :

— פאַר דיר, — האָט ער געזאָגט צום סטודענט, — האָב איך ניט
קיין סודות . . . איך וויל, — האָט יחיאל ענדלעך מיר מודיע געווען,
— אַז דו זאָלסט מיר טאָן אַ טובה, און דו ביזט טאַקע די איינציקע,
וועלכע קען מיר העלפּן.

איך האָב מיט אַמאָל זיך דערפילט זייער וואַזשנע, וואָס „איך בין
די איינציקע, וואָס קאָן אים העלפּן“, און בין געווען גרייט אויף אַפּן. און
זאָל דער סטודענט זען, אַז איך בין שוין נישט קיין „קליין מיידעלע“.

— אויב איך וועל נאָר קענען, וועל איך דיר טאָן די טובה. זאָג,
וואָס ווילסטו ? — האָב איך מיט אַן אויפגעהויבענעם קאַפּ געזאָגט.

— איך מוז אויף היינט ביינאַכט האָבן אַ גומענעם קאַלנער, און
אַזוי ווי אַלע געשעפטן זיינען געשלאָסן, וויל איך, אַז דו זאָלסט עפענען
איינער געווענליך און פון דאָרט אַרויסנעמען אַ גלאַנציקן גומענעם קאַלנער.

— וואָס רעדסטו, ס'איז דאָך יום־טוב ! מען טאר נישט עפענען !
— ס'וועט קיינער נישט וויסן, — האָט ער מיר פאַרזיכערט, —

און אַבי דו נעמסט נישט קיין געלט, איז עס נישט קיין עבירה . . .
— איך האָב דאָך אַבער נישט די שליסלען, — האָב איך זיך נאָר

אַפּן געווערט.

דאָ האָט זיך דער סטודענט אָנגערופן :

— נו, דו זעסט דאָך שוין, אַז זי האָט מורא !

זיינע רייד האָבן מיר אַ ברי געטאַן און איך האָב פעסט אַרויסגע-
רעדט :

— איך האָב פאַר קיינעם קיין מורא נישט. איך ווייס וואו די
שליסלען זיינען, און אויב די מומע גוטשע איז נישטאָ אין הויז, וועל
איך קענען נעמען די שליסלען און עפענען ס'געשעפט.

— ס'וועט זיין גוט ווי גאָלד, — האָט מיין קוזין יחיאל מיר פאַר-
זיכערט, — דו וועסט צוריקגיין די שליסלען אויפן זעלבן אָרט פון וואָ-

בען דו האַסט זיי גענומען, און עס וועט קיינער קיינמאל נישט וויסן וועגן דעם אַ חוץ מיר דריי.

איד בין באַשטאַנען, אַבער מיט אַ תנאי, אַז איד זאָל אויך מיטנע-מען מיין קוזינע איטע, יחיאלס שוועסטער, וועלכע איז געווען מיין בעס-טע חברטאַרין.

מיר האָבן זיך זאַלבעפיר אַוועקגעלאָזט צו אונדזער הויז. בלויז איד אַרײַן בין אַרײַן אין שטוב. ס'איז קיינער נישט געווען אין הויז, בין איד אַרײַן אין טאַטנס קאַנטאַר, האָב פון אַ זייטיקן שופּלאַד אַרויס-גענומען די שליסלען און בין אויף די שפיץ פינגער צוריק אַרויס פון הויז. מיר זיינען דאָן אַוועק אויפן נייעם מאַרק, וואו עס האָט זיך געפיר-בען אונדזער גאַלאַנטעריי-געוועלבל. איד האָב פאַרויכטיק אויפגעשלאָסן איין שלאָס נאָכן אַנדערן, האָב אַראַפּגענומען דעם לאַנגן אייזערנעם פרענט און געעפנט די טיר.

מיר זיינען אַרײַן איבערווייניק. מישא איז געשטאַנען אין דרויסן און געהאַלטן די טיר אַביסל אָפן, אז עס זאָל אַרײַן ליכט און צו דער זעל-בער צייט האָט ער געדאַרפט האַלטן אַ וואַכזאַם אויג, און אונדו לאָזן וויסן צי עס קומט נישט אָן עפעס אַ באַקאַנטער . . .

איד האָב אויף שנעל אויסגעזוכט אַ גומענעם קאַלנער פון זיין נר-מער און פאַסאַן. יחיאל האָט דעם איינגעוויקלטן קאַלנער פאַרויכטיק אַרײַנגעלייגט אין קעשענע, און מיר זיינען צוריק אַרויס פון געוועלבל. איד האָב זיך גענומען צום פאַרשליסן. כ'האָב פאַרשלאָסן די ערשטע טיר, אויך די צווייטע, דערנאָך אַרויפגעלייגט דעם לאַנגן אייזערנעם פרענט, אָנגעטאָן דעם גרויסן אייזערנעם שלאָס און צוגעשלאָסן מיטן לעצטן גרויסן שליסל. איד האָב זיך געפילט אַביסל שולדיק פאַר אַפ-טאָן אַזא זאַך אָן מיין פאַטערס וויסן, און האָב דערפאַר געוואָלט זיין דאַפּלט זיכער, אז דאָס געוועלבל איז ריכטיק פאַרשלאָסן.

— איטע, — האָב איד געזאָגט, — פרוביר דו צי עס איז גוט פאַרשלאָסן.

זי איז צוגעגאַנגען, אַ דריי געטאָן דעם שליסל און געזאָגט, אַז עס איז גוט פאַרשלאָסן.

איד בין נאָך אַבער אַליץ נישט געווען זיכער, און איד האָב געבעטן יחיאל, אַז ער זאָל פרובירן. האָבן זיינע שטאַרקע יונגע הענט אַ דריי געטאָן דעם שליסל. איד האָב דערהערט אַ קריץ צוזאַמען מיט אַן „אוי“.

און דערוען ווי ער האלט א האלב־אפגעבראָכענעם שטיסל אין דער האַנט.
איך האָב פֿאַר גרויס שרעק אַזש געציטערט . . . איך האָב אָבער
איינגעהאַלטן מיינע טרערן.

— נו, האָב נישט קיין מורא, שרהלע, — האָט יחיאל געזאָגט, —
און זאָרג נישט. דער שטיסל וועט נאָך היינט זיין פֿאַריכט.

— ווי אזוי? — האָב איך אַ געפלעפטע געפרעגט.
— איך האָב אַ באַקאַנטן גוי, אַ שלאָסער, ער וואוינט ווייט הינטערן

שטאָט, וועלן מיר גלייך גיין צו אים. ער וועט דעם שטיסל פֿאַרריכטן
און דו וועסט אים דערנאָך צוריקלייגן אויפן אייגענעם אָרט פון וואָנען
דו האָסט אים גענומען, און עס וועט זיין שאַטיל . . .

איך האָב פֿרייער אָפּגעאַטעמט, און מיר האָבן זיך באַד אַלע פֿיר
געלאָזט גיין צו דער גויאישער קוואַנע.

מיר זיינען געגאַנגען מיט דער שול־גאַס און זיך פֿאַרנומען אויפן
וועג וואו מען פֿאַרט קיין פּרוזשע־באָרוש. עס איז געווען אַ גרויסער
מהלך. מיר זיינען פֿאַרבייגעגאַנגען דעם בית־עולם. איך בין אינסטינק־
טיוו געבליבן שטיין. כ׳האָב מיט בענקשאַפט און פייכטע אויגן גע־
וואָרפן אַ בליק צום „גוטן אָרט“, וואו עס האָבן גערוט די ביינער פון
מיין מוטער. די קינדער האָבן מיך אָבער נישט געלאָזט זיך לאַנג פֿאַר־
טראַכטן. זיי האָבן מיך אונטערגעיאָגט, און געזאָגט אַז עס ווערט
שפעט.

אַ רויטע זון איז פֿאַרגאַנגען אין מערב־זייט. אויפן הימל האָבן
זיך געשפּרייט געדיכטע וואַלקנס. מיר זיינען ענדלעך אָנגעקומען אינעם
קליינעם דאָרף. מיין קוזין האָט אונדז צוגעפירט צו דער קוואַנע, נאָר
צו אונדזער גרויסער אַנטווישונג איז די קוואַנע געווען פֿאַרמאַכט. מיר
זיינען אַריין אין דער קליינער פּויערשער כאַטקע, וואָס איז געשטאַנען
דערנעבן, און וואָס האָט באַלאָנגט צום שלאָסער. אַ גרויסע געזונטע גויע
האָט אונדז געזאָגט, אַז דער מאַן אירער, דער שלאָסער, איז היינט גע־
פֿאַרן אין שטאָט אַריין, און זי ווייסט נישט ווען ער וועט קומען צוריק.
מיר זיינען געוואָרן שטאַרק פֿאַרצווייפלט און איר דערציילט פון אונדזער
אומגליק. זי האָט אונדז גלייכגילטיק אויסגעהערט און דערביי האָט
זי צעשניטן אַ שטיק קאַלכאַס אויף קליינע שטיקלעך און עס אַריינגע־
וואָרפן אין דער סקאַוואַר אַדע צו פּרעגלען. פון דעם ריח האָט אונדז
אַרומגעכאַפט אַ נישט־גוטקייט . . . מיר האָבן געוואַרט איבער אַ שעה.

עס איז צוגעפאלן די נאכט, און דער שלאסער איז נאך אלץ נישט גע-
קומען. מישא האט פארגעלייגט, אז מיר זאלן גיין אהיים. זיינע על-
טערן, — האט ער געזאגט, — וועלן ניט וויסן וואו ער איז אהינגעקומען
און וועלן מסתמא זיין שטארק באזארגט. ער האט אונדז צוגערעדט, אז
מיר זאלן אלע גיין אהיים. איך האב נישט געוואלט הערן דערפון.
— איך וועל נישט אוועקגיין פון דאנען, — האב איך פעסט גע-
זאגט, — ביז דער שליסל וועט זיין א פארריכטער.

נאך א לאנגן ווארטן און דינגעניש, האבן מיר ענדלעך באשלאסן צו
גיין מיט דער האפענונג אפשר וועלן מיר טרעפן דעם גוי אויפן וועג.
מיר האבן זיך געלאזט אין וועג אריין, וואס פירט צו דער שטאט,
און דערביי האבן מיר זיך איינפארשטאנען, אז מיר ריידן פויליש, ווייל
מיר האבן גוט געוואוסט, אז עס איז א גרויסע סכנה פאר אידישע קינד-
דער צו גיין שפעט ביינאכט הינטער דער שטאט און רעדן אידיש . . .
די אינגלעך זיינען געגאנגען פאראויס. איך מיטן איטען פון הינטן.
ס'איז געווען א פינצטערע נאכט און ס'האט אנגעהויבן זיך אראפלאזן
א דראבער רעגן. מיר זיינען ווידער פארבייגעגאנגען דעם בית-עולם,
און איך בין געבליבן שטיין.

— פארוואס שטייסטו ? — האט איטע געפרעגט.

— איך וויל ריידן מיט מיין מאמען.

— „ס'גוטע ארט" איז איצט פארמאכט און זי וועט דיך נישט

הערן, — האט איטע געזאגט.

— זי וועט מיך יא הערן, — האב איך פעסט געענטפערט.

איך בין צוגעגאנגען נאענט צום פלויט און האב שטיף געזאגט :

— מאמעשי קרוין, עס איז מיר נישט גוט, עס איז נאך נישט קיין

יאָר צייט זינט דו ביזט אוועק פון אונדז און מיר האבן שוין א שטיף-

מאמע. זי איז זייער א שלעכטע און איך האב איר פיינט. היינט האב

איך צעבראָכן דעם שליסל פון געוועלעב און איך האב מורא אהיימצוגיין,

ווייל איך ווייס, אז דער טאטעשי וועט מיך שלאגן. ער שלאגט מיך

איצט זייער אָפט . . . איך וויל אַנטלויפן פון דער היים, נאָר איך ווייס

נישט וואוהין איך זאל לויפן . . . מאמעשי, טייערע, איך בענק אזוי

נאך דיר. פארוואס ביזטו אזוי שנעל אוועק פון אונדז. פארוואס ?

און איך האב מיך שטיף פאנאנדערגעוויינט. די אינגלעך האבן

אונדז דערווייל גערופן, בין איך א שווייגנדיקע צוריק ארויף אויפן שאַ-

סיי. ווען מיר זיינען שוין געהאט אפגעגאנגען א האלבן וועג, האבן מיר פון דערווייטנס דערזען פארן א פערד מיט א וואגן. מיר האבן גענומען שפאנען האסטיקער. יחיא'ל איז דער ערשטער צוגעקומען צום וואגן און מיט פרייד אויסגערופן, אז עס איז דער שלאסער, זיין גוטער באקאנטער. מיין קוזין האט אים דערציילט די גאנצע מעשה. דער שלאסער האט צוגעזאגט, אז ער וועט דעם שליסל פארריכטן און אונדז געהייסן ארויפ קריכן אויפן וואגן. מיר האבן אים דערקלערט, אז עס איז יום-טוב, און אז מיר אידישע קינדער טארן נישט פארן אום יום-טוב, דעריבער האבן מיר אים געבעטן, אז ער זאל פארן פאמעלעך, וועלן מיר קאנען נאכגיין זיין פור.

מישא האט זיך מיט אונדז געזעגנט און זיך געלאזט גיין אהיים, און איר, איטע און יחיא'ל זיינען נאכגעגאנגען דעם וואגן.

דער שלאסער האט אין אנהייב געהאלטן ווארט, און געפארן פאמעלעך, אבער באַלד, ווייזט אויס, איז אים דאס שלעפן זיך נמאס געווארן, האט ער אונדז נאך אמאל אנגעבאטן ארויפצוגיין אויפן וואגן, נאָר אז מיר האבן אַרץ ניט געוואָלט, האָט ער אַ קנאַק געטאָן מיט דער בייטש, אַ געשריי געטאָן „וויאַ“, און באַלד האָבן זיך די פּערד אַ לאַז געטאָן ווי פּייל פון בויגן . . . מיר האָבן גענומען לויפן געשווינד . . . נאָך אַ היפּשע וויילע פון נאָכלויפן דעם וואָגן, האָבן מיר זיך געמוזט אָפשטעלן כדי צו כאַפּן דעם אַטעם. מיר האָבן זיך אַביסל אָפּגערוט און ווייטער געלאָפּן . . . אויסגעווייקטע פון רעגן און שווייס, זיינען מיר ענדלעך אנגעקומען צום שלאַסערס הייז. דער שלאַסער איז אנגעקומען פריער פאַר אונדז און, ווי עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, האָט ער שוין געהאַט באַוויזן צו דערציילן זיין ווייב פון אונדזער „לויפעניש“, ווייל מאַן און ווייב האָבן זיך ממש געהאַלטן ביי די זייטן פון געלעכטער.

די גויע האט געזאגט, אז צוערשט מוז איר מאן עסן וועטשערע און ערשט דאן וועט ער זיך נעמען פארריכטן דעם שליסל. ער האט זיך ברייט אָוועקגעזעצט ביים טיש, זיך אַריינגעגאַסן אַ גלאַז ווייסע וואַדקאַ, עס אויסגעטרונקען מיט איין צי און זיך גענומען צו אַ גרויסער שיסל מיט קאַרטאָפּלעס, מיט קרויט און קאַלבאַסע. ער האָט גענומען אַ שטיק חזיר. פון זיין טעלער, עס שקאַצעוואַטע צוגעטראָגן צו אונדזערע נעז און אונדז געהייסן עסן . . .

דער הונגער, וועלכער האט אונדז דערקוטשעט די גאנצע צייט, איז

אונדז מיט אַמאָל פאַרגאַנגען זעענדיק בלויז דאָס ווייסע שטיק קאַלבאַס... מיר האָבן אונטערטעניק געשמייכלט און געזאָגט, אַז עס הונגערט אונדז נישט. . . מיר האָבן אים נאָך אַמאָל געגעבן צו פאַרשטיין, אַז אויב ער פאַרריכט חלילה נישט דעם שליסל, וועט מען נישט קאַנען עפענען דאָס געוועלעב און מיר וועלן זיך נישט טאַרן ווייזן אין הויז. . . יחיאל האָט דעם שלאָסער עפעס איינגערוימט אין אויער און עס האָט געהאַלפּן, ווייל ער איז מאַמענטאַל אויפגעשטאַנען, איז אַרויס און געעפנט די קוזניע, און אין ווייניקער ווי אין פינף מינוט איז דער צעבראַכענער שליסל גע- ווען אַ גאַנצער. איד האָב מיט גרויס פרייד געכאַפט דעם שליסל, מיר האָבן באַדאַנקט דעם שלאָסער און זיך ווידער אַמאָל געלאָזט אין וועג אַריין.

ס'איז נאָך אַדעם געפאַלן אַ דראַבער רעגן. אַ טיפע פינצטערניש האָט איינגעהילט די הייזלעך אַרום. וואו נישט וואו האָט אין אַ פענצ- טער זיך געצונדן אַ פייערלע פון אַ פויערשע כאַטקע.

דריי אידישע קינדער זיינען געגאַנגען איבער פוילישע וועגן, יעדער מיט זיין מורא אין האַרצן. דער גאַנצער שליסל, וועלכן איד האָב איצט פעסט געהאַלטן אין מיין האַנט, און וועלכער האָט מיך ערשט אַזוי שטאַרק דערפרייט, האָט איצט ביי מיר אַרויסגערופן שרעק און מורא. וואָס פאַראַ תירוץ וועל איד געבן מיין פאַטער ? וואו בין איד געווען ביז אַזוי שפעט אין דער נאַכט ?

איד האָב פאַרטראַכט פאַרשיידענע תירוצים. ס'האָט אָבער מיין מורא נישט פאַרמינערט אויף אַ האַר. איד האָב קלאָר געזען און געדערט מיין פאַטערס שטרענג קול, וואָס פרעגט און וואָרט נישט אויף אַן ענטפער. . . און איד האָב דערזען און ממש דערפילט דעם פאַסיק, וואָס לאָזט זיך מיט אימפעט אַראַפּ אויף מיין אויסגעדאַרט לייב. מיר זיינען אַריין אין שטאַט. דער שטאַט-זיגער האָט אויסגע- שלאָגן צוועלף, איד האָב מיך מיט שרעק אָנגעכאַפט אין איטעס האַנט. זי האָט עס דערפילט און געזאָגט :

— גיי נישט אַהיים. קום מיט מיר צו אונדז. וועסט ביי אונדז עסן און שלאָפן. מאַרגן וועט מיין מאַמע דיך אַהיים פירן.
— ניין, עס וועט זיין נאָך ערגער, ווען מ'וועט מיך זוכן און געפינען ביי אייך אין הויז.

ס'האָט עפעס אַ בליץ געטאָן אין מיין מוח.

— אַ שאַד, — האָב איך מיך מיט אַמאָל געכאַפּט, — וואָס איך האָב מיך נישט דערטראַכט צו דעם געדאַנק פריער . . .
— אַז וואָס ? — האָבן ביידע געפרעגט.
— איך וואָלט מיך געדאַרפט געווען פאַרנעמען קיין פּרוזשעבאַרוזש, וואו עס וואוינט מיין מאַמעס שוועסטער, די מומע דבורהלע. נאָך יום־טוב, — האָב איך מיך אָנגעכאַפּט אָן דעם געדאַנק, — וועל איך אַהין אַנטלויפן . . .

מיר האָבן זיך געזעגנט און יעדער האָט זיך פאַרנומען אין דער ריכטונג פון זיין היים. ווען איך בין צוגעקומען צו אונדזער הויז, בין איך געבליבן שטיין אין פאַדער־הויז און נישט געהאַט גענוג מוט אַרייַן־צוגיין. איך האָב מיך אַבער סוף־כּל־סוף אָנגענומען מיט קוראַזש, האָב אַרויפגעלייגט מיין האַנט אויף דער קליאַמקע פון דער טיר, און בין אַזוי געשטאַנען באַוועגלאָז און נישט געוואָגט צו עפענען די טיר . . . איך האָב פּאַוואָליע ענומען דרייען דאָס „הענטל“. מיט אַמאָל האָט זיך די טיר אַ האַסטיקן עפּן געטאָן און אַ פּאַר שאַרפע שפיזן־אויגן האָבן מיך דורכגענומען :

— ס'קאַצט קומט, — האָט די מומע גוטשע אויסגעדונערט, — זי איז דאָך שוין דאָ ! עס וואָרט אויף דיר די ריכטיקע פאַרציע. יאַסע ! יאַסע ! — האָט זי גערופן מיין פּאַטער, — דיין שאַדן האָט זיך אָפּ־געזוכט . . . איי, וועט ער שינדעווען, אַז דו וועסט עס האָבן צו גע־דענקען אויף דיין גאַנצן לעבן !

איך בין געבליבן שטיין ביים טיר אין קיך און האָב פאַר שרעק נישט געקאַנט רירן מיט די פיס. מיין שטרענגער טאַטע איז אַרייַנגע־קומען פון דער צווייטער שטוב. זיין ברייטלעכע מיטל־וואוקסיקע פי־גור האָט ווי אויפגעציטערט ווען ער האָט מיך דערזען. זיין פנים הינטער דער שוואַרצער באָרד האָט עפעס אויסגעקוקט בלאַסער ווי אַלע מאָל. זיין הויכער שטערן איז געווען טיפער געקאַרבט און אין זיינע שוואַרצע אויגן האָט געברענגט אַן אומעטיק פייער.

— וואו ביזטו געווען ביז איצט ? — האָט ער שטרענג געפרעגט. אַבער זיין שטימע איז אויסגעקומען געשפּאַלטן און האָט כמעט גע־קלאַנגען מילד. עס האָט געפעלט יענער מוראדיקער ברען פאַר וועלכן איך פלעג ווערן אַ פאַרציטערטע.
— זאָג מיר דעם אמת, — האָט ער שטיל צוגעלייגט.

זיין טאָן האָט מיך באַרואיקט און איך האָב דערצייילט אַלץ, ווי אַזוי כ'האָב גענומען די שליסלען, געעפנט דאָס געוועלעב כדי צו נעמען אַ גור מענעם קאַלנער פאַר יחיאַלן, ווי אַזוי דער שליסל איז צעבראַכן געוואָרן, און ווי אַזוי מיר קינדער האָבן זיך געשלעפט אַהין און צוריק פונעם שלאַסער, ביז ער האָט ענדלעך פאַרריכט דעם שליסל.

— ווייסטו דען נישט, אַז מען טאָר נישט עפענען אַ געוועלעב אום יום-טוב ? — האָט דער טאַטע געפרעגט, אָבער שוין אין אַ ווייכן טאָן, — און גרעסער איז נאָך די עברה פון פאַרריכטן אַ שליסל, — האָט ער צוגעגעבן.

— יאָ, איך ווייס, אָבער איך האָב מורא געהאַט אהיימצוקומען מיט אַ צעבראַכענעם שליסל . . . איך האָב מורא געהאַט, אַז דו וועסט מיך . . . — נו, גענוג שוין, — האָט ער מיך נישט געלאָזט ענדיקן די לעצטע טע ווערטער, — קום אַריין און לאָמיר עסן.

איך בין אַ מיט-אויסגעשעפטע אַריין אין דער גרויסער שטוב און כ'האָב באַמערקט, אַז די חרות זיינען נאָך געלעגן אויפן טיש מיט אַ צור געדעקט טישטעכל. דער וויין איז געווען נישט גערירט. ס'זילבער-וואַרג איז געלעגן גלייך אויסגעלייגט, נאָר די ליכט האָבן שוין געהאַט אויסגעברענט. ס'איז מיר קלאַר געוואָרן, אַז מ'האַט נאָך נישט געגעסן. מיין קליין שוועסטערל טשיפעלע איז שוין געשלאָפן. חוהלע איז אַ פאַרוויינטע געזעסן ביים טיש. ביי מיין אַריינקומען האָט זי זיך אַ הייב געטאָן פון טיש, איז צוגעלאָפן צו מיר און האָט פון גרויס פרייד זיך צעוויינט און דערצייילט, אַז מען האָט מיך אַרומגעזוכט איבער דער גאַנצער שטאַט, אַז מען האָט מורא געהאַט, אַז עס האָט מיט מיר גע-טראָפן אַן אומגליק . . .

דער טאַטע האָט געמאַכט קידוש, און ווען ער האָט זיך געוואַשן צום עסן, האָט די מומע גוטשע שטיף אַ זאָג געטאָן צו מיר :

— דו מיינסט אוודאי, אַז עס וועט דיר אַזוי גלאַטיק אָפגיין, הייבט זיך גאַרנישט אָן . . . דער טאַטע האָט דיך נישט געשלאָגן, ווייל עס איז היינט יום-טוב . . . אָבער דו וועסט ס'דייניקע קריגן נאָך ראש-השנה . . .

מיין פאַטער האָט געהערט די לעצטע ווערטער, און צום ערשטן מאָל האָב איך באַמערקט ווי ער האָט אויף איר געוואָרפן אַ בייזן בליק. ער האָט געמאַכט אַ ברכה איבער דער חלה, מיר דערלאָנגט אַ שטיקל

ה'לה און געזאגט : „נא, מאך אַ המוציא און עס, האָב קיין מורא נישט, איך וועל דיך נישט שלאָגן“.

ווען איך האָב יענע נאַכט פאַרן שלאָפן גיין געלייענט קריאת שמע, האָב איך צוגעגעבן די ווערטער :

— טייערע מאַמעשי, איך ווייס, אַז דו האָסט מיך געהערט, ווייל דער טאַטעשי האָט זיך צו מיר היינט באַנומען פּונקט אַזוי ווי דו וואָלסט געווען מיט אונדז אין הויז.

די הייליקע מאמע

מיט דער ערשטער גרויקייט וואָס הייבט אָן צו צעשניידן די נאָכ־טיקע הימלען, הויבן זיך אָן אויסצושלייכן מענטשעכע געשטאַלטן אין דער טשענסטאַכאָווער געטאָ צו צוואַנג־אַרבעט. מען גייט מיט געבויגט־נע קעפּ, מיט מורא אין האַרצן און אַ תּפִּילָה אויף די ליפּן, וועלכע בעטן צו גאָט, אַז מען זאָל בשׂוּם אַהיים קומען און טרעפּן די וואָס מען לאָזט איבער און וועלכע ווערן אַלץ ווייניקער, די הייזער ליידיקער און די גאַסן פּוסטער.

צווישן די גייענדיקע מענטשן־שאַטנס מיט אויסגעלאָשענע אויגן, גייט חיהלע קאלקע. זי און איר מאַמע און איר קינד, אַ מיידעלע פּון אַ יאָר פֿיר, זיינען די איינציקע פּאַרבליבענע פּון אַ משפּחה פּון צוואַנציק נפּשות. איר יונגער שלאָנקער קערפּער איז איינגעבויגן, עפעס אַזוי ווי זי וואָלט אויף זיך געשלעפט אַ שווערע משא, און יעדן מענטשן וואָס זי גייט פּאַרביי באַגריסט זי מיט אַ לייכטן שאַקל מיטן קאַפּ און גיט שטיל צו: אַ פּאַרזאַמלונג היינט פּון די „הייליקע מאַמעס“ אין באַנקער 39, הינטער דער אַלטער שול.

די פּרויען כאַפּן אויף די ווערטער און גיבן צוריק אַ צייכן און גייען ווייטער.

חיהלע גייט צוריק אין איר באַהאַלטענער נאָרע. איר בלאַנד מיי־דעלע מרימל שלאָפט רואיק. דעם קינדס ליפעלעך צעשמייכלען זיך אומשוילדיק גליקלעך.

חיהלע קוקט אויף איר קינד. אירע אויגן ווערן אַנגעפילט מיט טרערן. אַ קאַלטער שווייס באַשלאָגט איר קערפּער, פּון דעם געדאַנק, אַז עס קאָן נאָך חלילה טרעפּן מיט איר איינציק קינד דאָס וואָס ס'האַט גע־טראָפּן צו אַלע קינדערלעך פּון איר גרויסער משפּחה.

זי לייגט זיך אויף דעם בינטל היי לעבן איר קינד. זי גלעט אירע גאַלדענע האַר און פּאַרגינט זיך נישט צו קושן דעם קינדס קעפעלע.

— שלאָף און חלום, קינד מיינס, פּון אַ ליכטיקערע וועלט, — שעפּ־

טשעט זי שטיף. — אוי, ווי גוט עס איז וואָס דו פאַרשטייסט ניט . . .
ס'קינד וועקט זיך איבער און רופט פאַרשאַפן: מאַמע, מאַמעשי!
און טודיעט זיך צו דער מוטער.

ווי אַ שוואַכע וואָס דעקט צו און באַשיצט אירע שוואַכע, אזוי דעקט
חיהלע איין איר קינד און דריקט עס צו איר יונגן וואַרעמען בוזעם און
שעפטשעט שטיף:

— מיט דיר, מיין מרימל, וועל איך מיך נישט שיידן. אויב גיין,
וועלן מיר צוזאַמען, צוזאַמען מיין קינד . . .

די אַלטע גאַדע־לאַה ליגט אין אַ ווינקל, ווי איינגעוואַקסן אין אַ
באַרג שמאַטעס. איר קערפער איז אַרומגעהילט מיט אַ גרויסע וואַלענע
פאַטשיילע. אויפן קאָפּ טראַגט זי דעם שוואַרצן זיידענעם שבתדיקן
שאַל. דאָס זיינען די איינציקע צוויי זאַכן וואָס זי האָט אָפּגעראַטעוועט
פון איר גרויסער באַדעבאַטישקייט.

מיט אַמאָל נעמט זיך דער באַרג שמאַטעס רירן און עס הויבט זיך
פון דאָרט אַרויס גאַדע־לאַהס קאָפּ. אין דער פינצטערניש פון דער נאַרע
דערהערט זיך אַ שטיף, אַ קוים־הערבאַר קול:

— חיהלע, צי ביזטו שוין ווידער געוועזן אין דרויסן? וויי, וויי,
— יאָמערט דאָס קול, — דו מאַכסט דיך אומגליקלעך!

— איך האָב געברענגט אַ האַלב ברויט, מאַמע.
— וויפיל מאָל האָב איך דיר שוין געזאָגט, אַז דו זאָלסט מיך לאָזן

גיין? — בעט זיך דער מאַמעס קול פון דעם באַרג שמאַטעס אַרויס.
מיט אַמאָל גיט זי זיך אַ זעץ אויף און בלייבט זיצן אָן איינגעהויקערטע.
אין דער טונקלער שאַטנדיקער נאַרע קוקט עס אויס ווי דער באַרג איז
מיט אַמאָל קרום געוואָרן.

— איך וויל איינשטעלן אין קאָן מיין לעבן, — זאָגט גאַדע־לאַה
אַרויס מיט אַ געדעמפטער שטימע, — אַז איך וועל מיין לעבן פאַרלירן,
וועל איך געווינען . . .

— וואָס רעדסטו, מאַמע? ! — פרעגט חיהלע דערשראָקן פון דער
מאַמעס ניט־פאַרשטענדלעכע רייד.

— ווען די מערדער וועלן מיין לעבן אויסלעשן, אזוי ווי זיי האָבן
אויסגעלאָשן די לעבנס פון מיין גרויסער משפּחה, וועל איך ערשט דע־
מאַלט האָבן די ריכטיקע וועלט. איך וועל גיין אַהין, וואו עס וואַרט
אויף מיר מיין מאַן און מיינע קינדער . . . אין דער אייביקער וועלט

אריין . . . דו אבער מיט דיין קינד זיינען נאך יונג און איר דארפט אפ-
היטן אייער יונג לעבן, איך אבער . . .

— מאמע, איך בעט דיך, שווייג, מען טאר אזוי ניט רעדן, מען מוז
קעמפן !

— קעמפן מיט וועמען ? . . .

— מיט די מערדער !

— מן-הסתם איז אזוי גאטס ווילן, — האָט גאָלדע-לאָה אָפגעענט-
פערט און איז ווידער פאַרזונקען געוואָרן אין באַרג שמאַטעס.
חיהלע קען נישט פאַרשטיין דער מאַמעס פּלוצומדיקן אויסברוך,
ווייל די אַלטע גאָלדע-לאָה פּלעגט אָפּליגן שעהן אויף דעם באַרג שמאַטעס
און שווייגן. עפעס האָט זי זיך געשראַקן פאַרן קלאַנג פון ווערטער,
פלעגט זי שווייגנדיק קוקן מיט שטאַרע, פאַרבענקטע אויגן אין פּוסטן
רוים אַריין. אין מיטן דער נאַכט פּלעגט זי אָפטמאָל זיך צעיאַמערן און
רופן די נעמען פון איר מאַן און קינדער.

מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט טריט פון אויבן. חיהלען ווייזט זיך
אויס, עפעס אזוי ווי זי וואָלט געלעגן אין אַ פאַרשאַטענעם גרוב און עמ-
צער טרעט אויף איר קבר.

— אוי, — קרעכצט אַרויס חיהלע, — טריט ! וויי איז מיר, טריט !

מען גייט אַהער ! — און זי דריקט פעסט איר קינד צו איר בוזעם.

— שאַ, טאַכטער, איך בעט דיך, מען קאָן נאָך דערהערן.

זי האָלט איין דעם אַטעם. די טריט ווערן וואָס אַמאָל שוואַכער און

שוואַכער, ביז זיי שטאַרבן אינגאַנצן אָפּ.

— בלוז פאַרבייגייער, — זאָגט חיהלע און אַטעמט אָפּ פּרייער.

מיט אַמאָל פּאַלט איר איין, אַז עס זיינען מער נישטאָ קיין קברים מיט
אויפּשריפטן פון אייגענע. די נאַצישע מערדער באַגראָבן ניט . . . מען

וועט קיינמאָל נישט קענען גיין אויף קבר-אבות.

גאָלדע-לאָה גראָבט איין טיפּער דעם קאַפּ אין באַרג שמאַטעס. אַן

אויסגעהונגערטע פון נישט עסן, אַ פאַרפייניקטע פון בענקעניש, דרימט
זי איין.

עס חלומט זיך איר, אַז זי פּליט אַרויף צום הימל. ס'איז אַ לאַנגער
וועג. זי שפּאַרט זיך דורך וואַלקנס. פּליט אַלץ העכער און העכער, ביז
זי קומט אָן אין זיבעטן הימל און דער מלאַך גבריאֵל עפנט פאַר איר
ברייט די טויערן פון יענער וועלט. עס דערהערט זיך אַ געטלעך געזאַנג.

עס פליען ארום מלאכים. צוויי מלאכים נידערן אראפ און בלייבן שטיין
ביי גאלדע-לאהן. זי קוקט אויף זיי: צוויי אלטע פרויען מיט אזעלכע
ליכטיקע פנימער. עס רוט אויף זיי די שכינה און עס שפרייט זיך ארום
זיי שטראלן פון דער זון.

— ווער זענט איר? — פרעגט גאלדע-לאה.

— איך בין די מוטער רחל, — זאגט איינע.

— און איך בין די מוטער שרה, — זאגט די צווייטע, — זאג אונדז.

קינד, וואָס דו ווייססט, וואָס איז דיין פאַרלאַנג, דו, פאַרפייניקטע פון
אונדזערע טעכטער.

— איך וויל זען מיין מאָן און קינדער, — ענטפערט גאלדע-לאה.

זיי נעמען איר אונטערן אָרעם און פירן איר איבער הימלשע פאַ-
לאַצן. זי טרעט אויף וואַלקנס. עס איז דאָ אזוי שיין. פון פרייד נע-
מען רינען טרערן פון אירע אויגן. דערזעט די מוטער רחל ווי זי וויינט.
הייבט זי אויף די הענט און רייסט אָפּ פון אַ לויפנדיקן וואַלקנדל אַ טי-
כעלע פון ווייס-זיידן שפינוועבס און ווישט אויס גאלדע-לאהס אויגן און
זאָגט:

— האָסט שוין גענוג געוויינט, מיין קינד, — און די מוטער שרה

פאַרענדיקט, — מיר גייען דיך פירן צו די הייליקע קדושים, כדי איר
זאָלט זיך פרייען צוזאַמען.

די מוטער רחל און די מוטער שרה גיבן אַ מאַך מיט די הענט און

זאָגן:

— זאָגן געעפנט ווערן די טויערן צום פאַדער-הויז פון גן-עדן.

צוויי ווייסע מאַרמאָרנע טויערן גיבן זיך מיט אַמאָל אַ עפּן, און
גאלדע-לאה דערזעט אַ גאָרטן מיט בוימער, וועלכע זיינען גרינער פון
גריין. זוניקע בלומען פון גאלדענע שטראַלן, זילבערנע לבנה-בלעטער,
וואָס זייכטן אזוי צאָרט און איידל, און רויטע רויזן וואָס וואַרפן פון זיך
קאָלטע פייערלעך פון דער פאַרגייענדיקער רויטער זון. זיי טרעטן אויף
הימל-בלויע גראַזן. איבער אַלעם פליען אַרום פייגל און זינגען לויב-גע-
זאַנגען צו זייער באַשעפער. זי האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אַזאַ
געזאַנג. עס צויבערט און גלעט אויס דאָס פאַרפייניקטע האַרץ. עס
לייטערט די נשמה. עס דערהויבט. זי פילט צוריק יונג און שטאַרק.
די מוטער רחל און די מוטער שרה גיבן אַ מאַך מיט דער האַנט און

זאָגן:

— זאָן זיך עפענען די טויערן פון גן־עדן פאר דער הייליקער נשמה פון אונדזער געדייטערטער טאכטער גאָלדע־לאה בת ישראל.
 צוויי מלאכים עפענען ברייט די טויערן. עס דעהערט זיך אַ שטיף געטלעך געזאָנג. ביי איר אַריינגיין אין די טויערן ווערט דאָס געזאָנג העכער. גאָלדע־לאה בלייבט שטיין און קוקט פאַרגאַפט אויף דעם צווי־בער אַרום. די קאמאָדן און שאַנקען זיינען געמאַכט פון קרישטאַל, אַרום לאַנגע טישן זיצן אויסגעזעצט גאַנצע משפחות. די טישטוכער זיינען פון ווייסע זיידענע שפינוועבס. אויף די טישן שטייען בריילאָנטענע קאַנדילאַברעס מיט ליכט וואָס ברענען מיט זון־שטראַלן. אין אַן אָפּגע־זונדערטער זייט, ביי רונדע טישן, זיצן רבנים, איינגעהילט אין ווייסע קיטלעך, די מוטער רחל און די מוטער שרה פירן גאָלדע־לאהן צו צו אַ גרויסן לאַנגן טיש. עס ברעכט אויס אַ גרויסע פרייד.

— מאַמע, — רופט אויס גאָלדע־לאהס יונגע טאכטער שפרה, און איר זון, שמחה־בינים, שרייט אויס מיט פרייד: — קינדער, די מאַמע איז דאָ! ס'איז דאָ די גאַנצע משפחה. די מומע חוה, די באַבע געכעלע, די עלטער־באָבע, גאָלדע־לאהס פעטערס און מומעס, די קליינע קינדער־לעך, די אייניקלעך, די משהלעך, יאָסעלעך, רבקהלעך און אלע. גאָלדע־לאה איז גליקלעך. ענדלעך צוזאַמען מיט דער גאַנצער משפחה. נאָר מיט אַמאָל בלייבט זי שטיין אַ פאַרטרויערטע און פרעגט מיט מורא:

— וואו איז ערגעץ מיין מאַן אהרן־וואָלף? וואו איז אייער טאַטע, קינדער?

די קינדער צעשמייכלען זיך און זאָגן מיט שטאַלץ:

— ביים רבין, מאַמע.

ביי וועלכן רבין?

— ביים נאָוואַראָדאַמסקער רבין, — זאָגט די טאכטער פעסיע, און

איר זון פישל ווייזט איר אַן אויף די רונדע טישן אַנטקעגן.

— זעסט, מאַמע, ביי יענע טישן זיצן רביים. יעדער רבי מיט זיי־

נע חסידים. און יעדער רבי האָט זיך זיין אייגענעם ניגון, וואָס ער זינגט

ביי זיין טיש. אַט ביי יענעם טיש זיצט דער אַלעקסאַנדער רבי מיט זיי־

נע חסידים, דער דזשוריקער רבי מיט זיינע חסידים, דער ראספּשער רבי

מיט זיינע. דער טאַטע זיצט ביים טיש פון אונדזער רבין, דעם נאָוואַראָ־

דאַמסקער.

גאָלדע־לאה הויבט אויף די אויגן און זעט ווי איר מאַן זיצט אויבן

אָן ביים זייט פון תפארת שלמה, חסד אברהם, ר' האַסקעלע און שלמה הענעך ראבינאוויטש.

די לעצטע צוויי רבנים האָט זי געקענט, נאָר פון די ערשטע האָט זי בלויז געהערט דערציילן וואונדער־מעשות.

מיט אַמאָל זעט זי ווי עס הויבט זיך אויף איר מאָן פון דעם טיש און זאָגט עפעס שטיל דעם רבין. ער גייט איר אַקעגן מיט אויס־געשטרעקטע הענט. שלמה־חיים מיט זיין קאָפּעליע שפּילט אויף אַ פּריי־לעכס.

גאָלדע־לאַה פאַרשעמט זיך און ווערט רויט. דאָס ווייסע זיידענע טיכל וואָס זי טראָגט אויפן קאָפּ ציט זי אַרונטער טיפּער איבער די אויגן. די גאַנצע משפּחה שטעלט זיך אַרום זיי אין אַ ראַד, פאַטשן מיט די הענט און טאַנצן. זי און איר מאָן דרייען זיך אין מיטן. זיי האַלטן זיך ניט פאַר די בלויזע הענט . . . נאָר דורך אַ רויט מענערש טאַשן־טיכל... איי ווי גוט, איי ווי וואויל, אַלע צוזאַמען, אַלע . . . פּלוצלונג טוט זי זיך אַ כאָפּ, בלייבט שטיין און פרעגט דערשראָקן :

— וואו איז ערגעץ מיין טאַכטער חיהלע און מיין אייניקל מרימל ?

— שאַ, שאַ, — באַרואיקט איר איר מאָן, — זיי וועלן אַלע קור

מען . . . — זי לאָזט זיך אָבער נישט טרייסטן און רופט אַלץ העכער און העכער: חיהלע! מרימל! חיהלע! מרימל! — — —

— מאַמע, מאַמע, פאַרוואָס שרייסטו אַזוי ? אַט בין איד דאָך דאָ !

און אַט איז ס'קינד ! מיט דינע קולות קאַנסטו אונדז נאָך אומגליקלעך מאַכן !

גאָלדע־לאַה עפנט די אויגן און קוקט צעמישט אויף דער טאַכטער.

ס'דויערט לאַנג ביז זי באַגרייפט וואו זי איז. זי דערזעט זיך אין דער שרעקלעכער ווירקלעכקייט. זי איז נאָך פול מיטן געטלעכן חלום. אין אירע אויערן קלינגט נאָך דאָס געזאַנג פון די הימלען.

ס'איז איר אַ שאַד, אַזאַ שאַד, וואָס די טאַכטער האָט איר אויפגע־

וועקט. זי פאַרמאַכט צוריק די אויגן און וויל ווייטער וועבן איר גאַל־דענעם חלום, נאָר עס חלומט זיך נישט מער, דער פאַדעם איז איבערגע־ריסן. די הימלען זיינען פאַר איר צוריק פאַרשאַסן.

גאָלדע־לאַה רוקט זיך צו נעענטער צו איר טאַכטער און אייניקל,

וועלכע איז שוין אויך וואָך. זי דערצייילט זיי שטיל, אָבער מיט גרויס עקסטאַז פון איר וואונדערלעכן חלום, ווי אַזוי זי האָט דאַרטן אין גן־עדן

באגעגנט די גאנצע משפחה. זי מאַלט פאַר דער טאַכטער און אייניקל
אויס די הימלשע פאַלאַצן, די גערטנער, די זוניקע רויזן, דאָס געטלעכע
געזאַנג. ס'איז גליק, אייביק גליק פאַר די וועלכע זיינען זוכה אָנצוקור
מען אַהין אויף דער אמתער וועלט, וואו מען לעבט אייביק.
אין דער טונקלייט פון דער דעמפער נאַרע ליגן באַבע, טאַכטער און
אייניקל און חלומען אויפן וואַר און פאַנטאַזירן פון אַ שענערער וועלט,
וועלכע געפינט זיך בלויז אויבן, אין די הימלען, און אַלע צוזאַמען שפּיי-
נען ווייטער דעם איבערגעריסענעם חלום . . .

צום באַנקער 39 הינטער דער אַטער איינגעפאַלענער שול, ציען
זיך איינצלע פרויען געשטאַלטן. נישט ווייט פון דער חרובער שול
שטייט חיהלע אויף דער וואַך. זי גיט צייכנס צו די אַנקומענדיקע פרויען
און ווייזט זיי אָן אויף אַן אַפענעם גרוב, וואָס ציט זיך טיף אַרונטער
דער ערד. די פרויען לאָזן זיך אַהין אַרונטער און ווערן פאַרשוואונדן.
ווען אַלע זיינען שוין אינעווייניק, שלעפט חיהלע צו אַ ברעט, אויף
וועלכן עס ליגן אַנגעלייגט גראָזן מיט בלעטער. זי לאָזט איבער אַ קליי-
נעם אַריינגאַנג, דאָן שאַרט זי זיך אַהין אַריין. ווען זי נידערט אַרונטער,
שאַרט זי קונציק מיט די הענט צו דאָס אויבערשטע ברעט און דאָס פּלאַ-
כע ברעט מיט גרינע בלעטער גלייכט זיך אויס מיט דער אַרומיקער באַ-
וואַקסענער גרינער ערד.

אינעווייניק אין דער נאַרע ווערט אַפּגעהאַלטן אַ געהיימע פאַרוואַמ-
לונג פון אַ גרופע אידישע פרויען, וועלכע רופן זיך „די היידיקע מאַמעס“.
דאָס האַבן זיך יונגע אידישע מאַמעס אַרגאַניזירט און געשוואוירן זיך
נישט צו צעשניידן מיט זייערע קליינע קינדער. דאָס פינצטערע באַ-
העלטעניש איז באַלויכטן בלויז דורך אַ דיכטל. די יונגע פרויען, וועל-
כע טוהיען זיך איינע צו דער צווייטער, קוקן אויס ווי אַ סטאַדע צעשראַ-
קענע שעפּסן. ביי אייניקע ברענט נאָך אַ קעמפּערישער פייער אין די
אויגן. ביי אַנדערע בלויז צער — אויסגעלאָשענע בליקן, וועמענס שווייגן
שפּאַלט הימלען.

אין מיטן דער פאַרוואַמטער פרויען-גרופע שטייט חיהלע און אַגיי-
טירט. זי רעדט מיט אַ פעסטער שטימע. נאַר אַפט בלייבט זי שטיין
אין מיטן רעדן, עפעס אַזוי ווי זי וואַלט זיך אַנזאַפּן מיט כוחות און קר-
ראַזש, כדי נישט אויסצופּלאַצן אין אַ געוויין . . .

— הייליקע מאמעס! מען רעדט שוין ווידער פון אן „אקציע“. די ווילדע רוצחים וועלן זיך באַלד ווידער באַווייזן און נעמען שלעפן אַלטע לייט און קליינע קינדער, כדי זיי צו שיקן אין די גאַז־אויונס . . . אונדז יונגע מאמעס וועט מען נאָך דערווייל לאָזן לעבן, ווייל אונדז יונגע דאַרפן זיי נאָך האָבן פאַר פאַרשיידענע צוועקן. נאָכדעם ווי אונדזערע כוחות וועלן זיך אויסשעפן, וועט מען אונדז אויך פאַרגאַזעווען, אַדער לאָזן אויס־גיין מיט אַ לאַנגזאַמען טויט. אין בעסטן פאַל וועלן זיי אונדז דערשיסן ווי הינט.

— הייליקע מאמעס, ווען מען וועט קומען נאָך אונדזערע קליינע שוואַצן, טאָרן מיר זיך מיט זיי נישט שיידן. מיר מוזן מיטגיין מיט אונדזער פלייש און בלוט, ווייל וועלכע מאמע וויל דען לעבן, נאָכדעם ווי מען האָט ביי איר אויף אַזאַ מערדערלעכן אופן אַוועקגעריסן אירס אַ קינד? סיי־ווי־סיי וואָלטן מיר דעמאָלט געווען טויט לעבעדיקערהייט. אויב גיין, וועלן מיר גיין צוזאַמען! . . . דערווייל פאַרירט נישט קיין מוט, גייט אַן מיטן קאַמף פון אויסבאַהאַלטן אייערע קינדער, סוף־כל־סוף וועט דאָך די גערעכטיקייט זיגן. דערווייל זייט פאַרוזכטיק, באַהאַלט אייערע קינדער, און אויב עמיצער פון אייך איז נישט זיכער מיט איר נאַרע, האָב איך פאַר אייך אַ נייעם אַדרעס . . . הינטערן אַלטן בית־עולם האָט מען אויסגעגראָבן אַ טיפע נאַרע, מען האָט מיר געלאָזט וויסן וועגן דעם.

צוויי פרויען זיינען צוגעגאַנגען צו חיהלען און גענומען דעם נייעם אַדרעס. יעדע מאמע האָט געגעבן איר הייליקע שבועה זיך נישט צו צעשיידן מיט איר קינד.

חיהלע האָט אַוועקגעשאַרט ס'ברעט און איז אַרויף אויבן, האָט געגעבן אַ צייכן אַז אַרום איז רואיק. די פרויען זיינען זיך איינציקווייז צעגאַנגען. יעדע צו איר באַהעלטעניש און צו איר קינד.

שוין דער דריטער טאָג ווי די קליינע מרימל איז שטאַרק קראַנק, די אויגעלעך האָלט זי פאַרמאַכט, די בעקעלעך ברענען, די ליפעלעך זיינען צעשפאַלטן און טרוקן, ס'קינד פלאַפלט פון היץ. זי האָט אין איין בעטן וואַסער. די מאמע און די באַבע זיינען שטאַרק פאַרצווייפלט. זיי ווילן העלפן דעם קראַנקן קינד, אָבער ס'איז ניטאָ מיט וואַס . . . ניטאָ קיין מעדיצין, ניט קיין מילך, אויך נישט קיין ביסל וואַסער.

ס'קינד בעט אַ טרונק און רופט אָן אַן אָפּשטעל: וואַסער, וואַסער!
דעם קינדס רופן וואַרפט אָן אַ שרעק, חיהלע רייסט זיך צום דרויסן,
נאָר די אַלטע גאַדע־לאַה לאַזט נישט. זי פאַרשטעלט דעם וועג און
באַשווערט די טאַכטער צו פאַרברייבן מיטן קינד, און אַליין לאַזט זי זיך
צום דרויסן, וואו זי האַפט צו געפינען עפעס אַ רפואה און אפשר אויך
אַביסל וואַסער.

מיט אַ שעה שפעטער קומט גאַדע־לאַה צוריק, פון הינטער דער
פאַטשיילע נעמט זי אַרויס אַ פעקל מיט אַ פלעשל וואַסער. מיט גרויס
פאַרזיכט, ווי דאָס וואַלט געווען אַ טייערער אוצר, גיסט זי אָן אין אַ טע־
פעלע אַביסל וואַסער און גיט עס צום קראַנקן קינד. די קליינע מרים
שלינגט זשענדע דאָס ביסל פליסיקייט. די באַבע נעמט פונעם פעקעלע
אַרויס אַ מאַראַנג, שילט עס אָפּ און גיט עס דעם קינד. ס'קינד פאַלט
צו דעם צו און שלינגט די שטיקלעך מיט גרויס הנאה, וואָס גאַדע־לאַה
גיט איר. פאַמעלעך קריגט דאָס קינד צוריק אַ קאַליר, כ'פנימל שיינט
אויף. זי זעצט זיך אויף און זאָגט, אַז זי פילט בעסער.

באַבע און מאַמע קוקן זיך אָן צופרידן.

מיטאַמאל דערהערן זיי טריט פון אויבן, מאַמע און טאַכטער האַלטן
איין דעם אַטעם. די טריט ווערן נעענטער. ס'קינד דערשרעקט זיך און
צעווייגט זיך הויך.

חיהלע לויפט צו צום קינד און פאַרשטאַפט איר ס'מויל.

עס דערהערט זיך אַ שטאַרקער קלאַפּ אין טיר. עס ווערט קלאַר, אַז
די מענטשן אויבן האָבן געפונען דעם געהיימען אַריינגאַנג. אַ רגע איז
שטיל. מען שטייט מיט איינגעהאַלטענעם אַטעם, נאָר באַלד דערהערט
זיך אַ שטאַרקער קלאַפּן. מיט אַמאָל נעמט זיך די טיר לייכט ברעכן.
באַבע, טאַכטער און אייניקל שטייען פאַררוקט אין אַ ווינקל. אַ
סטאַטוע פון דריי. זיי זיינען ווי פאַרשטיינערט געוואָרן.

די טיר לאַזט אַרויס איר לעצטן סקריפּ און גיט אַ פאַל צו דער ערד.
די פינצטערע נאָרע ווערט באַלויכטן מיט אַ פּאָס ליכט פונעם כּמורנעם
דרויסן.

אויף דער שוועל שטייט אַ עס. עס. מאַן אין נאַצישן מונדיר, מיט
אַ זאַט אַנגעפרעסן פנים, ער רופט אויס מיט אַ סאַדיסטישער הנאה:
— געפאַקט אייך, הינט! באַהאַלטן זיך, האַ? געוואַלט אַפּנאַרן

דעם דייטשן רייך ? פארפלוכטע יודען ! וויפיל הינט זייט איר דא ?
די אלטע גאלדע-לאה מיט איר טאכטער, וועלכע האלט ס'קינד אויף
די הענט, שווייגן.

— ענטפערן ! — דונערט זיין שטים.

די געפילעפטע סטאטוע פון באבע, טאכטער און אייניקל נעמט זיך
מיט אמאל לייכט באוועגן. זיי רוקן זיך הינטערוויילעכטס, דארט וואו
עס איז פינצטער.

נאך דער נאצישער מונדיר גייט זיי נאך :

— שטיין בלייבן !

זיי בלייבן שטיין. ס'קינד צעוויינט זיך.

— א, א קינד אויך ! גוט, גוט, — רייכט ער זיך די הענט פון
גרויס הנאה, — דו אלטע מכשפה, איך האב געזען ווי דו האסט זיך
פריער אזוי גנביש-אידישליך ארומגעקוקט אויף אלע זייטן. בין איך
דיר נאכגעגאנגען ; אפנארן דעם רייך ווילט זיך דיר, אויסבאהאלטן !
כא-כא-כא, — האט ער זיך ספאזמיש צעלאכט. מיט אמאל האט ער
אויפגעהערט לאכן און אנגעשטעלט א פאר ווילדע אויגן :

— וואס איז דאס ? ! א קראנק קינד ? — האט ער געצארנט, דער-
זעענדיק דאס איינגעקארטשעט קינד אין דער מאמעס ארעמס, — מיר
טאלערירן נישט קיין קראנקע אידישע קינדער. ארויס פון דאנען. נו,
גיכער !

זיי זיינען זאלבעדריט ארויס אין גאס.

— שטיין בלייבן !

גאלדע-לאה, חיהלע מיטן קינד אויף די הענט זיינען שטיין געבליבן.
דער עס. עס. מאן באטראכט זיינע קרבנות מיט א שטעכיקן בליק,
שטעלט זיך אפ אויף חיהלען.

— דו בלייבסט דערווייל דא . . . דיך דארפן מיר נאך האבן . . .

ביסט יונג און געזונט ! זיי גייען . . .

חיהלע ווערט בלאס, ס'טוט איר א שווינדל פאר די אויגן. זי האלט
זיך איין מיט די לעצטע כוחות כדי נישט צו פאלן, און רעדט ארויס
מיט א געשפאלטענער שטימע :

— איך בין נישט געזונט . . . שפיי מיט בלוט . . . די לונגען . . .

דער עס. עס. מאן באטראכט איר בלייך פנים, צייגערט א וויילע,
טוט א מאך מיט דער האנט און גיט א באפעל :

— איז אויך געגאנגען ! נו, שנעל, שנעלער ! — זיינע גרינע שפיי
 בען־אויגן קוקן זיך ארום אויף אלע זייטן און זוכן שוין פרישע קרבנות.
 — צוזאמען גייען מיר . . . — שעפטשעט חיהלע צו איר קינד און
 דריקט איר שטארקער צום הארצן, — צוזאמען, מיין מרימל, גייען מיר...
 איך וויל מיך מיט דיר נישט שיידן. צוזאמען . . . צוויי טרערן רינען
 אַרונטער פון חיהלעס באַקן. מיט אַמאַל גיט זי זיך אַ וואַקל. די אַלטע
 גאַלדע־לאַה כאַפט איר אונטער, נעמט אַרויס ס'קינד פון אירע אַרעמס,
 אויף איין האַנט האַלט זי ס'אייניקל און מיט דער צווייטער פירט זי פעסט
 איר טאַכטער. זי דערפילט מיט אַמאַל ווי זי האַט צוריק געקראַגן איר
 רע יונגע כוחות. זי שפאַנט מיט לייכטע טריט, דעם קאַפּ האַלט זי הויך
 פאַרריסן, אירע אויגן קוקן מיט אַ הייליקן עקסטאַז צום הימל:
 — וואו גייען מיר, באַבעשי ? — פרעגט מרימל שוואַך.
 — אַרויף ! — ווייזט גאַלדע־לאַה, — אויבן, וואו עס געפינט זיך
 דיין טאַטעשי.
 — און מיין שוועסטערקינד משהלע איז אויך דאַרטן דאָ ?
 — אויך.
 — און שרהלע אויך ?
 — אויך.
 — און די מומע חוה מיטן פעטער שמואל זיינען אויך דאַרטן דאָ ?
 — אויך.
 — און דער זיידע ?
 — אַלע זיינען דאַרטן דאָ, די גאַנצע משפּחה.
 ס'קינד שמייכלט צופרידן. אויך חיהלע ווישט אויס די טרערן און
 קוקט אַ געלייטערטע צום הימל. זי דריקט זיך שטאַרקער צו צו איר מו־
 טער, וועלכע קוקט מיט אַ געהויבענעם קאַפּ צו די הימלען און גייט מיט
 פעסטע טריט צו דער אייביקייט . . .

ביינאכט אויף א בית-עולם

אין אויגוסט, ווען אין שטאָט האָט געברענט אַן אומרחמנותדיקע היץ, בין איך, אויף דער רעקאָמענדאַציע פון פריינט, אַוועקגעפאַרן אין אַ שטילן פּלאַץ אין די בערג זיך אויסרווען.

איך בין אָנגעקומען אַרום מיטיק־צייט, און באַלד בין איך צוגעצויגן געוואָרן צו דער קליינער גרופּע מענטשן, וואָס האָט זיך דאַרטן געפונען. ווען מיר זיינען אַלע געזעסן ביי די טישן און געגעסן סאַפּער, האָט זיך פון ערגעץ אַריינגעשלייכט אַ יונגערמאַן, זיך שטייל אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל, און פונקט אַזוי שטייל האָט ער זיך אויפגעהויבן, נאָך איידער דאָס עסן איז געווען פאַרענדיקט, און איז פאַרשוואונדן. האָב איך מיך אויסגעדרייט צו מיין שכנה און גלאַט אַזוי אַ פרעג געטאַן :

— מסתמא אַ נייער ?

— אַ, יענעם מיינט איר ? — האָט זי געוויזן אויף דער טיר, וואו דער יונגערמאַן איז פאַרשוואונדן, — ניין, ער איז שוין דאָ לענגער פון אונדז אַלעמען, אָבער ער איז אַ מאַדנער מענטש, ער רעדט כמעט נישט צו קיינעם, איז קאַרג אויף אַ וואָרט, האַלט זיך פון ווייטנס, ער פאַר־שווינדט ווי רויך. קומט נאָר אַפּעסן און ווערט נעלם. אָפט טראַגט ער מיט זיך בערשטלעך מיט קענוועס. מסתמא אַ מאַלער. איבעריקנס, ווער ווייסט ? — האָט זי אַ צי געטאַן מיט דער פּלייצע, — עפעס אַ מיסטעריעזער מענטש.

איך האָב מיט אינטערעס געקוקט צו דער טיר וואו ער איז פאַר־שוואונדן.

צומאָרגנס צום פּרישטיק האָב איך אים ווידער געזען. ער איז געזעסן איינער אַליין אין אַ ווינקל ביי אַ טישל, מיט אַראַפּגעלאָזטע בליקן און געגעסן ; מיטאַמאָל האָט ער אויפגעהויבן זיין קאַפּ און זיך אַרומגע־קוקט — זיין בליק איז פונקט געפאַלן אויף מיר. ער האָט ברייט אויפ־געריסן די אויגן, מיך אָנגעקוקט פאַרוואונדערט און אַ שמייכל געטאַן.

און טאקע באַלד, ווען דער מיטיק האָט זיך פאַרענדיקט, איז ער צוגעגאַנגן גען צו מיר ווי צו אַן אַלטער באַקאַנטער, זיך וואַרעם באַגריסט און מיך אויסגעפרעגט ווען איך בין געקומען און ווי לאַנג איך רעכן דאָ צו פאַר-בלייבן. איך האָב אים געזאָגט, אַז געקומען בין איך נעכטן און וועל דאָ פאַרבלייבן אַ וואַך אַדער צוויי. ער האָט זיך שטאַרק דערפרייט. איך האָב מיך גוט איינגעקוקט אין אים. פון דער נאָענט האָט ער אויסגעקוקט אַ סך עלטער; זיין הויכע פיגור, וואָס האָט פון ווייטנס אויסגעקוקט גלייך ווי אַ ליניע, איז פון דער נאָענט געווען אַביסל איינגעבויגן, זיין שיינער קאָפּ מיט שוואַרצע האָר איז געווען היפשליעך באַזילבערט, זיין ברוין, פון דער זון פאַרברענט פנים, האָט געוויזן קנייטשליעך, וואָס האָבן דערציילט, אַז ער איז שוין אַ מאָן אין די שפעטע פערציקער, נאָר זיינע גרויסע שטאַלענע אויגן האָבן מיך צעטומלט: אַט האָבן זיי אויסגע-קוקט מילד ווי ביי אַ קינד, און אַט שטרענג און געהיימניספול, האָבן דערציילט פון עלטער און שווערע איבערלעבונגען, און אַט האָבן זיי זיך צעטאָנצט שקאַציש, ווי ביי אַ מאַטראַס, וואָס וואַגלט איבער ימים.

עפעס פאַרמאָגט ער אַ מאַנגעטישע קראַפט; ווער קען ער זיין?
— האָב איך אַ טראַכט געטאָן.

— איר ווייסט, — האָט ער איבערגעשלאָגן מיינע געדאַנקען, — איך האָב גערעכנט דאָ צו פאַרבלייבן דעם גאַנצן זומער, נאָר איצט האָב איך באַשלאָסן צוריק צו פאַרן צוזאַמען מיט אייך.
ער האָט מיר דאָן דערקלערט, אַז איך דערמאָן אים אַן עמיצן, וואָס איז אים געווען זייער טייער; ווי צוויי טראַפנס וויין בין איך אין יענער געראַטן. „רייזעלע האָט יענע געהייסן, געווען מיין גרויסע ליבע, זי איז געשטאַרבן, און איך צוזאַמען מיט איר“... — ווען ער האָט גערעדט האָבן זיינע אויגן זיך פאַרצויגן מיט אַ נעפּל. ער האָט עפעס אינגאַנצן ווי פאַרגעסן, אַז איך שטיי לעבן אים.

— אַ שאַד, — האָב איך געזאָגט און געוואָלט אַוועקגיין.

— ניין, ניין, — האָט ער מיך אַנגעכאַפט פאַר דער האַנט, — איך בעט אייך, גייט נישט, ווייל איר און יענע... — ער האָט נישט פאַר-ענדיקט און מיר געזאָגט, אַז ער וויל מיר ווייזן זיינע בילדער, וואָס ער האָט דאָ געשאַפן.

געמאַלן האָט ער לאַנדשאַפטן, מיט דער רייפּקייט פון אַ גרויסן קינסטלער, איינס פון זיינע ווערק, פון וועלכן ער האָט שטאַרק געהאַלטן,

„איך וויר אייך ווייזן אַ וואונדערלעכן פּלאַץ“

איז געווען אַ בית-עולם.

— איר ווייסט, — האָט ער פּאַרטראַכט אַרויסגערעדט, — ווען נישט אַט-דער בית-עולם, וואָרט איך קיין איין טאָג דאָ נישט געווען. גוט וואָס איר זענט דאָ, — האָט ער מיט אַמאָל געביטן זיין טאָן, — עס איז דאָ שייַן, איך וועל אייך באַקענען מיט דעם פּלאַן. דאָ איז וואונד-דערלעך! איר וועט זען.

דער טאָג איז געווען אַ הייסער און די זון האָט געברייט אַפּילו אין די טאָגן פון די בערג; איז באַשלאָסן געוואָרן, אַז אין אַוונט וועלן מיר גיין אויף אַ לאַנגן שפּאַציר.

— ביינאָכט כּישופּט דאָ, — האָט ער געהיימניספּול גערעדט, — איך בין שוין דאָ גוט באַקאַנט, וועל איך אייך ווייזן דעם געגנט! אין קליינעם האָט ער איז געוואָרן אַ שטיקל סומאַטאַכע. דער „מאָד-נער“ מענטש רעדט, ער שמייכלט, מען האָט אויך אויסגעפונען, אַז זיין נאָמען איז גאַטשיאַ.

אין אַוונט בין איך און גאַטשיאַ אַוועק אויף אַ שפּאַציר. ער האָט מיך געפירט דורך פּאַרשיידענע געדרייטע וועגן. אַט האָבן מיר זיך גע-פונען אין אַ טאָל, און אַט אויף אַ הויכן באַרג. מיר זיינען אַ וויילע גע-בליבן שטיין. איך האָב פּאַרגאַפּט געקוקט אויף די פעלדער אַרום.

עס איז געווען אַ לייכטיקע נאַכט. דער הימל איז געווען איינגע-טונקען אין שטערן. אַ גרויסע, קלאַרע לבנה האָט באַלויכטן דעם טאָל. אַ פּאַר הייזלעך זיינען געווען צעוואָרפּן. אַט האָט זיך אַ באַרג צעצונדן און עס איז דערפון געוואָרן אַ הייזל, און אַט האָט זיך דאָס פענצטערל פּאַרלאָשן, און דאָס הייזל איז צוריק אין אַ באַרג פּאַרוואַנדלט געוואָרן. אַרום האָט זיך געטראָגן אַ פּליסטערן פון פעלד-חיהלעך. מיר האָבן זיך אַוועקגעזעצט און זיך איינגעהערט צו דעם שטילן סוויטשען.

— דאָס שפּילן זיי אויס זייערס אַ סימפּאָניע, — האָט גאַטשיאַ גע-זאָגט.

— ניין, דאָס רעדן זיי זיך אַדורך, — בין איך באַשטאַנען, — מסתמא דערציילן זיי זיך וואָס זיי האָבן דורכן טאָג איבערגעלעבט. גאַטשיאַ האָט זיך פּליצלינג צעזונגען, עפעס אַן אַריענטאַליש ליד. געזונגען האָט ער שטיל, אַבער שייַן און מיט געפיל. דאָס זינגען זיינס האָט געהאַט אויף מיר אַ מיסטישע ווירקונג.

עס איז מיר געוואָרן עפעס אומהיימלעך, האָב איך מיך אויפגע-
שטעלט און אים געזאָגט, אַז איך וויל גיין צום האָטעל. ער האָט
זיך שטאַרק געוואונדערט איבער מיין פּלוצלונגדיקן באַשלוס, און מיר
געזאָגט, אַז עס איז נאָך פרי, „צו ביינאַכט איז נאָך ווייט“, און מיר
אויך מודיע געווען, אַז מיר געפינען זיך זייער ווייט פון האָטעל.

איך האָב באמת נישט געוואוסט וואו איך געפין מיך, ווייל דער
וועג איבער וועלכן ער האָט מיך געפירט, איז געווען אַ געשלענגלטער.
ער האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען גיין. איך בין אים שטיף
נאַכגעאַנגען. ער האָט מיך ווידער געפירט דורך געדרייטע וועגן.
איך האָב אים שאַרף אַ פּרעג געטאָן:

— וואוהין ?

— איך וויל אייך ווייזן אַ וואונדערלעכן פּלאַץ; אַז מען קומט
אַהין, פאַרגעסט מען אין אַלץ און עס ווילט זיך לעבן. „ווידער לעבן“,
האָט ער אַרויסגערעדט געהיימיספול. ער האָט מיך גענומען הינטערן
אַרעם און האָט אָנגעהויבן פעסטער שפּאַנען.

מיין אומהיימלעך געפיל האָט זיך איצט פאַרוואַנדלט אין מורא.
דאָך האָב איך מיך געשטאַרקט און נישט געוואַלט אַרויסווייזן מיין פחד.
מיט אַמאָל האָט ער זיך פאַרקירעוועט אויף אַ זייטיקן וועג, וואָס האָט
פון ווייטנס אויסגעקוקט ווי אַ וואַלד און גענומען אַלץ האַסטיקער שפּאַ-
נען. ער האָט געהאַלטן מיין אַרעם פעסט און מיך כמעט ווי געשלעפט.
„איך מוז אַנטלויפן“, — האָב איך אַ טראַכט געטאָן, — „עס איז נאָך
אפשר צייט“. איך האָב מיך אָפּגעשטעלט, מיך אַרומגעקוקט מיט מורא
און זיך דערזען אין אַ וויסטעניש, מען האָט קיין לעבעדיקן מענטשן ניט
געזען פאַר מיין ווייט; אַ געדאַנק איז מיר דורכגעלאָפן, אַז ווען ער
הרגעט מיך דאָ, וואָלט קיינער קיינמאָל ניט געוואוסט וואו איך בין אַהי-
געקומען.

— איך וויל גיין אַהיים, — האָב איך מיט שרעק אויסגערופן.

— אָבער פאַרוואָס ? — האָט גאַטשיאַ געפרעגט מיט ווייכקייט
אין קול.

— ווייץ, ווייץ כ'האָב מורא . . . — האָב איך געשאַמלט, — איך
וויל וויסן וואו איר פירט מיך.

— אַט איז עס דאָך, דו זעסט נישט ? — איז ער פּלוצלונג איבער-

געגאנגען אויף דו. — וואָס שרעקסטו זיך, קינד? עס איז דאָך דער וואונדערלעכסטער בית־עולם, וועגן וועלכן איך האָב דיר דערציילט, דעם וואָס איך מאַל. עס איז דאָך דאָ אזוי שיין און רואיק, וואָס איז זיך דאָ וואָס צו שרעקן?

זיינע צאַרטע רייד, זיין ווייך קול, האָבן מיך באַרואיקט, נאָר דאָס אומהיימעכע געפיל, וואָס איך האָב געהאַט ביים אַנפאַנג פון אַוונט, האָב איך גענומען פילן בולטער.

ביינאַכט אויף אַ בית־עולם! מיט אַמאָל האָב איך מיך דערמאַנט אין די מעשות וואָס מיין מאַמע און באַבע פלעגן מיר דערציילן ווען איך בין נאָך געווען אַ קינד, ווי אזוי נשמות פון טויטע קומען אַרויס פון די קברים פונקט צוועלף ביינאַכט, ווי זיי שלייכן זיך שטיל אַרויס און פאַר־שווינדן און קערן זיך צוריק אין זייער רו אַריין באַגינען, ביים ערשטן קריי פון אַ האָן. אפשר וועל איך דאָס אַליין זען? — איז מיר איינגע־פאַלן אַ משונהדיקער געדאַנק.

ער האָט מיך אַן ווייטערדיקע פראַגן גענומען פעסט ביים אַרעם און אַנגעפאַנגען האַסטיקער שפאַנען. מיר זיינען געקומען אַלץ נעענטער צום פלאַץ, וואָס האָט פון ווייטנס אויסגעקוקט ווי אַ וואַלד, און פון דער נאַענט איז דאָס אין אַ בית־עולם פאַרוואַנדלט געוואָרן. קברים האָבן זיך אַלץ בולטער גענומען אַרויסרוקן פאַר מיינע אויגן.

עס איז מיך ווידער באַפאַלן אַן אימה, און איך האָב אַ טראַכט גע־טאָן, אַז איך דאַרף אַנטלויפן. נאָר מאַדנע, עפעס אַ געהיימע קראַפט האָט מיך געצויגן אַהין. וואָס שטאַרקער מיין האַרץ האָט געקלאַפט, אַלץ פעסטער האָבן זיך מיינע טריט באַוואויגן צו דעם פלאַץ פון וועלכן איך וואַלט באַדאַרפט אַנטלויפן. און אַט זיינען מיר שוין ביים טירל. ער עפנט עס לייכט אויף. איך בלייב שטיין און פיל ווי די פיס האָבן זיך מיר אונטערגעהאַקט. איך נעם צוזאַמען מיינע לעצטע כוחות און רעד אַרויס שוואַך און מיט מורא:

— איך בעט אייך, דאַמיר גיין צוריק.

ער הערט שוין אָבער נישט וואָס איך זאָג. ער נעמט מיך פעסט אַן און שלעפט מיך כמעט אַריין. און אַט זיינען מיר שוין אינעווייניק. ער פירט מיך איבער קברים און לייענט פאַר מיר פאַר די אויפשריפטן איבער די מצבות. די לבנה באַלייכט יעדן קבר, אזוי אַז מען קען גרינג

לייענען די אויפשריפטן, און מיר ווייזט זיך אויס, ווי די מתים וואָלטן זיך פון די קברים אַרויסגעשלייכט און גייען אונדז נאָך.
און מיט אַמאָל דערפיל איך אַ פאַר הענט נעמען מיך אַרום. איך טו מיך אַ צאָפּל און פיל ווי אַט־אַט און איך פאַר אין הלשות.

— שרעק זיך נישט, קינד, דאָס בין איך דאָך, גאָטשיאַ. איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז איך וועל קומען דיר זען. אַט בין איך דאָ, רייזע־לע, — רופט ער מיך פּלוצלונג מיט אַ פּרעמדן נאָמען, — איך האָב דיר לייב און איך האָב אויף קיין איין מינוט דיין הייסע לייבע נישט פאַר־געסן . . .

ער רעדט פאַרשטיקט און הייזעריקלעך, עפעס אַזוי ווי זיין שטימע וואָלט זיך אָפּגעשלאָגן אין די קברים, און מיט אַמאָל באַדעקט ער מיך מיט קושן. עס טוט מיר אַ שווינדל אין די אויגן, און עס באַשלאָגט מיך אַ קאָלטער שווייס. איך האָב מיך אָנגעשטרענגט נישט אומצופאַלן, און פּלוצלונג, איך ווייס אַליין נישט ווי אַזוי דאָס איז געשען, האָב איך מיך דערפילט שטאַרק און מיט איבערמענטשלעכע כוחות, האָב איך מיך אַ ריס געטאָן פון זיינע אַרעמס און גענומען לויפן.

איך בין געלאָפּן איבער פעלדער, איבער טאָל און באָרג. אין מיין פאַרצווייפּלונג האָט זיך מיר אויסגעוויזן, אַז איך פאַרקריך אַלץ טיפּער אין דער וויסטעניש. נאָר דאָ האָב איך דערזען, ווי עפעס באַוועגט זיך פון ווייטנס. בין איך געלאָפּן אַלץ נעענטער צו יענעם פּלאַץ, בין ארויף אויפן שאָסיי. דורך דעם שיין פון דער לבנה האָב איך איצט קלאָר גע־זען, אַז דאָס איז אַ וואָגן. איך האָב מיט מיינע לעצטע כוחות גענומען רופן נאָך הילף; דער וואָגן האָט זיך אָפּגעשטעלט. אַ מענטש איז פון דאָרט אַראָפּגעקראָכן און איז מיר געלאָפּן אַנטקעגן. דאָס איז געווען אַן אַטער פאַרמער פון אַ דערבייאיקן דאָרף.

— ווער ביסטו? — האָט ער אַ פאַרוואונדערטער געפרעגט. —
און ווי קומסטו אַהער?

— איך בין אַ גאָסט פון „רייפערס האַטעל“. איך האָב פאַר־בלאָנדזשעט און איך קען נישט געפינען דעם וועג צוריק.
איך האָב מיך פּלוצלונג פּאַנאָנדערגעוויינט.

— וויין נישט, מיידל, איך וועל דיר צופירן צום האַטעל.
צו מאָרגנס בין איך אויפגעשטאַנען באַגינען און בין אַרויס אויף

דער לאַנקע פאַר אַ שפּאַציר. פון דער ווייטנס האָב איך דערזען, ווי גראַטשאַ זיצט ביים קענוועס און מאַלט זייער פיבערהאַפט און איך האָב מיך פאַרנומען אין אַן אַנדער ריכטונג. ער האָט מיך אַבער דערזען און איז מיר געגאַנגען אַנטקעגן, מיר פאַרשטעלט דעם וועג און האָט אויס־ גערופן אַ פּריילעכער, ווי צווישן אונדז וואָלט נעכטן גאַרנישט פאַרגע־ קומען:

— גוט מאַרגן! קום אַהער, איך וויל דיר עפעס ווייזן, און אַנ־ געוויזן אויף דער קאַנווע.

איך בין אַ פאַרוואַנדערטע צוגעגאַנגען און דערזען זיין באַליבט בילד: „דער בית־עולם“. נאָר עס איז צוגעקומען דאָס געשטאַלט פון אַ מיידל, וואָס הויבט זיך ווי דורך אַ נעפל אַרויס פונעם קבר. צו מיין גרויסער איבערראַשונג איז דאָס געשטאַלט פונעם מיידל געווען זייער ענלעך אויף מיר.

— ס'איז מיין רייזעלע, — האָט גראַטשאַ געזאָגט, — זעסט ווי די אויגן שיינען? און די ליפן שמייכלען? זי לעבט! דאָס האַסטו איר צוריקגעבראַכט צום לעבן.

— ווען פאַרסטו אַהיים רייזעלע? — פּרעגט ער מיך און שמייכלט גליקלעך. — זאָג, ווען? וויל איך פאַר אויך מיט.

א גאסט

מיט דיבשאפט מיין שוועסטער חוה א מתנה.

אין הויז ביי די מילסטיינס איז שטיל.

דבורה־זיסל ליגט מיט פארמאכטע אויגן אויף דער סאָפּע, נאָר די אויערן זיינען ביי איר וואָך. ביים מינדסטן שאַרף פון קינדס בעטל איז זי אויף די פיס און גרייט דעם צו דינען.

די שנור איז אַוועק אין די מאַוויס און איר זון אַרבעט ביינאַכט אין אַ פאַבריק פון אַמוניציע, און ווען עס קומט דער אַוונט און דער זון גייט צו דער אַרבעט און איר שנור גייט אַוועק מיט אירע פריינדינס שפילן „ברידזש“, צי אין אַ טעאַטער און מען לאָזט איבער דבורה־זיסלען אַליין מיטן קינד, האָט זי שטאַרק הנאה וואָס זי איז כאַטש אויף אַ וויילע די גאַנצע באַלעבאַסטע פונעם הויז און האָט דאָן די פולע אויפזיכט איבערן קינד. און ליב האָט זי דאָס נפּשלי מיטן גאַנצן האַרצן, פונקט ווי עס וואָלט געווען איר אייגן קינד. אַפט דאַכט זיך איר, אַז זי ציטערט איבער דעם זעקס־חדשימדיקן אייניקל מער ווי אַמאָל איבער אירע אייגענע קינד־דער.

ס'קינד האָט אַ פּישטשע געטאָן. דבורה־זיסל האָט זיך אַ הייב גע־טאָן פונעם געלעגער און מיט דער שנעלקייט פון אַ קאַץ, האָט זי אַ שפּרונג־צו געטאָן צום קינדס בעטל. ס'קינד האָט פאַרשלאָפן געדרייט מיטן קעפל און דערביי אונטערגעסטענקעט, האָט דבורה־זיסל לייכט גע־שאַקלט דאָס בעטעלע און דערביי געוואַרפן אומרואיקע בליקן צו דער טיר. מער וואָלט איר נישט געפּעלט, נאָר עס זאָל איצט אַנקומען די שנור און זען ווי שאַקלט מיטן בעטל.

— אַ מאַדנע דערציאונג, אַ קינד, — זאָגט זי — דאַרף מען לאָזן וויינען, מעג עס אַפילו זיך רייסן אויף די העכסטע טענער, דאַרף מען דאָס צורו לאָזן. ס'וועט אים גאַרנישט זיין. . . . ער וועט קריגן שטאַר־קערע לונגען. . . .

ס'איז דאָך הימל עפן זיך ! ווי קאָן דאָס אַ מאַמע צוהערן און דער־

ביי זיך זיצן רואיק און ליינען די "פאָניס" !

— אוי, אמעריקע, אמעריקע ! — קרעכצט זי אונטער.

ס'קינד איז איינגעשלאָפן, האָט דבורה־זיסל מיט גרויס פאַרזיכט אים איינגעדעקט און דערביי באַמערקט, אַז ער איז אינגאַנצן ענלעך אויף איר פאַרשטאַרבנעם מאַן, אים צו לאַנגע יאָר. אַ טייערער מענטש געווען איר זעליק. ער זאָל נאָר האָבן זיין כאַ-ראַקטער. אַ מענטש אָן אַ גאַל, פלעגט מען אויף אים זאָגן, אַ גאַלדן האַרץ.

זי איז אַריין אין פאַיע, וואו עס איז געשטאַנען איר אויפשטעל־בעטל, האָט זי עס פאַרזיכטיק געעפנט, אויסגעבעט איר געלעגער און זיך געלייגט שלאָפן. זי האָט אויסגעלאָשן דאָס ליכט און אַלץ געהאַלטן די אויערן וואָך.

אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט האָבן גענומען פאַר איר אויפ־שווימען בילדער פון אַמאָל, און דער אַמאָל האָט זיך איר איצט אויסגע־וויזן ווי ערשט נעכטן וואָלט דאָס געווען. עס איז פלוצלונג אָפגעווישט געוואָרן דער אַמעריקאַנער קאַנטינענט. זי זעט זיך צוריק אין איר שטעטל פלאָוונע. איר מאַן זעליק מילשטיין איז אַ תבואה־סוחר. ער פירט גרויסע געשעפטן, און זי, דבורה־זיסל, פירט ס'באַלעבאַטישקייט מיט אַ ברייטער האַנט, האָלט אַ דינסט פאַרן הויז און אַ דינסט צו די קינדער. זייערע צוויי אינגלעך גייען אין חדר. מען האָלט צו זיי אַ רוסישן און פוילישן לערער. איר שרהלע איז נאָך קליין, אינגאַנצן דריי יאָר אַלט. היינט איר הויז האָט דאָך געשמט אין דער גאַנצער אומגעגנט. די שענסטע פאַסאַנען און מעבל האָט זי געהאַט. אַנגעטאָן זיינען זיי אַלע געגאַנגען ווי די גראַפן, און פאַר אירע קינדער איז קיין זאָך אין דער וועלט נישט געווען צו טייער. זי האָט אָבער אויך אין אַרעמע לייט נישט פאַרגעסן. זי האָט געוואוסט ווי אָפצושאַצן גאָטס מתנה, און האָט באַדאַנקט דעם וואָס לעבט אייביק, וואָס גיט איר מיט דער פילער האַנט, און זי האָט זיך דערפאַר קיינמאָל נישט געזעצט צום טיש עסן ביז עס איז נישט געזעסן אָן אורח, און אָפטמאָל צו עטלעכע אורחים. אָפט האָט זי אויך אַרויסגעשיקט אַ טייל פון איר עסן צו אַרעמע פאַמיליעס, און וואו עס האָט זיך געפונען אַ נויט־באַדערפטיקער, איז ער געקומען צו די מילשטיינס אין הויז, און קיין ליידיקער איז ער שוין פון דאָרט

נישט אָוועק. איר מזל ביי איר מאַן האָט געלויכטן ווי אַלע זיבן זור
בען. ער האָט זיך ממש געשפּיגלט אין איר, נאָר ווייזט אויס, אַז זי איז
נישט ווערט געווען אַזויפיל גוטס. ווי איצט געדענקט זי דאָס קלאַר. איר
מאַן איז קראַנק געוואָרן אויף אַ לייכטער פאַרקילונג, אַ מענטש אַ פאַר-
נומענער, האָט ער נישט געשאַנקען קיין שום אויפּמערקזאַמקייט צו זיך
און ווען ער האָט זיך ענדלעך אַוועקגעלייגט, איז שוין געווען צו שפעט.
אין משך פון אַ פאַר טעג איז ער געשטאַרבן.

געבליבן איז זי דעמאָלט אַ יונגע אלמנה מיט דריי קליינע קינדער.
זי האָט געקענט חתונה האָבן, אָבער זי האָט דערפון נישט געוואָלט הערן.
אויף אַלע טענות פון אירע אייגענע האָט זי געהאַט איין ענטפער: איך
ווייל נישט אַז מיינע קינדער זאָלן האָבן אַ שטיף־טאַטן! . . .

איר ברודער, וועלכער האָט זיך געפונען אין אַמעריקע, האָט איר דע-
מאָלט געהאַלטן אין איין שרייבן, אַז זי זאָל קומען קיין ניריאַרק. ״ווייל
די צוקונפט פון דיינע קינדער״, האָט ער געשריבן, ״ליגט אין אַמעריקע״.
ס'איז איר ניט געווען גרינג זיך צו שיידן מיט איר היים, וואו זי
האַט אירע שענסטע יאָרן פאַרבראַכט, און אַוועקפאַרן אין אַ פרעמד לאַנד.
ס'איז איר ליב געווען יעדע גאַס פון איר שטעטל: דער אַלטער מאַרק,
דער זאַקסישער גאַרטן, וואו זי פלעגט ליב האָבן צו שפאַצירן, די בריק
מיט דער ווייס, וואָס האָט זיך פאַרדרייט אין אַ קליין טייכל, וואו זי
פלעגט זיך מיידלוייז באַדן, נאָר זי האָט דאָס אַלץ איבערגעלאָזט און איז
אַוועק אין גאַלדענעם לאַנד, צוליב דער צוקונפט פון אירע קינדער.

אוי, ווי זי האָט זיך דאָ געפלאַגט! די גרויסע שטאַט ניריאַרק האָט
איר איינגעשלונגען. זי איז געלאָפן אין שאַפּ, געשטופט זיך אין דער סאַב-
וויי, די קינדער אין גאַס איבערגעלאָזט... און אַז זי פלעגט אַהיים קומען
אַן אויסגעשעפטע, האָט זי זיך ערשט גענומען צו דער שטוב־אַרבעט און
צום קאַכן.

מיטן ברודערס הילף האָט זי געעפנט אַ ״קענדי־סטאַרקע״ און עס
איז איר געוואָרן בעסער, אָבער ניט לייכטער. . . אַבי די קינדער זאָלן
זיך נישט דאַרפן אַרומדרייען אין גאַס. זיי האָבן איר טאַקע אַרויסגע-
האַלפן אין די ״ביזנעס״.

און אַזוי האָט זי אויסגעהאַדעוועט אירע דריי קינדער. געראַטענע,
וואוילע, אָבער זיי זיינען זיך צעלאָפן. דער עלטסטער זון וואוינט אין

קאליפארניע, האט דארטן חתונה געהאט און זי קען אפילו ניט זיין פרוי...
נאָר מען שיקט איר פּאַטאַגראַפֿיעס . . .

ווען די טאָכטער אירע האָט חתונה געהאַט, האָט זי פאַרקויפט איר
געוועלבלע און מיט דעם געלט געפּראָוועט אַ שיינע חתונה. זיי האָבן זיך
אַבער באַזעצט אין שיקאַגע, וואו עס גייט זיי זייער גוט, האָבן שוין אַ
קינד, אַ מיידעלע, פון אַ יאָר דריי.

איי, ווי זי וואָלט וועלן זען ס'קינד . . . דאָס חיות גייט איר אויס,
האַט ערשט דערהאַלטן פון זיי בילדער אין פאַרשיידענע פּאָזעס ; בלויז
בילדער . . . ווען מען שיקט איר אַ בילדעט און מ'פאַרבעט איר, וואָלט
זי געפאַרן און זיי געזען מיט די אייגענע אויגן... כ'ווייס, — טראַכט
דבורה־זיסל—ס'איז דאָך אַמעריקע און מען איז פאַריאַגט . . . זי וועט
זיי נאָך זען . . . זאָל מען נאָר זיין געזונט. ס'איז איר דען, חלילה,
שלעכט ?

נאָך דער טאָכטערס חתונה איז זי געבליבן וואוינען מיטן יונג־
סטען זון און איז געווען די באַלעבאַסטע פון הויז. ער פלעגט איר אַפילו
אַוועקגעבן זיינע שכירות. זי האָט געפירט דאָס באַלעבאַטישקייט און
געזען צו שפּאַרן אַ דאָלער צו אַ דאָלער, און ווען איר זון האָט חתונה גע־
האַט, האָט זי אים איבערגעגעבן דאָס באַנקריכל מיט צוועלף הונדערט
דאָלער.

— דבורה־זיסל איז, חלילה, ניט ביזו, אַזוי האָט זי אים דאָך בפירוש
געזאָגט :

— האָסט איצט אַ ווייב, מיין זון, דאַרפסטו איר אַוועקגעבן די פאַר־
דינסטען.

און אַזוי האָט ער געטאָן. זיי האָבן זיך איינגעאַרדנט אַ שיינע
היים און זי איז שוין פאַרבליבן וואוינען מיט די קינדער. זי איז, חלילה,
ניט געזעסן ביי זיי אויף קעסט. זי האָט אויפגערוימט, געקאָכט, געבאַקן,
און ווער שמועסט נאָך ווען די שנור איז פאַרגאַנגען אין טראַגן, האָט איר
דבורה־זיסל אַפילו נישט געלאָזט זיך איינבייגן. זי האָט, ווי אַ געטרייע
מאַמע, אַלץ געטאָן פאַר איר, און טוט איצט אויך. זינט ס'קינד איז גע־
בוירן געוואָרן, זאָל ער זיין מיט לאַנגע יאָר, איז איר שנור געוואָרן עפעס
גאָר אַן אַנדער מענטש. וואָס זי טוט פאַרן קינד געפעלט איר נישט. זי

זעט ווי די שנור געטרױט איר נישט ס'קינד. בלױז ווען זי דאַרף ער-
געץ-וואו אַױעקגיין לָאָזט זי איבער דאָס אייניקל אין איר רשות. אויך
איצט האָט זי איבערגעלאָזט ס'קינד אונטער איר אויפזיכט, און פאַר
דבורה־זיסלען איז גאַרנישט פאַראַן קיין גרעסער פאַרגעניגן.
זי האָט מיט אַמאָל דערהערט טריט און באַלד דאָס שליסן פון שלאָס.
די טיר האָט זיך געעפנט. ס'איז אַריין איר שנור. ערשט איצט האָט זי
אַראָפּגעױאַרפן פון זיך די װאַכזאַמע קייטן, װאָס האָבן איר געהאַלטן ווי
צוגעשמידט צום קינדס בעטל.

זי איז באַלד אינגעשלאָפן אַ צופרידענע, װאָס דאָס קינד האָט איצט
אַ צױליטן שומר, כאָטש ווי ס'האָט זיך איר אויסגעױזן, נישט אַזאַ גוטן
ווי זי איז . . .

ווי לָאַנג דבורה־זיסל איז אַזױ אָפּגעשלאָפן האָט זי אַליין נישט געד-
װאָסט. זי האָט אין שלאָף דערהערט דאָס װיינען פונעם קינד, האָט זי
אַ דערשראַקענע געעפנט די אויגן און דערהערט ווי דאָס קינד װיינט מיט
באַנומענע קולות, איז זי אַראָפּ פון איר געלעגער און צוגעלאָפן צום קינדס
בעטל און איז שױן געװען גרייט עס אַ שאַקל צו טאַן, צי גאַר אים איי-
בערטאַן אַ פריש װינדעלע, נאָר דאָ האָט זי מיטאַמאָל דערהערט איר
שנורס שטימע :

— איך בעט אייך, שױגער, גייט אַױעק פון בעטל, שאַקלט אים
נישט ! אין אַמעריקע, — האָט זי געשריען אַלץ העכער — שאַקלט מען
נישט קיין קינדער, װיפיל מאָל דאַרף איך אייך איבערחזרן דאָסזעלבע ?
איר שטימע איז געװען ביז, האָרט און באַפעלעריש.

דבורה־זיסל האָט מיטאַמאָל דערפילט ווי עמיצער װאַלט איר אָנגעד-
פאַטשט. אמת, זי האָט איר שױן אַ סך מאָל געזאָגט, אַז זי זאָל דאָס
נישט טאַן, אָבער קיינמאָל האָט זי צו איר נישט גערעדט אין אַזאַ טאַן...
זי האָט זיך שטיל אַרױסגערוקט פון דער שטוב און צוריק זיך אַױעקגע-
לייגט אין פאַיע אויף איר געלעגער. אָבער דעם קינדס געװיין איז געד-
װאַרען אַלץ שטאַרקער. עס זיינען אַזױ אַױעק אַ צען מינוט און דבורה-
זיסל האָט געפילט ווי עס הייבט איר פון געלעגער. עפעס מוז דאָך ס'קינד
װעלן. אַזאַ פיצל, אַז עס װיל עפעס, קען עס נישט זאָגן „גיב מיר“,
װיינט עס. דאָס איז זייער שפראַך. נישקשה, זי האָט אויסגעכאַױעט
אירע קינדער געזונטע, שיינע און געראַטענע, קיין עיך־הרע נישט, און זי

געדענקט גוט, און זי האָט אירע קינדער נישט געלאָזט זיך אויסרייסן דאָס האַרץ גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין. ס'האָט איר איצט געהויבן פון געלעגער און נישט געלאָזט רוען, האָט זי פאַרבויגן איר כבוד און איז מיט שטיִלע טריט נאָך אַמאָל אַריין אין איר שנוּרס שְאַפּצימער און דערביי האָט זי געזוכט איר צו פאַרטיידיקן: „כ'ווייס, זי איז אוודאי געווען מיד . . . פאַרשלאָפן . . . דערפאַר האָט זי גערעדט אַזוי שאַרף . . . זי מיינט דאָס זיכער נישט“ . . .

— דזשענעלע, דו שלאָפסט? — האָט זי ווייך געפרעגט.
— ניין, איך בין וואָך. וואָס איז שוין ווידער?
— דו ווייסט . . . איך מיינ . . . האָט זי געשאַמלט, — אפשר איז ער הונגעריק? . . .

— פֿליז, שוויגער, — האָט יענע אויסגערעדט דענערווירט — ס'קינד איז אויף אַ „סקעדזשול“ . . . ער איז אונטער אַ דאָקטאָרס אויפֿ־זיכט, און איר ווייסט דאָך, עס איז נאָך נישט די ריכטיקע צייט פאַרן פֿלעש. ער וועט מוזן אונטערוואַרטן . . .
דאָס קינד האָט איצט אַזוי שטאַרק געוויינט, און עס איז זיך אַזש פאַרגאַנגען.

— און וויפיל פעלט נאָך צו דעם „סקעדזשול“? — האָט דבורה־זיסל אַ רעזיגנירטע געפרעגט.
— נאָך פֿערציק מינוט!

— וויי איז מיר, — האָט דבורה־זיסל פאַרבראַכן די הענט — וועסטו אים אַזוי לאָזן וויינען נאָך גאַנצע פֿערציק מינוט?
— יעס, — האָט די שנוּר קאַלט געענטפֿערט.

— אפילו דער דאָקטאָר זאָגט דאָך אויך, און אויב ס'קינד וויינט שטאַרק, מעג מען אים געבן צו עסן אַביסל פֿריער, — האָט דבורה־זיסל אַלץ געבעטן רחמים פאַרן אייניקל.

אַבער דאָ איז שוין די שנוּר אַרויס פון געדולד, און איר פשוט גע־זאָגט, און זי זאָל זיך אויפהערן מישן אין אירע געשעפטן . . . ס'איז איר קינד און זי קאָן דערמיט טאָן וואָס איר געפעלט . . . און זי ווייסט בע־סער פון איר ווי מען דאַרף אָנגיין מיט אַ קינד. זי געפינט זיך נישט אין דער „אַלד קאָנטרי“, וואו מען פֿלעגט דערציען קינדער ווי „וילדע אינ־דיאַנער“.

— איך האָב נישט דערצויגן קיין ווילדע אינדיאַנער, נאָר געוונטע, געראַטענע קינדער, — האָט דבורה־זיסל זיך אַנטקעגנגעשטעלט — און איך האָב זיי געגעבן אַ גוטע . . .

— פֿלײז, — האָט איר דזשעני איבערגעשלאָגן און נישט געלאָזן ענדיקן, — איך וויל נישט הערן די מעשות. איך וויל איבערהויפט נישט, אַז איר זאָלט זיך מיר מישן אין מיין קינדס דערציאונג, און אַז לעאַן וועט אַהיימקומען, וועל איך אים דאָס טאַקע זאָגן, און זאָל פאַרשטאַנען ווערן איינמאָל פאַר אַלע מאָל, אַז איך בין זיין מאַמע און אַז איך האָב די פֿולע אויפזיכט איבער מיין קינד! איך!

זי האָט דערביי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, וואָס דאָס האָט גע־מיינט, אַז דבורה־זיסל זאָל זיך פאַרנעמען פֿון דאַנען און איר לאָזן צורו. דבורה־זיסל איז אַרויס פֿון איר שנוּרס שטוב און זיך געלאָזט צו איר געלעגער און דערביי דערפילט ווי דער באַדן וואָלט זיך אַוועקגע־גליטשט פֿון אונטער אירע פיס. ס'האָט איר אַ מיש געטאָן אין קאַפּ און ס'האַרץ האָט איר אונטערגעזאָגט, אַז קיין גוטס וועט דערפֿון נישט אַרויסקומען. זי איז געווען איבערראַשט פֿון דעם חוצפהדיקן טאָן אין וועלכן די שנוּר האָט צו איר גערעדט, כאַטש זי מוז דאָך צוגעבן, אַז זי האָט שוין לאַנג באַמערקט, אַז דזשעני איז נישט צופֿרידן ווען זי פאַרעט זיך אַרום איר קינד. מיט דער הויז־אַרבעט וואָס זי טוט, איז זי גראַד יאָ צופֿרידן, האָט ליב איר קאַכן, איר באַקן . . .

ס'קינד האָט נאָך אַלץ געוויינט און דבורה־זיסל האָט געפילט ווי עס וואַרפט איר פֿון געלעגער. דעם קינדס וויינען האָט איר שטאַרק וויי גע־טאָן, ווייל, ווי איר האָט זיך אויסגעוויזן, איז דאָס געווען אַ געוויינ אויס־הונגער.

דער זייגער האָט איצט געוויזן 20 מינוט צו זעקס, האָט זי זיך גע־טרייסט דערמיט, וואָס דער זון דאַרף אַנקומען זעקס אַ זייגער און אַז ער וועט אים, ווי אַלע מאָל, גלייך געבן דאָס פֿלעשעלע מיִלך. און זי איז איז אויך געווען זיכער, אַז ווי נאָר זיין ווייב וועט אים דערציילן וועגן דעם איבערריי, וואָס זיי האָבן נאָר־וואָס געהאַט, וועט ער איר גוט אויסמוסרן און איר אויפווייזן ווי אומגערעכט זי איז געווען.

ס'איז מיט אַמאָל שטייל געוואָרן. ס'קינד איז אַ פאַרמאַטערטער איינגעשלאָפֿן.

זעקס אזייגער איז אנגעקומען איר זון פון זיין נאכט-ארבעט. ער איז געקומען אן אויסגעשמירטער ווי א היימישער קוימענקערער. ס'האט איר וויי געטאן ס'הארץ ווען זי האט דערזען איר זון, דעם אקאונטענט, אזא פארשווארצטן און פארחושכטן. מיט זיין קאלעדזש-דיפלאם בויט ער גאר שיפן! אבער צו דער זעלבער צייט האט זי זיך געפילט שטארק, וואס ער איז כאטש א קליין שרייפעלע אין דעם שיף-געבוי, וואס וועט העלפן פארטייליקן דעם שונא.

זי האט געהערט ווי ער איז אריין אין קיך אנצעווארעמען דעם קינדס מיט. דערנאך האט זי געהערט ווי ער שטופט אריין דאס פלע-שעלע מיט אין דעם קינדס פארשלאפן מויל, און יענער, א שלעפערדי-קער, האט גענומען ציען די מיט, אז מען האט געקאנט הערן איבערן גאנצן הויז.

די שנור האט אים דערווייט דערציילט פונעם איבעררייד מיט דער „מא“. זי האט נישט געקענט אפן אויפכאפן, אבער זי האט קלאר פאר-שטאנען, אז דאס וואס איז ערשט פארגעקומען, דערציילט די שנור איצט איר מאן. דאס האט דבורה-זיסלען גראד ניט געארט. פארקערט, זי איז גאר געווען צופרידן, ווייט זי איז געווען זיכער, אז איר זון וועט אויפווייזן זיין ווייב ווי אומגערעכט זי איז געווען, און ער וועט שוין זען, אז זי זאל זיך אנטשוידיקן פאר אזא אנפאל אויף א מאמען.

זי האט געהערט ווי זיי האבן פארמאכט די טיר, וואס איז ביז איצט געווען אפן. זי האט פארמאכט די אויגן מיט א בארואיקטן געדאנק, אז איר זון וועט שוין אלץ אויסגלייכן.

ס'איז ארום פיר אזייגער בייטאג. לעאן שלאפט נאך. ער דארף באדן אויפשטיין, ווייל פינף אזייגער עסן זיי און זעקס גייט ער אוועק צו דער ארבעט, וואו ער ארבעט אפ ביזן צווייטן פרימארגן. די שנור איז נארוואס ארויפגעקומען פון גאס מיטן קינד, האט זי דאס קינד איבערגעלאזט אין פאיע, און אליין איז זי אריין אין איר מאנס צימער.

דבורה-זיסל פארעט זיך ביי די טעפ אין קיך, נאר אז זי האט דער-זען ס'קינד איז אליין, איז זי צו אים צוגעלאפן, געכאפט אים אויף די הענט, געמאכט פאר אים פארשיידענע פיגליעס, פון וועלכע דאס קינד

האט געכיקעט און געקוואַלן. מיט אַמאָל האָט זיך האַסטיק אָן עפּן גע-
טאָן די טיר פּונעם שלאָף־צימער און איר זון איז פּון דאָרט אַרויס אָן
אויפּגערעגטער און מיט אויגן, וועלכע האָבן געשפּריצט מיט צאָרן, האָט
ער אויסגעשריען:

— מאַמע, דאָז אָפּ ס'קינד! ס'קינד שפּילט זיך, וואָס ווילסטו
האַבן פּון אים?

— אַז ער וויינט, טאָר איך צו אים נישט צוגיין, און אַז ער שווייגט
— אויך נישט? איז ווען דען?

— קיינמאָל נישט! דו, מאַמע, טו דיר דיין הויז־אַרבעט און דאָז
מיין ווייב אַכטונג געבן אויפן קינד. זי איז די מאַמע פּונעם קינד און
דאָז איר זאָרגן פאַר אים!

— נו, און איך? איך בין דען, חלילה, אַ שטיף־מאַמע? אַז איך
בין אין הויז און הער ווי ער וויינט, לויף איך צו . . .

— לויף נישט, מען בעט דיך נישט, — איז ער געוואָרן אַלץ מער
צערזייעט, — מיין ווייב האָט זיך שוין גענוג אָנגעליטן פּון דיינע קליינ-
שטעט־דיקע שטיק . . . דאָ, מאַמע, איז אַמעריקע און נישט די „אַלד
קאָנטרי“. דאָ דערציט מען קינדער אַנדערש, מען וויגט זיי נישט, דו,
מאַמע, האָסט אים קאַליע געמאַכט, און מיין ווייב קאָן דאָס מער נישט
אַריבערטראָגן . . . דערפאַר וויל איך, אַז פּון היינט אָן און ווייטער זאָל־
סטו זיך מער נישט מישן אין מיין קינדס דערציאונג.

ער האָט האַסטיק אַ כאַפּ געטאָן ס'קינד פּון אירע הענט און איז
דערמיט אַריין אין זיין שלאָפּצימער און פאַרהאַקט די טיר הינטער זיך.
די אַלטע דבורה־זיסל איז געבליבן אַזוי פּריטשמעליעט, עפעס אַזוי
ווי עמיצער וואָלט איר אומגעריכט דערלאַנגט מיט אַ דובינע איבערן
קאַפּ.

זינט דעם איבעררייד מיט דעם זון זיינען אַריבער אַ פאַר טעג, און
די שטימונג אין הויז איז געווען אַן אָנגעצויגענע: מיט דער שנור האָט
דבורה־זיסל נישט גערעדט, און דער זון האָט בלויז געזאָגט „העלאַ, מאַ!“
און „גוט־ביי, מאַ!“ דבורה־זיסל איז איצט אינגאַנצן נישט צוגעגאַנגן
גען נאָענט צום קינד. זי האָט זיי געוואָלט ווייזן, אַז אויב מען פאַר-
לאַנגט עס פּון איר, קאָן זי דאָס באַווייזן, און אדברה, זאָלן זיי זעען, אַז
עס אַרט איר נישט . . . אַבער שווער, זייער שווער איז איר דאָס אָנגע-

קומען, און האָט זיך געמאַכט, אַז דאָס קינד האָט זיך שטאַרק צעוויינט, צי עס איז געלעגן אָפּגעדעקט, האָט זי זיך דאָך נישט געקענט איינ- האַלטן און איז צוגעגאַנגען צום בעטל און אים געוואָלט צודעקן, צי גאָר איבערדרייען ווען ער איז שלעכט געלעגן, איז דאָן איר שנור גלייך אויס- געוואקסן לעבן איר און געגעבן אַ זיי אַרויס דורך די ציינער „געווער- מיינד“, וואָס דאָס האָט געמיינט, „נישט איר עסק“, איז זי דעמאָלט, ווי אַן אָפּגעשמיסענע, אָפּגעטראָטן פון בעטל און זיך ערגעץ פאַררוקט אין אַ ווינקל.

עס איז איר אַלץ געוואָרן ענגער אין הויז און זי האָט באַשלאָסן, אַז עפעס מוז זי טאָן.

זי האָט פונדעסטוועגן געפרוּאוּט ריידן מיט איר זון, אַז זי מיינט חלילה נישט קיין שלעכטס, ווען זי וויל העלפן מיטן קינד, וויל זי ווייסט, זי האָט דערצויגן דריי קינדער, נאָר יענער האָט אַפילו נישט געוואָלט אויסהערן. ער האָט בלויז געהאַט איין ענטפער:

— מיש זיך נישט. דו ביזט מיין מאַמע; אָבער נישט דעם קינדס מאַמע, און אויב מיין ווייב וויל נישט, אַז דו זאָלסט צו אים צוגיין, וועט בלייבן אַזוי ווי מיין ווייב וויל . . .

עס האָבן זיך געשלעפט די טעג און וואָכן און דבורה־זיסל האָט גע- פילט ווי זי גייט איין. דאָס זיין צוזאַמען מיטן קינד און נישט טאָרן צו- גיין צו אים, איז פאַר איר געווען אַן אמתער גיהנום. גוט איז איר גע- ווען בלויז דעמאָלט ווען איר שנור האָט געדאַרפט ערגעץ אַוועקגיין און דער זון איז געשלאָפן, פלעגט זי דאָן צולויפן צום קינד, וואָס פלעגט זיך שפילן אָדער איז נאָרוואָס אויפגעשטאַנען פון שלאָף, עס זשעדנע אַ כאַפּ טאָן אויף די הענט און עס דריקן צום האַרצן. ס'קינד האָט איר דערקענט, פלעגט עס לאַכן, מאַכן פאַרשיידענע העוויות פון וועלכע דבורה־זיסל איז זיך צעגאַנגען פון נחת. זי פלעגט דערביי האַלטן די אויערן אָנגעשפיצט צו דער טיר, און ווען זי פלעגט דערהערן איר שנורס טריט, האָט זי גיך צוריקגעלייגט דאָס קינד אין בעטל און איז שנעל געלאָפן אין קיך צו איר אַרבעט.

דבורה־זיסל ליגט אויף איר געלעגער און קען נישט איינשלאָפן. אין הויז איז שטייל. דאָס קינד און די שנור שלאָפן. פון איר אָבער האָט

זיך דער שלאָף אָפּגעטאָן. לייגט זי אין דער פינצטער אַ וואַכע און זוכט אַן אויסוועג צו איר גיהנומדיק לעבן, וואָס זי פירט איצט. זי מוז געפירן נען דעם ריכטיקן אויסוועג, אַ מיטל, אַן איבערבייט . . . עפעס . . . אזוי ווי עס גייט איר לעבן איצט, קאָן עס ווייטער נישט גיין.

— אפשר, — פאַלט איר איין, — זאָל זי גאָר פאַרן צו איר טאַכטער אין שיקאַגע ? כ'ווייס, מען זאָגט, אַז אַ טאַכטער איז נעענטער צו דער מאַמען ווי אַ זון, כאָטש איר זיינען אַלע קינדער גלייך. זי האָט זיי אַלצאיינס ליב. נאָר מיט אַמאָל פאַרקרימט זיך איר פנים און די קנייטשן אויף איר שטערן קאַרבן זיך טיפער איין. זי פרעסט צוזאַמען שטאַר-קער די ליפן און זייעט אַרויס דורך די ציינער : „ניין, עס טויג נישט!“.

זי דערשרעקט זיך פאַר איר אייגן קול, און עס ווייזט זיך איר אויס, אַז דורך דער שטילקייט פון דער נאַכט ענטפערט איר אַ שטרענג קול : „ניין, עס טויג ניט!“.

רוקט זי זיך טיפער אַרונטער הינטער דער קאָלדער, פאַר-מאַכט די אויגן, נאָר דער שלאָף קומט ניט. זי פאַרשטייט איצט מער ווי פריער, פאַרוואָס זי האָט אזוי אויפגעשוידערט פונעם געדאַנק צו וואוירן נען ביי איר טאַכטער, ווייץ פונקט ווי זי וואוינט איצט ביי איר זון, האָט דאָרטן אין שיקאַגע געוואוינט אויך אַ מאַמע ביי איר זון, עס הייסט, ביי איר איידעם און טאַכטער, און פון די נישט-דערשריבענע בריוו, וואָס זי פלעגט דערהאַלטן פון איר טאַכטער, האָט זי פאַרשטאַנען, אַז מען קומט עפעס נישט דורך מיט דער אַלטער . . . נאָר זי פלעגט דעמאָלט נישט שענקען צו דעם קיין באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט, און ווען איר טאַכטער האָט איר איינמאָל געשריבן, אַז זי קען שוין מער נישט אויסהאַלטן פון דער שוויגער, איז זי דעמאָלט געווען זיכער ביי זיך, אַז די שולד איז נישט איר קינדס . . . איצט אַבער זעט זי די גאַנצע זאַך אין גאָר אַן אַנדער ליכט . . . און זי פילט אַ טיפן רחמנות צו דער אַלטער פרוי, וואָס האָט אויף די עלטערע יאָרן געמוזט אַנקומען אין אַ מושב-זקנים און פאַרענדיקן אירע לעצטע טעג אַ פרעמדע צווישן פרעמדע . . . היינט ווי קאָן זי גאָר טראַכטן פון פאַרן אַהין ? איז אפשר צום זון ? צו לייבלען ? נאָר באַלד כאַפט זי זיך, אַז דאָס איז אויסגעשלאָסן, אַז זיי האָבן דאָך איר ביז איצט נישט פאַרבעטן . . . וואָס הייסט זי וועט פאַרן . . . אַן אוימגעבעטענע ? ! . . .

מיט אַמאָל צעשטראַלט זיך איר פנים. זי טוט זיך האַסטיק אַ זעץ

אויף אין בעט און טוט אַזש אַ פאַטש מיט די הענט. זי איז נאָך נישט קיין זיבעציק יאָר אַלט, קוים זעכציק, און זי איז, חלילה, נישט קיין קאַ-ליקע און זי קאָן נאָך פאַרדינען איר שטיקל ברויט. אַט איז זי געווען אַ וויסטע אלמנה און האָט ביז נישט לאַנג צוריק געפירט אַ באַלעבאַטיש-קייט און מיט אירע צען פינגער אַלץ אַליין אויסגעאַרבעט, געמאַכט אירע דריי קינדער פאַר מענטשן, וועט זי אוודאי נאָך קאָנען פאַרדינען אויף וואָס זי וועט דאַרפן, איבערהויפט איצט, ווען עס איז אַ מלחמה אויף דער וועלט און מען קוקט מער נישט אויף יונג, אַלט, אַבי מען קאָן נאָר עפעס טאָן, טוט מען . . .

פון דעם געדאַנק ווערט איר ליכטיק אין די אויגן און זי פילט ווי זי איז עפעס מיט אַמאָל יונגער געוואָרן.

דער זייגער קלינגט אויס פיר. אַרום זיבן באַגינען וועט זי אויפ-שטיין און קויפן אַ צייטונג און זיך אויסזוכן אַ שטעלע און זי וועט זיי דאַן ווייזן, אַז זי איז נאָך נישט צו אַלט צו זיין אַ זעלבסטשטענדיקער מענטש און נישט דאַרפן אַנקומען צו קינדער. אפשר וועזן זיי דעמאָלט האָבן פאַר איר אַביסל מער דרך-אריך.

די אויגן שריסן זיך ביי איר צו און זי שלאָפט איין אַ גליקלעכע, וואָס זי האָט ענדלעך זיך דערטראַכט צו אַן אויסוועג פון דעם צרהדיקן לעבן, וואָס זי האָט לעצטנס געפירט . . .

שוין צוויי וואָכן ווי דבורה־זיסל אַרבעט ביי קייזמאן און קאַמפּ, אַ פאַבריק פון אַמוניציע. זי זיצט ביי אַ לאַנגן טיש, וואו עס זיינען אויס-געזעצט אַ סך פרויען פון פאַרשיידענעם עלטער, און פאַקן קוילן.

דבורה־זיסלס אַרבעט באַשטייט פון צוזאַמענשטעלן פידעלעך, אין זיי אַריינצולייגן קוילן. די ערשטע צייט האָט זי זיך דאָ געפילט אַביסל פרעמד און עס איז איר אויסגעקומען פריקע די גאַנצע פראַצעדורע פון דער אַרבעט, אָבער איצט פילט זי שוין ווי אַן אַלטע אַרבעטערין. די אַרבעט פאַלט איר מער נישט שווער. זי האָט זיך שוין אויך אָפגעזוכט אַ פרוי אין איר עלטער און ביידע עסן צוזאַמען מיטיק. מען רעדט פון פאַרשיידענע זאַכן, פון וועלט־געשעענישן, און אַזע מאָל קומט מען ארויף אויף דער פראַגע פון עלטער. מען פרוואווט טרעפן איינע דער צווייטנס

יאָרן, און ביידע פאַרזיכערן איינע דער אַנדערער, אַז זיי קוקן נישט אויס
איין טאַג עלטער ווי 50 יאָר . . . איי, דאָס וואָס מען איז אַזוי גרוי,
כמעט ווייס, מיינט דאָס גאַרנישט . . . אַט האָט יענע אַ געשוועסטער
קינד, נאָך קיין 50 יאָר נישט אַלט, און זי איז שוין אויך ווייס . . . מיינט
עס דען אַלט ? ווייס איך וואָס !

— און ווער האָט עס היינט אייגענע שוואַרצע האָר ? — לאַזט אַלץ
נישט אַפּ דבורה־זיסלס נייע פריינדין.

— אַ מענטש איז אַזוי אַלט ווי ער פילט, — פילאָזאָפירט דבורה־
זיסל, — ערשט נישט לאַנג האָב איך געפילט 10 יאָר עלטער ווי איך
בין געווען, איצט פיל איך 10 יאָר אינגער, בין איך מיט אַמאָל אינגער
געוואָרן אויף גאַנצע צוואַנציק יאָר . . .

דבורה־זיסל קאָן זיך נאָך אַלץ נישט צוגעוואוינען צום געדאַנק, אַז
זי פאַרדינט גאַנצע צוואַנציק דאָלער אַ וואַך און איז געוואָרן אַ זעלבסט־
שטענדיקער מענטש. זי וואוינט איצט ביי אירע אַן אַמאָליקער שכנה,
דאָבע, וועלכע איז אַזוי ווי זי, געבליבן אַן אלמנה. דער אונטערשייד
איז נאָר וואָס יענערס מאַן האָט איר איבערגעלאָזט אַן אינשורענס־פּאַ-
ליסי פון וועלכער זי קריגט אַ קליין געהאַלט און האָט גענוג פאַר זיך צו
דערנערן. ביי אירע קינדער האָט זי נישט געוואָלט וואוינען, און אומע-
טיק איז איר געווען, דערפאַר האָט זי זיך שטאַרק דערפרייט ווען דבורה־
זיסל האָט זיך אַריינגעקליבן צו איר אין הויז. זי צאָלט איר צען דאָלער
אַ וואַך פאַר עסן און שלאָפן, און איז שטאַרק צופרידן מיט איר נייער
היים. זיי גייען אָפּט צוזאַמען פאַרברענגען. שבת גייען זיי אין אידישן
טעאָטער. דאָבע האָט דבורה־זיסלען אויך אַריינגענומען צו זיך אין סאָ-
סייעטי, און דורך דער וואַך גייען זיי צו מיטינגען און אויך צו פאַרשיי-
דענע אונטערנעמונגען. דאָבע, וועלכע איז אַ גאַנצער קאָלעפּל אין קהל־
שע ענינים, האָט אויך פאַראינטערעסירט איר נייע פריינדין דבורה־זיסל־
לען צו טאָן „גוטע אַרבעט“.

זייער אָפּט קאָן מען זען ווי דבורה־זיסל לויפט מיטיק־צייט אַרום
מיט אַ ביכעלע „ראַפּלס“. זי טיילט קוויטלעך און נעמט געלט, און דער-
ביי האָלט זי אַלעמען אין איין פאַרזיכערן: „קויפט, קויפט, אַ געזונט
אויף אייך, עס איז נעבעך פאַר אַרימע יתומים“, אַדער, „קויפט, קויפט,
ס'איז פאַר אַן אַרימער פאַמיליע“. זי טוט דאָס מיטן גאַנצן האַרצן, און

יעדעס מאַל ווען זי ליידיקט אויס אַ ביכעלע, פילט זי פשוט ווי עס קומט איר צו אַ שטיק געזונט. און ווען זי זעצט זיך צוריק צו דער אַרבעט, פילט זי ווי זי וואָלט אויפגעטאָן עפעס גאָר אַ וויכטיקע זאך. עס קומט איר אויס, ווי זי וואָלט געווען אָפגעשלאָפן אַ לעבן לאַנג און פאַרשלאָפן דעם שיינעם זומער. . . . און זיך ערשט אויפגעכאַפט סוף האַרבסט . . . מער צום ווינטער צו. . . „האַרבסט איז אויך שייך. . . אפילו דער ווינטער האָט זיין שיינקייט“, — טראַכט זי זיך און אָפט כאַפט איר אַרום אַ בענק־עניש צו די קינדער, איבערהויפט נאָכן אייניקל.

דער זון האָט גראַד נישט געוואָלט, אַז זי זאָל זיך אַרויסציען. ער האָט געוואָלט אַז זי זאָל בלייבן, נאָר צו שטאַרק האָט ער איר נישט גע־בעטן. די שנור האָט איר אפילו קיין איין מאַל נישט דערמאַנט, אַז זי זאָל פאַרבלייבן.

עס איז זונטיק מיטיק־צייט. דבורה־זיסל פאַרט אין סאַבוויי, וואָס דאַרף איר פירן צו איר זונס הויז. זי איז באַלייגט מיט פעקלעך. זי האָט אָנגעקויפט פאַרשיידענע צאַצקעס פאַרן קינד. ס'האַרץ קלאַפט ביי איר שטאַרקער פון גרויס אויפֿרעגונג. שוין זעקס וואָכן אַז זי האָט זיי נישט געזען, און נעכטן האָט זי דערהאַלטן אַ בריוו פון איר זון און שנור, אין וועלכן זיי בעטן איר קומען זונטיק אויף מיטיק. זי האָט די איינ־לאַדונג מיט פרייד אָנגענומען.

זי האָט אַ קלאַפֿ געטאָן אין טיר. דער זון האָט געעפנט. ער האָט זיך שטאַרק דערפרייט מיט דער מאַמען. די שנור איז איר אַנטקעגנגע־קומען מיטן קינד אויף דער האַנט.

זי האָט צעפאַקט די שאַכטלעך און דערלאַנגט דעם קינד די צאַצ־קעס. די שנור האָט דאָן איבערגעגעבן דאָס קינד צו דער באַבען . . .

נאָכן עסן האָט דער זון אָנגעפאַנגען אויספרעגן דבורה־זיסלען ווי עס לעבט זיך איר, ווי זי פאַרברענגט די צייט ? וואָס זי טוט ? און צי איז טאַקע אמת, אַז זי אַרבעט אין אַ פאַבריק ? און ווען די מאַמע האָט אים געענטפערט, אַז עס איז אמת, אַז זי אַרבעט און איז צופרידן, האָט ער דאָס נישט געקענט פאַרטראַגן און איז אַרויס מיט לשון :

— הער זיך שוין אויף נאַריש צו מאַכן, מאַמע, אַ פרוי אין דיינע

יאָרן זאָל גאָר גיין אַרבעטן אין אַ פּאַבריק, אין אַן אַמוניציע־פּאַבריק
דערצו! עס איז דאָך אַ חרפה און אַ שאַנדע. איך וועל נישט דערלאָזן,
אַז מיין מאַמע זאָל אַרבעטן . . .

— וואָס הייסט דו וועסט נישט דערלאָזן, אַז איך זאָל אַרבעטן?
וואָס דען זאָל איך טאָן?

— איך וויל אַז דו זאָלסט אויפגעבן דיין „דזשאַב“ און צוריק קומען
וואוינען מיט אונדז . . . און אויפהערן פירן אַן איינזאַם לעבן אויף דער
עלטער . . .

עס האָט איר הנאה געטאָן צו הערן ווי דער זון בעט איר קומען צו־
ריק אַהיים, אָבער דורך דער קורצער צייט, וואָס זי איז געווען אַוועק פון
היזו, האָט זיך פאַר איר געעפנט אַ נייע וועלט. זי האָט מיט אַמאָל
דערפילט, אַז זי האָט אויך אַ לעבן . . . כאַטש שוין אַביסל צו שפעט,
אָבער עס איז קיינמאָל נישט צו שפעט צו פאַריכטן אַ טעות.

— ניין, מיין זון, — האָט זי אַרויסגערעדט מיט אַ פעסטער שטי־
מע, — עס איז געווען אַ טעות באַלד פון אַנפאַנג אַן ווען איך האָב אייב־
געשטימט מיט אייך צו וואוינען, וויל איך איצט פאַרריכטן אַט־דעם
טעות. אמת, אַז איך בין מער נישט יונג, אָבער איך וועל פּרובירן אַב־
צופאַנגען פון דאָס ניי . . . איבעריקנס, זיינען מיר צוויי וועלטן — דו
און דיין פרוי, איר זאָלט זיך עלטערן געזונטערהייט, זענט „אַמעריקאַ־
נער“, און איך בין פון דער „אַלד קאָנטרי“, און עס איז שוין צו שפעט
מיך איבערצואַנדערשן . . . אמת, איך האָב שוין אַריינגעשפּאַנט אין די
יאָרן פון סוף־האַרבסט, און איר האָט ערשט אַנגעפאַנגען אייער זומער...
עפעס ווייזט זיך מיר אויס, — האָט זי פאַרטראַכט אַרויסגערעדט, — אַז
איך האָב פאַרשלאָפן מיינע שענסטע יאָרן . . . און זיך אויפגעכאַפט אין
האַרבט, צום ווינטער צו. האַרבסט קאָן אויך זיין שייך, אַפילו ווינטער קאָן
זיין וואונדערלעך, מען דאַרף נאָר וויסן ווי אַזוי צו לעבן . . .

און דאָ האָט זיך געביטן איר טאָן און פעסט אַרויסגערעדט:

— ניין, מיין זון, איך וועל שוין מיט מיינע קינדער נישט וואוינען
צוזאַמען. איך האָב אייך איצט, חלילה, נישט ווייניקער ליב ווי אַמאָל,
נאָר עס איז בעסער און געזונטער ווען אַ מאַמע איז אַ גאַסט . . .

זי האָט זיך מיט זיי געזעגנט און איז אַוועק מיט אַ געהויבענעם
קאַפּ, און האָט זיי צוגעגאַזט ווידער צו קומען, אָבער נאָר ווי אַ גאַסט.

אין אַ מוזיי

נאַראַ, אַן אויפגערעגטע, האָט אַ כאַפּ געטאַן דעם הוט און מאַנטל, אַ קלאַפּ געטאַן מיט דער טיר און איז מיט שנעלע טריט אַראָפּ די שטיגן. — וואָרט אַ מינוט, — האָט איר אַלעקס נאַכגעשריגן, — איין סע־קונדע, איך גיי אויך.

זי האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט, נאָר איז אַ בייזע געגאַנגען ווייטער. זי האָט זיך מיט האַסטיקע טריט אַלץ מער דערווייטערט פון זיין הויז, האָט זיך פאַרדרייט אין אַ זייטיקער גאַס, זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ וויי־לע און נאַכדעם ווי זי האָט זיך גוט אַרומגעקוקט און געווען זיכער, אַז ער איז מער נישטאַ, האָט זי פרייער אָפּגעאַטעמט און אַ וואָרף געטאַן ווערטער אין דער לופט:

— איך וועל אים מער אין די אויגן נישט אַנזען!

נאַראַ האָט זיך בשום־אופן נישט געקאַנט באַרואיקן פון זיין פּלוצ־לונג ווילדן איבערפאַל אויף איר. . . .

שוין יאָרן אַז זיי קענען זיך. אַלעקס איז געווען איר מאַנס בעס־טער פריינט און פּלעגט אָפט פאַרברענגען מיט זיי צוזאַמען. שוין באַלד אַ יאָר ווי איר מאַן איז פּלוצלונג געשטאַרבן און זי איז אַזוי אומגעריכט געבליבן אַליין אַ יונגע אַלמנה, אָן פריינט, אַ חוץ אַלעקסן.

פּלעגט אַלעקס רעגלמעסיק קומען צו איר אין הויז און איז פאַר איר געווען אַ טרייסט מיט זיין איבערגעבענער פריינטשאַפט און טיפּער פאַרשטענדעניש. געהאַלטן האָט ער זיך אַלע מאָל קאַרעקט און האָט איר קיינמאָל נישט געמאַכט פילן, אַז ער איז „עפעס“ אויסן. . . . זי האָט זיך אַזוי צוגעוואוינט צו אַלעקסעס וויזיטן און חברשאַפט, אַז טאַ־מער איז ער אַן אַוונט אַדער צוויי נישט געקומען, האָט ער איר שטאַרק אויסגעפּעלט. זי פּלעגט זיך מיט אים באַראַטן וועגן דער מינדסטער קלייניקייט פון איר דעבן, און האָט דערביי געהאַט דאָס געפיל ווי זי רעדט זיך אויס איר שווער האַרץ צו אַ ברודער.

מיט אַמאָל האָט אַלעקס איר פאַרבעטן צו זיך אַהיים, איר געוואָלט

ווייזן ווי אזוי ער האָט איינגעשטעלט זיין בחוריש לעבן. נאָראַ איז גע-
ווען שטאַרק נייגעריק צו זען ווי עס לעבט זיך אַלעקסן דעם אַלטן בחור.
האַט זי מיט פאַרגעניגן אָנגענומען זיין איינלאָדונג. נאָר קוים האָט זי
אַריבערגעשפּאַנט זיין שוועל, איז ער איר פּלוצלונג באַפּאַלן ווי אַ ווילד-
דער . . .

איצט, שוין זייענדיק אין גאַס, קאָן זי זיך נאָך אַלץ נישט באַרואיקן
און חזרט איבער די זעלבע ווערטער:

— ווי וואָגט ער? ! צי ווייס ער דען נישט ווער איך בין? ! וואָס
בין איך אים, עפעס אַ מיידל פון גאַס? . . . אַזאַ געמיינהייט!

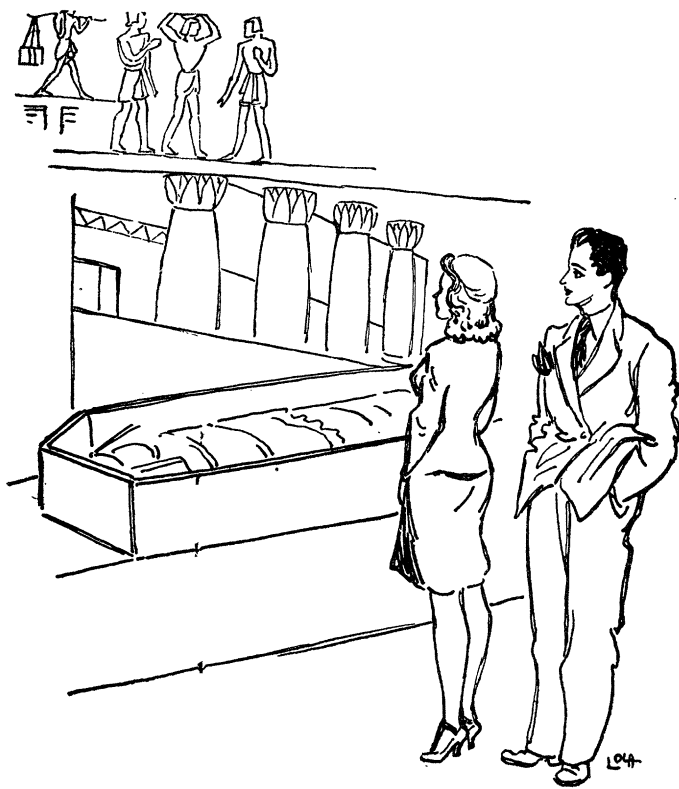
מיט אַמאָל דערפילט זי ווי זי איז אויסגענעצט פון שניי, וואָס
פאַלט ווי געדיכטע פעדערן, קאַלעכט אויס די ניו-יאָרקער גאַסן און דעקט
צו די שוואַרצע ערד מיט אַ ווייסער פּערענע. זי שטייט און צעגערט
און ווייסט נישט וואָס צו טאָן מיט זיך. וואו זאָל זי איצט גיין? עס
איז שפעט נאָכמיטיק, אפשר גיין אין אַ מואווי? ניין! נישטאָ קיין
רעכט בילד אין דער געגנט. און דאָ דערמאָנט זי זיך, אַז זי איז נישט
ווייט פון אַ מוזיי, און באַשליסט אַהין אַריינצוגיין.

אין מוזיי באַקוקט זי די קונסט-בילדער פון די אַלטע מייסטער, באַ-
וואונדערט זייער פּרישקייט, ווי עכט, ווי לעבעדיק זיי זיינען! עס
ווייזט זיך איר אויס, אַז באַלד וועט זיך אויפהויבן „די דאַמע ביים
שראָס“ און וועט אָנפאַנגען ריידן . . . זי באַקוקט פאַרשיידענע אַנטיקן
און לאָזט זיך גיין צו דער אַפטיילונג וואו עס ליגן די מומיעס אויסגע-
לייגט אין גלעזערנע קאַסטנס.

ביי איינעם אַזאַ גלעזערנעם קאַסטן בלייבט זי שטיין אַ פאַרטראַכ-
טע. די מומיע איז איינגעוויקלט אין געלבלעך געוועב, וואָס קוקט אויס,
פון אַלטקייט, ווי שפינגעוועבס. מען זעט קלאַר אַ געשטאַלט פון אַ
מענטשן, און נאָראַ איז זיכער, אַז די פיגור באַלאַנגט צו אַ פרוי, וואָס
איז מסתמא געווען אַן עגיפטישע פּרינצעסין, און אפשר גאָר אַ קעניגין,
טראַכט זי.

— אפשר אַ קורטיואַנקע? . . . ניין! — טראַכט נאָראַ, —
קיין קורטיואַנקעס האָט מען נישט באַלאַמירט אין אַזעלכע טייערע
קאַסטנס. דאָס איז זיכער אַ פּרינצעסין פון עגיפטן.

עס כאַפט איר פּלוצלונג אַרום אַ שטאַרקער פאַרלאַנג צו וויסן ווי
אזוי עס האָט געלעבט אַ קעניגלעכע טאַכטער. האָט זי געפירט אַן

“ווי אַלט, — פרעגט זי פּלוצלונג, — קען זיין אַט־די מומיע?”

אָוואַנטוריסטיש לעבן פון ליבע און אינטריגעס, אָדער האָט זי זיך גאָר געמישט אין פּאָליטיק און מלחמות ?

נאָראַ פּרובירט זיך איינקוקן אין איר געשטאַלט. די פּרינצעסין דערשיינט פאַר איר אַ הויכע, אַ שלאַנקע, מיט אַ קאַפּ שוואַרצע לאַקן, וועלכע זיינען דורכגעפלאַכטן מיט פּערל. איר טונקעלע הויט איז גלאַט ווי סאַמעט. די שוואַרצע מאַנדל־אויגן פינקלען מיט פייער און טרעפּן ווי שפּיזן אין די מענערישע הערצער . . . אַ ווילדע געווען . . . און זי איז אַלע מאָל געווען אַרומגערינגלט מיט פאַרערער און הויף־דאַמען און שקלאַפּן. די פּאַנטאַסטישע קליידער און די טייערסטע איידלשטיי־נער פּלעגט זי טראָגן. זי האָט געשמט איבער גאַנץ עגיפטן פאַר אַ גרויסער שיינהייט.

— ווי אַזוי, פּרעגט זיך נאָראַ— האָט אויסגעקוקט איר פּאַלאַץ, און אין נאָראַס פּאַנטאַזיע דערשיינט אַ שלאַס פון מאַרמאָר אויף אַ הויכן באַרג מיט פּאַנטאַסטיש מעבל . . . ווענט פון גאָלד און זילבער.

מיט אַמאָל גיט זי זיך אַ כאַפּ:

— און אַרעמקייט איז דעמאָלט אויך געווען ?

זי האָט נאָך נישט באַוווּזן צו באַמערקן, אַז זי טראַכט אין דער הויך, ווי זי דערהערט אַן ענטפּער:

— געווען, מיס.

נאָראַ גיט זיך אַ צאַפּל. זי כאַפט זיך, אַז די לעצטע ווערטער האָט זי אַרויסגערעדט אין דער הויך. זי הייבט אויף די אויגן און דערוועט לעבן זיך אַן אימפּאַזאַנטן הויכן יונגערמאַן.

— איך שטיי שוין דאָ לעבן אייך אַ לענגערע צייט, — דערהערט זי דעם פּרעמדנס ווייכע שטימע, וועלכע קלינגט פאַר איר איבערן מוזיי, ווי עפעס אַ קול פון אַ פּרעמדער וועלט. — אָבער איר זענט געווען אַזוי פאַרטיפּט, — רעדט ער ווייטער, — אַז איר האָט מיך נישט באַמערקט. נאָראַ קוקט אויף אים מיט צעטומלטע בליקן.

— איר פאַרמאָגט זיכער אַ רייכע פּאַנטאַזיע, — רעדט ווייטער דער פּרעמדער, — איך האָב דאָס באַמערקט אין אייערע גרויסע פאַר־נעפּלעטע אויגן. איר האָט די גאַנצע צייט געשוועבט אין אַ מיסטישער וועלט פון אור־אַלטע צייטן.

אַ וויילע האָבן ביידע געשוויגן.

— אַט אַזוי ווי איר קוקט אויס, וואָלט איך אייך וועלן מאַלן.

— איר מאַלט ? — האָט זיך נאָראַ ענדלעך אויפגעכאַפט ווי פון אַ טיפן שלאָף.

— יא, איך מאַל.

— לאַנדשאַפטן, צי פּאַרטרעטן ? — האָט זי נאָך אַלץ פּאַרטראַכט אַרויסגערעדט.

— מערסטנס פּאַרטרעטן.

— איר מאַלט גוט ?

ער האָט זיך הויך פּאַנאַנדערגעלאַכט.

עס איז איר דערפון געוואָרן וואַרעם אויפן האַרצן.

— אין דעם, מיס, וועט איר זיך אַליין קאַנען איבערצייגן . . .

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז ער האָט אַ סך גערייזט, איז אויסגע- ווען אַ וועלט. אַליין אַ מאַלער, האָט ער גערעדט מיט גרויס וויסן אי- בער די בילדער, וועלכע ער האָט איר אָנגעוויזן.

נאָראַ האָט אָבער נאָך אַלץ געוואַלט מער וויסן וועגן די מומיעס.

האַט ער איר דערצייילט וועגן אַלט־עגיפּטן מיט אירע וואונדערלעכע מו- זייען און מומיעס, וועלכע זיינען באַזאָמירט שוין טויזנטער יאָרן.

זי האָט זיך געלאָזט פירן אויף פּאַרצייטישע וועגן און געשלאָנגען יעדעס וואָרט זיינס.

— ווי אַלט, — פּרעגט זי פּלוצלונג, — קען זיין אַט־די מומיע ?

— און ווייזט אָן אויף דעם גלעזערנעם קאַסטן אין וועלכן עס ליגט איר אויסגעחלומטע פּרינצעסין.

— גענוי קען איר נישט וויסן, נאָר אַן ערך דריי טויזנט יאָר . . .

— דריי טויזנט יאָר ? — חידושט זיך נאָראַ.

עס באַפאַלט איר מיט אַמאָל אַ דריקנדיקע שטימונג. אַ שווערער וואַלקן פּאַרצייט זיך אויף איר פנים . . . אויב אַזוי, פאַלט איר איין, לעבט דאָך אַ מענטש זייער ווייניק און טויט איז מען אָן אייביקייט . . .

יא, אַ מענטש לעבט אפשר מינוטן בלויז . . . אויב מען זאָל זאָל רעכענען מינוטן מיט אייביקייט . . . טאָ צו וואָס מאַכט מען דאָס אַזא וועזן פון יעדער קלייניקייט ? און צו וואָס דאַרף דער מענטש זיך אַזוי יאָגן, שמיען, אַז ער דערגייט סיי־וויססי צו גאַרנישט ?

דער פּרעמדער מאַן באַמערקט, אַז זיין נייע באַקאַנטע איז מיט אַמאָל געוואָרן שטאַרק דערשלאָגן, האָט ער איבערגעלאָזט די אור־אַלטע צייטן און גענומען ריידן פון דער געגנוואַרט. ער האָט איר דערצייילט

א פרייעלעך אַנעקדאַט און נאַראַ האָט זיך צעשמייכלט. דערנאָך האָט ער גענומען ריידן וועגן דער מאָדערנער קונסט און מאַלעריי, אָבער נאָ-ראַ האָט זיך מודה געווען, אַז זי איז גאָר נישט קיין מבין דערויף . . . אַרויס פון מוזיי, זיינען זיי געגאַנגען צוזאַמען. אין דרויסן איז צו געפאַלן די נאַכט. דער ווייסער שניי מיניעט אין די אויגן און עס שפרייט זיך אויס אַ ווייסע וועלט.

נאַראַ האָט דערפילט אַז עס ווילט זיך איר נישט שיידן מיט דעם פרעמדן, און ווען ער האָט איר פאַרגעשלאָגן, אַז זיי זאָלן גיין עסן צוזאַ-מען, איז איר באַפאַלן אַ שטילע פרייד.

נאַראַ איז באַשטאַנען דווקא, אַז עסן זאָל מען ביי איר אין שטוב. אויפן וועג אַהיים האָבן זיי איינגעקויפט פאַרשיידענע עסנוואַרג. זיי האָבן שוין איצט גערעדט ווי אַלטע באַקאַנטע. ער האָט באַוואונדערט איר הויז, די קונסט־בידער, וואָס זיינען גע-האַנגען אויף די ווענט. ער האָט איר געמאַכט קאַמפלימענטן פאַר איר געשמאַקולער היים, וואָס איז איינגעריכט אויף אַן עכט־קינסטלערישן אופן.

זי האָט שייך סערווירט דעם טיש און אַוועקגעשטעלט פאַרשיידענע מאכלים. איבערן הויז האָט זיך געטראָגן דער געשמאַקער אַראַמאַט פון פריש־געקאַכטע קאַווע. נאַראַ האָט געוואָלט אַ רוף טאָן איר גאַסט צו עסן, אָבער דאָ האָט זי זיך געכאַפט אַז זי ווייס אַפילו נישט זיין נאַמען, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט לעבן אים און שעלמיש געפרעגט :

— מעג איך וויסן אייער נאַמען, סער ?

— עמיל צווייג, — האָט ער זיך קאַמיש פאַרנייגט, — און אייער נאַמען, מיס ?

— נאַראַ ריכטער, — האָט זי אים דערלאָנגט די האַנט, וועלכע ער האָט צוגעטראָגן צום מויל און גאַלאַנט געקושט.

— און איצט, מר. צווייג, צום טיש, ביטע.

— רוף מיך נישט מר. צווייג, נאַר פשוט עמיל, — בעט ער ביי איר ווי אַן אַלטער פריינט.

— נו, גוט, עמיל, צום טיש, — באַפעלט נאַראַ.

זיי זעצן זיך צום טיש, און מיט אַמאָל דרייט זיך אויס עמיל, נעמט נאַראַס האַנט און גיט אַ פרעג :

— נאַראַ, וואו ביסטו געווען אַלע מיינע יאָרן ?

— דאָ, אין ניריאָרק, — ענטפערט זי און פילט, אָן עס איז איר
 גוט אויפן האַרצן.
 — איצט ווייס איך שוין פאַרוואָס איך האָב אַלע מיינע יאָרן ארום־
 געוואַנדערט איבער דער וועלט און עפעס געזוכט . . . איך ווייס שוין
 אויך פאַרוואָס עס האָט מיך געצויגן צוריק קיין ניריאָרק . . .
 — פאַרוואָס ? — פרעגט נאָראָ.
 — דערפאַר ווייל דו ביסט דאָ געווען.
 ער שליסט איר איין אין זיינע אַרעמס און באַדעקט איר מיט היי־
 סע קושן. ער קושט אירע אויגן, גלעט אירע האַר.
 אָן אנגענעמער ציטער לויפט דורך נאָראָס קערפער. זי פאַרמאָכט
 די אויגן און דערפילט ווי זיינע שטאַרקע אַרעמס טראָגן איר אַוועק אין
 אַ פאַרכישופטער וועלט.
 אַוועק פון נאָראָס הויז איז עמיל ווען אין דרויסן האָט שוין גענומען
 גרויען דער טאָג.
 נאָראָ, אַ צופרידענע, מיט שטראַלנדיקע אויגן האָט אים צוגעפירט
 צו דער טיר.
 — ווען, — האָט ער אַ באַרוישטער געפרעגט, — זעען מיר זיך וויי־
 דער ?
 — היינט, מאַרגן, איבערמאַרגן און אַלע מאָל . . .
 — היינט, מאַרגן, איבערמאַרגן און אַלע מאָל, — האָט ער איבער־
 געזזרט נאָראָס ווערטער און האָט אַ גליקלעכער פאַרלאַזט איר הויז.

א רואיק לעבן

דייו גוטמאן האט פאמעלעך געעפנט די טיר און איז מיט דראַבנע טרײט אַרײן אין הויז. ער איז צוגעגאַנגען צו זײן פרוי, איר אַ קוש געטאַן אין שטערן, און נאַכדעם ווי ער האָט אויסגעטאַן זײן אויבער-מאַנטל און אים פאַרויכטיק אויפגעהאַנגען, האָט ער זיך אויסגעדרײט צו זײן פרוי און איר אַ זאַג געטאַן: „אַ רעגנדיקער וועטער היינט!“ און באַלד האָט ער צוגעלייגט: „עס וועט זיך אפשר אויסלייטערן, אפשר!“ סאַפיע, זײן ווייב, האָט אים נײט געענטפערט, נאָר געפילט האָט זי, ווי זי וואָלט וועלן רײסן די האָר פון קאַפּ און שרײען גוואַלד, אָדער שלײדערן דאָס געשיר, אָדער אַמווייניקסטן אויסהאַקן אַ פאַר שױבן. אין אַזאַ היס-טערישן צושטאַנד האָט זי זיך לעצטנס געפונען איבער איר מאַנס שטיי-גער לעבן. דאַכט זיך, וואָס האָט דער מענטש אַזעלכעס געזאַגט: „אַ רעגנדיקער וועטער היינט“, אָבער דאָס איז געווען גענוג אַרויסצוברענגען סאַפיען פון איר גלייכגעוויכט. זי האָט זיך אָבער קאַנטראַלירט, ווי אַלע-מאַל, און בלויז פאַרביסן די ליפּן און געשוויגן.

— מאַרגן, — האָט סאַפיע געטראַכט — ווען עס וועט זיך אויסליי-טערן און ווערן שײן, וועט ער אַהײמקומען און מיר אַנזאַגן די גוטע בשורה: „אַ שײן וועטער היינט“, און ווען ס'פאַלט אַ שניי, קומט ער אַרײן אין הויז און זאַגט מיר, אַז עס שנייט היינט, פונקט ווי איך וואָלט געווען בלינד און נײט געזען וואָס פאַר אַ וועטער עס איז.

און אַזוי יאָר אײן, יאָר אויס . . . צען לאַנגווייליקע יאָרן ציען זיך שוין אַזוי אָן איבעררײס . . . גאָט, ווי שרעקלעך לאַנגווייליק עס איז איר מיט אים!

וואָלט כאַטש געווען אַ קינד! וואָלט זי כאַטש געוואוינט אין אַ גרוי-סער שטאַט! וואָלט זי שוין ווי עס איז פאַרטריבן דעם לאַנגווייל, אָבער דאָ, אין דעם קליינעם שטעטל, וואו אַלץ גײט מיט אַזאַ לאַנגזאַמען טעמפּאַ, ווערט איר פון יאָר צו יאָר ענגער.

לעצטנס פילט זי, און דאָס וועט איר טרייבן צו משוגעת. זי פילט, און לאנג אַזוי ציען, וועט זי ניט קענען. וואָס אייגנטלעך זי וויל טאָן, האָט זי נאָך אַליין קלאָר ניט געוואוסט, נאָר עפעס מוז געשען, און עס זאָל קומען און איבערבייט אין איר לעבן.

סאָפיע האָט געגעבן איר מאָן עסן. געגעסן האָבן זיי שטיל, ניט גע-ווען וועגן וואָס צו רייזן. נאָכן עסן איז ער אַוועק שפילן אַביסל שאַך מיט ניק דעם באַרבער. שפעטער, אין אַוונט, האָט ער זיך צוריקגעקערט אַהיים. סאָפיע איז שוין געלעגן אין בעט, געהערט, און ער קומט, האָט זי שנעל פאַרדרייט די ליכט. זי האָט געהערט ווי איר מאָן איז אַריין אין קיך, און דאַרט זיך אַנגעוואַרעמט אַ גלאַז מילך. אַזוי גייט דער רוטיג יעדן אַוונט פאַרן שלאָפן גיין. באַלד איז ער אַריין אין שלאָף-צימער. סאָפיע האָט זיך איינגעהאַלטן פון אַ דריי טאָג זיך אויפן געלעגער. זי האָט ניט גע-וואָלט, און ער זאָל וויסן, און זי איז וואָך און אָנהייבן צו איר ריידן וועגן וועטער. . . אַזוי אָבער וועט ער שוין, ווי אַלע מאָל, זיך אויסטאָן אין דער פינצטער, כדי איר ניט אויפצוואוועקן פון שלאָף.

און אַלע מאָל, ווען ער נעמט זיך אויסטאָן, נעמט זי ציילן שטיל אין זיך, פון לאַנגווייל וועגן, און היינט האָט זי אויך געציילט, און זי ווייסט שוין, און דאָס ערשטע טוט ער אויס די שיד, אַזוי, און ווען זי האַלט ביים ציילן צען, פאַלט דער ערשטער שוך, ביי די צוויי און צוואַנציק פאַלט דער צווייטער שוך, ווען זי האַלט ביי פופציק, טוט ער אויס דעם שניפס, און אַזוי ביז זי ציילט אָפּ הונדערט און צוועלף, איז ער אינגאַנצן אויסגעטאָן. אויך איצט האָט זי אָפּגעציילט הונדערט און צוועלף און ער היגט שוין אין בעט. זי וועט נאָך ציילן ביז צוויי הונדערט, וועט ער שוין גע-שמאַק שלאָפן און לייכט אונטערבראַפּען.

סאָפיע איז נאָך וואָך און איר מאָן שלאָפט שוין געשמאַק. איינמאָל פאַר אַלע מאָל — טראַכט זי — מוז נעמען אַן ענדע. עס קאָן מער אַזוי ניט גיין. האָט זי אים פיינט? נייין! זי האָט אים אָבער אויך ניט ליב. זי איז אויסגעוויינלעך גלייכגילטיק צו אים.

און זי נעמט איבערטראַכטן וועגן פאַרלאָזן אים, נעמט איר אַרום אַ מאַדנער רחמנות. זי זעט אים אַזאַ אומבאַהאַלפּענעם, אַ פאַרלאָזענעם, וואָס דרייט זיך אַרום אויף דער וועלט ווי אַן איבעריקער און גייט איין פון טאַג-צו-טאַג. אין איר פאַנטאַזיע זעט זי ווי דער מענטש גייט אונטער.

ביין, זי וועט זיך אבער מער ניט לאָזן פאַרפירן פון דעם רחמנות-געפיל!
מען קען דאָך מיט אַ מענטשן ניט אָפּדעבן אַ לעבן נאָר דערפאַר ווייף
מ'האַט אויף אים רחמנות. זי וועט אים אויף אַן איידעלן אופן דערקלערן,
אַז לענגער אַזוי לעבן מיט אים, קען זי ניט. זי האַפט, אַז ער וועט פאַר-
שטיין. זיי וועלן זיך צעגיינ ווי פריינט, אויב נישט אויף שטענדיק, איז
כאַטש אויף אַ שטיקל צייט, און זיי וועלן זען ווי אַזוי זיי וועלן ביידע
פילן. מיט דעם געדאַנק איז זי, אַ באַרואיקטע, איינגעשלאָפן.

ווען סאָפיע האָט זיך אויפגעכאַפט פון שלאָף, איז איר מאַן שוין לאַנג
געווען אין אַפּיס. האָט זי אַ פּוילע זיך אויפגעהויבן פון בעט און מעכאַ-
ניש גענומען אַרױפציען אויף זיך אַ מאַרגן-קלייד. זי האָט זיך פּלוצ-
לונג דערמאַנט אין איר נעכטיקן באַשלוס און עפעס האָט אין איר אויפגע-
זונגען: יאָ, אַזוי בלייבט עס, היינט אַזונט, וועט זי זיך מיט אים דורכ-
ריידן. דערווייל האָט זי צוגעקליבן דאָס הויז און גענומען איבערקוקן אי-
רע קליידער. וועלכע זאָל זי מיטנעמען מיט זיך, און וועלכע זאָל זי לאָזן?
און דאָ האָט זי זיך אַרומגעזען, אַז זי האָט עפעס גאַרניט קיין קליידער.
עס איז איינגעטעך איר אייגענע שויד, האָט דאָך דער מאַן אירער אַלע-
מאַל זי געבעטן, אַז זי זאָל זיך קויפן פון בעסטן, נאָר איר האָט זיך גאַר-
ניט געוואָלט.

זי דערמאַנט זיך פּלוצלונג, אַז איר מאַן האָט איר געבעטן אַרונטער-
צוטראַגן זיין אַנצוג צום שניידער. זי וועט אים אַריינטראַגן צום לעצטן
מאַל, — גיט זי אַ זיפן.

סאָפיע נעמט אַרויס דעם אַנצוג פון דער שאַפע, און ווי אַלעמאַל,
ליידיקט זי אויך איצט אויס זיינע קעשענעס, איידער זי גיט דעם אַנצוג
אַוועק צום רייניקן. געוויינלעך זיינען זיינע טאַשן אַנגעפילט מיט פאַרשי-
דענע קלייניקייטן, דאָס מאַל האָט זי פון אַ קעשענע אַרויסגענומען אַ פאַר-
מאַכטן אַדרעסירטן בריוו, מיט אַן אַנגעקלעפטע מאַרקע, זי האָט דערקענט
איר מאַנס האַנטשריפט, און דערביי געטראַכט אַז מסתמא האָט ער פאַר-
געסן דעם בריוו אַוועקצושיקן.

סאָפיע האָט איבערגעלייענט דעם אַדרעס און עס האָט איר אַ שווינדל
געטאַן פאַר די אויגן. זי האָט נאָכאַמאַל געלייענט: מרס. פּרענציס וויינ-
גאַרד. זי האָט צעמישט, אַ טראַכט געטאַן: ווי קומט איר מאַן צו
פּרענציסן די גרושה, אויף וועלכער מען האָט אין שטאַט גערעדט, אַז זי

ווייסט ווי אזוי צו פארדרייען א מאן דעם קאפ . . .
נישט אנדערש ווי סימוז זיין א טעות, ווייל באמת, ווי קומט איר שטיי-
דער מאן צו דער שרייענדיקער פרענציס? און דא דערמאנט זי זיך פלוצ-
לונג אין איר נעכטיקן באשלוס און טראכט דערביי, אז עס דארף איר נישט
ארן . . . ניין, עס גייט איר ניט אן דער גאנצער עסק, האט זי צוריק
אריינגעלייגט דעם בריוו אין קעשענע פון אנצוג און איז ווייטער אנגעגאנג-
גען מיט איר הויז-ארבעט.

סאָפיע האָט מעכאַניש געראַמט און דערביי געטראַכט, אַז זי האָט ער-
גען געהערט, אַז ווען מען עפנט אַ בריוו דורך פאַרע, וואָס גייט פון גע-
קאַכט וואָסער, קען מען דעם בריוו צוריק פאַרקלעפּן, אַז מען זאָג אַפּי-
לו ניט דערקענען אַז דער בריוו איז שוין פריער געווען אַ געעפנטער . . .
זי האָט צוגעשטעלט אַ טשייניק מיט וואָסער, און ווען פון דעם שמאַלן
העלדזל האָט גענומען זעצן אַ געדיכטע פאַרע, האָט סאָפיע פאַרזיכטיק צו-
געלייגט די געקלעפּטע זייט צו דער הייסער פאַרע און דער בריוו האָט זיך
לאַנגזאַם געעפנט. סאָפיע האָט געלייענט :

„מיין טייערע, מיין איינציקע פרענציס !

פאַר די פאַר טעג, וואָס איך האָב דיך ניט געזען און זיך געשלאָגן
מיט דער דעה וואָס צו טאָן, האָב איך איבערגעלעבט אַ וועלט מיט ליידן.
דאָך קען איך ניט טאָן דאָס אוממעגלעכע, איך ווייס אַז דו וועסט, ווי אַלע
מאַל, מיך רופן שוואַכלינג, דאָך קען איך ניט פועלן ביי זיך איבערצולאָזן
סאָפיען, וועלכע איז אַן אומבאַהאַלפענער מענטש און אַ שוואַכע דערצו.
איך ווייס אַז דער קלאַפּ וואָלט געווען פאַר איר אַ צו שטאַרקער, און איך
האָב ניט דעם מוט איר אזוי טיף וויי צו טאָן. ווייס איך אַז דו וועסט, ווי
אַלע מאַל, מיך באַשולדיקן אַז איך האָב איר נאָך ליב, קען איך דיר פאַר-
זיכערן, אַז מיין ליבע פאַר סאָפיען איז שוין פון לאַנג טויט, ליב האָב איך
בלויז דיך ! בלויז רחמנות האַלט מיך מיט איר, — איך וועל מאַרגן
אַונט זיין ביי דיר אין דער זעלבער צייט ווי אַלע מאַל, האָף איך אַז דו
וועסט מיך פאַרשטיין און האָבן געדולד און וואַרטן.

דיין דעיוו, וואָס גייט אויס פון בענקשאַפט צו דיר.

ג. ב. דעם קומענדיקן דינסטיק פרי פאַר איך קיין ניריאַרק אויף
עטלעכע טעג. זיי גרייט, ווייל דו וועסט, ווי אַלע מאַל, מיטפאַרן.”

ווען סאָפיע האָט געענדיקט לייענען דאָס ברייול, איז זי געבליבן זיצן אַ בלייכע. דאָס האַרץ האָט ביי איר געקלאַפּט שטאַרקער פון גרויס אויפֿ־רעגונג, די הענט האָבן ביי איר געציטערט.

אייגנטלעך האָט סאָפיע געדאַרפֿט זיין צופֿרידן, וואָס דער צופֿאַל האָט אַזוי געפֿירט, אַז זי זאָל איצט מיט אַ באַרואיקט געוויסן קאָנען פֿאַר־לאָזן איר מאַן, האָט אָבער דאָס ברייול געהאַט אויף איר אַ פֿאַרקערטע ווירקונג . . .

הייסט עס, אַז דעם אויבן־אָן פֿאַרנעמט פֿרענציס! און זי איז אין שאַטן . . . זי איז די אָפּגענאַרטע און אויסגעלאַכטע . . .

וואָס טוט מען? — האָט זי זיך צעמישט געפֿרעגט. דער ערשטער אימפּולס איז געווען: טעלעפֿאָנירן איר מאַן! אים אָנזאָגן, אַז זי ווייסט אַלץ . . . זי וועט אים אויך זאָגן, אַז ער קען גיין. אויב ער וויל, זאָל ער, זאָל ער גיין צו יענער . . .

נאָר ווען זי האָט שוין געהאַטן דאָס טרייבֿל אין האַנט, האָט זי פֿלוצ־פֿונג חרטה געקראָגן. ס'האַט איר אַ בליץ געטאָן דער געדאַנק, אַז ער קען דאָך אַמאָל זאָגן: יא, ער גייט . . . און אויב דו ווייסט שוין יא, וויל איך דיר זאָגן, יא, ס'איז אמת און איך וויל אַ גט . . .

ביים געדאַנק פֿון אַ גט האָט איר באַשלאָגן אַ קאַלטער שווייס. ס'איז אַ נאָרישער איינפֿאַל, האָט זי דעריבער באַשלאָסן צו וואַרטן. ווען זי וועט קענען צוזאַמעננעמען אירע געדאַנקען וועט זי זען וואָס זי האָט צו טאָן. סאָפיע איז אַרויס אין איר קליינעם גאַרטן, וואָס האָט זיך געפֿונען לעבן איר הויז. די קילע לופֿט האָט איר אַביסל אָפּגעפֿרישט. זי האָט איצט געקענט קלאַרער טראַכטן.

און מיט אַמאָל האָט זי דערפֿילט ווי עס נעמט אין איר אויפֿלויכטן אַ לאַנג־פֿאַרלאַשן פייערל . . . עפּעס אַזוי ווי זי וואַלט דערוואַכט פֿון אַ טיפֿן שלאָף . . . זי האָט איצט מיט גרויס אינטערעס און ברען נאָכגעטראַכט וואָס ווייטער צו טאָן.

— גיין, — האָט סאָפיע באַשלאָסן, — יענע וועט ביי מיר מיין מאַן ניט צונעמען . . .

זי איז אינסטינקטיוו צוריק אַריין אין הויז און איז צוגעגאַנגען צום שפּיגל און האָט זיך באַטראַכט: אָפּגעלאָזן, פֿאַרנאַכלעסיקט, אָבער ניט

מיאוס. ווען זי זאל אביסל צופארבן דאָס פנים, נוצן פאודער, פארקעמען
שיין די האָר, וואָלט זי זיכער אויסגעקוקט שענער פון יענער . . .

זי האָט איצט, צום ערשטן מאָל אין יאָרן, דערפילט אַ שטאַרקן פאַר-
לאַנג אויסצוקוקן שיין. עס זאל נאָר ניט זיין צו שפעט! — טוט איר אַ
קלאַפּ אַ געדאַנק, און דאָ דערמאַנט זי זיך אין דעם טייל פונעם בריוו, וואו
איר מאַן שרייבט, אַז בלויז רחמנות האָלט אים געבונדן צו איר . . . און
דאָס טוט איר וויי ביזן ביין . . .

זי איז אַרויס אין גאַס קויפן אַ ניי קלייד, און האָט באַשלאָסן זיך ניט
וויסנדיק מאַכן וועגן בריוו.

ווען דעיוו גוטמאַן איז אין אַוונט געקומען אַהיים, איז זיין פרוי אַן
אויסגעפּוצטע אים געקומען אַנטקעגן. ער האָט איר אַנגעקוקט צעמישט,
און ניט געפונען קיין ווערטעד, בלויז געהאַלטן אַנגעשטעלט אויף איר אַ
פאַרוואַנדערטן בליק.

— נו, זאָג עפעס! — האָט סאַפיע געמאַנט.

— דו קוקסט אויס שיין, — האָט ער ענדלעך אַ געפלעפטער אַרויס-
גערעדט.

דאָס נייע קלייד האָט גוט געפאַסט אויף איר שלאַנקער פיגור. די
האַר זיינען געווען פאַרקעמט לויט דער מאָדע, ס'פנים געפּוידערט, די
ליפן צוגעפאַרבט רויט.

און מיט אַמאָל, ווי ער וואָלט זיך אַן עפעס דערמאַנט, האָט דעיוו גוט-
מאַן מיט איינגעהאַלטענער שרעק אַ פרעג געטאַן:

— האָסט אַוועקגעגעבן מיין אַנצוג צום פרעסן?

— אַ, דער אַנצוג? — האָט זי זיך געמאַכט תּמעוואָטע, — איך האָב

פאַרגעסן. איך וועל אים מאַרגן אַרונטערטראָגן.

ער האָט פרייער אָפּגעאַטעמט.

— עס מאַכט ניט אויס . . . איך האָב גענוג אַנצוגן . . . דאַכט זיך,

— האָט ער גלייכגילטיק צוגעגעבן, — אַז איך האָב פאַרגעסן צו באַלייגן
אַ בריוו, וואָס געפינט זיך אין דעם אַנצוג . . .

ער איז צוגעגאַנגען צום קליידער-שאַנק, האָט אויסגעזוכט דעם אַנ-

צוג און פון דארט ארויסגענומען דעם בריוו און אים פארויכטיק אריינ-
געלייגט צו זיך אין טאש.

— עפעס א וויכטיקער בריוו? — האט סאָפיע אַ פרעג געטאָן.

— ניין. אַ ביזנעס-בריוו. . .

ס'האָט איר אַ צופֿ געטאָן ביים האַרצן. זי האָט זיך אָבער קאָנטראַ-

לירט און געפרעגט :

— געפעלט דיר מיין ניי קלייד ?

— דו קוקסט דאָך אויס וואונדערלעך ! — האָט ער איצט אַ צופרי-

דענער אויסגערופן. — ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגן, סאָפיע ? — האָט

ער איצט אויפריכטיק צוגעגעבן, — עפעס קוקסטו היינט אויס שיין, באַלד

אַזוי שיין ווי אין די טעג פון אונדזער חתונה.

— אָט טאָקע דערפאַר האָב איך מיך היינט אַזוי פאַרפּוצט.

— דערפאַר ? — האָט ער ניט פאַרשטאַנען.

— יא, ווייל היינט ווערט פּונקט צען יאָר ווי מיר האָבן חתונה גע-

האַט.

ער האָט זיך אַ כאַפֿ געטאָן.

— שוין צען יאָר ? און איך האָב גאָר פאַרגעסן !

— איז טאָקע זייער ניט שיין פון דיר צו פאַרגעסן אַזאַ וויכטיקע

דאַטע.

— אַז דאָס גאַנצע געשעפט ליגט אויף מייע פלייצעס, — האָט ער

זיך געפילט אַביסל שולדיק.

זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט צום טיש עסן. סאָפיע איז געווען רע-

דעוודיק און צוגעלאָזן, פון וואָס איר מאַן האָט אויסגעקוקט צו האָבן

שטאַרק הנאה.

נאָכן עסן האָט סאָפיע מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ געוואַרט און געווען

נייגעריק צו זען וואָס איר מאַן וועט היינט טאָן. ווען ער האָט, ווי אַלע

מאָל, זיך אָנגעטאָן זיין מאַנטל, גענומען זיין הוט און איז געווען גרייט

צו פאַרלאָזן ס'הויז, האָט זי מיט אַ געמאַכטער רואיקייט אַ פרעג געטאָן:

— וואו גייסטו ?

פון דער אומגעריכטער פּראַגע איז דעיוו געוואָרן אַביסל צעמישט.

ער האָט אָבער קאַלטבלוטיק און טרוקן אַ זאָג געטאָן :

— צו ניק דעם באַרבער, שפילן אַביסל שאַך.
— היינט?! — האָט זי אַ באַליידיקטע אַרויסגערעדט, ווען ס'איז
אונדזער צען יאָריקע „אַניווערסערי“?
ער איז געבליבן שטיין צעמישט, נאָר באַלד האָט ער זיך געכאַפט און
געענטפערט:

— אַז דו ווילסט דאָך קיינמאַל ניט גיין אין ערגעץ.
— היינט וויל איך יאָ. ס'איז מיר שוין מיאוס געוואָרן צו זיצן מיט
די פיר ווענט, ביסט דען ניט צופרידן וואָס איך וויל מיט דיר מיטגיין? —
האָט זי אַ געקרענקטע געפרעגט.

— נו, אַוודאי בין איך צופרידן.
נאָר סאָפיע איז עפעס ניט געווען זיכער אין איר מאַנס צופרידנקייט.
— וואו ווילסטו גיין? — האָט ער אַ רעזיגנירטער געפרעגט.
— מיר וועלן גיין אין „פּאַלאַס“ זען דאָס נייע בילד, וואָס האָט
ערשט היינט אַנגעפאַנגען שפילן.

און מאַן און ווייב זיינען אַרויס פון הויז.
זינט יענעם אַוונט איז אַוועק אַ וואָך. פאַר סאָפיען איז דאָס געווען
אַ פיבערהאַפטע וואָך, מיט נייע איבערלעבונגען. דורך דער וואָך איז זי
אַפט געגאַנגען צוזאַמען מיט איר מאַן זען אַ בילד, זען פריינט, אַבער צוויי
מאַל דורך דער וואָך איז ער געגאַנגען צו ניק דעם באַרבער... זי ווייסט
אַבער גוט אַז דאָס איז ניט „ניק“, נאָר „פרענציס“... .

זי האָט אַבער באַשלאָסן ניט צו פאַרלאַנגען צופיל אויף איין מאַל. זי
לייגט איר גאַנץ געוויכט אויף מאַרגן, עס הייסט אויף דינסטיק, ווען איר
מאַן פאַרט קיין ניו-יאָרק, און זי ווייסט גוט אַז די פּלענער זיינען, אַז יענע
זאָל מיטפאַרן.

ס'איז מאַנטיק אַוונט. סאָפיע, אַן אויסגעפּוצטע, אַ נערוועזע, פּונקט
ווי אין די טעג ווען זי האָט זיך נאָרוואָס געהאַט באַקאַנט מיט איר מאַן,
זי וואַרט אויף אים. איר האַרץ קלאַפט שטאַרקער ווען זי דערהערט זיינע
טריט. ער קומט אַריין, גייט צו צו זיין פרוי, גיט איר אַ קוש אין שטערן.
— זעסט, — ווייזט אים סאָפיע שוין ווידער אַ ניי קלייד, — איך
ווער אַן אויסברענגערין.

— טראַג עס געזונטערהייט, — שמייכלט ער צופרידן.

— ווילסט גאר ניט וויסן וויפיל ס'קאסט ?
 — ניין, אבי דו קוקסט אויס גוט.
 — גוט גענוג מיטצופארן קיין ניו-יארק ?
 — איך פארשטיי ניט . . . וואס מיינסטו ? — ווערט דעיוו אביסל
 צעטומלט.
 — האסט מיר נאך לעצטע וואך געזאגט, אז דו קלייבסט זיך פארן
 קיין ניו-יארק אויף עטלעכע טעג, וואלט איך וועלן מיטפארן.
 — א, דאס ? זיכער ! אויב איך וועל פארן, וועסטו מיטפארן, אבער
 גראד איצט דארף איך שוין ניט פארן . . . איך האב אויסגעפונען, אז
 די גאר וויכטיקע ביזנעס קאן איך דערליידיקן אין דער היים.

אן אלט פאר-פאלק

ציפע, אן איינגעבויגענע, מיט א צעקנייטשט פנים און אויסגעלאך שענע אויגן, שלעפט זיך איבער דער שטוב און קוקט מיט מורא אויפן וואלקנדיקן הימל, וועלכער זאגט אן אויף רעגן. ס'איז צווישן טאג און נאכט. די וואלקנס ווערן געדיכטער. אין הויז ווערט טונקעלער. גרויע שאטנס טאנצן ארום אויף די ווענט. ציפע קוקט מיט אומרויאקע אויגן צו דער טיר, אפשר קומט איר „אלטער“.

ער האט שוין לאנג געדארפט זיין אין דער היים. געווארן א הענדלער אויף די עלטערע יארן! צו וואס דארף מען דאס? — טראכט ציפע מיט גאל, — זיי האבן, געלויבט דעם אויבערשטן, אפגעשפארט אויף דער עלטער. די קינדער העלפן אויך. וויל ער אבער נישט זיצן מיט „פארלייגטע הענט“, פארט ער יעדן טאג דאן-טאן, קויפט אפ רעשטלעך סחורה און פארקויפט דאס גלייך פון האנט און פארדינט דער-ביי א דאלער, אמאל צוויי. ס'וואלט איר ווערט געווען מער ווי צוויי טאלער, — טראכט זי פארביטערט, — ווען ער זיצט מיט איר אין הויז, נאר גיי טענה, אז דער אלטער אירער קאן נישט איינזיצן.

ס'איז מיטאמאל געווארן שטארק פינצטער. ציפע איז אריין אין שלאף-צימער. א יארצייט-ליכטל האט געברענגט נאכן שווער, עליר השלום. פונעם צאנקענדיקן ליכטל האבן שאטנס ארומגעטאנצט אויף די ווענט און האבן נאך שווערער געמאכט ציפעס געמיט, האט זי אנגע-צונדן דעם לאמפ מיטן רויטן אבאזשור, וואס שטייט אויפן נאכט-טיש. די שטוב האט אויפגעלויכטן מיט א ראזעווען שייך און האט פאר-יאגט ציפעס אומעט און מורא פאר די דונערן און בליצן.

זי זעצט זיך אויפן וויגשטול, וואס שטייט צווישן די צוויי בעטן. דאס איינציקע אלט שטיקל מעבל, וואס איז איר פארבליבן פון באלד נאך דער חתונה. איר בליק פאלט אויף דער וואנט אנטקעגן, וואו עס

הענגען אין באגידערטע ראמען צוויי גרויסע בילדער, וואס זיינען פאר גרעסערט געווארן פון קליינע פאטאגראפיעס: ע ר און ז י .

ציפע רוקט ארונטער אירע ברידן איבער דער נאז און קוקט אריבער צו די בילדער מיטן לינקן אויג האלב צוגעמאכט. אלע מאל ווען עס ווערט איר שטארק אומעטיק, האט זי ליב אזוי צו זיצן און קוקן אויף זייערע ביידנס פאטאגראפיעס, וועלכע ברענגען צוריק זכרונות פון אירע מיידלשע יארן. די בילדער האבן זיי גענומען חתן-כלהווייז. זיין האלדז איז איינגעפרעסט אין א הארטן ווייסן קאלנער. אויפן קאפ טראגט ער א „שאפקע“, אזא הויך קאראקולן היטל, פאררוקט אביסל אויף א זייט און ער שמייכלט מיט א פאר ליכטיקע אויגן. אויפן צווייטן בילד איז זי. איין באק איז ביי איר שווארץ, די צווייטע — ווייס. די אויגן קוקן אויס צערשאקן. די האר זיינען פארקעמט הויך, אין א פאמפאדור. איר ברוסט האלט זי אויסגעשטרעקט. אנגעטאן איז זי אין שווארצן זיידע-נעם קלייד מיט די שפיצן, וואס מען האט איר געמאכט צום אויסשטייער. אויפן בוזים ביי איר הענגט א גאלדן קייטעלע מיט א זייגערל, און ביי דער זייט איז צוגעשפיליעט א בראשקע. דאס זיינען אלץ געווען אירע כלה-מתנות.

דאס בילד איז נאך גענומען אין דער היים.

באלד נאך דער חתונה זיינען זיי אוועק קיין אמעריקע. ציפע רוקט אראפ די ברידן נאך נידעריקער, און עס דאכט זיך, אז אט באלד וועלן זיי אינגאנצן אראפפאלן פון דער נאז. זי שטעלט אן איר בליק אויף דער צווייטער וואנט, וואו עס הענגען בילדער פון אירע קינדערס טעכטער, זין, שניר, איידעמס און אייניקלעך. זי באטראכט זיי מיט גרויס הנאה, נאר אט שטעלט זי אפ איר בליק אויף א יונגן סאלדאט. א פנים בלוט און מילך. דאס איז איר אייניקל דושאן, א מארין. איר פנים ווערט פארצויגן מיט טרויער. די אונטערשטע ליפ ציטערט ווען זי רעדט ארויס: „רבנו של עולם, איך בעט דיך, דו זאלסט אים אהיימשיקן בשלום, א געזונטן אויף אלע אברים. אמן!“

ס'האט א בליץ געטאן. דאס צימער האט אויפגעלויכטן און באלד האט זיך דערהערט א קראך פון א שטארקן דונער. ציפע איז אויפגע-שפרונגען א דערשראקענע און איז געווען גרייט זיך צו באהאלטן, נאר האט אויף דער מינוט נישט געוואוסט וואו.

ווען זי איז געווען אַ כלה־מיידל, פלעגט זי אַרונטערקריכן אונטערן בעט און זיך באהאַלטן און פלעגט דאָרטן אַפּליגן ביז עס האָט אויפגע־ הערט צו דונערן און בליצן, און עדה־היום ציטערן ביי איר הענט און פיס ווען עס רוקט זיך אָן אַ שטורעם.

וואָס האָט געקאָנט פּאַסירן מיט איר שלמהן? איר גאַנץ ביטער האַרץ וועט זי אויסלאָזן צו אים. זי ווייסט שוין אָבער אין פּאַראַויס וואָס ער וועט איר זאָגן: „ער האָט באַגעגנט אַ מאַן“. אַלע מאַל ווען ער קומט אַהיים שפעט, האָט ער דעם זעלבן תירוץ: „באַגעגנט אַ מאַן“. ער האָט ליב צו שמועסן ווי אַ אידענע, — טראַכט זי מיט ליבשאַפט וועגן איר מאַן, און זי ווייסט שוין אויך, אַז זי וועט זיך מיט אים נישט קריגן, ווייַל זי איז צופּרידן ווען זי דערזעט אים און ער נעמט איר אויס־ דערציילן וועגן זיין בייטאַגעדיקן האַנדל און וועגן די מענטשן וועלכע ער האָט באַגעגנט, וואָס ער האָט געזאָגט, וואָס זיי האָבן געענטפּערט, און עס איז טאַקע דאָ וועגן וואָס צו רעדן . . .

דער שטורעם האָט זיך איינגעשטילט. ס'איז בלוין געפּאַרן אַ דראַבנער רעגן. ס'איז צוגעפּאַרן די נאַכט און ער איז נאָך אַלץ נישט געקומען. ציפעס כעס איז געוואַקסן. די מורא פאַר די דונערן און בליצן האָבן איר אָפּגעשוואַכט און איבערגעלאָזט אַן אויסגעשעפּטע. היינט האָט זי באַשלאָסן אים צו געבן אַ חלק, אַז ער זאָל איר האָבן צו געדענקען. איינמאָל פאַר אַלע מאַל, זי וויל נישט, אַז ער זאָל אַרומשאַר לאַטאַנעווען . . . ס'איז אייגנטלעך איר שולד, אַז זי זאָגט אים קיינמאָל גאַרנישט. זי דערמאָנט זיך אין די יונגע יאָרן פון באַלד נאָך זייער חתונה . . . גענוג גאַלעסעניש און גענוג האַרץ־ווייטיק האָט זי גע־ האָט פון אים . . . אָבער דאָס איז דאָך געווען לאַנג צוריק, אַמאָל . . . אַמאָל . . . עס ווייזט איר איצט אויס ווי אַ בלאַסער חלום.

זי האָט דערהערט שלעפּעדיקע טריט און דערקענט איר אַלטנס גאַנג. באַלד האָט זיך געעפּנט די טיר און איר שלמה איז אַריין. אַ הייכער, אַ גלייכער, מיט אַ רעגנשירעם אין האַנט. די גרויע האָר זיינען געווען נאָס פון רעגן. ער האָט אַרונטערגענומען די בריילן, וואָס זיינען אין שטוב פאַרלאָפּן געוואָרן מיט פאַרע, און מען האָט דערזען טיפע קנייטשן הינטער די אויגן.

— אַ רעגן אַביסל, — האָט ער אַ וואַרף געטאָן אַ וואַרט.

— און וואו איז מען דאס געווען אזוי שפעט אין אזא גאסרעגן ?
 — האָט ציפּע געפרעגט אָן אויפגערעגטע.
 — איך האָב באַגעגנט אַ מאַן.
 — אַהא, אַ מאַן . . . אַלע מאַל באַגעגנט ער אַ מאַן ! וואָלסט
 בעסער געזעסן מיט דיין אַלטער אין הויז און מיך נישט געלאזט אַליין
 ווי אַ הונט, וואָלסטו גלייכער געטאָן ווי זיך צו באַגעגענען מיט אַ מאַן.
 — אָבער איך האַנדל דאָך, — פרובירט ער זיך ווערן.
 — ווער דאָרף דיין האַנדל־שמאַנדל ? — ווערט זי אַלץ מער אין
 כּעס . . .

איר שטימע איז געשפּאַלטן פון איינגעהאַלטענע טרערן. זי ווערט
 מיט אַמאָל שוואַך און ווייבעריש צעקראַכן, און פּלוצלינג פּלאַצט זי
 אַרויס :

— ביזט אַ מערדער, אַ באַנדיט און אַ שאַרלאַטאַן ! — און אַנט־
 לויפט צוריק אין שלאַפּצימער.

ער בלייבט שטיין אַ צעטומלסטער און דערפילט דערביי ווי עס הייבט
 זיך אויף אַ לאַנג־פּאַרגעסענע סצענע, וואָס שמעקט מיט יונגע
 לאַטאָן. אירע ביטערע רייד, אַז ער איז אַ באַנדיט, אַ מערדער, אַ שאַר־
 לאַטאָן, דערפרישן זיין האַרץ. ער דערפילט אויף זיין פנים אַן אַרויס־
 רופנדיקן שמייכל, און עס דאַכט זיך אים, אַז ער איז מיט אַמאָל יונגער
 געוואָרן . . . ער נעמט זיך אַליין עסן וועטשערע. די אַלטע זיינע קומט
 נישט אַריין אין קיך. זי איז ברוגז. ווען ער לייגט זיך שלאָפן, דער־
 זעט ער פּלוצלינג אַ נאַקעטע פּלייצע פון זיין ווייב. ציפּע ליגט אויס־
 געדרייט צו דער וואַנט און ער קאָן נישט כאַפן איר בליק, און ווייסט
 נישט צי זי איז וואָך, אָדער זי שלאָפט. איר פּלייצע וועקט אויף אין
 אים אַ מאַדנעם זיסלעכן ציטער. זי וואַקסט פּלוצלינג אויס פאַר אים
 ווייט און פרעמד און אים דאַכט זיך, אַז זי האָט מורא פאַר אים . . .
 זי שעמט זיך פאַר אים. „איך בין אַ באַנדיט, אַ מערדער, אַ שאַרלאַטאַן“,
 — קלערט ער, — „און זי איז אַ שוואַכע פרוי“. ער דערפילט אַ פאַר־
 לאַנג זי אַרומצונעמען, זי צודריקן צו זיין מענערשער ברוסט. אים ווייזט
 זיך איצט אויס, אַז זיינע דאַרע קנאַכיקע גלידער זיינען אַנגעגאַסן גע־
 וואָרען מיט אַ שטאַרקער קראַפט. ער גייט אַרויס פון זיין בעט, גייט
 צו אויף די שפיץ־פינגער צו זיין ווייב, בויגט זיך איין און זעט, אַז זי

שלאפט. די אויגן־דעקלעך אירע זיינען בלוי און איינגעשרומפן. זי
קוקט אויס ווי א שוואך הינדל. ער בויגט זיך איין טיפער און וויל איר
א קוש טאן, אבער דא דערזעט ער די שווארצע שאטנס, וועלכע קנולן
זיך אויף די ווענט פון דעם צאנקענדיקן יארצייט־ליכט, וואס ברענט נאך
זיין פאטער.

עס באפאלט אים מיט אמאל א שרעק, און עס ווייזט אים אויס, און
די טאנצנדיקע שאטנס אויף די ווענט לאכן פון אים, שארט ער זיך צו
ריק אריין אין בעט, און זיין ציטערדיקע האנט ציט אריבער די קאלדרע
איבערן קאפ.

אין אַ גרויען טאג

דער וועקזייגער האָט זיך שטאַרק צעקלונגען, אָנגעזאָגט דער האַלב־שלאַפּנדיקער רחלען, אַז עס איז שוין צייט אויפצושטיין. זי האָט אויפ־געעפּנט די אויגן, און עס איז איר אויסגעקומען עפעס מאַדנע, זי האָט גע־האַט אַ געפּיל פּון זיין שוואַך און ניט־אויסגעשלאָפּן.

זי איז געלעגן און געקוקט פאַר זיך ווי אויף אַ פּרעמדער וואַנט. די אויגן האָבן זיך געקלעפּט, זי איז פּול געווען מיט שלאָף, און עפעס אַלץ אַרום איז ניט ווי עס באַדאַרף צו זיין. זי האָט פּונדעסטוועגן געכאַפּט אַ קוק אויפּן זייגער — „זיבן“. שוין צייט אויפצושטיין! אָבער זי האָט באַשלאָסן צו פּוילן זיך נאָך אַ צען, פּופּצן מינוט; זי וועט עס שפּעטער דעריאָגן.

זי האָט פאַרמאַכט די אויגן, אָבער שלאָפּן האָט זי שוין ניט געקענט. ווייל זי האָט מורא געהאַט, אַז זי וועט נאָך פאַרשפּעטיקן. זי האָט זיך איינגענורעט אין דער וואַרימער קאַלדרע און מיטן גאַנצן לייב געפּילט דאָס פאַרגעניגן פּון פּוילן זיך.

— פאַראַן מענטשן, וואָס דאַרפן זיך ניט איילן אויפשטיין, — האָט זיך איר אַ טראַכט געטאָן, און עס האָט זיך איר איצט געוואַלט זיין איינע פּון זיי. ס'איז איר אויך אַרויף אויפן זינען, אַז דייוו גערטזאָן געהערט צו די, וואָס דאַרפן זיך ניט איילן, כאַטש ער וואַלט אַמאָל וועלן הערן דעם קלאַנג פּון אַ וועקזייגער. דערביי פּלעגט ער נאָך מיט אַ שמיכל זאָגן: „אַז אויב זי וויל, קען זי איר זייגער אויך אַוועקוואַרפּן“. . . אָבער וואָס טראַכט זי וועגן אים? — ער, וואָס האָט איר לעצטנס אַזוי פּיל שלאָפּלאָזע נעכט פאַרשאַפּט. סיי־ווי־סיי איז צווישן זיי אַלץ געענדיקט. זי האָט אים דאָך נעכטן אַוונט אָנגעזאָגט, אַז זי וויל פּון אים קיינמאָל ניט הערן אַזעל־כע רייז, און זאָר ער זי ניט וואַגן מער אַפּצורופּן. און גוט טאַקע וואָס ביי זיי אין היז איז ניטאָ קיין טעלעפּאָן און אין קענדי סטאַר וועט זי מער ניט יזאַרטן. און ווען מען וועט זי רופּן, וועט זי ניט אַרונטערגיין.

— רחל, שלאפסט נאך? — האט זי געהערט איר מוטערס שטים.
— איך שטיי שוין אויף, מאמע.
— עס איז שוין שפעט.

די מאמע האט זיך פארהוסט מיט אן אסטמאטישן הוסט, און עס האט רחלען א נעם געטאן ביים הארצן; זי האט זיך גיך אויפגעהויבן, ארויס פון בעט, דערפילט א פוילע קעלט, גיך אויף זיך ארויפגעווארפן די קי-מאנע, און זיך געווענדט צו דער מוטער:
— איך האב זיך אביסל פארשלאפן.

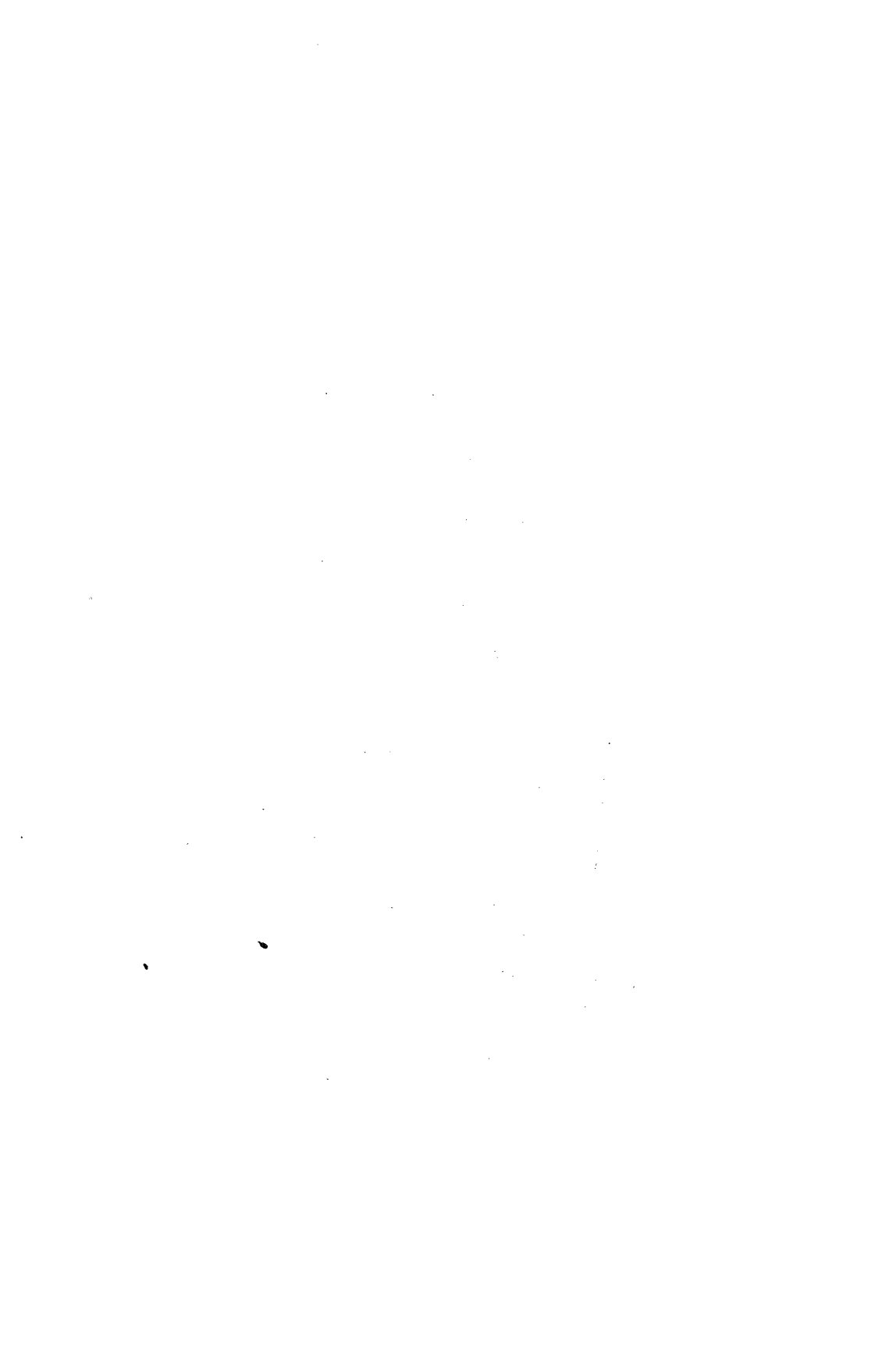
אין די פענצטער האט אריינגעקוקט א גרויער פרימארגן. א שווער רער אַנגעלאדענער הימל איז געהאנגען איבער א ים דעכער און געטרעטע מיט רעגן.

זי האט זיך איינגעוואשן, דערנאך אריין אין קיך אַנווארימען קאווע, באלד זיך גענומען אנטאן, איילנדיק א ביס געטאן א זעמל, א שלונג געטאן דאס ביסל קאווע, און באלד געווען אויפן וועג צו דער סאבוויי. אין סאבוויי איז זי ניט אריין מיט איר אייגענעם ווילן, נאך אריינגע-שפארט געווארן פון אן אַנלויפנדיקער כוואַליע, אומגעלומפערט-איידיג-דיקער „מענטשהייט“. אין ענגשאפט און שטופעניש האט איר אימיער פאָררוקט די העטקע אויף א זייט, אזוי, אז זי האט עס געהאלטן אינגאנצן ביים פארלירן, האט זי געוואלט אויפהייבן א האנט און פאָרריכטן און ניט געקענט; זי איז געווען אין קלעם צווישן א כוואַליע פרעמדע קערפערס און זיך אפילו ניט געקענט א ריר טאן.

ביי דער צווייטער סטאַנציע האט זי זיך ענדלעך דערשלאָגן צו א הענטל, און אזוי שטייענדיק, האט זי אין די פענצטער פון דער לויפנדיקער סאבוויי, דערזען עפעס א קאמיש מיידל, — און דאָס איז זי. רחל האט צו זיך אליין געשמייכלט און זיך אין געדאַנק פאָרגליכן מיט דער מיידל פון נעכטן אָונט, ווען זי איז געזעסן אזוי פאָרטרויעך מיט דייוו גערט-זאָן אין נאַכט-קלוב, „קאַסינאָ אינטערנאַציאָנאַל“, — דאָרטן איז זי גע-ווען גאָר אַן אַנדערע, דאָרטן איז זי געווען ראַשעל, ניט רחל, ווי די מאַ-מע רופט איר, און דער קאָנטראַסט האט איר איצט ווייט אַוועקגעטראַגן עס איז איר אויסגעקומען ווי א פאָרגייענדיקער חלום, שוואַך, וואָס האַלט אינגאנצן ביים פאָרשווינדן פון זכרון.
דאָרטן, אין נאַכט-קלוב, האט זי זיך פון אַנהייב געפילט פרעמד און

אז ער האלט ניט פון חתונה האבן ...

ווי ניט אין פלאץ. דאָס האַלב־ליכט, דער האַלב־פאַרשטיקטער טומל, די אונטערגעשטראַכענע יום־טוב־דיקייט, די איבערגעפּוצטע פּרויען און מענער, די ווייכע שמאַכטנדיקע מוזיק פון אַן אַרקעסטער, דער ליאַרעמ־דיקער און קייכנדיקער „סווינג“־אַרקעסטער ביים טאַנצן, דאָס אַלץ האָט איר אַ היפש ביסל צעטומלט.

אַבער נאָכדעם ווי זי האָט אויסגעטרונקען דעם ערשטן „קאַקטייל“, איז איר עפעס געוואָרן וואַרימער, זי איז געוואָרן מוטיקער און זיך גע־נומען פילן אין פלאַץ. זי האָט גאָר געקוקט פרייער און אינגאַנצן פאַר־געסן אין שאַפּ, אין דער הוסטנדיקער מוטער און פאַרהאַרעוועטן טאַטן. און ווען זי האָט געטאַנצט מיט דייוון, איז איר עפעס געווען אזוי גוט און וואויל, און זי האָט געוואַלט, אַז דער טאַנץ זאָל גאַרניט אויפהערן, זאָל זיך ציען און ציען.

דייוו גערטאַזן איז פאַר איר געווען אי אַ קוואַל פון גליק, אי אַ קוואַל פון אַנגסט. אַט איז זי מיט אים געווען אויפן זיבעטן הימל און אַט האָט עפעס אַ שטאַרקע אומצופרידנהייט שווער געדריקט איר האַרץ. דער גע־דאַנק, אַז צווישן זיי קאָן עפעס ערנסטעס פאַרקומען, האָט אַבער אין איר אויך דערוועקט אַ ספּק! קאָן עס פאַסירן, אַז ער זאָל איר פאַרשלאַגן צו ווערן זיין פּרוי? עפעס האָט זיך איר דאָס ניט געגלויבט. עס וואַלט געווען צו גוט, און איר פּרויען־אינסטינקט האָט איר אונטערגעזאָגט זיך צו האַלטן מיט געוויסער פאַרויכט — אַבער?

דייוו האָט איר אינגאַנצן באַהערשט. זיין שיינ אויסזען, זיין קאַרעק־טע האַלטונג, זיין רעדן, אַלץ אין אים האָט געשטימט מיט איר פאַרשטע־לונג וועגן אַן אמתן מאַן. און ער, ווי ס'האָט זיך איר אויסגעוויזן, איז אויך געווען זייער צוגעלאָזן צו איר און עס אָפּן געלאָזט פילן, ער האָט זיך צו איר באַצויגן מיט אַ פּיין געפיל און איינזען, אַבער איר האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז ניט דאָס, אַז אַ באַהאַלטענער געדאַנק ליגט אונטער דער אוי־בערפלאַך, און אַז ער וויל אויסנוצן איר שוואַכקייט אויף אַ שטייגער, וואָס עס וואַלט אַנגעריירט איר שטאַלץ און זי האָט עס אים געלאָזט פילן. און נון איר האָט זיך געדאַכט, איז צווישן זיי געוואָרן אַלץ אויס.

און דאָס האָט איר איצט פאַרדראָסן ביז ווייטיק.

די סאָבוויי האָט אַ שטאַרקן טרייסל געטאַן. אימיצער האָט אויף איר זיך אָנגעשפּאַרט. איר אָפּגעטראָטן אַ פּוס. עס האָט איר פאַרקלעמט ביים

האַרצן. זי האָט כסדר געקוקט אין פענצטער, געזען פייערלעך פאַרביי-
לויפן, געהאַט אַ געפיל, אַז זי טראַגט זיך אין ערגעץ, — אָבער וואוהין?
אַלץ איז אַזוי גרוי און וואַכעדיק.

אַביסל שפעטער האָט זי זיך געשטאַרקט, באַשלאָסן ניט מער וועגן
אים צו טראַכטן — גענוג!

אין שאַפּ איז די אַרבעט ביי איר ניט געגאַנגען. די הענט זייגען
געווען ווי פאַרפּרוירן און אַלץ איז פון זיי געפאַלן. דערצו איז זי געווען
מיד און ניט דערשלאָפּן, און דער טאַג אין דרויסן איז געווען אַזאַ גרויער.
דער געדאַנק, אַז זי דאַרף אַפּוויצן אַ גאַנצן טאַג אין איר איצטיקן געמיט-
צושטאַנד, האָט נאָך אַלץ אויסגעלענגערט און אויסגעצויגן. געמאַכט אַזוי
שווער און קריכנדיק. זי דאַרף דאָ זיצן, אַרבעטן שווער און פאַרדיגען
אַזוי ווייניק און דייוו וואַרפט זיך דאָ אַזוי מיט געלט, גלייך ווי עס וואַרט
קיין ווערט ניט געהאַט . . . פאַרן געלט וואָס ער פאַרשווענדט, וואַלט זי
געקענט שיקן איר מוטער אין אַריזאָנאַ, זי זאָל פאַרבעסערן איר געזונט,
און ער, דייוו . . . אָבער זי טראַכט שוין ווידער פון אים? ! ניין, מער
וועט זי וועגן אים ניט טראַכטן.

אויפן וועג אַהיים איז זי געבליבן שטיין לעבן אַן עלעגאַנט געשעפט
אויף דער פינפטער עוועניו, געקוקט אויף די פאַרפּוצטע וואַקסענע פיגורן
— איבערהויפט איז איר מיט קנאה-פולער בליק געבליבן שטיין אויף
אַ שוואַרצער סאַמעטענער קלייד, געפּוצט מיט ווייסע גאַרדיניעס. זי האָט
זיך אויף אַ וויילע פאַרגעשטעלט אַז זי איז אַליין אויפן פּלאַץ פון אַט-
דער וואַקסענער פיגור.

און די שטייפּע פיגור מיט אירע שטאַרקקנדיקע אויגן און לעבלאַזע
בלאַנדע האָר איז פאַרשוואונדן, איר פּלאַץ אין דעם רייכן סאַמעטענעם
קלייד האָט פאַרנומען זי — זי, רחל, מיט אירע גרויסע וואַרימע ברוינע
אויגן און שוואַרץ-טאַקייגע האָר. זי האָט זיך אַזוי אַריינגעזעבט אין גע-
דאַנק, אַז עס האָט זיך איר גענומען דאַכטן, אַז זי שטייט אין פענצטער
און שפיגלט זיך מיט דעם רייכן קלייד אויף זיך. און איז דאָס קליידל
ניט אַביסל צו לאַנג? זי האָט זיך אינסטינקטיוו פאַרמאַסטן עס אויפצו-
הויבן און מאַכן עס אַביסל קירצער, נאָר דאָ האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי
שטייט פאַר אַ קאַלטער שויב, אויף וועלכער עס שפּרייט אַ רעגן.
דער רעגן האָט גענומען נידערן מיט מער אימפעט און זי האָט גע-

נומען לויפן צום סאבוויי. ביז זי האט דערגרייכט די סטאנציע איז זי אינגאנצן דורכגענעצט געווארן.

אין וואגאן איז געווען ענג. זי האט קיין פלאץ ניט געפונען. די פייערלעך האבן עפעס געברענט אזוי אומעטיק. רחל האט זיך אָנגעהאלטן אָן הענטל, פארמאכט די אויגן און ווידער איז פון ערגעץ אַרויסגעשווארן מען דער נעכטיקער אָונט אין דער „קאַסינאַ אינטערנאַציאָנאַל“ : די מוזיק שפילט אַזאַ ווייכע מעלאָדישע טאַנגאַ, דייוו זיצט הארט לעבן איר און עס איז איר גוט, אָן אנגענעמער שוידער גייט דורך איר לייב, און דייוו האט צו איר אַזוי גלעטנדיק גערעדט און איר פאַרגעשלאָגן, אַז זי זאָל גיין צו אים נעכטיקן, און ווען זי האט אַזוי פאַרחידושט אויף אים אַ קוק געטאַן, האט ער איר דערקלערט, אַז ער האלט ניט פון חתונה . . . ווייל חתונה פירט אין אַ לאַנד פון גרויקייט און וואַכעדיקייט. אַזוי וועט זי זיין אַ געליבטע, און עס איז דאָ אַ גרויסער אונטערשייד פון אַ געליב־טער ביז אַ ווייב . . .

זיינע רייד האָבן געקלונגען פרעמד אין אירע אויערן און זי האט זיך אויפגעהויבן ווי פון אַ טשאַד, געזאָגט אַז זי וויל מער ניט הערן — און איז אַוועק. דערנאָך האט זי אַ גאַנצע נאַכט ניט געקענט שדאַפן . . . אַבער וואָס טראַכט זי ווידער וועגן אים ? זי האט דאָך באַשלאָסן מער וועגן אים ניט צו טראַכטן . . .

עס איז איר אַרויף אויפן זינען, אַז היינט איז פרייטיק און פרייטיק אָונט פלעגט זי אַלעמאָל וואַרטן אין „קענדי סטאַר“ אויף זיין טעלעפאָן, נאָר היינט וועט זי ניט וואַרטן.

אין הויז איז איר אַלץ ניט געווען צו דער האַנט. רחל האט אָנגעווענדט אַלערליי מיטלען זיך צו פאַרטומלען, ווייל עס האט זי אין ערגעץ געצויגן, געצויגן צו דער „קענדי סטאַר“ . . .

זי האט געמאַכט אַ פאַרווז צו לייענען, אַבער די ווערטער זיינען פאַר אירע אויגן געווען ליידיק, אָן וועלכן עס איז באַדייט. זי האט גענומען רויכערן, אַבער גראַד איצט האט דער רויך זי געשטיקט און געשמעקט עפעס אַזוי פריקרע. זי האט יעדע וויילע געקוקט אויפן זייגער.

די באַשטימטע שעה, ווען ער פלעגט רופן, איז שוין לאַנג אַרי־בער, און עס האט איר ביז ווייטיקדיקן פאַרדרוס באַנג געטאַן, וואָס זי איז געווען אַזוי פאַרריסן ביי זיך, זיך אויפגעהויבן און אַוועק אַזוי דעמאַנג

סטרעטיוו . . . האָט זי דאָך אים פון איר זייט געקאָנט דערקלערן, אַז פאַרקערט, אַז אַ געזעצלעכע ווייב קאָן ערשט ברענגען דאָס אמתע גליק, ווייל דאָס לעבן הייבט זיך באמת אָן מיט אַ גליקלעך צוזאַמענלעבן.
עס האָט זיך דערהערט אַ קלונג און רחל איז צוגעלאָפן צו דער טיר:
אַ פאַרסאָפעטער אינגל איז געשטאַנען פאַר איר און געזאָגט, אַז מען רופט זי צום טעלעפאָן. דאָס האַרץ האָט איר געקלאָפֿט. איר צונג האָט זיך קוים באַוועגט און מיט אַ שחאָכער שטימע האָט זי געזאָגט דעם אינגל, אַז ער זאָל זאָגן אַז זי איז ניטאָ אין הויז.
נאָר ווען דאָס אינגל האָט זיך פאַרקירעוועט און גענומען לויפן פון די שטיגן, איז זי אים נאַכגעלאָפֿן, געזאָגט, אַז זי וועט ענטפערן דעם טע־לעפאָן, און בשעת מעשה געטראַכט, אַז זי וועט אים נאָר זאָגן, אַז עס פאַרדריסט איר, וואָס זי האָט זיך אַזוי אויפגעפירט, אָבער זען וועט זי אים ניט . . .

א „בראדוויי-סטאר“

א מידע, אן איינגעבויגענע, האט דבורה-לאה זיך געשלעפט מיטן גרויסן קויש בייגל איבער די ניריאַרקער גאַסן צו איר פריינדין נעכע. איר פנים איז געווען באַגאַסן מיט שווייס. זי האט שווער געסאַפּעט, ווי ס'וואַלט איר אויסגעפּעלט אַטעם. . . . זי איז אַבער ווייטער געגאַנגען מיטן שווערן, אימפעטיקן גאַנג, זיך געאיילט וואָס גיכער אַנצוקומען צו איר פריינדין אין הויז.

ווען זי האט שוין אַבער מער קיין כוח נישט געהאַט צו גיין, איר שווער רייב מיט די אַנגעשוואַלענע פיס און אַנגעלאַפּענע אַדערן האָבן איר געצויגן צו דער ערד, האט זי באַמערקט אַ קליין גערטנדל און איז אַהין אַריינגעגאַנגען, אַוועקגעשטעלט דעם קויש בייגל, איר „פרנסה“, — אויף דער ערד, אַפּגעווישט דעם שווייס פונעם פנים און זיך אַוועק-געזעצט אויף אַ באַנק אַפרוען.

ווען דבורה-לאה האט זיך אַביסל אַפּגערוט, האט זי פאַוואַרע און זייער פאַרזיכטיק אַרויסגענומען אַ צעקנייטשטן בריוו, וואָס איז געלעגן באַהאַלטן אין איר בוזעם; זי האט מיט שרעק און נייגער לאַנג געקוקט אויף די ענגלישע בוכשטאַבן וועלכע זי האט נישט געקענט ליינען און אַפילו נישט געוואוסט פון וועמען דער בריוו איז, כאַטש דאָס מאַמע-האַרץ האט איר אונטערגעזאַגט אַז דאָס מוז אודאי זיין פון איר קינד. איר איינאיינציקע טאַכטער פּערעלע. . . דערפאַר גייט זי איצט צו איר פריינדין נעכע, בעטן נעכעס טאַכטער, גאַסין, אַז זי זאָל פאַר איר דעם בריוו איבערלייענען. . .

זינט איר קינד איז אַוועק מיטן איטאַליענער, שוין פינף יאָר אין דעם, האט זי פון איר נישט געהערט. די פינף יאָר זיינען פאַר איר גע-ווען יאָרן פון זאַרגן, פאַרצווייפּלונג און שלאַפּלאַזע נעכט. . . וויי און ווינד איז דער מאַמען; וואו האט זי געקענט אַהינקומען? — האט דבורה-לאה נישט אויפּגעהערט צו וויינען און צו טראַכטן. . .

א סך מאָל האָט זי געפרואווט פאַרפירן אַ שמועס מיט איר אַלטן וועגן זייער טאָכטער. אויף פאַרשיידענע וועגן האָט זי געפרואווט אַרויפפירן זייער שמועס וועגן זייער איינאיינציק קינד, נאָר אַזוי גיך ווי ער האָט זיך געכאַפט אַז דאָס מיינט זי פּערעלען, האָבן אים גענומען צייטערן הענט און פיס, זיין פנים איז געוואָרן בלייך און אין זיינע אויגן פלעגט זיך אָנצינדן אַן אומהיימלעך פייערל . . . פלעגט זי זיך דעמאָלט דערשרעקן, אַז איר רפאָל זאָל, חלילה, פון גרויס צער און אויפּרעגונג-ווידער אַמאָל נישט באַקומען אַ האַרץ־אַטאַקע, וואָס איז אים טאַקע געקומען פון אומגליק זייערן, — האָט זי דעריבער געזוכט צו פאַרקירען ווען דעם שמועס אויף עפעס אַנדערש . . .

נו, אַוודאי, — טראַכט זי מיט גרויס מיטלייד צו איר אַלטן, — אַ טאַטע איז נישט קיין מאַמע, נאָר אינגאַנצן פאַראיב'ל האָבן אויף אים קען זי אויך ניט, ווייל זייער גאַנץ לעבן איז דאָך צעבראַכן געוואָרן זינט פּערעלע איז אַוועק מיטן גוי. דער מאַן אירער האָט געהאַט שיינ פרנסה, געווען אַ בכבודיקער איד, דער שמש פון דער העטשיקאָווער שול; מענטשן האָבן פאַר אים געהאַט גרויס דרײַ־אַרץ, און פאַרוואָס דען ניט? עס זיינען היינט דאָ זייער ווייניק אזעלכע ערלעכע אידן ווי איר רפאָל... האָט מען געדאַרפט אַ מנין אידן צו אַ יאַרצייט, האָט שוין איר מאַן געזען עס זאָל זיין. ער האָט מיט גרויס כוונה אָפּגעהיט די יאַרצייטן פון טאַטעס און מאַמעס וואָס זייערע אייגענע קינדער האָבן פאַרנאַכלעדיקט . . . ווען אַרימע מענטשן האָבן פאַרבלאָנדזשעט ערגעץ פון דער פרעמד אין זיין שול, האָט ער אָפּגעהיט זיי זאָלן נישט ליידן קיין הונגער . . . איז דען אַ וואונדער וואָס ער איז געווען אַזוי באַליבט ביי אַלעמען?

און ביי איר אין הויז, וואו זי וואוינט נאָך ביז היינט, אויף ברום סטריט, איז אַ כשרע אידישע שטוב. זי היט אָפּ אַלע אידישע דינים, פירט זיך ווי איר מאַמע און באַבע אין דער אַלטער היים, און פון וואָנען עס האָט זיך צו איר גענומען אַזאַ קינד, ווייסט נאָר איין גאָט אין הימל. זי האָט איר אָפּגעהיט ווי דאָס אויג אין קאַפּ, ווייל זי האָט דאָך איר געבוירן ערשט פופצן יאָר נאָך דער חתונה, ווען זי, דבורה־לאה, האָט זיך שוין געהאַלטן פאַר אַן עקרה און האָט זיך שוין געהאַט צוגעגליכן צו אַ שטיין.

בעכע האָט איר אַ שטורכע געטאַן : „אַט דאָס איז דאָך דיין פערעלע !“

ווען גאָט האָט געהאַלפֿן, אַז זייער פּערעלע איז אויפגעוואַקסן, האָבן זיי ווי פּרומע טאַטע־מאַמע אָפּגעהיט איר יעדן טראָט, זי געפירט אין גאָטס וועגן. אַ געהאַרנזאָם קינד איז פּערעלע געווען. ווען זי איז אַלט גע־וואָרען זעכצן יאָר, האָבן גאָט און לייט זיי מקנא געווען. אין גאָס וואו זיי וואוינען האָט מען זי גערופן: „פּערעלע דעם שמש“.

פּערעלע האָט זיך צעבלייט ווי אַ בלום אין פּריילינג. מאַן און ווייב האָבן צווישן זיך גענומען רעדן פון אַ תּכּלית פאַר זייער קינד און נאָך מער גענומען אַכטונג געבן אויף דער טאַכטער. זי האָט געמוזט זיין אין הויז נישט שפּעטער ווי צען אַזייער אין אַוונט, און ווען זי איז פון ערגעץ געקומען, האָט זי געמוזט דערציילן גענוי וואו זי איז געווען און מיט וועמען זי האָט פאַרבראַכט.

ווייל, ווי רפאל פּלעגט זאָגן, איז ניו־יאָרק אַ זינדיקע שטאָט און מען מוז אָפהיטן אַ מיידל. אויף שריט און טריט לוייערן אומגליקן . . .

און דאָ האָט זי, דבורה־לאַה, באַמערקט צו איר גרויס איבערראַשונג, אַז דאָס מיידל האָט עפּעס אַ שגעון צום טאַנצן; רק נאָר עס ציט איר צום טאַנצן . . . מילא, אַז אַ מיידל טאַנצט אַמאָל צו חתונות, צו אַ שמחה, קען זי נאָך פאַרשטיין, אָבער לויפן טאַנצן ערגעץ וואו די שטאָט האָט אַן עק, — צו „דענץ־האַס“, וואו מיידלעך און פּרעמדע בחורים טרעפן זיך און גאָט דער איינציקער ווייסט ווער זיי זיינען, דאָס האָט זי נישט דערלאָזט. נאָר ווי זאָגט זיך דאָס ווערטל: „דער מענטש טראַכט און גאָט לאַכט!“

און איינמאָל, אַ שבת נאַכט איז דאָס געווען, זי איז אַליין געווען אין הויז; דער מאַן אירער איז אַוועק מבקר־חולָה זיין אַ לאַנדסמאַן. עס איז געוואָרן שפּעט, שוין באַלד צוועלף ביינאַכט, און ס'מיידל איז נאָך אַלץ נישט געווען אין דער היים, איז זי געוואָרן זייער אומרויאיק. ווען ס'איז געוואָרן איינס און איר פּערעלע האָט זיך נישט באַוויזן, איז זי שיעור פון זינען אַראָפּ; זי האָט געוויינט און געבראַכן די הענט און אין קאָפּ ביי איר האָט עס געקלאַפט ווי מיט האַמערס . . . האָט זי זיך צוגעלייגט אַ נאַסן האַנטוך צום קאָפּ און געפילט אַז אַט־אַט פּאַלט זי אין הלשות . . . אַז איר פּערעלע זאָל נישט זיין אין הויז שפּעט נאָך האַלבע נאַכט, דאָס האָט נאָך ביז איצט נישט געטראָפֿן. נישט אַנדערש, האָט זי געקלאָגט, נאָר עפּעס אַן אומגליק האָט געמוזט מיט איר פּאַסירן.

זי איז שוין געווען גרייט צו לויפן אין „פאליסטיששאַן“, נאָר דאָ האָט זיך מיטאַמאָל געעפנט די טיר און איר טאָכטער איז אַריין אַ צע- שטראַלעטע, די אויגן האָבן ביי איר געפינקלט און אין האַנט האָט זי גע- האַלטן עפעס אַ פאַרמאַכט פּעקעלע . . .

— מאַמע, — האָט זי געזאָגט, — זיי נישט ביזו, איך בין אַלרייט, ענד האָו! גיב נאָר אַ קוק, מאַ, — האָט זי איר געוויזן אויפן פּעקעלע, — דאָס האָב איך דאָך היינט געוואונען אַ פרייז! יעס, מאַמע, פון עט- לעכע הונדערט מיידלעך בין איך אויסגעקליבן געוואָרן פאַר דער ערשטער און בעסטער טענצערין פון דעם „שעק“, און אַט איז עס!
זי האָט אויפגעמאַכט דאָס פּעקעלע, אַרויסגענומען פון דאָרטן אַ זילבערן טעפעלע מיט אַן אויפשריפט, וואָס די טאָכטער האָט עס פאַר איר פאַרטייטשט, אַז עס מיינט, אַז ס'איז אַ גרויסער כבוד צו קריגן אַזעלכעס . . .

האָט די מאַמע שוין דעמאָלט נישט געוואוסט וואָס צו טאָן, צי זאָל זי שרייען און גוט אויסמוסרן איר קינד, אָדער גאָט דאַנקען, וואָס זי זעט איר אַ לעבעדיקע, אַ געזונטע . . . דערצו האָט זיך נאָך ביי איר פאַר- גנבעט אַ געפיל פון שטאַלץ, וואָס פון הונדערטער האָט מען זי איינע אויסגעקליבן. כ'ווייס, האָט זי אַ טראַכט געטאָן, מסתמא איז דאָך דאָס נישט קיין קלייניקייט! האָט זי אַ שווייגנדיקע איר אויף גיך געגעבן אַפצוועסן און איר געשיקט שלאָפן, איידער איר מאַן קומט אָן.

ווען איר מאַן איז באַלד נאָכדעם צוריקגעקומען, האָט זי אים וועגן דעם גאָרנישט דערציילט. זי האָט געהאַפּט, אַז מער וועט עס נישט פאַ- סירן, טאָ צו וואָס זאָל זי אים אומזיסט פאַרשאַפן שברת-הלב?

נאָר אויף צומאַרגנס, ווען זי איז אַראָפּ אין גראַסערי איינקויפן, האָט שוין די גאַס געקלונגען מיט דער נייעס, אַז פּערעלע דעם שמש און דעם באַרבערס זונדל, טשאַרלי דער איטאַליענער, האָבן געוואונען דעם ערשטן פרייז פאַר אויסטאַנצן דעם בעסטן „שעק“. די גרויסע נייעס איז אויך געווען געדרוקט אין די צייטונגען, מיט בילדער פון די געווינער, אין פאַרשיידענע טאַניץ-פּאַזעס . . .

פון דער „גוטער“ בשורה האָט איר גענומען שווינדלעך פאַר די אויגן . . . גאָט, וואָס טוט זיך דאָ, איר טאָכטער, אַ פּרום-אידיש קינד מיט אַן איטאַליענער גאָר! האָט זיך דעמאָלט ביי איר אַרויסגעריסן אַ

געוויין — פארוואס שטראפט איר אזוי דער וואס איז אין הימל ? —
און וואס וועט זיין ווען דער אלטער אירער וועט זיך דערפון דער-
וויסן ? וואס וועט מען זאגן אין שול וואו ער איז שמש ? מען וועט
דאך אויף אים טייטלען מיט די פינגער . . . וויי, וויי, ווי קומט עס צו
איר קינד ? זי האט דאך איר אפגעהיט ווי אן אויג אין קאפ . . . ווער
האט זיך געקענט ריכטן אז זי וועט אויף זיי ברענגען אזא אומגליק ? —
האט זי געקלאגט און זיך געריסן די האר פון קאפ . . . — — —
פון זינט פערעלע האט געוואונען דעם פרייז, האט זי מער אין הויז
נישט געקענט איינזיצן. זי פלעגט אפט פארשווינדן אויף לאנגע שעהן
און מער נישט געוואלט דערציילן וואו זי גייט . . . עס האבן זיך דער-
טראגן קלאנגען, אז זי שלעפט זיך ארום מיטן איטאליענער . . . און ווען
דבורה-לאה האט וועגן דעם געהערט, האט זי געפילט ווי דאס לעבן
עקט זיך איר אפ . . .

און מיטאמאל האט זיך רפאל פון אלץ דערוואוסט, און זי, די ווייב
זיינע, האט שוין מער נישט געקענט פארלייקענען פאר אים . . .
פאסירט האט עס שפעט נאך האלבער נאכט. זייער פערעלע איז
נאך אלץ אין דער היים נישט געווען. האט ער זיך גענומען אויספרעגן,
אזוואו איז דאס מיידל אזוי שפעט ? האט זי, ווי א א געטרייע מאמע,
אלץ געזוכט צו פארדעקן, און אים געזאגט, אז זי איז צוגעפארן צו דער
מומע ביידעס טעכטערל, בעסי, וואס איז פלוצלונג קראנק געווארן . . .
האט זיך איר רפאל אוועקגעזעצט אריינקוקן אין א ספר. פלוצלונג
האט ער קלאר דעהערט א מאנסבילשע שטימע הינטער דער טיר. איז
ער צוגעגאנגען און די טיר געעפנט. האט ער דערזען זיין טאכטער שטיין
מיט עפעס א פרעמדן מאנסביל . . . ער האט אים גוט נישט געקענט אָנ-
קוקן, ווייל יענער איז גיך אראפגעלאפן פון די שטיגן . . .

ווען די טאכטער איז אריינגעקומען, האט ער ביי איר גענומען אויס-
פרעגן: היתכן ? ווי קומט זי, א אידישע טאכטער, אזוי שפעט ביינאכט
זיך ארומצושלעפן מיט א פרעמדן מאן ? און ווער איז ער דאס ? און
פארוואס איז ער אזוי אנטלאפן ? און ווי קומט זי גאר אין גאנצן מיט
אים אהער, אז געדארפט האט זי גאר צו זיין ביי דער מומע ביידע ?
און ווען זי האט אויף זיינע פראגן גארנישט געענטפערט, האט ער
געשריגן, געסטראשעט, געבעטן מיט גוטן און מיט בייזן . . . און ווען

פערעלע איז אלץ געבליבן איינגעשפארט און נישט געענטפערט, האָט ער שטרענג אַ זאָג געטאָן צו דבורה־לאַהן: „איך ווייַן שוין וואָס איך האָב צו טאָן און דו זאָלסט דיך מיר גאַרנישט אַרײַנמישן“ . . . אַ גאַנצע וואָך האָט ער דאָס מיידל געהאַלטן אָפּגעשלאָסן אין איר צימער אויף ברויט מיט וואַסער . . . אָבער זי איז דאָך אַ מאַמע, האָט איר דאָס האַרץ וויי געטאָן אויף איר פאַרבליאַנדזשעט קינד. דאָס חיות איז איר אויסגעגאַנגען צוזעענדיק ווי איר פערעלע צאַנקט . . . האָט זי שטילערהייט איר געגעבן צו עסן פון דאָס שענסטע און דאָס בעסטע . . . זי האָט זיך ביי איר געבעטן נישט צו זיין אַזוי איינגעשפאַרט, זי זאָל איבערבעטן דעם טאַטן און צוזאַגן, אַז פון היינט־אָן וועט זי שוין ווערן גוט און פרום, פאַלגן טאַטע־מאַמע, און צוריק אַרויפגיין אויפן דרך־הישר . . .

אָבער פערעלע האָט זיך אלץ נישט געוואָלט אונטערגעבן . . . און וויפיל זי און דער פאַטער האָבן מיט איר נישט צעטענהט, איר געמוסרט און געוואָרנט, איז זי פאַרבליבן שטום, אַ וואָרט נישט אָפּגעענטפערט. נאָר צום ענדע פון דער וואָך האָט זי צוזאַמענגעבראַכן און פאַר דער מאַמען זיך מודה געווען, אַז זי האָט ליב טשאַרלין, און האָט שטאַרק ליב צו טאַנצן און אַז זי מיט טשאַרלין זיינען דער בעסטער „טיהם“, און אַז זיי קענען ביידע ווערן באַרימט און ווערן „סטאַרס“ אויף בראַדוויי. זי ווייסט אָבער אַז ס'קען אַזוי ווייטער נישט אָנגיין, האָט זי גערעדט דורך טרערן, אַז צווישן זיי שטייט אַן אייזערנע וואַנט: זי, אַ אידיש קינד, וואָס קומט פון אַ פרומער הויז, און ער — אַן איטאַליענער . . . וועט זי דאָרום אָנווענדן אַלע אירע כוחות אַרויסצושלאָגן אים פון קאַפּ און פון איר האַרצן . . .

און דאָ איז די מאַמע באַשטאַנען, אַז זי זאָל איר צוזאַגן, אַז זי וועט זיך מער קיינמאָל נישט זען מיטן איטאַליענער, אַזוי ווי אין אַ בייזן, וויסטן חלום זאָל זי אָן אים פאַרגעסן . . .

און אַז דאָס מיידל האָט אַ שוואַכן שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, וואָס האָט געמיינט, אַז זי זאָגט עס איר צו, האָט זי איר אָפּגעשפראַכן אַן עיך־הרע און אַ דערפרייטע געלאָפן אַנזאַגן די גוטע בשורה איר מאַן, אַז פון היינט־אָן און ווייטער, האָט פערעלע צוגעזאָגט, וועט זי שוין זיין גוט און פרום און מער יענעם נישט זען.

איז אזוי אוועק א יאר און ס'האט אויסגעוויזן, אז זייער קינד איז צוריק ארויף אויפן גלייכן וועג. זי פלעגט אהיים קומען אין דער צוגע- זאגטער צייט; ווי אמאל געלייענט קריאת-שמע ביים שלאפן גיין, און געזאגט מודה-אני ביים אויפשטיין . . . נאר עפעס איז זי שטילער גע- ווארען, פלעגט ארומגיין א פארטראכטע . . . און אז מען האט צו איר גערעדט, האט זי זיך א כאפ געטאן ווי פון שלאף . . .

האט די מאמע זיך געטרייסט, אז איר טאכטער איז עלטער געווארן. איז זי קליגער געווארן, און אפשר האט זי זיך „געסעלט“, געווארן א געזעצטער מענטש — אזוי האט זי געזוכט זיך צו בארואיקן, כאטש אינ- גאנצן רואיק איז זי נישט געבליבן . . .

און פלוצלונג דאס גרויסע אומגליק זייערס!

זי געדענקט ווי ס'וואלט היינט געשען: עס איז געווען אין א ווא- רימען זונטיק בייטאג בא'ד נאך פסח. האט זי, דבורה-לאה, זיך אויפ- געהויבן גאנץ פרי און אויסגעוואשן אביסל וועש און עס ארויסגעטראגן אין „בעקיאָרד“, האט עס צעהאנגען אנטקעגן דער זון צום טריקענען. אירע אויגן האבן זיך בשעת-מעשה א קער געטאן צום פאריתומטן בויםל וואס איז געווען פארוקט אין א ווינקל און דערזען ווי דאס בויםל האט זיך צעבליט אזוי שיין . . . איז זי צוגעגאנגען נאענט צו דעם און טיף אריינגעזאפט אין זיך די געשמאקע ריחות . . .

פלוצלונג האט זי דערזען איר פערלען לעבן זיך. זי האט איר גע- זאגט, אז זי מיט אירע א פריינדין פארן אין בראנקס פארק אַנצוקוקן די חיות, זיי וועלן זיך אפשר אביסל פארזאמען, זאל זי זיך נישט זארגן, אויב זי וועט אהיים קומען שפעטלעך, זאל זי גארנישט איבערקלערן. דערביי האט זי עפעס מיט אזא געטריישאפט איר אריינגעקוקט אין די אויגן, און פארן אוועקגיין האט זי איר ארומגענומען און מיט אזוי פיל ליבשאפט געקושט, אז זי האט זיך געשמאלצן פון נחת, און גאט גע- דאנקט וואס ער האט מיט איר געטאן אזא נס און איר צוריק אומגעקערט איר קינד, אויסגעלייזט איר פון גויאישע הענט . . .

פערעלע איז אבער מערער אהיים נישט געקומען.

א גאנצע נאכט האבן זיי מיט קיין אויג נישט צוגעמאכט, אלץ גע- ווארט און געהאפט, אז אט-אט וועט זיך דיר טיר עפענען און זי וועט אריינקומען. דאס ווארטן איז אבער געווען אומזיסט . . .

צומאָרגנס האָבן זיי געוואָלט צו וויסן געבן דער פּאַליציי, אַז ביי זיי איז פּאַרשוואַנדן אַ טאַכטער, נאָר ווען זיי זיינען אַרונטער אין גאַס, האָבן זיי זיך דערוואוסט, אַז אויך טשאַרלי דעם באַרבערס זון איז די נאַכט נישט אַהיים געקומען. ער האָט איבערגעלאָזט אַ בריוול וואו ער לאָזט וויסן, אַז ער פּאַרט אַוועק מיט „פּוירל“ און זיי וועלן צוריק נישט קומען ביז זיי וועלן ווערן באַרימט און אויפטרעטן אין ניו־יאָרק אַלס „בראַדוויי־סטאַרס“ . . .

ווי אַן ערד־ציטערניש, אַזוי האָט די נייעס וועגן זייער קינד זיי צעטרייסט . . . זיי זיינען אין גאַנצן געוואָרן אויס מענטשן . . . עס האָט זיי אַנגעהויבן גיין מיט דער פּוטער אַראָפּ. איר מאַן איז געוואָרן אויס שמש, ווייל ווי ער אַליין האָט געזאָגט, טאָר ער מער ניט זיין דער היטער פּון גאַטס הייליקער תּורה, ווען זיין טאַכטער שלעפט זיך אַרום מיט אַ גוי . . . פּון גרויס ערגערניש איז ער נאָך מער קראַנק געוואָרן און אַ לאַנגע צייט געשוועבט צווישן לעבן און טויט. ס'איז אים בעסער געוואָרן, אָבער קיינמאָל האָט ער מער נישט געקענט קומען צו זיך, און ליגט מער אין בעט ווי ער גייט אַרום . . .

ביסלעכווייז האָבן זיי אויפגעגעסן און פּאַרקענקט יעדן אָפּגע־שפּאַרטן דאָלער, זיך נאָך פּאַרשוואַדיקט און אינגאַנצן געבליבן אַן מיט־לען צום לעבן.

דעמאָלט האָט זי, דבורה־לאַה, פּאַרקאַשערט די אַרבל, גענומען אַ קויש מיט בייגל און זיך געלאָזט אין גאַס אַריין עפעס פּאַרדינען. און אַט אַזוי שלעפט זי זיך שוין באַלד פיר יאָר אַרום מיטן שווערן קויש אויף די הענט, אַבי נישט אַנצוקומען צו מענטשן . . . די גאַנצע וואָך איז זי פּאַריאָגט, פּאַרפּלאָגט, און אַז עס קומט שבת, דערפילט זי ערשט דעם אור־מעט און דעם חושך אין הויז . . . זי זוכט איר קינד אין אַלע ווינקעלעך און הערט נישט אויף צו וויינען און צו טרויערן נאָך איר : וויי, וויי, וואו איז ערגעץ איר קינד, איר פּערעלע ? אין אַ טויטן קען מען אַמאָל פּאַרגעסן, אָבער ווי קען זי פּאַרגעסן אַן איר קינד ? זי לעבט דאָך נאָך ערגעץ ! און ווען זי לייענט די צאנה־וראנה טענהט זי זיך אויס מיטן רבּונו־שו־יעולם און בעט אים זיך איינצוהערן צו איר געבעט און באַהיטן און באַשרעמען איר קינד דאָרט וואו זי איז, אַז איר אידישע האַרץ וואָל זיך נאָך אַמאָל אומקערן צו אירע צעבראַכענע טאַטע־מאַמע . . . און דאָ עפעס, ווי גאַט וואָלט דערהערט איר תּפילה, קריגט זי מיט

אמאָל אַ בריוול, וואָס זי איז זיכער אַז ס'איז פון פּערלען, ווייל קיין אַנ-
דערע בריוו אַ חוץ פון איר סאַסייעטי וואו זי באַלאַנגט, קריגט זי נישט...
עס שרעקט איר נאָר דאָס האַרץ וואָס דאָרטן איבערווייניק איז אַנגעשריבן,
עס זאָל כאַטש זיין אַ גוטע בשורה. . . . נאָר אַט באַלד וועט מען פאַר
איר דאָס בריוול איבערלייענען, וועט זי שוין וועגן אַלץ וויסן נאָך איידער
איר מאַן ווייסט פון עפעס. . . .

דבורה-לאה האָט זיך מיטאַמאָל אַ כאַפּ געטאָן ווי פון אַ טיפּן שלאָף
און זיך אַ האַסטיקן הייב געטאָן פון אַרט.

— זע נאָר, זע, ווי איך האָב מיך דאָס פאַרטראַכט, אַז איך האָב
גאַרנישט באַמערקט ווי די צייט איז דורכגעלאָפּן. — האָט זי אומצופרידן
פאַר זיך אַליין געמורמלט. זי האָט אויף גיך אַ כאַפּ געטאָן דעם קויש
מיט בייגל און מיט אַלע כוחות זיך געלאָזט לויפן צו דער עלפטער גאַס,
וואו עס וואוינט איר פריינדין נעכע. . . .

ווען דבורה-לאה איז אַריין אין הויז, האָט זי געטראָפּן איר לאַנדס-
פּרוי, נעכען, שטיין אין קיך און זיך פאַרען ביי די טעפּ. ווען נעכע האָט
איר דערזען, איז זי פון גרויס איבערראַשונג געבליבן מיטן טעפּל אין דער
האַנט. . . . אין דבורה-לאהס אויסזען האָט זי גלייך דערקענט, אַז עפעס
איז נישט גלאַטיק, און אַז איר קומען צו איר איז נישט אומזיסט. . . .

זי האָט אַוועקגעשטעלט דאָס טעפּל, אַפּגעווישט דאָס בענקל מיט
איר קאָלירטן פאַרטוך און נאָכדעם ווי זי האָט געבעטן איר פריינדין
זיצן און זיך אַליין אַוועקגעזעצט, האָט זי אַ פרעג געטאָן:

— וואָס הערט זיך עפעס גוטס, דבורה-לאה? וועסט אפּשר טריבן-
קען אַ גלעזל וואַרימס מיט צובייסנס?

— איי, וואָס רעדסטו, נעכע קרוין, וועמען ליגט עס איצט אין זי-
נען עסן, טרינקען? זאָג מיר בעסער וואו איז ערגעץ דיין גאַסי? איך
דאַרף איר זייער נויטיק האָבן!

— זי וועט באַלד אַריינקומען. אַבער זאָג מיר, כ'בעט דיר, וואָס
דאַרפטו עפעס אַזוי נויטיק מיין גאַסין? — האָט זיך נעכע געוואונ-
דערט.

— ס'איז מיר אַנגעקומען אַ בריוו, וואָס איך בין זיכער אַז ס'איז
פון מיין פּערלען, ווייל איך אַז דיין גאַסי זאָל אים פאַר מיר איבערלייע-
נען.

— א בריוו פון פערעלען ? ! — האָט זיך נעכע געהידושט.
— יאָ, פון פערעלען, ווייל איך קריג נישט קיין אַנדערע בריוו פון
קיינעם . . . — האָט דבורה־לאַה אַרויסגעשלעפט דעם צעקנייטשטן בריוו
פון בוזעם און אים געוויזן נעכען, — פאַרשטייסט, איך האָב דעם בריוו
נישט געוויזן מיין מאַן, ווייל איך וויל נישט ער זאָל דערווייל וויסן פון
דעם. איך ווייס דאָך נאָך אַליין נישט וואָס דאָרטן שטייט.
— זייער גוט האָסטו געטאָן ! — האָט נעכע צוגעשטימט.

ביידע פרויען זיינען נאָך געווען פריינדינס פון דער פריעסטער יוגנט
אין דער אַטער היים, וואו זיי זיינען געגאַנגען אין חדר צוזאַמען, און
יעדעס מאָל וואָס זיי זיינען זיך צוזאַמענגעקומען, פלעגן זיי זיך דערמאָן
נען אָן אַמאָליקע יאָרן, און רעדן וועגן דעם ווי שווער ס'איז זייער לעבן
דאָ אין אַמעריקע . . . זיי פלעגן אזוי קענען אַפּוּזן שעהן לאַנג און
זיך אַראָפּרעדן איינע פאַר די אַנדערע די שווערע הערצער . . . ביידע
האָבן קיין סודות נישט געהאַט איינע פאַר דער צווייטער ; מען פלעגט
זיך אויסדערציילן וואָס נאָר אונטערן האַרצן . . . און ווען זיי פלעגן
זיך צעשיידן, האָבן ביידע געפילט ווי אַ סך שווערע שטיינער האָבן זיך
אַראָפּגעקייקלט פון זייער שווערן געמיט.

אין מיטן פון אַט־דעם געשפרעך זייערן איז אַנגעקומען גאַסי, נע־
כעס טאַכטער.

— גוט וואָס דו ביזט געקומען, גאַסעלע, וועסטו טאַקע פאַר מיר
איבערלייענען דעם בריוו, ס'מוז געוויס זיין פון מיין פערעלען, — האָט
דבורה־לאַה אַ נערוועזע איר דערלאַנגט דעם בריוו, — אַיִאָ, ס'איז פון
איר ?

— שור ! — האָט גאַסי אַ קוק טוענדיק אויפן קאַנווערט, אויסגע־

רופן.

גאַסי האָט לעזנדיק גלייך איבערגעזעצט דעם בריוו אויף אידיש.
געשריבן האָט פערעלע, אָז זי האָט אָן דער מאַמען נישט פאַרגעסן,
אָז זי בענקט שטאַרק נאָך איר, און זי וויל וויסן צי איז נאָך דער טאַטע
ברוגז אויף איר, ווייל זי האָט געהערט, אָז דער פאַטער וויל מער איר
נאָמען נישט הערן, זי לאַזט וויסן, אָז זי איז שוין מער נישט מיטן באַר־
בערס זונדל, טשאַרלין, זי האָט זיך אַליין געמאַכט אַ קאַריערע, זי האָט
זיך געמאַכט אַ נאָמען אויף דער פּראָווינץ און איז איצט אַ גרויסע אַק־

טריסע. דעם קומענדיקן שבת אַוונט וועט זי צום ערשטן מאָל אויפטרעטן אַלס סטאַר אין ניריאַרק, אין קראַנשטאַטס טעאַטער אויף בראַדוויי . . . וויל זי נישט אַז זיי זאָלן איר קומען זען אין טעאַטער, וויל זי ווייסט אַז זיי האָבן נישט ליב צו זען ווי זי טאַנצט... זי וויל אָבער וויסן צי מעג זי קומען אַהיים זיך זען מיט זיי, — אַדער איז נאָך אַלץ פאַר איר די טיר פאַרשלאָסן? . . . און אויב זי קען נישט קומען אַהיים, צי וואָלט נישט מעגלעך געווען אַז די מאַמע אירע זאָל כאַטש קומען צו נעכען אין הויז און זיי זאָלן זיך דאַרטן טרעפן? און אויב זיי דאַרפן געלט, פאַר דינט זי איצט גענוג און קען זיי העלפן. אונטערגעשריבן האָט זי זיך: „איינער טאַכטער וואָס האָט אייך נישט פאַרגעסן“.

ווען גאַסי האָט געענדיקט ליינענען דעם בריוו, האָט דבורה־לאַה ניט געוואוסט צי זאָל זי זיך פרייען, צי זאָל זי וויינען. פון די אַלע גוטע זאַכן וואָס די טאַכטער האָט איר געשריבן אין בריוו, איז ביי איר געוואָרן אַ היפשער טשאַד אין קאַפּ . . . „קאַריערע“, „סטאַר“, „בראַדוויי“, — זי האָט פון אַט־די זאַכן קיינמאָל נישט געהערט. האָט זי זיך דער־פאַר געווענדט צו גאַסין:

— גאַסעלע, זאָג מיר, איך בעט דיך, וואָס מיינט עס אַזעלכעס, ווי זי רופט עס, אַ סטאַר?

— אַ סטאַר, — האָט איר גאַסי פרוּבירט פאַרטייטשן אויף אידיש, — איז אַ שטערן . . .

— וואָס רעדסטו, גאַסי, וואָס הייסט מייך קינד — אַ שטערן? ! — האָט דבורה־לאַה געצויגן מיט די אַקסלען, — שטערן, ווייס איך, זיינען אויפן הימל, אָבער נישט אויף דער ערד? . . .

— אַ, דזשי! — איז גאַסי געוואָרן אומגעדולדיק, — אַ „סטאַר“ איז איינע וואָס שפּילט אויף דער בינע די ערשטע פּידל, די איבעריקע זיינען מיטשפּילער, נאָכשלעפּער און גאַרנישט מיט גאַרנישט . . . פאַר־שטייסטו שוין?

— נו, מילא, זאָל שוין זיין אַ סטאַר! — האָט דבורה־לאַה אַ זיפן געטאַן און נעכע האָט נאָכגעזיפצט . . .

ביידע פרויען האָבן דערנאָך גענומען מאַכן פּלענער וואָס ווייטער צו טאָן. נאָך אַ לענגערן טראַכטן און רעדן האָבן זיי זיך דערטראַכט צו

מאכן זייער „סטאר“ א „סורפרייז“ און שטילערהייט. אן פערעלעס וויסן, קומען אין טעאטער . . .

זיי האבן אפגעמאכט, אז שבת אַוונט ווען ס'וועט ווערן פינצטער דעך, זאָן זיי זיך אַרויסלאָזן זען די פאַרשטעלונג און נאָך דער פאַרשטעלונג זיך באַגעגענען מיט פערעלען . . . זיי האָבן אויך באַשאַסן דעם אַלטן רפאלן דערווייַל גאַרנישט צו דערציילן . . .

עס איז שבת פאַרנאַכט. נעכע איז ביי דבורה־לאהן אין הויז. ביי דע שטייען זיי ביים פענצטער און קוקן אויפן הימל צי מען זעט שוין שטערן . . . ווען עס האָבן זיך באַוויזן די ערשטע שטערן האָט דבורה־לאהן אָנגעצונדן אַ ליכט. רפאל האָט מיט אַן אומעטיקן ניגון געמאַכט הבלדה און אָפּגעזאָגט „אַ גוטע וואָך!“.

ביידע פרויען האָבן זיך גענומען אין דער שטיל עפעס פאַרען . . . דבורה־לאהן האָט אָנגעטאָן איר יום־טובדיק שוואַרץ־זיידן קלייד מיט די שפיצן . . . די הענט האָבן ביי איר געציטערט און דאָס האַרץ ביי איר האָט שטאַרק געקלאַפט . . . זי איז געווען נערוועז און אויפגערעגט, — עפעס אַ קלייניקייט: שוין פינף יאָר אַז זי האָט נישט געזען איר קינד און היינט וועט זי איר זען און אונטער וואַסערע אומשטענדן! זי איז אַריין צו איר באַקאַנטער שכנה און ביי איר געבאַרגט אַ הוט. קיינמאָל אין איר לעבן האָט זי נאָך קיין קאַפּעליוש נישט אָנגעטאָן, נאָר אַז נעכע הייסט אַנטאָן אַ הוט, מסתמא ווייסט זי דאָך בער סער ווי עס פאַסט דאָרטן פאַר בראַדוויי . . .

דעם אַלטן האָבן זיי געזאָגט, אַז זיי גייען אויף אַ חתונה צו אַן אַרימער יתומה . . . זינט דבורה־לאהן האָט חתונה געהאַט מיט איר מאַן, האָט זי אים נאָך קיינמאָל קיין ליגן נישט געזאָגט. היינט איז דאָס ערשטע טע מאָל וואָס זי מוז זאָגן אַ ליגן, נישט געשטראַפט זאָל זי זיין, רבונר־שרעוּם, און גאָט אין הימל ווייסט, אַז זי טוט דאָס צוליב איר קינד און ער וועט איר געוויס מוחל זיין אירע זינד . . .

ווען אין דרויסן איז שוין געוואָרן גוט פינצטער, האָבן ביידע ווייבער זיך געלאָזט עולה־רגל זיין קיין בראַדוויי . . . נאָך אַ לענגערן בלאַנדזשען און אויספרעגן זיך, זיינען זיי ענדלעך אָנגעקומען צום טעאָטער . . .

עס האָט זיי אַ בלענד געטאָן פאַר די אויגן די גרויסע שרייענדיקע

דעקלאמעס פון די טויזנטער עלעקטרישע לעמפלעך, וואָס האָבן ווי גע-
פינטלט מיט די אויגן אין אַלערליי קאלירן: אַט רויט, אַט גרין, אַט
געל, און אויף אַ רגע זיינען זיי אינגאַנצן נישט געוואָרן, און באַלד ווי-
דער זיך צעצונדן . . .

פאַרן טעאַטער איז געשטאַנען איינער אין אַ מונדיר מיט שליפעס
און געלע בלישטשענדיקע קנעפּ און גערופן די פאַרבייגייער . . . ווען
ער האָט דערזען נעכען מיט דבורה־לאָהן צוגיין צו דער קאַסע, האָט ער
זיי עפעס אַזוי מאַדנע אַנגעקוקט . . . און דערביי זיך איבערגעוואונ-
קען מיט דער קאַסירערין . . . דבורה־לאָה האָט זיך פאַר זיינע בליקן
דערשראַקן און ס'איז שוין ביי איר רעכט געווען צו אַנטלויפן, נאָר דאָ
האַט נעכע אַוועקגעלייגט דאָס געלט און באַקומען די בילעטן, האָט זיך
דער „אַפיצער“ בלויז ברייט צעשמייכלט און אַנגעוויזן די צוויי ווייבער
דעם אַריינגאַנג אין טעאַטער . . .

ווען ביידע פרויען האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף זייערע ערטער, צו
וועלכע דער „אַשער“ האָט זיי צוגעפירט, האָבן זיי מיט גרויס נייגעריי-
קייט באַטראַכט דעם טעאַטער, די מענטשן אַרום . . . אַלץ איז זיי אויס-
געקומען אַזוי פרעמד, אַזוי אומבאַקאַנט, ווי זיי וואָלטן ערגעץ פאַרבלאַנ-
דזשעט אין אַן אַנדער וועלט . . . ווען זיי האָבן באַמערקט ווי מען קוקט
אויף זיי ווי אויף עפעס אַ גרויס וואונדער, האָבן זיי צוריקגעכאַפט זייערע
בליקן, זיך איינגעגראָבן אין זייערע זיך־פלעצער און מיט עפעס אַן אומ-
באַשטימטער שרעק געוואָרט וואָס ווייטער וועט געשען . . .

ענדלעך איז אין טעאַטער געוואָרן פינצטער און אויף דער בינע האָט
זיך באַוויזן אַ מאַן מיט אַ מיידל . . . אַ פאַר מינוטן האָבן זיי זיך אַנ-
געקוקט שטום און בייז, נאָר באַלד איז דאָס מיידל אַ דערשראַקענע אַפ-
געשפרונגען און דער מאַן איז איר נאָכגעלאָפן . . . אַ מינוט האָבן זיי אַ
טאַנג געטאַן צוזאַמען, נאָר אַט איז דאָס מיידל ווידער אַפגעשפרונגען
אין אַ זייט און דער מאַן איז ווידער נאָך איר נאָכגעלאָפן, אַזוי עטלעכע
מאָל נאָכאַנאַנד . . .

„ווייזט אויס, אַז זי מוז שוין איצט זיין גוט בייז אויף אים!“ —
האַט דבורה־לאָה מיט שרעק אַ טראַכט געטאַן, — ווייל אַט זעט זי ווי ער
האַט איר אַ פאַק געטאַן ביי די האַר, אַ שלעפּ געטאַן איבערן דיך און מיט
איר אויסגעווישט די פאַדלאָגע . . . נאָר דאָ הייבט זי זיך אויף, קוקט

אים גאר אריין אין די אויגן, טוט ווידער א טאנץ מיט אים, אזוי עטלעך
כע מאַל, ביז ער צעמזיקט איר אזוי, אַז דבורה־לאהן האָט זיך אַזש גע-
וואָלט וויינען פון מיטלייד צו דער טענצערקע . . .

נאָר אַז זיי האָבן געענדיקט, האָט דער עולם געפאַטשט, געשריגן
און גערופן, ביז יענע זיינען אַרויסגעקומען, זיך גענויגט און געשמייכלט..
— זאָל מען באַהיט און באַשירעמט ווערן פון אַזאַ פרנסה, — האָט
דבורה־לאה שטיל אַריינגערוימט נעכען אין אויער, — זי שמייכלט דאָך
נאָך! . . .

ווען יענע זיינען אַרונטער, איז אויף אַ מינוט פינצטער געוואָרן, נאָר
באַלד איז ווידער געוואָרן ליכטיק.

דבורה־לאהן האָט אָנגעהויבן צו האַמערן אין האַרצן, ווי דאָס גע-
פיר וואָלט איר אונטערגעזאָגט, אַז דאָס דאַרף באַלד אַרויסקומען איר
טאַכטער פּערעלע. זי האָט נאָר מורא געהאַט, זי זאָל נישט אַוועקפאַלן
אין חלשות ווען זי וועט איר דערזען . . .

מיטאַמאָל האָט זיך דער קאַליר פון ליכט געביטן און אונטער עפעס
אַזאַ מאַדנעם רויטלעכן שייך איז דערשינען אַ דאַמע אָנגעטאַן אין אַ
טייערן קאַסטיום פון בלויען זייד, וואָס איז געווען פאַרשפּיליעט אויף אַ
סך קנעפלעך . . .

נעכע האָט איר אַ שטורכע געטאַן :

— אַט איז זי דאָך דיין פּערעלע !

דבורה־לאהן האָט זיך גוט איינגעקוקט און שיעור נישט אַ שפּרונג

געטאַן פון אַרט :

— אוי, רבונרש־עולם, ס'איז דאָך טאַקע מיין טאַכטער, מיין פע-
רעלע ! — האָט זי קוים באַהערשנדיק זיך, אַרויסגעקרעכצט, — זע נאָר
ווי זי שיינט, ווי אַלע זיבן זונען — אַן אמתע בת־מלכה !

נעכע האָט איר קוים איינגעהאַלטן זי זאָל זיך נישט צעשרייען הויך
אויפן קול און אויסרופן פּערעלעס נאָמען . . .

זי זעט ווי פּערעלע קנעפלט אויף דעם מאַנטל און דרייט זיך דערביי
און מאַכט פאַרשיידענע פיגורן, ביז זי וואַרפט פון זיך אינגאַנצן אַראָפּ
דעם מאַנטל און בלייבט שטיין אין אַ טייער בלו־זיידן קלייד . . .
גיט אַרום איבער דער בינע, מאַכט פאַרשיידענע מינעס און דערציילט
עפעס דעם עולם . . .

— נעכע לעבן, קרוין, — שטורכעט זי אונטער איר פריינדין, —
זע נאָר ווי שיין זי איז, קיין עין־הרע, געוואָרן ! זאָג מיר, כ׳בעט דיר,
וואָס דערציילט זי דאָרטן ? . . .

— דאָס זינגט זי אזוי ! — ענטפערט איר נעכע אין דער שטיף.
נאָר אַט האָט זי אַ טאַנץ געטאַן און גענומען אָפּשפּיליען דאָס
קליידל . . . נאָר ווען דאָס קליידל איז שוין געווען האַלב אָפּגעשפּיל־
ליעט, איז זי מיטאַמאָל פאַרשוואַנדן . . .
מען האָט שטאַרק געקלאַפט איז זי צוריקגעקומען אַ האַלב אָפּגע־
שפּיליעטע . . .

נאָר איצט האָט זי שוין גענומען אָפּקנעפלען אַלע איבעריקע קנעפּ
און דערביי זיך געדרייט אין פאַרשיידענע פּאַזעס . . . געוואונקען מיט
די אויגן און געשאַקלט מיטן קערפּער. דבורה־לאהן האָט באַשלאָגן אַ
קלאַטער שווייס.

ווען זי האָט שוין געהאַלטן ביים לעצטן קנעפל און ס׳האָט זיך גע־
דאַכט, אז אַט־אַט וועט אַראָפּפאַלן דאָס קליידל, איז זי ווידער פאַר־
שוואַנדן הינטער דער בינע, נאָר איז באַד צוריקגעקומען צוהאַלטנדיק
דאָס קליידל מיט אַ פינגער, עס זאָל נישט אַראָפּפאַלן . . . אָבער גלייך,
ווי זי וואָלט חרטה געהאַט וואָס זי האַלט צו דאָס קליידל, האָט זי עס
מיטאַמאָל געגעבן פון זיך אַ וואָרף אַרונטער און געבליבן שטיין אין אַ
פאַר קורצע, רויטע זיידענע הייזקעס מיט אַ רויט, שמאַל סטאַניקל . . .

זי האָט אָבער באַד גענומען אָפּשפּיליען אויך דאָס סטאַניקל, און
ווען ס׳האָט שוין געהאַלטן ביים פאַלן, איז זי פאַרשוואַנדן . . . האָט
מען געקלאַפט, געגוואָלדעוועט, געהירזשעט און גערופן, ביז זי איז ווידער
אַרויסגעקומען, אַ צי אַראָפּ געטאַן פון זיך דאָס סטאַניקל . . . אַ פאַר
ווייסע שטייפּע בריסטלעך האָט אַ מיניע געטאַן פאַר די אויגן . . . און
ווען זי האָט זיך צעטאַנצט און צעשאַקלט, האָט עס אויסגעוויזן ווי יע־
דעס גליד אירס וואָלט געטאַנצט אַ באַזונדערן טאַנץ . . .

זי איז ווידער פאַרשוואַנדן . . . אָבער דאָס מאָל איז דאָס קלאַפּן
און פייפּן געוואָרן נאָך שטאַרקער, העכער, רויטע, ווי מיט פּייער־אַנגע־
צונדענע פּנימער האַבן געגליט מיט העלישער תּאוה . . . קערפּערס
האַבן זיך געוואָרפּן און געהויבן פון די ערטער . . . אויגן האַבן גע־

פלאַמט און צענדליקער שטימען האָבן ווילד גערופן און געקלאַפט און זיך
גאַרנישט געוואַלט איינשטיין . . .

דבורה־לאַה איז געזעסן ווי אַ באַגראַבענע . . . עס האָט איר גע־
שווינדלט פאַר די אויגן, צוקוקנדיק דאָס אַלץ . . . גרויסע טראַפּנס
שווייס האָבן באַשלאָגן איר פנים און אין איר מוח האָט געקלאַפט און
געהילכט ווי טויזנט האַמערן וואַלטן דאָרט זיך צעקלאַפט . . .

און אַט איז זי ווידער דאָ . . . זי טאַנצט אַ האַלב־נאַקעטע, בלוז
אין די הייזקעס . . . און אַט באַרירט זי מיט איר האַנט דאָס איינציקע
קנעפּל, גלייך זי וויל אויך די הייזקעס פון זיך אַראַפּוואַרפן . . . דערביי
רוקט זי זיך אַלץ נעענטער צו דער וואַנט, דאָרט וואו עס ענדיקט זיך די
בינע . . . קומט באַלד ווידער צוריק, טוט האַסטיק אַ צי אַרונטער די
הייזקעס און בלייבט שטיין ווי די מאַמע האָט זי געבוירן . . .

דבורה־לאַה האָט דערפילט, ווי אַלץ אַרום איר איז איינגעהילט גע־
וואַרען אין אַ געדיכטער פינצטערניש און אַלץ אַרום איר וואַרפט זיך און
ציטער פון קאַנוואַרסיעס . . . זי האָט פאַרוואַרפן דעם קאַפּ און איז
געבליבן זיצן אין אַ חלשותדיקן צושטאַנד . . .

ווען דבורה־לאַה האָט זיך אויפגעכאַפט, איז זי געווען ביי זיך אין
דער היים. זי איז געלעגן אין בעט אין אירע יום־טובדיקע קליידער.
זעבן איר איז געזעסן איר געטרייע פריינדין נעכע און איר געלייגט קאַל־
טע קאַמפרעסן צום קאַפּ . . .

תכילת האָט זי גאַרנישט געקענט באַגרייפן ווי זי קומט עפעס צו
ליגן אין בעט אין אירע בעסטע מלבושים . . . נאָר ביסלעכווייז האָט
זי זיך אָנגעהויבן צו דערמאַנען אַן אַלץ וואָס ס'איז פאַרגעקומען היינטיקן
אָוונט . . .

זי האָט זיך האַסטיק אַ כאַפּ געטאַן און געוואַלט אַראַפּ פון בעט,
ווי זי וואַלט געוואַלט לויפן ראַטעווען איר קינד . . . זי האָט אַבער דער־
פילט אַ שוואַכקייט אין אַלע אירע גלידער און איז מאַכטלאָז געבליבן ליגן
שטיל און שוואַך ווי אַ הילפּלאָז קינד . . .

אַ זענגערע צייט איז זי געלעגן שטיל, דעם קאַפּ אַריינגעראַבן אין
קישן, ווי זי וואַלט זיך געשעמט צו קוקן איר פריינדין נעכע אין פנים
אַריין און האָט שטיל און ביטער געוויינט . . .

מיטאַמאָל האָט זי אַ קער געטאָן איר פנים צו נעכען און מיט שרעק
 אַרויסגערעדט :
 — נעכע !
 — וואָס איז, דבורה־לאַה, וויססט מיר עפעס זאָגן ?
 — זאָג מיר, איך בעט דיר, האָסטו אפשר דערציילט דעם אַלטן ?
 — חלילה, וואָס פאַלט דיר איין ?
 דבורה־לאַה האָט פרייער אָפגעאַטעמט :
 — געלויבט איז גאָט ! וואו איז ער איצט רפאל, איז ער דאָ אין
 הויז ?
 — יאָ, דבורה־לאַה, ער שלאָפט . . . איך האָב שוין אַלץ פאַר אים
 פאַרענטפערט, — האָט זי שטיל אַרויסגערעדט.
 דבורה־לאַה האָט זיך מיט אַלע כוחות אַ הייב געטאָן פון געדעגער
 און אָנגעכאַפט נעכען ביים האַנט :
 — אַ דאָנק, נעכע, זייער גוט האָסטו געטאָן . . . אָבער איך וויל דיר
 נאָך עפעס בעטן . . .
 — זאָג, דבורה־לאַה, איך וועל טאָן אַלץ וואָס איך וועל קענען !
 — איך וויל, אַז אַלץ וואָס מיר האָבן היינט ביינאַכט געזען, זאָל
 בלייבן אַ סוד, דו הערסט, קיינער טאָר דערפון נישט וויסן . . . מיר
 האָבן גאַרנישט געזען און גאַרנישט געהערט, פאַרשטייסט ? . . .
 — כ'פאַרשטיי, דבורה־לאַה . . .
 — זאָגסט עס מיר צו, נעכע ?
 — יאָ, דבורה־לאַה, כ'שווער דיר אַז ס'וועט פאַרבלייבן אַ סוד ! . . .
 — אַ שיינעם נחת דערלעבט פון מיין קינד ! אוי, — האָט זי אַרויס־
 געקרקצט, — אַ ״סטאַר אויף בראָדוויי״ . . . וויי, וויי צו וואָס איך
 האָב זיך דערלעבט ! — זי האָט איינגעגראָבן דעם קאַפּ אין קישן און
 שטיל געוויינט, אַז איר מאַן זאָל נישט דערהערן . . .

די קארגע

איינגעפרעסט אין א מענטשן-כוואליע איז דוד אַרקין געשטאַנען אין סאַבוויי, און מיט דער רעכטער האַנט האָט ער זיך אָנגעהאַלטן אין אַ רימען. אַ מידער פון אַ שווערן טאַג אַרבעט, האָט ער געזוכט מיט די אויגן צו טרעפן וועלכער פאַסאַזשיר עס וועט אַרונטערגיין ביי דער נעקסטער סטאַנציע, אַז ער זאָל קענען פאַרכאַפן זיין פּלאַץ. קיינער האָט זיך אָבער נישט גערירט פון אַרט.

אַ שווערער אומעט האָט געדריקט דודס האַרץ. עס איז געשטאַרבן היינט אַן אַרבעטער פון זיין שאַפּ, נאָך גאַר אַ יונגער מענטש און געווען אינגאַנצן קראַנק עטלעכע טעג. וואָס פאַר אַ ווערט האָט אַ מענטשנס לעבן? גאַר נישט! היינט איז מען דאָ און מאַרגן קען זיין אויס. . . . דערפאַר דאַרף מען טאַקע לעבן גוט ווי לאַנג די אויגן זיינען אָפן. . . . וואָס קומט אָבער אַרויס, טראַכט ער פאַרביטערט, אַז מיין ווייב, בעסי, איז אַ קאַרגע. זי האַלט שטאַרק פון שפּאַרן. . . . זי וואַשט אַליין, רוימט אַליין, צערעוועט און נייט איבער זיינע אַלטע אַנצוגן פאַר די צוויי אינגלעך זייערע, פאַרגינט זיך נישט דאָס לעבן. . . .

שוין זעכצן יאָר ווי זיי זיינען פאַרהייראַט און שוין פופּצן יאָר ווי ער האַלט אָן די זעלביקע שטעלע אַלס דיזיינער ביי פּרויען-אַנצוגן. ער פאַרדינט גרויסע שכירות, האָט שוין עטלעכע מאָל געוואָרט עפענען אָן אייגענעם שאַפּ. ער האָט איצט שוין געקענט זיין גאַר אַ עושר, אָבער דאָס ווייב לאָזט נישט, זי טענהט, אַז אַ מענטש, וואָס פאַרדינט אַזעלכע גרויסע שכירות, דאַרף פשוט זיין משוגע אויפצוגעבן אַזאַ שטעלע און איינשטעלן דאָס שווער-פאַרהאַרעוועטע געלט, וואָס עס האָט גענומען אַ לעבן לאַנג אָפּצושפּאַרן.

אויף זיין טענה, אַז ווען מ'שטעלט נישט איין, נעמט מען נישט אַרויס, ענטפערט זי, אַז זי האַלט נישט פון איינשטעלן. נו, מיראַ, אפּשר איז זי גערעכט? איבעריקנס, זי האַלט דאָס באַנקביכל און וויל אים נישט געבן קיין געלט, ווי זי רופּט עס, אויף ספּעקולאַציע. . . .

די סאבוויי איז שטיין געבליבן. ער האט א קוק געטאן און געזען, אז עס איז שוין זיין סטאנציע: פראספעקט עוועניו. באד האט זיך די טיר געעפנט און עס זיינען ארויס א פאר צענדליק מענטשן, צווישן זיי אויך דוד ארקין. ער האט פרייער אפגעאטעמט און אריינגעזאפט אין זיך די פרישע קאלטע אונטערלופט, דאן האט ער א קוק געטאן אויפן זייער און געזען, אז עס איז שוין באד זיבן, ער האט זיך געלאזט גיין א היים. זיין הויכע פיגור האט זיך געבויגן פון מידקייט, זיינע לעבע-דיקע ברוינע אויגן האבן אויסגעקוקט מאט. ער האט זיך דערמאנט, אז ער האט נאך היינט א מיטינג און באשלאסן נישט צו גיין. ער האט גע-קויפט א צייטונג און געטראכט, אז ער וועט זיך פרי לייגן שלאפן, כדי צו פארטרייבן זיינע מרה-שחורהדיקע געדאנקען. דער מיטינג איז אבער גראד א וויכטיקער. טראכטנדיק פון מיטינג דערמאנט ער זיך וואס פאר אן אייפערזוכט-סצענע זיין פרוי האט אים אפגעשפילט ביים לעצטן מיטינג, ווען ער האט זיך פריינטלעך דורכגערעדט מיט א לאנדספריי. יא, א חוץ וואס זי איז א קארגע, איז זי נאך אן אייפערזוכטיקע אויך, כאטש ער גיט איר קיינמאל נישט קיין אורזאך דערויף, ווארום ער איז צוגעבונדן צו זיין פאמיליע און האט ליב זיין היים, נאר אפט, ווען זי נעמט זיך צו אים טשעפען, ווערט ער אזוי אין כעס, אז ער וואלט אנט-לאפן וואו דער שווארצער פעפער וואקסט . . .

און זי געפינט שוין עמיצן. איצט איז עס עפעס א שכנטע, וואס האט נישט לאנג צוריק זיך אריינגעצויגן אקעגנאבער זייער וואוינונג. ער וועט זיך היינט מיט זיין פרוי דורכריידן. ער וויל, אז זיי זאלן פירן א ברייטער לעבן, אויסזוכן א גרעסערע דירה און בכלל אנפאנגען אן אינטערעסאנטערן לעבן; גיין אין קינא, אין טעאטער, — נישקשה, ער פארדינט גענוג און זיי קענען זיך פארגינען. ער וועט קויפן אן אויטא-מאביל און זיי וועלן אביסל ארומפארן. זיי זיינען נאך יונגע מענטשן. ער איז איצט ערשט דריי און פערציק יאר אלט און זיין פרוי קוים אכט און דרייסיק. א צופרידענער מיטן באשלוס צו פארבעסערן זייער לעבן, איז ער אריין אין פאדערהויז און זיך געלאזט גיין אויף די שטיגן, וואס האבן געפירט צו זיין וואוינונג.

גייענדיק אויף די טרעפ, האט ער געהערט ווי עס טראגן זיך קולות פון זיין שטוב. ער האט דערקענט זיין ווייבס שטימע און זיין אינגלס געוויין. ווען ער האט געעפנט די טיר, האט ער דערזען ווי זיין ווייב

דרייט זיך נערוועז איבער דער שטוב. איר לאנגע דארע פיגור איז עפעס ווי נאך דארער געווארן, דער קאפ איז ביי איר געווען ארומגע- בונדן מיט א נאסן האנטוך. די טונקל-גרויע אויגן האבן געשפריצט מיט א בייז פייער און זי האט דערביי געקרעכצט:

— אוי, אוי! ווי האלט מען דאס אויס! איך קען מער נישט אריבערטראגן פון אים! . . .

— וואס איז? וואס זיינען דאס פאר גוואלדן? — האט דוד גע- פרעגט ביי זיין אריינקומען.

— פרעג אים! — האט זי אנגעוויזן אויפן וויינענדיקן אינגל.

— וואס איז שוין ווידער? — האט ער זיך געווענדט צו זיין צען- יעריקן בירני.

— די מאמע האט פאר מיר שוין ווידער איבערגענייט נארמאנס אלטע הויזן און איך וויל נישט אלע מאל טראגן מיין ברודערס איבער- געמאכטע שמאטעס. איך וויל א נייעם אנצוג אויף יום-טוב, וויל אלע מיינע חברים קריגן נייע אנצוגן! — האט ער אויסגעבראכן אין א פריש געוויין.

— וואס פאר א שמאטעס גיב איך דיר? — האט זיך די מוטער אריינגעמישט. מען קריגט גאר איצט נישט אזא ווארע! . . . עס איז נאך בעסער ווי א נייער גארניטור!

— איך וויל נישט! — האט זיך בירני געהאלטן ביי דאס זייניקע. — גענוג, גענוג זאל זיין — האט דוד א דענערווירטער אויסגע- שריען — קויף אים א נייעם אנצוג און א סוף, אן עק זאל עס נעמען! — א, ניין! ער וועט ביי מיר נישט אויספירן! — האט זי אים אפגעענטפערט, — איבעריקנס איז דאס א בעסערער גארניטור ווי א נייער. איך האב עס אליין איבערגענייט.

דאס אינגל האט זיך איצט העכער צעוויינט.

— גוואלד! — האט זיך דוד אנגעכאפט ביים קאפ! — זאל שוין זיין שטיף! הער מיר אויף צו טאנצן אויף מיינע נערוון, שפאר ווייני- קער און לעב בעסער!

— אזוי גאר! — האט זי צערייצט אויסגערעדט, — א ראקעפע- דער געווארן! הא? ווען איך וואלט מיך געווען צוגעהערט צו דיר, וואלטן מיר איצט אפילו נישט געהאט קיין איין אפגעשפארטן סענט! — און אזוי וויפיל האסטו? — האט ער צערייצט א פרעג געטאן.

— א באַנק־ביכל מיט איבער זעקס טויזנט דאָלער ! — האָט זי מיט
שטאַלץ אויסגערופֿן, — דאָס איז אויף אַ רעגנדיקן טאָג !

— דו האָסט שוין אָפּגעשפּאַרט גענוג אַפּילו אויף אַ מבוֹל ! — האָט
ער אַ פּאַרביטערטער געענטפּערט, — איך פּאַרדין גוט, כ'האַב אַ גוטע
שטעלע און איך וויל, אַז מיר זאָלן אָנפּאַנגען אַ בעסער לעבן ! פון איצט
אָן און ווייטער קיין איבערגענייטע שמאַטעס ! לעבן וויל איך, דו
הערסט, לעבן ! . . . אויב די מאַמע קויפט דיר נישט מאַרגן אַ נייעם
אנצוג, וועל איך דיר קויפֿן ! — האָט ער זיך געווענדט צו זיין ווייבער-
דיק אינגל.

בעסי איז געוואָרן אַזוי צעטומלט פון זיין פּרִוצימדיקן באַלעבאַטער
ווען, אַז זי האָט אַזש אינגאַנצן געציטערט פון אויפּרעגונג. עס האָט
איר פּאַרדראָסן פּאַרוואָס ער מאַכט איר פּאַר דער שלעכטער ביים קינד.
עס האָט איר ווי געטאָן ביזן ביין, וואָס ער נעמט זיך פּרִוצלונג צו הער
שען, אַ זאָך, וואָס האָט ביז אַהער קיינמאַל נישט פּאַסירט, און זי האָט
באַשלאָסן באַד אויפֿן אַרט נישט צו דערלאָזן צו אַט־דער רעוואָלוציע.
— ניין ! — האָט זי אַ קלאַפּ געטאָן מיטן האַנט אָן טיש ! — איר
וועט ביי מיר נישט אויספירן ! איך בין די באַלעבאַסטע פון הויז, איך,
איך, און איך וועל אויספירן !

אויף אירע גוואַלדן איז אין הויז אַריינגעלאָפֿן אַ דערשראָקענע די
בייע שכנה, און צעטומלט געפרעגט :

— וואָס האָט פּאַסירט ? קען איך אפשר אייך מיט עפעס העלפֿן?
מיסעס אַרקין, דערזעענדיק די שכנה, „דאָס בלאַנדע גרושהלע“, ווי
זי פּלעגט איר רופֿן, איז נאָך מער אַריין אין צאָרן. ווייל ווי איר האָט
זיך אויסגעדאַכט, זוכט יענע אַריינצוקומען צו איר נאָר ווען איר מאַן
איז דאָ אין הויז . . . אַט האָט זי דאָך געשריגן אויף איר אינגל איידער
איר מאַן איז אָנגעקומען פון דער אַרבעט ; פּאַרוואָס איז זי דעמאָלט
נישט אַריינגעקומען ? איצט איז זי פּרִוצלונג געוואָרן צוקער־זיס . . .
און זי וויל איר העלפֿן . . .

— מוחל ! מוחל ! פּליו, מיסעס גאַלדשטיין, — האָט זיך בעסי
אָנגערופֿן, — טוט מיר אַ טובה און מישט זיך נישט אַריין אין מיינע
ביזנעס ! איך דאַרף נישט אייער הילף ! אַז איך וועל אייך דאַרפֿן, וועל
איך נאָך אייך שיקן ! — און דערביי האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער
האַנט אַלס צייכן, אַז יענע זאָל זיך פּאַרנעמען פון הויז . . .

מיסעס גאָדשטיין, דערהערנדיק די רייד, איז געוואָרן צעטומלט. זי האָט געפרוּאוּט עפעס זאָגן, נאָר מער ווי „איך, איך מיי . . . “ האָט זי פֿון מויל נישט געקענט אַרויסברענגען. זי האָט זיך צעוויינט און איז אַרויסגעלאָפֿן פֿון הויז . . .

— פֿאַרוואָס האָסטו אַזוי באַליידיקט אַן אומשולדיקן מענטשן ? —
האַט זיך מיט אַמאָל דערהערט דודס שטרענגע שטימע, — פֿאַרוואָס, וויל איך וויסן ? — האָט זיין שטימע אַ דונער געטאָן, — פֿאַרוואָס ? ! ...

בעסי האָט זיך דערשראַקן פֿאַר איר מאַנס שטרענגן טאָן און גע־פרוּאוּט אים דערקלערן, אַז די שכנה איז אַ פֿאַלשע, אַז זי איז אַ גרושה און קיינער ווייסט נישט ווי אַזוי זי איז געוואָרן אַ גרושה . . . נאָר דוד האָט שוין נישט געהערט זיין ווייבס רייד. ער איז מיט אימפעט אַרויס פֿון הויז און נאָכגעפֿאַלגט דער באַליידיקטער פֿרוי. ער האָט אָנגע־קלאַפט אין איר טיר. מען האָט נישט געענטפֿערט. ער האָט אָבער קלאַר געקענט הערן ווי זי וויינט, האָט ער אַן עפֿן געטאָן די טיר, און געזען ווי די יונגע פֿרוי זיצט איינגעבויגן. מיט ביידע הענט האַלט זי פֿאַרדעקט דאָס פֿנים, די אַקסלען האָבן ביי איר געציטערט.

— איך בעט אייך אַנטשולדיקונג ! — האָט ער אַ פֿאַרשולדיקטער אַרויסגערעדט.

זי האָט אויפֿגעהויבן אַ פֿאַר דערשראַקענע, פֿאַרוויינטע אויגן. ער האָט אַרויסגענומען זיין ווייס טאַשן־טיכל, אַליין נישט־וויסנדיק וואָס ער טוט, און עס איר דערלאָנגט. זי האָט עס גענומען און אויסגעווישט איר רע טרערן, און דוד האָט איצט דערזען אַ פֿאַר בלויע, פֿאַרחלומטע אויגן.

זי האָט אים געבעטן זיצן. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און זי האָט פֿאַר אים אויסגעגאַסן איר פֿאַרביטערט האַרץ. זי האָט דודן דערציילט, אַז זי איז דאָ איינזאַם אין עלֶנט, כאַטש זי וואוינט ביי אייגענע. זיי זיינען אַלטע מענטשן. — ווייטער האָט זי דאָ קיינעם נישט. זי קומט פֿון אַ קליין שטעטל אין דער וועסט, וואו זי האָט דורכגעמאַכט אַ טראַג־גישע איבערלעבונג. זי האָט געמיינט, אַז די גרויסע שטאַט וועט איר העלפֿן צו פֿאַרגעסן אַן אַרץ. אָבער ניין, זי ווערט דאָ פֿאַרשלונגען אין שטראָם פֿון מענטשן, וואו יעדער איינער איז פֿאַר זיך. נישטאַ קיין וואַ־רימקייט, מען לעבט מיטן „האַר־אַפֿ“. זי וויל זיך איינשאַפֿן פֿריינט, אָבער זי האָט נאָך דערווייל אַזעלכע נישט געפֿונען. ביי זיי אין שטעטל

פלעגן שכנים ווערן די בעסטע פריינט, אבער דאָ נישט. זי וועט גאָר פאָרן צוריק אַהיים !

דוד אַרקין איז געזעסן און אויפּמערקזאַם אויסגעהערט איר געשיכטע. איר ווייכע שטימע האָט עפעס ווי געגלעט זיין שווער געמיט און באַרואיקט זיינע צעשרויפטע נערוון. ער האָט איצט צום ערשטן מאָל גוט באַטראַכט די יונגע פרוי און באַמערקט, אַז זי איז זייער אַ שיינע : אַ פּיין געשניצט פנים, אַ ווייסע דורכזיכטיקע הויט, גרויסע בלויע אויגן און גאָלד־בלאַנדע האָר, וועלכע זיינען איצט געווען אַביסל צעשווי־בערט און האָבן איר צוגעגעבן אַ באַזונדערן חן.

דוד האָט איר געטרייסט און געוואָלט אַדץ מער וויסן פון איר לעבן. ער האָט איר געפרעגט צי זי איז באַשעפטיקט, און זי האָט אויף אַדץ גערן געענטפערט און אים דערציילט, אַז זי האָט דאָ געקראַגן אַ שטעלע אַלס קאַסירערין אין אַ רעסטאָראַן. ער האָט זיך מיט אַמאָל אַ כאַפּ גע־טאָן, אַז ער שטעלט איר צופיל פראַגן און זיך נאָך אַמאָל אַנטשולדיקט פאַר זיין פרויס אויסברוך, און איז אַרויס פון הויז.

ווען ער איז צוריקגעקומען אין זיין וואוינונג, איז אים זיין פרוי אויפּסניי באַפאַלן פאַרן נאָכלויפן „דאָס בלאַנדע גרושהלע“. זי האָט אים דערלאַנגט עסן, אַבער נישט אויפּגעהערט צו יאָדען. האָט ער אַ זעץ געטאָן מיטן טעלער עסן אינעם טיש און איז אַריין אין שלאַף־ציר מער און פאַרמאַכט די טיר.

ער האָט געפרוּאוּט לייענען אַ צייטונג. מיטאַמאָל האָט ער זיך געכאַפט, אַז ער ווייסט נישט אַפילו קיין איין וואָרט פון דעם וואָס ער האָט נאָר־וואָס איבערגעלייענט, האָט ער אַוועקגעלייגט די צייטונג, פאַררויכערט זיין ליוולקע און איינגעצויגן טיף דעם רויך. באַדד האָט ער זיך געכאַפט, אַז ער טראַכט די גאַנצע צייט פון דער מיסעס גאַלדשטיין. ער האָט מיט גוואָלד געזוכט אַוועקצוטרייבן די געדאַנקען, און ווען ער האָט געזען, אַז ער קען עס נישט, האָט ער באַשלאָסן זיך לייגן שלאַפן, ווייל דאָס איז אַלע מאָל געווען ביי אים דער בעסטער און אויסגעפרוביר־טער מיטל צו פאַרגעסן זאַכן.

אַבער צו זיין גרויסער איבערראַשונג איז דער שלאַף היינט נישט געקומען . . . ער האָט זיך געדרייט אויף אַלע זייטן, נישט געוואָלט טראַכטן. נאָר ווי אויף צו להכעיס איז די שכנה אויסגעוואַקסן. אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט האָבן אויפּגעלויכטן פאַר אים אירע

בלויע אויגן. ער האָט איצט געהערט איר ווייכע, לאַשטשענדיקע שטיי־מע, וואָס האָט געגלעט, גערופן און צוגעזאָגט רו און פאַרגעניגן . . . איינגעשלאָפן איז ער ערשט ווען אין דרויסן האָט גענומען גרויען אויף טאָג.

צו מאַרגנס ווען ער איז אַוועק צו דער אַרבעט און גענומען אויס־פלאַנעווען זיין נייעם דעזיין, איז דאָס אים אַנגעקומען שווער און עס האָט זיך אים נישט איינגעגעבן; אַ זאך, וואָס פלעגט אַלע מאָל זיין זייער לייכט פאַר אים. ער האָט זיך צו זיין גרויס איבערראַשונג גע־כאַפט, אַז אַלע זיינע געדאַנקען קאַנצענטרירן זיך אַרום דער מיסעס גאַלדשטיין. ער האָט איצט געטראַכט ווי אזוי זיך מיט איר צו באַגעגע־נען, אַז זיין פרוי זאָל דערפון נישט וויסן . . . און זיך מיט פרייד דער־מאַנט, אַז זי האָט אים געזאָגט, אַז זי איז אַ קאַסירערין אין אַ רעסטאָ־ראַן, וואָס איז טאַקע נישט ווייט פון דאַנען. ער האָט באַשלאָסן צו גיין אַהין נאָך היינט און דאַרטן עסן, און צו דער זעלבער צייט האָבן אַ גע־לעגנהייט איר צו זען און ריידן מיט איר כאַטש אַ פאַר ווערטער.

עס זיינען אַוועק אַ פאַר וואַכן זינט יענעם אַוונט, ווען מיסעס אַר־קין איז אזוי באַפאַלן מיסעס גאַלדשטיין. דורך דער צייט האָט זיך דוד אַרקין געטראַפן מיט בלענטש גאַלדשטיין זייער אָפט אין די פאַרוואַרפֿן־סטע ווינקלעך פון דער גרויסער שטאָט ניו־יאָרק. ער איז איצט שוין געווען שטאַרק פאַרליבט אין בלענטשן . . . און וואָס מער ער פלעגט זיך מיט איר טרעפן, אַדל קלאַרער איז פאַר אים געוואָרן, אַז ער קען מער נישט זיין אַן אַט־דער יונגער פרוי, וועלכע האָט איצט אינגאַנצן אויס־געפילט זיין לעבן. ער האָט גאַרנישט געוואוסט, אַז עס איז דאָ אזוי פיל גליק אויף דער וועלט... אין הויז איז זיין לעבן געוואָרן אַדל מער אומ־דערטרעגלעך. עס איז אים געפאַלן שווער צו פירן אַ דאַפּלט לעבן און ער האָט געזוכט אַן אויסוועג.

איינמאָל האָט געטראַפֿן, אַז ער איז אינגאַנצן נישט אַהיימגעקומען שלאָפן. מיסעס אַרקין איז געוואָרן היסטעריש, געבראַכן די הענט, און מיט אַמאָל איז איר איינגעפאַלן אַריינצוגיין „נעקסט־דאַר“. דאַרטן האָט מען איר געזאָגט, אַז אויך בלענטש איז יענע נאַכט אַהיים נישט געקו־

מען . . . אין איר גרויס פארצווייפלונג האָט זי באַשלאָסן גיין אין שאַפּ, וואו איר מאַן האָט געאַרבעט, אפשר וועט זי דאָרטן עפעס אויסגעפי־נען . . . זי האָט מעכאַניש אויף זיך אַרויפגעשלעפט עפעס אַ מאַנטל. מיט אַמאָל האָט זי דערהערט אַ קלאַפּ אין טיר. זי האָט אַ דערשראָקענע אָן עפּן געטאָן די טיר — דער בריווטרעגער האָט איר דערלאַנגט אַ „ספעשל דעליווערי“. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם בריוו און גלייך דער־קענט איר מאַגס האַנטשריפט. מיט ציטערדיקע הענט האָט זי געעפּנט דעם קאַנווערט און געלייענט :

„בעסי, דו האַסט אַנגעזאַמלט אַ גרויס באַנק־ביכל. לאַז איך עס דיר איבער אין גאַנצן . . . איך גיי וואו מיין האַרץ ציט מיך . . . אוודאי טוט מיר וויי פאַר די קינדער, אָבער איך בלייב אויך איצט זייער איבער־געגעבענער פּאַטער. איך וועל מיט אייך זיין אין שטענדיקער פאַרבינדונג — איך וועל אייך שיקן געלט וועכנטלעך, אַזוי גיך ווי איך וועל מיך איינאַרדענען. זייט געזונט. דוד“.

פלארענס

פלארענסן וואָב איך באַגעגנט אין אַ מילינערי־שאַפּ, וואו איך האָב זיך דעמאָלט געלערנט זיין אַ מאָדיסטקע ביי דאַמען־העטס. פלאַרענס, אַדער פּלאַ, ווי זי האָט ליב געהאַט, אַז מען זאָל זי רופן „פאַר שאַרט“, האָט זיך אויך געלערנט ס'פאַך.

ביי מיין אַנקומען איז זי שוין געווען אַ האַלבע פאַך־ליידי, נאָר פאַרדינט האָט זי אינגאַנצן מיט צוויי דאָזער אַ וואָך מער ווי די לערן־מיידלעך. דערפאַר פלעגט מיך שטאַרק וואונדערן, און איך פלעג ניט קענען פאַרשטיין, ווי אַזוי פלאַרענס קען זיך פאַרגינען אַזעלכע רייכע קליידער, קאַסטבאַרע מאַנטלען און די טייערסטע שיך. אַלע מאָל איז זי געווען אַזוי אויסגעפּוצט, גלייך ווי זי וואָלט זיך קלייבן גיין צו אַ חתונה. די נעגל מאַנקירט, דעם קאַפּ פאַרקעמט לויט דער לעצטער מאָדע, און אַלץ פון די צוועלף דאָלער אַ וואָך וואָס זי האָט באַקומען אין דעם שאַפּ, האָבן מיר מיידלעך אין שאַפּ זיך געוואונדערט. מיר האָבן שטאַרק געוואָלט וויסן פון וואָנען נעמט זי אַזוי פיל געלט ?

פלאַרענס פלעגט אונדז דערציילן, אַז זי האָט זייער רייכע עלטערן, און דאָס וואָס זי אַרבעט דאָ אין שאַפּ איז נאָר אַס צייטפאַרטרייב, אויס לאַנגווייל. זי האָט אונדז אויך דערציילט, אַז די עלטערן אירע וואוינען אויף „ריווערסייד דרייוו“, און אַמאָל ווען זי האָט זיך פאַרגעסן, האָט זי גאָר געזאָגט, אַז זיי וואוינען אין „קיוואַרדנס“. אַלע מאָל האָט זי אויסגעקליבן די רייכסטע געגנט.

פלאַרענסעס אויסזען און האַלטן זיך איז געווען אינגאַנצן אַנ־דערש ווי פון אַנדערע מיידלעך פון שאַפּ. אַ הויכע, אַ שלאַנקע מיט אַ קאַפּ שוואַרץ־געלאַקטע האָר און פאַר בלויע, ליכטיקע אויגן מיט אַ לענגלעכער נאָז, וואָס האָט איר צוגעגעבן אַן אַריענטאַלישן אויסזען. ציין האָט זי פאַרמאָגט גרויסע, שניי־ווייסע, און ווען זי פלעגט זיך צע־פאַכן, האָט מיטגעלאַכט דער גאַנצער שאַפּ מיט מיידלעך. אַ טעמפע־

ראמענט האָט זי געהאַט אַ פייערדיקן, און פלעגט זיך אָנצינדן ביי דער מינדסטער קלייניקייט, און אַז אַך און וויי איז געווען צו דער, וועלכע האָט זיך דאָן אונטערגערוקט אונטער אירע הענט און מויל... מיר מיידלעך פלעגן קומען צו דער אַרבעט ניין אַזייגער אין דער פרי און אַפאַרבעטן ביז זעקס אין אַוונט. "פלאַ" פלעגט קיינמאָל ניט קענען באַווייזן צו קומען אין צייט, פלעגט זי זיך אַריינגעבענען ניין־דרייסיק... אין בעסטן פאַל, פופצן מינוט נאָך ניין... און דאָס פלעגט איר פאַרשאַפן אַ סך צרות. די פאַרליידי פלעגט איר דערפאַר אויס־מוסרן. נאָך יעדן מאָל שפעט קומען, פלעגט זי קריגן פון איר אַ פאַרציע מוסר.

האַט פלאַרענס אַבער אַלע מאָל געבראַכט אַזעלכע וואונדערלעכע תירוצים, אַז מען האָט געדאַרפט זיין אַ גולן איר ניט צו פאַרגעבן... און תירוצים האָט זי געהאַט אַלערליי...

איר שוועסטער האָט יענעם אין דער פרי געהאַט אַ אינגעלע... אָדער די סאַבוויי האָט זיך געשלעפט... זיך ניט גערירט פון אַרט... זי איז געפאַלן... מען האָט איר אַרויסגעכאַפט דעם בייטל פון האַנט איז זי יענעם נאָכגעלאָפן ביז זי האָט אים געכאַפט...

נאָר דער בעסטער פון אַדע תירוצים איז געווען איר קראַנקע מאַמע, וועלכע, ווי זי פלעגט דערצייען, ליידיט פון אַ שוואַך האַרץ, און קריגט אַפט אַטאַקעס, וועלכע האָבן דווקא אַ טבע איר צו באַפאַלן נאָכן פרישטיק, פונקט ווען זי, פלאַרענס, איילט זיך צו דער אַרבעט... און ווען די פאַרליידי איז מיד געוואָרן, און איר אַנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט:

— אָדער זי וועט מוזן קומען אין צייט, אָדער זי פאַרלירט איר שטעלע.

פלעגט זיך דעמאָלט "פלאַ" צעשרייען:

— וואָס ווילסטו? איך זאָל אפשר לאָזן מיין מאַמע שטאַרבן?? איך האָב אין דער ערד דעם גאַנצן דזשאַב! מיין מאַמע איז מיר טייערער ווי אַלץ. "גאָד דעם אַיט!" "טו העל!"

און דאָ פלעגט זי נעמען שיטן מיט קללות, וואָס אַזוינס קען מען בלויז הערן צווישן סאַלדאַטן...

נאָך אַזאָ אויסברוך, פלעגט אַלע מאָל די "פאַרליידי" איר שנעל

איבערבעטן... ווייל אַ "האַנט" איז זי געווען אַ שנעלע און אַ קאָפּ האָט זי געהאַט אויף זיך אַ גוטן... און אָפּט ווען די פּאַרליידי האָט געדאַרפּט ערגעץ גיין, און געגאַנגען איז זי אָפּט, פּלעגט זי פּלאַרענסן איבערלאָזן אויף איר אָרט, האָט דעמאָלט "פּלאַ" געבאַלעבאַטעוועט בעסער פּון דער באַלעבאַסטע אַליין... זי פּלעגט שנעל כּאָפּן דעם שניט פּון דעם פּאַרפּלאַנטערסטן פּאַסאַן, און אָפּט האָט זיך די פּאַרליידי מיט איר געעצהט, האָט זי זיך דערפּאַר געהאַלטן פּאַרריסן... .

מיט מיר האָט זיך פּלאַרענס געהאַלטן פּון דער ווייטנס און פּלעגט מיך רופּן "גרינהאַרן".

אויף זיך פּלעגט זי זאָגן, אַז זי איז אַן עכטע "יענקי". . . דאָ געד בּוירן. אפילו אירע עלטערן, פּלעגט זי אונדז פּאַרויכערן, זיינען אויך אַמעריקאַנער געבוירענע... .

— אַהא, געקומען אַהער מיט דער "מעפילאַוער"! — פּלעג איך זי שטעכן... .

איך האָב ניט געקענט פּאַרנעמען איר גרויס האַלטן זיך און מאַכן דעם אַנשטעל. עפעס האָט זיך מיר ניט געגלויבט... דערפּאַר האָב איך טאַקע קיינמאַל ניט אַרויסגעוויזן קיין התפּעלות ווען זי פּלעגט נע- מען דערציילן אירע מעשהס... אָבער ניט געקוקט דערויף, האָט מיך דאָס מאַדנע מיידל אינטריגירט, און איך האָב גראַד זיך געוואַלט מיט איר נענטער באַקענען.

"פּלאַ" אָבער האָט געבאַזן פּון זיך, עפעס אַזוי ווי זי וואָלט אַמ- ווייניקסטנס געווען די צווייטע האַנט פּון דער "ערשטער לייד". . . אַן ווערטער איז צווישן אונדז אויסגעוואַקסן אַ שטילע שנאה. מיר האָבן זיך ניט געקריגט, נאָר אַלע מאַל האָבן מיר איינער דער צווייטער צו- געוואַרפּן שטעך-ווערטלעך... גיפטיקע באַמערקונגען... ביז איינ- מאַל האָט אויסגעבראַכן דער שטורעם.

געווען איז דאָס, ווען מיר אַלע מיידלעך זיינען געזעסן פּאַרטיפּט אין דער אַרבעט, איז פּלוצלינג צוגעקומען די פּאַרליידי און געזאָגט, אַז זי האָט אַ "ספּעשל", וואָס מוז גלייך געמאַכט ווערן. און אַזוי ווי זי רעכנט מיך מיט פּלאַרענסן פּאַר די שנעלסטע "הענט", גיט זי אונדז איבער די עטלעכע טוצן "ליינינגס", וואָס מוזן גלייך געמאַכט ווערן. איך און פּלאַרענס האָבן גלייך גענומען אייננייען די אונטערשלאַקס

פון דעם באַרג העטס, וואָס איז געלעגן אויפן טיש, הענט זיינען גע-
פלויגן מיט דער שנעלקייט פון אַן עקספרעס...
מיט אַמאַל גיט זיך „פלאַץ“ אַ דריי אויס צו מיר און זאָגט מיט
אַ ברייטן שמיכל:

— העי, סידי, לאַמיר ביידע מאַכן אַ וועט און זען ווער פון אונדז
עס קען שנעלער אייננייען אַ ליינינג.
איך האָב געוואוסט, אַז אין נייען אונטערשלאַגט איז פלאַרענס אַ
גרויסע בריה... נאָר עפעס האָט מיר ניט געפאַסט, אַז איך זאָל דאָס
צוגעבן. און ווידער האָב איך אַ טראכט געטאַן, אז עפעס בין איך
דאָך אויך ניט קיין שיפע זיבעלע אין נייען...
— גוט, לאַמיר זען!

איך האָב דעם וועט אָנגענומען.
די צען מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסן ביי דעם זעלבן לאַנגן
טיש, האָבן מיט גרויס שפאַנונג צוגעקוקט און געווען נייגעריק צו זען
ווער עס וועט אַרויס די זיגערין...

מיר האָבן אין איין און דער זעלבער צייט איינגעפעדימט די נאָד-
לען, פאַרקניפט דעם עק פון דעם פאַדים, אַ רוק געטאַן דעם פינגערהוט
אויפן פינגער און אָנגעהויבן נייען. און שוין ביים ערשטן שטאַך מיט
דער נאָדל, האָט זיך מיין פאַדים איבערגעריסן. איך האָב זיך געפילט
פאַרלוירן.

איך בין געווען גרייט צוצוגעבן פלאַרענסעס זיג...
אַבער דאָ האָט „פלאַץ“ צו אַלעמענס איבערראַשונג געהאַנדלט
מעשה „ספאַרט“. זי האָט אויפגעהערט נייען און אַ זאָג געטאַן:
— ס'איז אַלרייט, סידי, איך וועל וואַרטן ביז דו וועסט נאָך אַמאַל
אָנפאַנגען.

און כדי צו ווייזן איר שטאַרקע פאַראַכטונג צו מיר, האָט זי אַ
וואונק געטאַן מיטן לינקן אייגל צו די מיידלעך אַרום, און אַרויסגעזיט
צווישן די ציינער:

— נישקשה, איך קען מיר פאַרגינען צו וואַרטן, ביז דו וועסט זיך
דאַרטן אַן עצה געבן, וועל איך מיר נאָך דערווייל פאַררויכערן אַ סיגאַ-
רעטל...
— אַ, שאַראַפּ! — בין איך שוין אַרויס פון די כלים.

— מיידלעך — האָט זי אַ כיקע געטאָן — זי קריגט קאַלטע פּיס...
 — ווער קריגט קאַלטע פּיס?
 — דו!
 — איך? איך האָב ניט קיין חרטה. לאַמיר אַנפאַנגען און הער
 אויף צו קאַמאַנדעווען...
 — אַל-רייט!
 מיר נעמען נייען... איך פיל נערוועז... עפעס גייט מיר היינט
 . . .
 פלאַרענס האָט פריער געענדיקט.
 — נו, — האָט זי אַ צופרידענע פון איר זיג אויסגערופן — ווער
 איז שנעלער! — האָט זי ניט אַפגעלאָזט. — גייט זיך נאָך וועטן מיט
 מיר, דער „גרינהאַרן!“
 און פלוצלונג בויגט זי זיך איין, טוט אַ קוק אויף דעם קאַפּעליוש,
 וואָס איך האָלט אין פאַרענדיקן דאָס נייען און שיסטט אויס מיט אַ
 הילכיק געלעכטער:
 — געוואָלד! מיידלעך, זי האָט דאָך איינגענייט דעם „ליינינג“
 פאַרקערט!
 די מיידלעך זיינען זיך פאַרגאַנגען אין אַ ספּאַזמישן לאַכן...
 ס'האָט מיך אַ ברי געטאָן...
 און געפילט האָב איך דערביי, אַז איך מוז איר אַ זאָג טאָן עפעס
 אַזוינס, וואָס זאָר איר שטאַרק אַ נעם טאָן.
 — העי, „פּלאַ“, — האָב איך אַרויסגערעדט מיט אַ געמאַכטער
 רואיקייט, — איך האָב פאַר דיר אַ גרויסן פּלאַן!
 — אַ פּלאַן?! — האָט „פּלאַ“ איבערגעפרעגט, און אויפגעהערט
 צו לאַכן.
 — יאָ, גאָר אַ גרויסן פּלאַן, און ווען דער דאָזיקער פּלאַן זאָל
 געלינגען, ביסטו אַ געמאַכטער מענטש, קענסטו ווערן אַ מיליאָנערשע...
 איבערנאַכט האָסטו די גרויסע געלעגנהייט פון אַניאַנן ראַקעפּעלערן,
 וואַנדערבילטן און דזשיי פי מאָרגאַן...
 — גיי, וואָס בעבעסטו דאָרטן?
 — דאָס וואָס איך זאָג דיר איז ניט געבעכעט, איך בין טויט-
 ערנסט. איך זאָג דיר, אַז עס איז אַ גוטער איינפאַר...

זי האָט מיך צעמישט אָנגעקוקט, אַ ווייַצע נאָכגעטראַכט און אַ
רעווע געטאָן :

— נו, זאָג שוין וואָס ?

אַלע מיידלעך האָבן אָנגעשטעלט מויל און אויערן.

— פּלאַ, הער זיך איין, אַבער מיט קאָפּ... דו זאָלסט וויסן זיין,
אַז דו ביסט אַ גרויסער טאַלאַנט. און אַזאַ טאַלאַנט טאָר ניט גיין פאַר-
לוירן... מיין פּלאַן איז דער : מען דאַרף פאַר דיר דינגען דעם קאַר-
נעגי האַל און אונטער אַ גרויסן סימפּאָנישן אַרקעסטער, אָנגעפירט פון
טאַסקאַניני, דאַרפסטו זיצן אין מיטן פון דער בינע און נייען... אונ-
טער די הימלישע קלאַנגען פון מאַצאַרט, שובערט און בעטהאָון דאַרפסטו
זיצן אויבן אָן און אייננייען אונטערשלאַגס... אַבער דו פאַרשטייסט
דאָך, אַז דו דאַרפסט דאָס מאַכן זייער עלעגאַנט און דורכאויס אונטער
די קלאַנגען פון מוזיק... לַמֶשֶׁל : אַ לאַנגער קלאַנג, אַ לאַנגער צי
מיט דער נאָדל... אַ קורצער קלאַנג — קורצער צי מיט דער נאָדל...

די מיידלעך פון שאַפּ האָבן זיך הילכיק פּאַנאָדערגעלאַכט... בלויז
אַ רגע האָט פּאַרענס געשוויגן, נאָר באַד האָט זי זיך אויפגעכאַפט
עפעס אַזוי ווי אַ שלאַנג וואָלט איר אַ ביס געטאָן. זי האָט זיך אויפ-
געשטעלט און מיט אויגן, וואָס זיינען אַזש געוואָרן פאַרלאַפן פון גרויס
אויפּרעגונג, האָט זי אויסגעשריגן :

— דו פאַסקודנע גרינהאַרן, דו „גוד־פאַר־נאַטינג“, דו סאָן אַוו —

איין זידל־וואַרט איז געווען פייערדיקער פונעם צווייטן. נאָר
דאָס זידלען האָט איר, ווייזט אויס, ניט באַפרידיקט, ווייַל פּרֶזֶנטינג
האַט זי אַ כאַפּ געטאָן דעם הוט, וואָס זי האָט דאָן געהאַלטן אין האַנט
און מיר אַ וואַרף געטאָן אין פנים, האָב איך איר צוריקגעוואָרפן דעם
קאַפעליוש, וואָס איך האָב געהאַלטן אין האַנט...

באַד האָבן גענומען פליען קולערעך פּאַדים, פעדערן, פייעלעך,
בלומען, פּאַסאַנען, און פאַרשידענע אַנדערע צאַקעס. און אליין, ניט
וויסנדיק ווי אַזוי דאָס איז געשען, האָבן מיר זיך געריסן פאַר די האַר.
און באַד איבערגעאַנגען צו בוכצעס... די מיידלעך האָבן אַלע
אויפּגעהערט צו אַרבעטן און אָנגעפּאַנגען צו שרייען. אויף זייערע
געשרייען איז פון ערגעץ אָנגעלאַפן די פאַרליידי.

זי האָט אונדז פאָנאָדערגענומען און געוואַלט וויסן וואָס עס איז
דאָ געשען. מיר האָבן ביידע געשוויגן.

— איך ווייס, אָו דאָס איז פלאַרענסעס אַרבעט — איז די
פאַרליידי געווען זיכער.

— עס וועט אַזוי ווייטער ניט גיין, — האָט זי מיט צאָרן געשריען,
סיידי, איך וויל, אָו דו זאָסט מיר דערצייאָן אַקוראַט וואָס דאָ איז פאַר
געקומען !

איך האָב געשוויגן.

— נו ? ! — האָט זי געפאַדערט אַ דערקלערונג.

— וואָס דאָ איז פאַרגעקומען ? — האָב איך ענדלעך געענטפערט,
— אַדלץ וואָס ס'איז פאַרגעקומען האָט גאַרניט צו טאָן מיט אייך . . .
עס איז אָן ענין צווישן מיר און איר, — און מער האָט זי פון מיר ניט
אַרויסגעקראָגן.

זינט יענעם געשלעג צווישן מיר און פלאַרענסן, זיינען אַוועק טעג
און מיר האָבן ניט גערעדט צווישן זיך. איך האָב דורך דער צייט באַ-
מערקט, אָו זי זוכט זיך מיט מיר איבערצובעטן. איך האָב זיך געמאַכט
ניט-ווייסנדיק, און האָב איר כסדר אויסגעמיטן. אָפט ווען איך פלעג
עפעס זוכן אויפן טיש אַ בלום, אַ קוּדער גארן, צי עפעס אַ שרייפל,
אַדער שפילקעס, און פלאַרענס האָט עס באַמערקט, האָט זי דאָס מיר
אונטערגעטראָגן און דערלאַנגט דאָס געזוכטע אַרטיקל מיט אַ ברייטן
שמייכל.

איך בין אָבער פאַרבליבן קאַלט, פלעגט זי דאָן דערצייאָן
וויצן און קוקן אין מיין זייט כדי צו זען צי איך לאַך . . . איך האָב אפילו
אַ שמייכל ניט געטאָן, האָט זי זיך גענומען צו איר לעצטן מיטל, נאָכ-
מאַכן דער טאַנטע גאַסי. און אָו פלאַרענס פלעגט נאָכמאַכן איר טאַנטע
גאַסי, פלעגן מיר מיידלעך זיך האַלטן ביי די זייטן פון געלעכטער. זי
פלעגט פאַרלייגן ביידע הענט אויפן האַרצן, אַרויסשטעלן דעם בויך,
און פלעגט דאָן נעמען שפאַנען ווי אַ שווער-לייביקע אידענע און אַוועק-
לייגן אַ צעקאַליעטשעטן ענגליש . . . געהייסן האָט עס, אָו זי רעדט זיך
דאָס דורך מיט אַ שכנה ביים אויסהענגען די וועש . . . דער געשפרעך
איז געווען אַזוי קאַמיש, אָו מיר פלעגן זיך אַזש פאַרגיין פון לאַכן.
אויך איצט ווען זי האָט געזוכט מיך איבערצובעטן, האָט זי אָנגעווענדט

דעם גוט־אויסגעפרואוונטן מיטל „ענטי־גאסי“, און כסדר געקוקט אין מיין זייט . . .

האָב איך מיך איינגעבויגן און אַריינגעלאַכט אין דעם קאַפּעליוש, וועלכן איך האָב געהאַלטן אין מאַכן, אַז זי זאָל ניט זען, אַז איך האָב הנאה פון אירע שטיק . . .

זי האָט עס באַמערקט און האָט זיך צופרידן צעשמייכלט.
עס זיינען ווידער אַוועק עטלעכע טעג און מיר האָבן נאָך אַלץ ניט גערעדט צווישן זיך.

איינמאָל נאָך דער אַרבעט זיינען מיר צוזאַמען אַרונטער אין עלע-ווייטאַר. אַרויסגייענדיק, טוט זי מיך פּלוצים אַ כאַפּ אונטערן אַרעם, און גיט אַ זאַג:

— גענוג געווען ברוגז, סייד, איך וויל מיך מיט דיר איבערבעטן...
איך אַנטשולדיק זיך פאַר דיר, פאַר אַלץ. נו, „שעיק“ — האָט זי אויס-געשטרעקט איר האַנט.

איך האָב איר אויסגעשטרעקטע האַנט אַנגענומען און בין געווען צופרידן זיך איבערצובעטן, ווייל עס האָט מיך נאָך אַלץ געצויגן צו איר און איך האָב געוואָלט וויסן מער וועגן אַט דעם מאַדנעם מיידל. מיר זיינען געאַנגען צוזאַמען, און זי האָט מיט אַמאָל גענומען לויבן די „פאַרעיינערס“.—די איינגעוואַנדערטע, האָט זי מיר פאַרויכערט,—זיינען „סמאַרט“, האָבן אַ קאַפּ אויף די פּלייצעס, קענען אַ סך שפּראַכן און וואָס מ'שטיינט געזאָגט, ווייס דער אַמעריקאַנער !! אַז סך-הכל קען ער איין שפּראַך, ענגליש.

דאָס אַלץ איז געווען אַ מין פאַרענטפּערונג פאַר דעם וואָרט „גריב-האַרן“, וואָס זי פּלעגט מיך אַזוי אַפט רופן . . .

האָב איך איר פאַרויכערט, אַז מיט ענגליש דאַרף מען זיך חלילה ניט שעמען, ווייל ענגליש איז אויך אַ שפּראַך . . . און אַזוי רעדנדיק זיינען מיר ביידע צוגעקומען צו דער סאַבוויי. איך האָב איר געזאָגט אַ „גוטע נאַכט“ און זיך פאַרנומען אין אַן אַנדערער ריכטונג.

זינט מיר האָבן זיך איבערגעבעטן, האָט „פּלאַ“ געקלעפט אַרום מיר. זי האָט מיר פאַרטרויט, אַז אַמאָל וועט זי מיר דערציילן אַלץ וועגן זיך . . . זי האָט מיר אויך צוגעזאָגט מיטצונעמען צו אירע על-טערן אין הייז אַריין. איך האָב איינגעהאַלטן מיין אומגעדולד, און

ברויז געווארט ביז זי וועט מיך באקענען נענטער מיט איר לעבן.
 דערווייל פלעגט זי אפט לאזן פאלן ווערטער, אז זי האט א רייכע
 באקאנטשאפט... זי וועט איר לעבן ניט פארברענגען אין שאפ... זי
 האט גרויסע פלענער... פארן קיין האליוואוד... עפעס ווערן — צי
 האב איך דען ניט געזען ווי אזוי זי מאכט נאך טאנטע גאסי? וואלט
 א געוויינלעך מיידל אויך באוויזן אזוי נאכצומאכן א טאנטע?
 איינמאל האט די פארדיידי מיך געשיקט אויספרעסן א
 פעקעלע צעקנייטשטע ווארע, בין איך געשטאנען אין א ווינקל פון שאפ
 ביי א לאנגן טיש און געביגלט.
 מיט אמאל וואקסט אויס נעבן מיר פלארענס מיט צוויי פיצלעך
 סחורה אין האנט, געפינט אן אייזן און נעמט גלעטן די סחורה, האב
 איך באלד פארשטאנען, אז עפעס וויל זי מיר זאגן, וואס די ארומיקע
 מיידלעך זאלן ניט הערן... ווייל יענע האבן שטארק ליב געהאט זיך
 אונטערצוהערן.

- איך וויל דיך עפעס פרעגן!
- פרעג!
- זי שווייגט.
- נו, פרעג, — ווער איך שוין אומגעדולדיק.
- איך ווייס ניט צי איך זאל דיך דאס פרעגן... וועסט ענטפערן?
- אוודאי וועל איך ענטפערן.
- דעם אמת?
- זיכער.
- האסט א געליבטן?
- האט מיך דאס אביסל צעטומלט. זאגן איר ניין, וואלט געמיינט
 פארלירן איר צוטרוי, און דאס האב איך ניט געוואלט. איך האב בא-
 שלאסן איר צוטרויען צו געווינען.
- נו, וואס שווייגסטן?
- יא, איך האב א געליבטן — האב איך ענדלעך ארויסגערעדט.
- נו, און דו?!
- איך אויך! — ענטפערט פלארענס צופרידן.
- ווער איז ער? — האב איך געוואלט וויסן.
- א, כמעט א מיליאנער.

— וואָס מיינסטו כמעט ?

— וועל, ער האָט שערס אין אויל-קוואַלן . . . און אַזוי שנעל ווי מען געפינט דאָרטן אויל, ווערט ער אַ פילפאַכער מייליאָנער . . . איך האָב אַליין געזען די פּאַפּירן, — האָט זי צוגעגעבן מיט שטאַץ.

— איז ער עפעס אַ שיינער ? — האָב איך ווייטער געפרעגט.

— יאָ, אַ שיינער, אַבער . . . ניט זייער קיין יונגער . . . איך האָב

פיינט יונגע צוציקעס.

דאָ האָט אונדז פּלוצלינג די פאַרליידי גערופן, עס הייסט ניט גע-
רופן, נאָר זי האָט געשריען מיט באַנומענע קולות.

— ווי לאַנג — האָט זי געוואָלט וויסן, — דאָרף דאָס נעמען אויס-
צופּרעסן אַ פּיצל סחורה פאַר אַ הוט ? שוין באַדאָ אַ שעה, ווי איר גלעט
דאָרטן דעם טיש . . . זאָל שוין נעמען אַ סוף, זאָל נעמען !

דער אמת איז געווען, אַז מיר האָבן גאָר אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז מען
דאָרף פאַרזיכטיק פּרעסן מיט אַ הייס אייזן אויף ווייסע, דינע זייד . . . און
ווען מיר האָבן ענדלעך אויפּגעהויבן די אייזנס איז דאָס ווייסע זייד געווען
טונקל-ברויין . . . פּלאַס וואַרע האָט נאָך געהאַט אַן אויסגעברענטע לאַך
ביים זייט . . .

אַהיים זיינען מיר ווידער געגאַנגען צוזאַמען.

זי האָט מיך איינגעלאָדן אויף סאַפּער דעם קומענדיקן פּרייטיק אַוונט.
איך האָב איר באַדאַנקט. און זי האָט מיר דעמאָלט מודה געווען, אַז זיי
וואוינען ניט אויף דער רייכער ריווערסייד דרייוו, נאָר אין דער אַרעמער
אידישער געגנט פון ריווינגטאָן סטריט . . . און מיך דערביי געבעטן, אַז
איך זאָל מיר, חלילה, אין שאַפּ ניט אַרויסכאַפּן מיט אַ וואַרט וועגן דעם . . .
איך האָב איר צוגעזאָגט.

יענעם פּרייטיק האָבן מיר אַוועקגעלייגט די אַרבעט אַביסל פּריער
ווי געוויינלעך. דאָן זיינען מיר ביידע צוגעפאַרן צו פּלאַרענסעס עלטערן.
ס'איז געווען אַ פייערדיקער זומער-טאַג, אין גאַס האָט געפרעגלט די
הייסע זון, ריווינגטאָן גאַס האָט געשוויבלט, ווי אויף אַ היימישן יאַריד.

איך האָב באַטראַכט די לאַנגע רייע מיט וועגעלעך, וואָס האָבן זיך
געצויגן פאַרביי פּלאַרענסעס "רייכע" עלטערנס הויז, אַ קורץ אידל, וואָס
איז געשטאַנען לעבן איינעם פון די פּושקאַרטס, האָט געצויגן די אויפ-
מערקזאַמקייט מיט זיינע קולות: "וויבער — האָט ער געשריגן —

קויפט באַרגנס, ווייבער, צוויי פאַר אַ קוואַדער. טייערע אַנטיקן, וויי-
בער... ס'ווערט שפעט, שוין באַלד שבת. כאַפּט אַ מצ'יאה, ווייבער!
בידיק ווי באַרשט... ."

איך בין געבליבן שטיין לעבן אַט דעם קרעמל און זיך איינגעקוקט
אין דער טשיקאָווער סחורה. ס'איז געווען אַן אויסטערלישער געמיש
פון די משונהדיקסטע אַנטיקן: צעהאַקטע אונטערוועש... אַ טערקי-
שער שאַל מיט לעכער... אַ בילד פון ראַספוטין און מערי פיקפאַרד...
אַ צעבראַכענע וואַזע... אין אַ גרויסער באַגילדיקטער ראַם איז גע-
ווען דאָס בייד פון צאַר ניקאָלאַי, נאָר עס האָט אים געפעלט דאָס רעכטע
אויג... אויף אַ צווייט וועגעלע זיינען געלעגן אַלטע ענגלישע זשור-
נאַלן, עטלעכע ביכער און טאַולען און אַ פאַר פּסחדיקע הגדות. איך האָב
מיט נייגיר באַקוקט די טשיקאָווע אַנטיקן. נאָר מיטאַמאַל האָב איך
דערפילט ווי פלאַרענס שלעפט מיך ביים אַרבל: — וואָס האָסטו זיך דאָ
אָוועקגעשטעלט קוקן אויף דעם „גאַרבעדזש“? אויב דו האָסט אַזוי ליב
צו קוקן, וועל איך דיך פירן אויף דער פיפטער עוועניו צו טיפּאַניס
שאַו-פּענצטער, וועסטו כאַטש אין דיין פאַנטאַזיע זיך קענען אויסקלייבן
אַ טייערן בריליאַנטענעם בראַסלעט, אַ פינגערל מיט אַ גרויסן דיימאַנד,
אַדער גאַר אַ שפּילקע פון טייערע רובינען... קום — האָט זי מיך אַ
פעסטן שלעפּ געטאַן. איך האָב נאָך אַלץ זיך איינגעקוקט אין די אַנ-
טיקן.

— קום אָוועק פון די פאַרשטונקענע שמאַטעס... .

זי האָט מיך מיט כעס אָוועקגעשלעפט פונעם וועגעלע.

געוואוינט האָבן זיי אין אַן אַלטן טענעמענט-הויז אויפן דריטן
גאַרן, אַזוי, אַז ווען איך האָב געשטעלט איין פוס אויף אַ טרעפּ, האָט די
צווייטע טרעפּ געענטפערט מיט אַ קוויטש... און כאַטש אין גאַס איז
נאָך געווען העלער טאַג, איז דאָ אויף די שטיגן געווען אַזוי פינצטער,
אַז איך האָב מיך געמוזט אָנהאַלטן און פלאַרענסן, כדי ניט צו פאַלן.
דאָס איז געווען איינע פון יענע הייזער, וועגן וועלכע מען האַלט אין
איין רעדן, אַז מען גייט זיי אַרונטערוואַרפן, ביז עס קומט אַ פייער און
ווישט אַפּ די דאָזיקע פייער-פאַסטקעס.

בייענדיק אויף די שטיגן, בין איך אַריין אין אַ געדריקטער שטימונג

נאָר ווען כ'האָב אָן עפּן געטאָן די טיר און דערזען די שטוב, איז די
שדעכטע שטימונג פאַרשוואונדן.

ס'האַט מיך אַרומגענומען אַ ליבע היימישקייט. דאָס גרויסע ציי-
מער, וואָס איז געווען די קיך, האָט אויך געגאַלטן פאַרן עס-צימער.
ס'איז געווען ליכטיק און רייך צוגעקליבן. אויפן טיש זיינען געשטאַנען
זילבערנע לייכטער, מיט נאָך ניט קיין געצונדענע לייכט. פונעם ווייסן
טישטוך, וואָס איז געלעגן אויפן טיש, האָט אַראָפּגעבלאָנקט היימיש
זילבערוואַרג. צוויי חלֹות זיינען געווען צוגעדעקט מיט אַ קליין ווייס
האַנט-אויסגענייט טישטוכל. פון דעם גרויסן אויוון, וואָס איז געווען
אַנגעשטעלט מיט טעפ, האָט זיך געטראַגן אַן אנגענעמער ריח פון גע-
שמאַקן געקעכץ. פון יעדן ווינקעלע האָט אַרויסגעשיינט דער היימישער
שבת.

פלאַרענסעס פאַטער איז געווען אַ שיינער איד מיט אַ לאַנגער, באַ-
זילבערטער באַרד. ווען מיר זיינען אַריין אין הויז, האָט ער זיך גע-
דרייט איבערן שטוב מיט די הענט פאַרלייגט אויף הינטן און אונטער-
געברומט עפעס אַ גמרא-ניגון. די מאַמע האָט זיך געפאַרעט אַרום די
טעפ. זי איז געווען אַ פרוי אין די מיטעלע יאָרן, מיט אַ פיין, עכט
אידיש פנים, מיט אַ פאַר שוואַרצע אויגן, און שטילער באַנעמונג, האָט
זי אויסגעקוקט פונקט דער היפוך פון איר טאָכטער. דאָס הויז-קלייד
מיט דער ברייטער שירץ, וואָס זי האָט געטראַגן, האָבן געבלאָנקט פון
ריינקייט.

פונם גרויסן קאַנטראַסט, וואָס איך האָב דאָ דערזען צווישן פלאַ-
רענסן און אירע אייגענע, בין איך געוואָרן אינגאַנצן צעטומלט. איך
האַב בשום-אופן ניט געקענט זיי צוזאַמענבינדן פאַר אייגן בלוט און
פלייש. און מיטאַמאַל איז מיר איינגעפאַלן צי איז דאָס ניט איינע פון
פלאַס שפיצלעך? ! אפשר איז דאָס גאָר ניט איר היים? . . .
עס זיינען אַנגעקומען נאָך קינדער, צוויי זין און אַ פאַרהייראַטע
טאָכטער מיטן איידים און צוויי קינדערלעך.

ס'איז געוואָרן פריילעך, די מענער האָבן זיך געוואָשן צום עסן, די
מאַמע האָט גענומען אויסטיילן די געפילטע פיש. ווען זי האָט מיר דער-
לאַנגט מיין חלק, האָב איך איר באַדאַנקט און איר געזאָגט, אַז איך האָב
שוין אַזאַ שבת ניט געזען זינט איך האָב פאַרלאָזט די אַלטע היים.

עס איז עפעס אזוי ווי ביי טאטע-מאמע אין הויז. האָט זי זיך שטאַרק דערפרייט און האָט מיט אַנטציקונג אויסגערופן: „הער נאָר, חיים, זי רעדט דאָך אזאָ שיינעם אידיש! ווי קומט צו אַן אַמעריקאַנער מיידל אזאָ פיינעם אידיש? דו ביסט אַוודאי געקומען קיין אַמעריקע נאָך גאָר אַלס קליין קינד, דערפאַר ביסטו איצט שוין אַ גאַנצע אַמעריקאַנקע.“

האָט פּלאַרענס דעמאָלט אַ קוק געטאָן אויף איר מוטער מיט אַ חזק־שמיכעלע, וואָס האָט געזאָגט:

— קוק מיר נאָר אַן די מבינטע אויף אַמעריקאַנישקייט! . . .

מען האָט אַנגעהויבן רעדן פון דער היים. אַלע האָבן אַנטייל גע-
נומען אינעם געשפרעך. ס'איז געוואָרן פריילעך. פּלאַרענס, האָב איר באַמערקט, איז געזעסן ווי אויף אַ פּרעמדער חתונה.

— שוין ווידער געפילטע פיש! — האָט זי אַרויסגעזייט צווישן די ציין. זי האָט די פיש אַפגעשטופט אַן אַ זייט.

— וואָס דען, מיין קינד, זאָל איך דיר געבן לכבוד שבת?

— „לכבוד־שבת, „מיי־איי“ — האָט פּלאַ זיך צעבייזערט, און אויסדרייענדיק זיך צו מיר, האָט זי געזאָגט:

— איך גיב דיר אַוועק דעם גאַנצן טאַפּ געפילטע פיש פאַר איין פאַרציע „טשאַפֿ-סואי“ . . .

און גאַנץ שטיל האָט זי צוגעגעבן: „מיר וועלן שפעטער אַריינגיין צום „טשינק“, וועל איך ערשט האָבן מיין ריכטיקן סאַפּער“ . . .

זי האָט זיך כמעט ניט צוגערירט צו די געשמאַקע און עכט־אידישע מאַכלים.

נאָכן עסן האָט איר מוטער זיך באַקלאָגט פאַר מיר: „איך זע, האָט זי געזאָגט, אַז דו ביסט אַן אמת־אידיש קינד, וואָלט איך דיך געבעטן, זאָסט רעדן מיט מיין פייגעלעך, עפעס איז זי גאַרניט ווי אַלע מיינע קינדער, זי איז די אינגסטע ביי מיר. ווען איך האָב זי געבראַכט קיין אַמעריקע, איז זי נאָך קיין יאָר ניט אַלט געווען. די אַנדערע קינדער מיינע זיינען שוין אַלע געווען דערוואַקסענע, און אזוי האַלט זי זיך פּרעמד פון טאטע־מאמע, און אויך מיט די שוועסטער און ברידער. וואָס איך גיב איר עסן, געפעלט איר ניט, זי ווערט פאַרשוואונדן פון הויז ביז

אין דער שפעטער נאכט אריין, און זאגט ניט צומאל, וואוהין זי גייט, און זי האט נאך קיינמאל ניט געבראכט אירע חברטעס צו מיר אין הויז. דערפאר האב איך זיך באמת דערפרייט ווען איך האב געזען מיט וועמען זי חברט זיך. אפשר, שרהלע, — האט זי געבעטן, וואָסטו ביי איר געקענט פועלן, אָז זי זאל ווערן לייטישער? ...!

ווען מיר זיינען מיט אַ שעה שפעטער געזעסן אין כינעזישן רעס־טאָראָן און געגעסן „טשאַפּסואַי“, האָט פּלאַרענס געהאַט צו מיר אַ טענה, למאי איך עס ניט! — און עפעס — האָט זי ווייטער געטענהט — קוק־סטו מיר אויס גאַר ווי אַ נעכטיקע ...

— כ'וועל דיר זאָגן דעם אמת, פּלאַ, עפעס קען איך ניט פאַרשטיין, ווי עס קומען צו דיר אַזעלכע עלטערן?

זי האָט זיך אַ צאַפּל געטאָן פון דער פּראַגע און געענטפּערט:

— וואָס זשע, מען האָט מיר דען געגעבן אויסצוקלייבן וועלכע עלטערן איך וויל? נו, אַוודאי ווען מען וואָרט ביי מיר געפרעגט, וואָרט איך אויסגעקליבן די ראַקעפעלערס, די וואַנדערביטלס, אַמווייניקסטנס די שיפּס פאַר עלטערן, וואָרט איך מסתמא מער הנאה געהאַט פון מיין לעבן, און ניט געדאַרפט לעבן אין אַזאַ חושך ... אָבער ניט געזאָרגט, סייד, — האָט זי אַ פּריידעכע אויסגערופן:

— איך וועל אַזוי ווי מיינע עלטערן ניט לעבן, און ווי מיין פאַרהיי־ראַטע שוועסטער אַוודאי און אַוודאי ניט ... אַ לעבן אַביסל — האָט זי שוין גערעדט מער צו זיך אַריין ווי צו מיר — מען קען זיך קיינמאַל ניט פאַרגינען אַ קלייד, אַ פאַר שיד, און אַפּט פעלט אויף ברויט. און רעד מיט מיינע עלטערן, וועלן זיי דיר דערציילן, אַז מיין שוועסטער האָט געטאָן אַ גוטן שידוך ... דער שוואַגער מיינער אַרבעט ביי בייטלען, איז שטענדיק הערט מען ביי אונדז אין הויז די ווערטער: „ביזוי“, „סלעק“ און „סטרייק“. נאָר אַממייסטנס — דאָס וואָרט „סטרייק“ ... פּרייטיק עסט מיין פאַרהייראַטע שוועסטער מיטן מאָן און קינדערלעך ביי אונדז. שבת, ביי אונדז ... און אַפּטמאַל אין מיטן וואָך אויך ... ער איז אַ פאַרברענטער יוניאָן־מאַן, מיין שוואַגער, לויפט צו די מיטינגען, פאַר דער יוניאָן לויפט ער אין פייער און אין וואַסער,

דעם ערשטן מאי טראגט ער די פאן... נאָר קיין לעבן מאַכט ער נישט.
 רעד אָבער מיט מיין מאַמען, וועט זי דיר דערציילן, אַז ער איז אַ גאַל-
 דענער יונגעראַמאָן, האָט נישט קיין גאַל... און טשעפעט נישט קיין פליג
 אויפן וואַנט... ער רויכערט נישט, שפילט נישט אין קאַרטן, און קוקט
 נישט אויף קיין פּרעמדע פּרויען. גאַלד און זילבער.. נאָר קיין ביסל
 "קעש" איז נישט אַ... כאַ-כאַ-כאַ—האַט זיך פּלאַרענס פּלוצלונג פּאַנאַנ-
 דערגעלאַכט, — דו ווייסט, פּונקט אַזאַ "פּיינעם" יונגמאַן האָט מיין
 שוואַגער געבראַכט פאַר מיר. מען האָט ביי מיר נישט געפּרעגט. אַ
 "סורפּרייז" אַזאַ... האָסט געדאַרפּט אַנקוקן דעם פּאַרשוין, עס איז
 מיין שוואַגערס אַ שוועסטערקינד, דער פּאַרמאַן פּון זיין שאַפּ!

— ווי אַזוי איז ער דיר געפּעלן?

— גרויסאַרטיק! האָסט אים געדאַרפּט אַנקוקן. דער ריכטיקער
 "מאַקי", האָט גערעדט מיט אַ אידישן אַקצענט, האָט געטראָגן אַ שווערן
 זייגער מיט אַ קייטל, און האָט געקייט טשוואַינג-גאַם, דער ריכטיקער
 מאַנספּאַרשוין פאַר מיר!...

— און וואָס פאַר אַ מאַן וואַלסטו געוואַלט?

— איך האָב שוין!

— אַ, יענעם מיינסטו, פּון די אויל-קוואַלן?

— יא, טאַקע יענעם.

— און וואָס וועסטו טאָן, — האָב איך געוואַלט וויסן, — ווען יע-

נער וועט נישט רייך ווערן?

— ער וועט יא רייך ווערן! — האָט זי עקשנותדיק אויסגערופן

— "איט'ס אין די בעג"... ער איז אַ וועלטלעכער מענטש, נישט קיין

כּניאַק. מיר קלייבן זיך באַרייזן די וועלט און — האָט זי צוגעלייגט —

צום ערשטן פאַרן מיר קיין האַליוואוד... —

— ווייסט טאַקע ווערן אַן אַקטריסע?

— איך וועל ווערן! וועסט זען!

— וועסטו מיך כאַטש דערקענען, ווען דו וועסט ווערן גרויס?

— זיכער וועל איך דיך דערקענען... —

מיטאַמאַל האָט זי זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן און געזען, אַז

עס איז ניטאָ קיין שום באַקאַנטער אַרום, האָט זי פאַרזיכטיק אַריינגע-
לייגט די האַנט אין בוזים און פון דאַרטן אַרויסגענומען אַ ווייס טאַשן-
טיכל, וואָס איז געווען פאַרקניפט. זי האָט דעם קנופּ פאַרזיכטיק אויפגע-
בונדן, ס'האַט עפעס אַ בליץ געטאַן, ס'איז געווען אַ גאַלדן פינגערל מיט
אַ טייער ברייאַנטן שטיינדל.

— נאָ, זע!

— ס'איז טאַקע אַן אמתער ברייאַנט?

— אמת ווי גאַלד! איך מיינ — האָט זי זיך געכאַפט — ווי בריי-
לייאַנט, נאָר איך בין שוין מיד פון טראַגן דאָס אין בוזים. . . איך גיי
דאָס טראַגן אויף דער האַנט. אין הויז וועל איך זאָגן, אַז איך האָב מיר
דאָס געקויפט אין פינף און צען סענט סטאַר. . .

זי האָט נאָך לאַנג גערעדט און געבויט פאַר מיר לופט־שלעסער
וועגן איר הערלעכער צוקונפט. איך האָב איר געוואונטשן גליק. מיר
האַבן זיך געזענגט, און איך האָב איר צוגעזאָגט, אַז פאַרן שאַפּ בלייבט
אַלץ ווי געווען, קיין וואַרט פון איר היים און איר לעבן.

עס זיינען אַוועק וואַכן און חדשים. אין שאַפּ איז אַלץ געגאַנגען
מיטן געוויינלעכן גאַנג, בלויז פלאַרענס האָט וואָס אַמאָל מער אויס-
געפעלט ביי דער אַרבעט. אין אָנהויב פלעגט זי אַריינקומען שפעט,
דאָן האָט זי גענומען אויספעלן טעג. . . און צולעצט איז זי אינגאַנצן
מער ניט געקומען — און אויס!

דורך דער צייט האָט זי מיר דערציילט, אַז זי קלייבט זיך פאַרן
קיין קאַליפּאָרניע מיטן „דזשענטלמאַן־פרענד“, וועלכער וועט אַטאַט
ווערן שטיין־רייך. . .

נאָר איינמאָל איז זי געקומען אין שאַפּ אַריין זייער אַ פאַרטרויערטע.
זי האָט מיר דערציילט, אַז דער פריינט אירער איז ערגעץ פאַרשוואונדן
ווי אין וואַסער אַריין. . . ער וואוינט מער ניט אויפן אַלטן אַדרעס.
ערשט ווען ער איז פאַרשוואונדן, האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי ווייסט
זייער ווייניק וועגן אים. . .

עטלעכע וואַכן איז זי געווען שטאַרק פאַרטרויערט, נאָר איין טאַג

איז זי אריינגעקומען אַ פריילעכע, פונקט ווי די אמאָליקע „פלאַ“. זי האָט מיר דאָן פאַרטרויט אַ סוד, אַז זי האָט באַגעגנט אַ מאַן, וואָס איז עפעס אַן אויסנאַם פון אַ מענטשן, מיט אַלע מעלות. אַלע טירן, וואָס פירן צו אַ קאַריערע אין די מואוויס, זיינען פאַר אים אָפן. ס'איז גאָר קיין צווייפל ניט, האָט זי מיר פאַרזיכערט, אַז אַט דער איז דער ריכטיקער.

צוויי וואָכן נאָך אַט דער באַקאַנטשאַפט איז זי אינגאַנצן פאַר-שוואונדן, אפילו ניט געזעגענענדיק זיך מיט מיר.

איך האָב אָפגעוואַרט אַ שטיקל צייט און געהאַפט, אַז זי וועט מיר קלינגען אויפן טעלעפאָן, אָדער שרייבן אַ בריוול. נאָר ווען איך האָב אַלץ ניט געהערט פון איר, בין איך אַוועק צו אירע עלטערן, און דאָרט געפונען איר מוטער אַ פאַרוויינטע. זי האָט מיר געוויזן אַ קאַרטל, וואָס איז יענעם טאַג אָנגעקומען. ס'איז געווען פון פלאַרענסן פון קאַליפאָרניע. זי שרייבט, אַז זי איז געזונט און גליקלעך. זיי זאָלן זיך ניט זאָרגן פאַר איר, ווייל עס גייט איר זייער גוט, אָבער קיין אַדרעס אויף צוריק האָט זי ניט אָנגעגעבן.

עס זיינען געלאָפן חדשים און יאָרן, און פון פלאַרענסן האָב איך מער ניט געהערט, אויך אירע עלטערן האָבן אויפגעהערט צו קריגן די מאַגערע קאַרטלעך אָן אַדרעסן אויף צוריק.

דורך דער צייט פלעג איך איר זוכן אין די מואוויס. כ'ווייס, אפשר וועט זי זיך פאַרט דערשלאָגן און ווערן אַן אַקטריסע? און איינמאַל האָב איך איר טאַקע געזען. געווען איז דאָס אין אַ מאַסן-סצענע פון עפעס אַ היסטאָריש בילד. הונדערטער פאַרלעך זיינען אויסגעפוצטע אין גראַפישע און פרינציעכע קליידער געקומען צו אַ קעניגלעכן באַל, די מוזיק האָט געשפילט, און די פאַרלעך האָבן זיך אַוועקגעלאָזט אין אַ טאַנץ, און אַט שוועבט פאַרביי אַ פאַרל. די דאַמע האַלט דעם קאַפּ הויך פאַרריסן, טוט אַ פאַכע מיטן פעכער אַזוי אַריסטאָקראַטיש, און מיט אַזאַ פאַרנעם, ווי זי וואַלט געווען די „סטאַר“ פונם בילד. אָבער ס'איז גאָר פלאַרענס! פון גרויס איבערראַשונג האָב איך אַזש אויסגעשריען איר נאָמען. די גאַנצע סצענע האָט געדויערט ווייניקער ווי אַ מינוט. איך בין אָבער געזעסן און געוואַרט ביז מען האָט דאָס זעלבע ביזד גע-

זיין נאכאמאל, האב איך ווידער דערזען פלארענסן, אבער ווידער האט זי בלויז א שוועב פארביי געגעבן און איז פארשוואונדן . . .

פון זינט יענעם דעכיוט אירן, האב איך שטארק געהיט די סינע-מא, איבערהויפט בין איך געגאנגען צו יענע בילדער, וואו מען האט געוויזן מאסן-סצענעס... איך האב איר אבער שוין מער קיין מאל ניט געזען.

ס'זיינען געלאפן די יארן און איך האב שוין געהאט אינגאנצן פארגעסן אין פלארענסן.

אינמאל פאר איך מיט א גאנצע גרופע פריינט קיין קוני-איילאנד. מיר לאזן זיך וואוילגיין, פארן אויף דעם קארוסעל, פארן אין „לאווערס לעיין“, וואו עס ווערט פינצטער . . . אויף וועגעלעך, וואס זעצן ארויס די קישקעס . . . מיר שיסן מיט א ביקס אויף הילצערנע פערדלעך . . . שפעטער באקוקן מיר די וואונדער פון די פארשידענע פארזענליכע א דאמע מיט א בארד, א מאן מיט צוויי קעפ . . . א יונג, וואס שלינגט מעסערס . . . און דא האט דער מאן, וואס גייט ארום און טייטשט אויס די וואונדער, געלאזט וויסן, אז יענע, וועלכע וועלן באצאלן עקסטרא צען סענט, וועלן זען דעם גרעסטן פון אלע וואונדער, נעמעלעך, ווי מען לייגט אריין א גאנצע דאמע אין א קאסטן, און מען צעשניידט איר אויף שטיק לעך, און שפעטער דורך דעם גרויסן מופת פונם מכשף ווערט זי צוריק גאנץ . . . מיר האבן באצאלט די צען סענטיקע און געגאנגען זען דאס וואונדער.

אין טעאטער זיינען געזעסן עטלעכע צענדליק מענטשן און געווארט דאס שפיל זאל זיך אנהייבן.

ס'איז ארויס דער כישוף-מאכער, א הויכער יונג מיט א פאר קליינע שווארצע, כיטרע אויגעלעך. אויפן קאפ האט ער געטראגן א טורבאן, ווי א טערק, און אנגעטאן איז ער געווען עפעס אין א קאלירטן משונה-דיקן כאלאט.

ער האט פאר אלעמען דערקלערט, וואס אזוינס ער גייט דא בא-וויוון, און דערביי געווארנט ניט צו ווערן היסטעריש, און זיך ניט צו שרעקן . . . ווייל ער וועט די דאמע שפעטער גאנץ מאכן . . .

אויף דער קליינער פלאטפארם איז שוין געשטאנען א לאנגער קאסטן מיט פארשידענע מעשענע זאויעסקעס. באַלד איז אויך אַרויסגע- קומען די דאַמע, וועלכע ער האָט געדאַרפט צעשניידן. זי איז געווען אַן אויסגעפּוצטע אין אַ קורץ רויט קליידל מיט פאַרשידענע פּאַטשערקעס און שימערירנדיקע שטיינדלעך. איך האָב זיך איינגעקוקט אין דער דאַ- מע, וועלכע איז געווען שטאַרק אַנגעפאַרבט, איז געווען אַ „גע- בליטשטע“ בלאַנדינקע. עפעס האָט זי מיר אויסגעקוקט קענטלעך. איך האָב געקנייטשט דעם שטערן, געזוכט זיך צו דערמאָנען וואו איך האָב ערגעץ די דאַמע געהאַט באַגעגנט, און זיך בשום־אופן ניט געקאַנט דערמאָנען וואו איך האָב איר פריער געזען.

מיט אַמאָל האָט זי אַ שמייכל געטאַן מיט אַ מויל גרויסע ווייסע ציינער און איז שנעל אַריין אין דעם קאַסטן . . .

פּלוצלונג האָב איך זיך דערמאָנט און עס האָט אויפגעבליצט ביי מיר אין מוח „פּלאַרענס“. די גאַנצע צייט, וואָס דער שוואַרץ־קינסטלער האָט געשניטן פּלאַרענסן, בין איך שוין געזעסן ווי אויף הייסע קוילן.

איך האָב געוואַלט, אַז דאָס שפּיל זאָל זיך ענדיקן וואָס שנעלער, כדי איך זאָל ענדלעך קענען רעדן מיט איר.

איך האָב זיך אויך געוואַלט טרעפן מיט איר פּנים־אל־פּנים.

ווען זי איז ווידער גאַנץ געוואָרן, איז זי אַרויס פון קאַסטן, האָט זיך פאַרנייגט, אַ שמייכל געטאַן און איז פאַרשוואונדן הינטער אַ שמוציקן פאַרהאַנג.

איך האָב אַ צעטומלטע איבערגעלאָזט אַלע מיינע פריינט, און בין געלאָפן הינטערן פאַרהאַנג, כדי זיך צו זען מיט מייַן אַמאָליקער פריינדין.

ווען איך בין אַריין, איז זי געזעסן זעבן אַ שפיגל אין אַ שמוציק ציגיינער־ביידל און גערויכערט אַ פאַפּיראַסל.

— פּלאַרענס!! — האָב איך מיט פרייד אויסגעשריען — דו דער- קענסט מיך ?

זי האָט מיך אַנגעקוקט פרעמד און מיט גרויס חידוש.

— ניין — האָט זי אַרויסגעזאָגט טרוקן — איך קען אייך ניט.

— אַ, קוק זיך איין, פּלאַ, דאָס בין איך דאָך, סייד.

— עס טוט מיר לייד, איר מאַכט געוויס אַ טעות.

זי האָט זיך אויפגעשטעלט אוועקצוגיין, אָבער דאָ האָב איך איר פאַרשטעלט דעם וועג און געזאָגט :

— פּלאָרענס, דו געדענקסט ניט סיידן, דיין פריינדין? מיר האָבן דאָך ביידע געאַרבעט אין דער ניין־און־דרייסיקסטער סטריט ביי דאַמען־היט, אין דער סיימאָן העט קאַמפּאַני.

— איך האָב קיינמאַל ניט געאַרבעט אין קיין שאַפּ. איך בין פון מיין קינד־הייט אָן אין די „שאַו־ביזנעס“. ביז ניט לאַנג צוריק בין איך געווען אַ רייטערין אויף אַ פּערד אין דעם גרעסטן צירק. איך בין אַראָפּגעפּאַלן פון פּערד . . .

איך האָב זיך אַביסל צעקלאַפט און געמוזט האָבן רו. בין איך אַוועק געפאַרן אויף מיין גרויסן „רענטש“ אין טעקסעס, דאָרטן האָב איך מיך גוט אויסגערוט, אָבער לאַנג רוען קען איך נישט . . . דערווייַל ביז דער צירק וועט זיך ווידער עפענען, אַרבעט איך דאָ — אויס לאַנגווייַל . . .

אין דעם גרויסן צירק בין איך די הויפט־רייטערין: די מוזיק שפּילט אַ מאַרש, און איך, מיט מיין ווייסן פּערד, שפּרינגען דורך אַ פייערדיקן ראַד . . . איר שטימע איז געווען הויך און אַנגעשטרענגט, עפעס אַזוי ווי זי האַלט אַיין אַ געוויין . . .

מיטאַמאַל האָב איך באַמערקט אויפן טישל, אויף וועלכן עס איז געלעגן אַנגעלייגט שמינקע און אויסגערויכערטע שטיקלעך פאַפּיראַסן, אַ צעטל פון אַ „פּאָן־שאַפּ“ מיט פּלאָרענסעס נאָמען, פּופּצן דאָלער איז דאָרטן געווען פאַרשריבן פאַר אַ זייגערל. איך האָב שנעל אַפּגעווענדט מיין בליק פונעם צעטל, און נאָכאַמאַל אַפּעלירט צו מיין אַמאָליקער פריינדין :

— פּלאָרענס טייערע, דו האַסט מיר צוגעזאָגט, אַז ווען דו וועסט אַמאַל ווערן באַרימט, וועסטו אין מיר נישט פאַרגעסן, מיר וועלן פאַר־

בדייבן אייביקע פריינט, און איצט, אז דו ביסט גרויס געוואָרן און איך
האָב דיך ענדלעך געפונען, נאָך לאַנגע יאָרן פון זוכן, ווילסטו מיך נישט
דערקענען? . . .

— הער שוין אויף, סייד, — האָט זי ניט אויסגעהאַלטן און איז אַ
פאַל געטאָן צו מיר און האָט איר קאַפּ אָנגעשפּאַרט אויף מיין אַרעם.
איך האָב געזען, ווי זי ווישט בגנבה אַ טרער.
— וואָס מאַכסטו, סייד? — האָט זי געפרעגט מיט אַ געשפּאַלטע־
נער שטים.

— אַ, איך בין אַל־רייט. קום צו מיר אַהיים. קענסט ביי מיר וואוי־
נען אויב דו ווילסט. אַ, פּלאַ, איך וואָלט אַזוי געוואָלט וויסן, ווי עס
איז דיר געגאַנגען די גאַנצע צייט.

זי האָט זיך מיט אַמאָל אויסגעלייכט, האָט טיף אַריינגעצויגן דעם
רויך פּונם פּאַפּיראַס, וועלכן זי האָט געהאַלטן אין מיטן רויכערן, און
געזאָגט:

— ס'טוט מיר לייד, סייד, וואָס איך קען ניט אָננעמען דיין איינלאַ־
דונג. אַ דאַנק. די צייט דערלויבט מיר דאָס ניט, כ'בין אַ צירפּאַרנומענער
מענטש . . . אַט דאָ ענדיק איך די טעג . . . איך פּאַר צוריק אויף
מיין „רענטש“ אין טעקסאַס, וואו איך האָב אייגענע פּערד, בהמות, לאַנד,
וויינגערטער . . . איך וועל זיך אַביסל אויסרוען אויף מיין רענטש . .
און דאָן צוריק צום צירק . . . צוריק צום רייטן! דו קענסט זיך גאָר
ניט פּאַרשטעלן וואָס פּאַר אַן אינטערעסאַנטן לעבן איך פיר. איך רייט
אויף אַ פּערד דורך אַ פייערדיקן ראַד, דאָס פייער ברענט אַרום אַ גרויסן
רייף, די מוזיק שפּילט און איך מיט מיין ווייסן פּערד פּליען דורך אין
מיטן . . .

זי האָט זיך אַלץ מער צעצונדן, און אַלץ מער גענומען דערציילן
פּאַנטאַסטישע מעשות, נאָר ווען זי האָט דערזען ווי איך שטיי אַזוי שטיל
און דערשלאָגן, האָט זי אויסגערופן באַליידיקט:
— דו גלויבסט מיר גאָר ניט? !

איר שטים איז אַרויסגעקומען צעשפּאַלטן, עפעס אַזוי ווי זי האָלט
זיך איין פון וויינען . . .
— ניין, פּלאַרענס טייערע, זאָג מיר דעם אמת, — און איך האָב

איר אָנגעצייגט אויפן לאַמבאָרד־צעטל.

זי האָט מער ניט אויסגעהאַלטן און האָט מיט אָפּגעהאַקטע ווערטער

דערצייילט :

— ס'איז געווען אַ לאַנגער און שווערער וועג פאַר מיר פון סיימאָנס
"העט־שאַפּ" ביז אַהער . . . איך האָב אָבער נישט געקענט פירן אַזאַ
לעבן ווי מיין מאַמע און שוועסטער האָבן געלעבט. ווייל — איך בין
אַנדערש . . . מיין לעבן איז אַנדערש . . . ס'איז אַ אינטערעסאַנטער
לעבן — שטורמישער . . . איך וועל נאָך ווערן גרויס און באַרימט..."

אירע דינע אַקסלען האָבן געצוקט פון איר שטיילן וויינען . . . די
טרערן וואָס זיינען גערונען פון אירע אויגן זיינען געווען שוואַרץ פון דער
אָנגעשמירטער "מאַסקערע" אויף אירע וויעס . . . די טרערן האָבן אַראָפּ־
געוואָשן די רויטע פאַרב פון אירע באַקן און איבערגעלאָזט לאַנגע פאַסן
אויף איר בלייך אויסגעצערטן פנים.

די גנבטע

- וואו זאל איך זיצן, אינעווייניק צי אין דרויסן ?
— אינעווייניק, און באהאלט דיין פנים . . . — האָט דער טראַק-
דרייווער אָנגעוויזן אויף אַ פאַרמאַכטן וואַגן אויף וועלכן ס'איז געווען
אָנגעשריבן עפעס אַ נאָמען פון אַ פוטערוואַרג־פירמע.
— ס'איז היינט אַזאָ שייך וועטער און איך וואָלט אַזוי וועלן זיצן
דרויסן און זיך אָנזאַפן מיט דער פרישער לופט.
— אויב דו ווילסט דווקא זיצן אין דרויסן און שעפן לופט, האָסטו
היינט אַ גאָלדענע געלעגנהייט צו זיצן הינטער די גראַטעס . . .
— וואָס עפעס אינמיטן דרינען ?
— אַ פינצטער לעבן אויף דיין קאַפּ ! אין מיטן דרינען גאָר ? —
האָט זיך דער רויטער בעני צעקאַכט. — האָסט דאָך היינט אָנגעגנבעט
אַ פּוילן טראַק מיט זאַכן . . . ס'דרייען זיך אַרום בלויע רעק . . . פּלאַכע
פיס . . . אַ גאַנצער סקאַדראַן געהיים־פּאַליציי, וואָס שמעקן מיט די
נעז ווי אַ הונט צו אַ הינטעכע . . .
— איך האָב זיי ניין איילן אין דער ערד . . . יעטע די שאַפּליפּ-
טערין פייפט אויף זייער טאַטנס טאַטן . . . — האָט יעטע שטאַלץ אַרויס-
גערעדט. — מיך אַרט נישט און באַסטאַ !
— און מיך אַרט יאָ. — האָט דער רויטער בעני אַ געשריי געטאַן.
— וואָס איז ? וואָס ציטערסטו אַזוי אין די הויזן ?
— וואָס איך ציטער ? איך האָב אַ ווייב מיט קינדער און וויל ניט
פּוילן אין קרימינאַל צוליב עפעס אַ ביליקע גנבטע פון קליינע גנבה-
לעך . . .
יעטע, וועלכע האָט די גאַנצע צייט גערעדט רואיק, איז פון בעניס
לעצטער באַמערקונג אַזש אונטערגעשפרונגען פון כעס.
— וואָס מיינסטו דיר עפעס אַ גנבטע פון קליינע גנבהלעך ? ס'איז
שוין צייט, אַז דו זאָלסט וויסן, דו רויטער פעמפיק, אַז איך בין פאַר-

רעכנט צווישן חברה גרויסער צעלייגער, פאר א פאך־ליידי מיט גאָדענע פינגער . . .

— דו קריכסט אַריין צי נישט ? — האָט דער יונג אומגעדולדיק געפרעגט, אַרומקוקנדיק זיך מיט מורא אויף אַלע זייטן.

— וואָס איז, וואָס האָסטו אַזוי מורא ? — האָט זיך יעטע אַלץ ניט געקאָנט איינשטילן, — דו טרייבסט דאָך בלויז דעם טראַק און איך טו די שווערע אַרבעט... דו זיצסט דיר ווי אַ פּריץ אויף דער לופט און איך צאָל דיר דערפאַר מיט כשר־פאַרהאַרעוועט געלט . . .

— דו גייסט אַריין צי נישט ? — האָט בעני אַ דערצאָרנטער אויס־געשריען און דערביי האָט ער גערוועזן געדרייט דאָס רעדל פון טראַק. אַ פאַרע האָט געזעצט פון מאַטאַר.

— אַז שרייען זאָלסטו אויף די ציין, רבנו־של־עולם, — האָט יעטע אַ וואָרף געטאָן די ווערטער צום רוטן.

זי האָט דערביי אַן עפן געטאָן דאָס פאַרמאַכטע טירל, איז שנעל אַריין אין טראַק, וועלכער האָט שוין אַנגעפאַנגען צו פאַרן. אינעווייניק האָט יעטע נאָך אַלץ געצאָרנט :

— בענעלע קרעכצער, אַ בראַנד אים אין די יאַסלעס !

אַ מידע, אַן אויסגעשעפטע פון אַ טאָג אַנגעשטרענגטער „אַרבעט“, איז זי געבליבן זיצן אין פינצטערן וואָגן אויף אַ פאַק סחורה. עס האָט געשטיקט מיט פאַרדעמפטער לופט. יעטע האָט מיטאַמאָל דערפילט, אַז זי איז דורכגענעצט מיט שווייס און האָט זיך געכאַפט. אַז זי איז נאָך פול מיט סחורה. זי האָט אַנגעצונדן אַ קליין עלעקטריש לעמפל, וואָס האָט זיך געפונען אין אַ ווינקל פון טראַק, און האָט זיך גענומען אויסליידיקן... פון הינטער איר קלייד האָבן גענומען פאַלן טייערע אונטערוועש, נייטאָך זאָקן, זיידענע שפיצן, טייערע בלוזקעס. זי האָט זיך אַרומגעקוקט און גענומען ציילן די אַנגעלאַטכנטע אַרטיקלען, וועלכע זי האָט דורכן טאָג אַהער געבראַכט . . . עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז עס פעלן זאַכן... „זאָל ער דערהרגעט ווערן, בענעלע גנב, זי וועט מוזן אויסזוכן אַ נייעם טרייבער, אַ מענטש, וואָס וועט נישט ציטערן און איר נישט באַסעווען : זיך דאָ, זיך נישט אינעווייניק, ליג איינגעלייגט, מען קוקט, מען זעט, מען גייט . . . וואָס איז, זי האָט אפשר ווייניק צרות אין דער היים ? פון איר קינד מוז זי ליידן . . . אים אַבער וועט זי שיקן צום טייוול . . .

זי וועט קריגן אַ נייעם שאָופער מיט אַ טראַק און קאַנען זיצן אויף דער
לופט. נאָר וואו וועט זי קריגן אַ בלאַטן יונג מיט אַ פאַרמאַכטן וואַגן?
פאַרפאַלן, זי וועט שוין מוזן לייַדן נאָך אַ שטיקל צייט. זי האַפט צו
גאַט, אַז זי וועט גאָר אינגליכן פטור ווערן פון דער פינצטערער פרנסה...
זי זאָל נאָר נישט אַריינפאַלן ביז דעמאָלט. . . אַט היינט האָט מען איר
שיעור, שיעור נישט געפאַקט. . . אַ פרויען־פאַליציאַנטקע האָט איר אַ
כאַפּ געטאַן פאַרן האַנט, נאָר זי האָט זיך געשיקט אַרויסגעריסן און איז
פאַרשוואונדן צווישן געדיכטן עולם. איז דען אַ וואונדער, וואָס זי „אַר-
בעט“ נישט ווי עס דאַרף צו זיין? אַז די טאַכטער אירע צעמישט זי
אינגאַנצן. דער קאַפּ איז איר נישט ביי דער „אַרבעט“. אויב זי וועט
זיך נישט נעמען אין די הענט אַריין, איז זי אין דער ערד מיט די ביינער,
וועט נאָך אַריינפאַלן און דאַרפן פוילן אין קרימינאַל“.

יעטע זיצט אויף אַ באַרג מיט „זאַכן“, טראַכט און קנייטשט דעם
שטערן. זי האָט געוואָלט געבן איר קינד אַ גוטע דערציאונג מיט אַלע
באַקוועמלעכקייטן, האָט זי זיך עפעס אַזוי אומבאַמערקט אַריינגעוואָרפן
אין דער ביטערער פרנסה. . . איי, ווי די היץ שלאַגט דאָ, מען קאַן דאָך
דערשטיקט ווערן!

זי האָט פאַרזיכטיק אַן עפן געטאַן אַ קליין טירל לעבן טרייבער און
אַ זאַג געטאַן:

— רוק דיר, איך גיי זיך זעצן לעבן דיר.

— אוי, אַ רוח אין דיין געפגרטן טאַטנס טאַטן אַריין! פאַרמאַך!
אַ פאַליציאַנט אויף אַ מאַטאַרסיקל פאַרט נאָך!

— ווער דערהרגעט מיט אים אינאיינעם, — האָט יעטע אַרויסגע-
שטריעט פון צווישן די צייך און האָט שנעל פאַרמאַכט ס'טירל.

— אַ טאַג אַביסל, — רעדט יעטע צו זיך אַליין, און ציט זיך אויס
אויף דער האַרטער באַנק, וואָס איז אַריינגעשטעלט אין טראַק, ווישט אַפּ
דעם שווייס פון איר פנים און אירע געדאַנקען גייען ווידער איבער צו איר
טאַכטער.

— אוי, — קרעכצט זי אויס, — די מויד וועט מיך טרייבן יונגער-
הייט פון דער וועלט, — איז נאָך קיין פולע אַכצן יאָר ניט אַלט און וויל
מער נישט לערנען און וויל נישט אַרבעטן, נאָר הוילען דורך די נעכט און
שלאַפן גאַנצע טעג. . . ווען עס מאַכט זיך עפעס אַ לייטישער יונגער-

מאן, וואָס זאָל מיט איר חתונה האָבן, וואָלט זי געווען די גליקלעכסטע מאַמע אויף דער וועלט . . . ס'וואָלט איר דעמאָלט אַראָפּ אַ שטיין פון האַרץ און אַן עול פון קאַפּ, און אַליין וואָלט זי נאָך אויך געקאָנט לעבן אויף דער וועלט.

יעטע טראַכט פון דעם געמוטשעטן לעבן וואָס זי האָט געפירט פון דעם טאָג וואָס זי האָט חתונה געהאַט מיט „טשאַרלי די דאָר“, אַזוי האָט מען אים גערופּן, ווייל ער איז געווען שייך ווי אַ ליאַלקע. יעטע האָט ניט געוואָלט הערן ווען מענטשן האָבן איר געוואָרנט, אַז ער האָט די טשאַ-כאַטקע. ער אַליין האָט עס איר אויך געזאָגט. אמתע ליבע, — טראַכט יעטע, — ווייל פון גאַרנישט וויסן. זי האָט מיט אים חתונה געהאַט, האָט זיך אָפּגעמוטשעט צוויי יאָר און ער איז געשטאַרבן און איר איבערגע-לאָזט מיט אַ פּיצל קינד אויף די הענט און אַן אַ פעני געלט. קיין פּאָך אין דער האַנט האָט זי נישט געהאַט. זי האָט זיך אויסגעזוכט אַ שטעלע ביי פּאַקן טשאַקאָלאַד. ס'קינד האָט זי איבערגעלאָזט ביי אַ שכנה, און אין אַונט ווען זי פּלעגט גיין פון דער אַרבעט, האָט זי איינגעקויפט עסן, פּלעגט אָפּנעמען ס'קינד און גאַנץ פּרי ווידער אַמאָל אַוועקגעטראָגן ס'קינד. די פּאַרדינסטן זיינען געווען קליין, די שעהן לאַנג. אַ ביטער, חושכדיק לעבן איז דאָס געווען. ביז זי האָט זיך באַקענט מיט אירע אַ שכנה, די „מומע האַדל“. אַזוי האָבן איר אַלע גערופּן, ווייל זי איז גע-ווען ווי אַ גוטע מומע צו אַלע ווער עס האָט נאָר אויסגעשטרעקט די האַנט, פּלעגט געבן אַ סך צדקה און האָט פאַר יעדן געהאַט אַ וואַרימען שמייכל. קיינער האָט נישט געוואוסט פון וואַנען זי קומט און אַקוראַט מיט וואָס זי באַשעפטיקט זיך. מען האָט דערציילט, אַז זי איז זייער אַ רייכע אלמנה, וואָס האָט געירשנט אַ גרויסע ירושה. די גאָר נאָענטע האָבן געזאָגט, אַז זי האַנדלט מיט „געשוואַרצטע וואַרע“.

אויף יעטען האָט זי געהאַט גרויס רחמנות, וואָס אַזאָ יונג ווייבל מיט אַ פּיצל קינד דאַרף אַזוי פאַרפּינצטערט ווערן. און איינמאָל ווען ביי יעטען איז דאָס קינד קראַנק געוואָרן און זי איז אַריין צו דער מומע האַדל באַרגן אַ פאַר דאָלער פאַרן דאָקטער, האט די מומע האַדל איר צוגע-זאגט אויסצולערנען אַ טייער פּאָך ביי וועלכן זי וועט קאָנען גוט פאַרדי-נען און נישט דאַרפן אַזוי שווער אַרבעטן.

זי האָט איר שפּעטער דערציילט, אַז זי האַנדלט מיט „געשוואַרצטע

סחורה" . . . און אז יעטע האָט נאָך אַלץ נישט פאַרשטאַנען וואָס זי מיינט דערמיט, האָט זי איר דערקלערט, אז זי שוואַרצט אַריבער די וואַ-
רעס פון די גרויסע מאַגאַזין־געשעפטן צו זיך אין הויז אַריין . . .

— איך בין, — האָט זי געזאָגט, — אַ טייערע שוואַרצעריך, —
כ'האַב גאָלדענע פינגער. איך, מיין טייער קינד, האָב שוין גענוג געלעט.
איך ווער אַלט און וויל מיר אויף דער עלטער רואיק לעבן און בכבוד . . .
איך זע, אז דו פלאָגסט זיך מיט אַ פיצל קינד, פאַרדינסט וואָסער אויף
קאַשע . . . איך וועל דיך אויסלערנען די מלאכה פון שוואַרצן . . . אין
מיין "פאַך" דאַרף מען בלויז אַרבעטן אַ שעה־צוויי דורכן טאָג. דו וועסט
האַבן גענוג צייט זיך אַפצוגעבן מיט דיין קינד און וועסט דיר לעבן ווי אַ
גראַפֿייע . . .

יעטע האָט נישט געוואָלט הערן דערפון. איר קינד איז דערוויליג
געוואָרן ערגער. זי האָט געמוזט אויפגעבן די שטעלע און אַכטונג געבן
אויפן קינד. די "מומע האַדל" איז געווען די איינציקע, וואָס פלעגט אָפט
קומען. זי האָט שטאַרק ליב געהאַט ס'קינד, האָט אויסגעבאַרגט אַ פאַר
דאָלער, האָט איר דערביי אויסדערציילט די ראַמאַנען פון איר אינטערע-
סאַנט לעבן . . . אַ גראַף איז געווען אין איר פאַרליבט ביז צום שטאַר-
בען . . . עס איז געווען אַ ראַמאַן נאָר צו באַשרייבן אין די ביכער . . .
אַבער ליב האָט זי גאָר געהאַט איינעם אַ צירקרייטער . . . דאָס זיינען
געווען ראַמאַנען אין דער אַלטער היים. דאָ האָט זי ליב געהאַט איציקל
גנב . . . ער האָט פאַר איר געגנבעט, אַבי זי זאָל האָבן . . . נאָר שפע-
טער האָט זיך אין איר פאַרליבט אַ דאַקטער . . . נישט אַלץ, וואָס די
"מומע האַדל" האָט דערציילט, האָט יעטע געגלויבט, אַבער עס איז גע-
ווען גוט צו הערן אירע מעשות און פילן, אז עס איז דאָ אַ מענטש, וואָס
אינטערעסירט זיך מיט איר.

די "מומע האַדל" האָט איר איינמאָל פאַרגעשלאָגן, אז זי זאָל מיט
איר בלויז מיטגיין זען ווי זי "אַרבעט". זי דאַרף חלילה גאָרנישט טאָן,
נאָר זאָל זי אויף טשיקאוועס זען ווי זי טוט די "אַרבעט", און אזוי האָט
יעטע אָנגעפאַנגען מתחילת מיטגיין בלויז, "קוקן", שפעטער האָט זי גע-
האַלפן שוואַרצן די סחורה. ביז זי האָט אַליין אָנגעפאַנגען "שוואַרצן".
צום ערשטן מאָל האָט ביי איר שטאַרק געקלאַפט ס'האַרץ. שפעטער האָט
דאָס איר גערעגט און געצויגן . . . זי האָט מתחילת בלויז געאַרבעט אַ

שעה אַ טאָג און געהאַט גענוג פאַר אַלץ . . . ביסלעכווייז האָט יעטע „געאַרבעט“ אַזוי געשיקט, אַז די „מומע האַרד“ פּלעגט פשוט אַנקוועלן פון אירע גאַלדענע פינגער . . . זי האָט איר דערביי געלערנט וועמען זי דאַרף צאָלן גרעפט (שוחד) און אויך אַוועקלייגן אַ „טאַלער“ אין באַנק אויף דער עלטער . . .

עס זיינען געלאָפן די יאָרן, די טאַכטער איז אונטערגעוואַקסן. יעטע האָט געטאָן אַלץ כדי איר צו געבן אַ גוטע דערציאונג, נאָר קיין גרויס דרך־אַרץ פאַר איר מאַמען האָט זי נישט געהאַט . . . „איי, ווען איר סעמקע זאָל וועלן שטעלן אַ חופּה“.

באַשפּריצט מיט עפעס אַ גלאַנציק שמירעכטס, פאַרקעמט ער אַזוי קע דער באַרבער, ווי אַלע אין דער נאַכבאַרשאַפט רופן אים. יעטע צע־שמייכלט זיך ברייט. זי האָט לייב פון אים צו טראַכטן. עס ווערט איר גוט אויפן האַרצן און גרינג אויף דער נשמה. איי, ווי לייב זי האָט אים. לאַנג קאָן זי אַזוי טראַכטן פון אים און אויספאַנטאָזירן איר צוקונפט. זי זעט ווי זי וואַרפט אַוועק איר „פינצטערע פרנסה“ און האָט חתונה מיט סעמקע שפיגל. ער עפנט אַן אייגענעם באַרבער־שאַפּ מיט אַ פּוֹל־רום, ווייל ביז ער וועט נישט האָבן אַן אייגענעם ביזנעס, וועט ער נישט חתונה האָבן, אַזוי האָט ער איר אויסדריקלעך געזאָגט. זאָל סעמקע נאָר שטעלן די חופּה, וועט זי אויפקניפן איר „קניפּל“. איי, וועלן איר מענטשן מקנא זיין, און איר אייגענע טאַכטער וועט קריגן פאַר איר מער דרך־אַרץ ווען זי וועט ווערן מרס. שפיגל.

יעטע פאַנטאַזירט ווייטער :

זי זעט שוין ווי זיי גייען שפּאַצירן. ער האַלט איר געאַרעמט. זיין הויכע פיגור און ברייטע פּלייצעס ציען אויף זיך ווייבערישע בליקן. די גרויסע שוואַרצע אויגן שמייכלען און די קוטשער־אַווע האַר, וועלכע ער באַשפּריצט מיט עפעס אַ גלאַנציק שמירעכטס, און פאַרקעמט אַזוי ממזריש, אַז אַלעמאָל וואַרפט זיך אַ לאַק אויפן שטערן. זי זעט גאַנץ גוט, אַז די בלאַנדע נעמט איין פאַר אים אַ נכפה . . . זאָל זי נאָר פּרובירן . . . וועט זי איר די זייטן אונטערהאַקן . . . אַ מעסער !

— גוט מאַרגן, מיסעס שפיגל, — באַגריסט מען איר פון אַלע זייטן.

און זי ענטפּערט אַלעמען מיט אַ שמייכל „גוד־מאָרנינג“, און זאָל זי זען ווער ס'איז די מיסעס שפיגל.

„זע און קראפיר, דו בלאַנדע נקבה!“

יעטע האָט נישט באַמערקט ווי דער טראַק איז פּלוצלונג שטיין גע-
בליבן. דער רויטער בעני האָט ברייט געעפנט דאָס טירל און אַ זאָג
געטאָן:

— פרישע לופט!

יעטע האָט זיך אויפגעכאַפט פון אירע חלומות און זיך דערזען לעבן
איר הויז. זי איז אַרויס באַלאָדן מיט פעק. דער רויטער האָט אויך גע-
טראָגן פעק געשוואַרצטע סחורה. זיי זיינען אַריין אין הויז. נאַכדעם ווי
דער יונג האָט שוין געהאַט אויסגעלאָדן אויך די איבעריקע פעקלעך, האָט
זיך יעטע מיט אים צערעכנט. זי האָט אים באַצאלט און נאָך צוגעגעבן
אַ טרונק בראַנפן. זיי האָבן זיך געזעגנט ווי די בעסטע פריינט און זיך
באַשטעלט אויף מאַרגן אין דער באַשטימטער צייט ווידער זיך צו טרעפן.
יעטע איז דערנאָך אַריין אין „פאַרלאָר“. ביים שפיגל איז גע-
זעסן איר טאַכטער דזשענקע. אין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ צווענגל און
זיך געצופט די ברעמען. ביי דער מוטערס אַריינקומען, האָט זי זיך
אַפילו נישט אומגעקוקט. נאָר איז זיך ווייטער אָנגעגאַנגען מיט איר אַר-
בעט פון צופן אַ ברעם.

— וואו קלייבסטו זיך היינט גיין, וואָס דו פוצט זיך אזוי? —

האָט יעטע געפרעגט.

— איך וועל דיר לאָזן וויסן דורך אַ טעלעגראַמע, — האָט די טאָכ-
טער חוצפהדיק געענטפערט.

— אַט אזוי רעדט מען צו אַ מאַמען? !

— מניע... — האָט די טאָכטער אַפגעענטפערט.

פון דעם „מניע“ האָט יעטע אַרויסגעלייענט „אויך מיר אַ מאַמע“.
געפילט האָט זי ווי צוצוגיין צו דער מויד און איר גוט אָנהרגענען, איר
ביטער האַרץ אויסלאָזן צו איר, נאָר זי האָט זיך באַהערשט, ווייל יעטע
ווייסט שוין פון לאָנג, אַז מיט ביזן וועט זי ביי איר גאַרנישט אויספירן.
אינגאַנצן פאַראיבל האָבן אויפן קינד קאָן זי דאָך אויך נישט, אַ מאַמע
אַ גנבטע! ... און שלעפט זיך נאָך אַרום מיט סעמקע שפיגל, וואָס איז
יונגער פון איר. יא, זי ווייסט גוט, אַז דער טאָכטער געפעלט נישט דער
שידוך...

— איך גיי אַפּקאָכן עפעס עסן, — האָט יעטע געזאָגט און איז

ארויס פון צימער. זי איז אריין אין קיך, דארט עפעס אויף גיך צוגע-
שטעלט צום קאכן און דערנאך האט זי גענומען אויסאָרטירן די גע-
שוואַרצטע סחורה. זי האט פאַרזיכטיק טייל זאכן אַריינגעלייגט אין
דער שאַפע, אַנדערע אַרטיקלען האָט זי אויסגעלייגט אין די שופּלאַדן.
שפעטער איז זי אַריין אין וואַש-צימער, זיך אַרומגעוואָשן, אַרויפגעצויגן
אַ הויזקלייד, זיך געמאַכט באַקוועם. זי איז צוגעגאַנגען צום לאַנגן
שפיגל, ביי וועלכן עס איז נאָך אַלץ געזעסן איר טאַכטער דזשענקע, און
זיך קונציק געשוואַרצט די בלאַנדע ברעמען.

מאַמע און טאַכטער זיינען געווען שטאַרק ענדלעך. ביידע האָבן זיי
פאַרמאַגט גרויסע, בלויע אויגן און בלאַנדע האָר, אַ גלאַטע ווייסע הויט
מיט פאַרריסענע נעזלעך. די מאַמע איז געווען אַביסל העכער און דיק
לעכער פון דער טאַכטער.

יעטע, שטייענדיק ביים שפיגל, האָט זיך פּרֹוצלונג צעלאַכט.

— דו ווייסט, — האָט זי אַ זאָג געטאָן צו דער טאַכטער, — ווען
מיר וואָלטן אָנגעטאָן די זעלבע קליידער, וואָלט מען אונדז אָנגענומען
פאַר צוויילינג-שוועסטער.

דזשענקע האָט נישט איינגעשטימט :

— אין בעסטן פאַל, — האָט זי געזאָגט, — וואָלט מען דיך אָנגע-
נומען פאַר מיין עלטסטער שוועסטער.

— איז פאַרוואָס טאַקע, טאַכטער, ווילסטו מיט מיר נישט לעבן
בשלום, ווי מיט אַן עלטערער שוועסטער ? — האָט זיך יעטע אָנגעכאַפט
אין דער געלעגנהייט. — אָט זע איך דאָך, אַז די לעצטע צייט האַלטסטו
מיך עפעס ווי איך וואָלט דיר געווען אַ שטיף-מאַמע, באַהאַלטסט זיך,
זאָגסט נישט וואו דו גייסט . . . היטסט זיך פאַר מיר . . . איך בין אַ
בלאַטע פרוי און איך וואָלט וועלן דו זאָלסט זיך פאַרטרויען פאַר מיר
ווי פאַר אַן עלטערער שוועסטער. איך ווייס מער פאַר דיר, כ/האָב מער
דערפאַרונג ; וואָס שווייגסטו ? פאַרוואָס ענטפערסטו מיר נישט אויף
פּראַגן וואָס איך פרעג דיך ?

— דו זאָגסט מיר צופיל מוסר, מאַמע, דו האַלטסט פאַר מיר גאַנצע
לעקציעס, און דו אַליין טוסט אַלץ וואָס מען טאָר נישט . . .

יעטע האָט דערפילט ווי אַ שאַרפע שפיז וואָלט איר אַ שטאַך געטאָן.

„אָט דאָס איז עס!“ זי האָט איינגעהאַלטן דעם ווייטיק און בלוין אַ זאָג
געטאָן :

— עס וועט שוין נישט נעמען לאַנג און איך וועל פון דער פינצטער
דער פרנסה פטור ווערן, כ'וועל חתונה האָבן, ווערן אַ באַזעבאַסטע. איך
וואָלט אָבער וועלן, אַז דו זאָלסט די ערשטע חתונה האָבן. מיין גרויס
גליק וואָלט געווען ווען דו וואָלסט אויסגעזוכט אַ פיינעם יונגערמאַן און
זיך „געסעטלט“. איך וואָלט דיר געמאַכט אַ גרויסע פאַראַדנע חתונה...
— האָסט אַזויפיל געלט ? — האָט דזשענקע געוואָלט וויסן, —
ווייסט וויפיל עס קאָסט איצט אַ שיינע חתונה ?

— דו קריג נאָר דעם ריכטיקן חתן און איך וועל דיר נדן אויך געבן.
דזשענקע האָט זיך צופרידן צעשמייכלט. זי האָט געעפנט ס'מויל,
געוואָלט עפעס זאָגן, נאָר זי האָט זיך ווי צוריקגעכאַפט און געשוויגן.
— שווייגסטו שוין ווידער, — האָט די מוטער פראָטעסטירט, —
האָסט דאָך עפעס געוואָלט זאָגן ? רייד ! האָסט שוין עמיצן ? — פאַרשט
יעטע ווייטער.

— און וואָס וועט זיין, — רעדט ענדלעך דזשענקע אַרויס נישט
זיכער, — אַז דער שידוך וועט דיר נישט געפעלן ?
— וועל איך דיר געבן אַ גוטע קרענק, אַן אויסגעטריקנטע פייג,
נישט קיין נדן !

— וועל איך ביי דיר נישט פרעגן און וועל אַוועק מיט אים און דו
וועסט אפילו נישט וויסן וואו איך בין אַהינגעקומען.
— אויב אַזוי, מיינט דאָס, אַז דו האָסט שוין עמיצן. רייד קלאָרע
דבורים און נישט קיין פאַרשטעלטע רייד . . . קום אַרויס מיט לשון...
זי האָט אַלץ העכער געהויבן די שטימע און געוואָלט וויסן ווער,
וואָס, ווען, נאָר אין מיטן די געשרייען האָט עמיצער געקלאָפט אין טיר.
דזשענקע האָט אַ געשריי געטאָן „קאַם אין“. אַ קאָסטימערקע איז
אַריין און געפרעגט צי יעטע האָט שוין פרישע סחורה.

— ווער האָט אייך געשיקט ? — האָט יעטע געוואָלט וויסן און
אויפגעהערט שרייען, — איך זע אייך דאָ צום ערשטן מאָל.
— גנענדל האָט מיך געשיקט און זי וועט דאָ באַלד זיין מיט דער
מַרס. פייגענבוים.

— אַ, גנענדל . . . איטס אַררייט . . . — האָט יעטע געזאָגט צו

פרידן און גענומען איר ווייזן פארשיידענע קליידער, אונטערוועש און זאקן.

די פרוי האט גענומען קלייבן און טאפן די סחורות, געפרעגט די פרייזן אויף יעדער זאך און געזאגט, אָ וועדליק געשוואַרצטע וואַרע, וויל יעטע צו הויכע פרייזן . . .

— אַ בראַנד דיר אין די יאַסעס פאַר וועלן מיין שווערע פראַצע בחינם . . . — האַט יעטע געטראַכט, נאָר הויך האַט זי געזאָגט :

— געשוואַרצטע סחורה איז אויך סחורה ! איך גיב אייך אַוועק די אַרטיקלען פאַר ווינציקער ווי אַ העלפט . . .

— וואָס־זשע, עס קאָסט אייך אַליין טייערער ? — האַט די פרוי געפרעגט מיט אַ צוקערדיק שמייכעלע . . .

— אוי, אַ כאַלע . . . — האַט יעטע נישט באַוויזן צו פאַרענדיקן, ווי ס'זיינען אַנגעקומען נאָך קונים. ס'איז אַריין מרס. פייגענבוים מיט דער וואַדעווי־אַקטריסע קלאַראַ ביקסעל.

זיי האָבן מיט גרויס הנאה געקליבן איין אַרטיקל נאָכן צווייטן און דערביי דערציילט שאַרפע וויצן און הויך געלאַכט.

קלאַראַ ביקסעל האַט געפרעגט ביי יעטען צי זי וואָלט ניט געקאָנט אַריבערשוואַרצן אַ קאַראַקולענעם מאַנטל, וואָס דאָרף זיין געפּוצט מיט אַ סילווער פּוקס.

יעטע האַט פאַרקויפט די געשוואַרצטע וואַרע בידיקער ווי אַלע מאָל. זי איז געווען שטאַרק גערוועזן און געוואָלט וואָס שנעלער פטור ווערן פון די אויסגעכאַליעטע ווייבער, וועלכע קומען זיך צום גרייטן און פאַר ווע־מען זי שטעלט איר פרייהייט אין קאָן. גיב זיי מציאות ! . . . בראַנדיק זאָלן זיי ווערן !

איר גאַנץ ביטער האַרץ וועט זי היינט אויסלאָזן צו סעמקע שפיגל, וואָס מאַכט איר די לעצטע צייטן עפעס צופיל פיגלעס. צי איז עס נישט אַמאָל די בלאַנדע בעלאַ, וועלכע זי האַט שוין איינמאָל אַנגעפאַטשט ?

אין מיטן פון דעם דינגעניש און קויפן האַט זיך דזשענקע אַרויסגע־שאַרט פון הויז. יעטע האַט זיך אויף גיך אָפּגעפאַרטיקט מיט די קונים און איז אַריין אין קיך, גענומען צוגרייטן עסן און באַשלאָסן, אָז היינט וועט זי האָבן אַן אָפּענעם געשפרעך מיט סעמקען. איינמאָל פאַר אַלע מאָל ! זאָל ער אויפהערן איר צו פירן פאַר דער נאָז. ניין, עס איז איינגעטלעך

איר שולד, און דער יונג וויל נישט זיין „קיינ מענטש ביי יענעם“, ער וויל אן אייגענע ביזנעס, און ביז ער וועט זיך נישט איינשטעלן באַלעבאַטיש, האָט ער איר געזאָגט, וועט ער נישט חתונה האָבן. וועט זי אים היינט זאָגן: „שטעל אַ חופּה און איך עפּן פאַר דיר אַ ביזנעס“. עס וועט דאָך זיין אונדזער ביזנעס, — טראַכט יעטע אַ צופּרידענע פּון דעם באַשלוס און נעמט זיך אַנטאָן אין די שענסטע קליידער. אַן אויסגעפּוצטע לאַזט זי זיך גיין צום באַרבער־שאַפּ אין ברום סטריט, וואו עס אַרבעט איר גע־ליבטער. אויפן וועג אַהין האָט זי אויסגעאַרבעט פאַרשיידענע פּלענער, ווי אַזוי אים צו לאַזן וויסן, אַז זי האָט אַפּגעשפּאַרט אַ שיינע פאַר טויזנט דאָלער און האט באַשלאָסן, אַז מיט דעם געלט וועט ער קאַנען טאָן וואָס ער האָט אַלע מאָל געוואָלט: עפענען אַן אייגענעם באַרבער־שאַפּ מיט אַ פּול־רום.

נאָר ווען זי איז אַריין אין באַרבער־שאַפּ, האָט מען איר געזאָגט, אַז סעמקע איז היינט אַוועק פּון דער אַרבעט זייער פּרי, איז זי אַוועק צו זיין וואוינונג און אויך דאָרט האָט זי אים נישט געפונען. זי איז אַן אַנטויש־טע געבליבן שטיין און נישט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טאָן, האָט זי באַשלאָסן אַרויפצוגיין צו דער „מומע האַדל“, וואו עס פּלעגן זיך צוואַ־מענקומען פּרויען און שפּילן קאָרטן. די „מומע האַדל“ האָט פאַר יעדן „סיט“ ביים קאָרטן־טיש אַראַפּגענומען צוויי דאָלער.

די „מומע האַדל“, וועלכע איז שוין איצט געווען אַלט, האָט זיך דער־פּרייט מיט יעטען ווי מיט אַן אייגענער טאַכטער. זי האָט שוין לאַנג אויפגעגעבן דאָס „שוואַרצן“, אָבער זי האָט נאָך אַלץ געמאַכט אַ זייטיקן דאָלער. . . . זי האָט אָבער געהאַלטן אַ וואַכזאַם אויג אויף יעטען און געזען, אַז יענע זאָל ניט שפּילן צו גרויס און זי האָט איר אויך אונטער־געזאָגט ביי וועלכע קאָרטן־שפּילערינס מען קאָן מאַכן געלט און וועלכע „זיצן אויפן דאָלער“. . . . נאָר גראַד איז יעטען דעם אַוונט נישט געגאַנגן גען. זי איז געווען נערוועז. דער קאַפּ אירער איז נישט געווען ביי די קאָרטן, נאָר ביי סעמקען. . . . און אויך ביי דער טאַכטער. זי האָט באַ־שלאָסן, אַז היינט מוז זי ווידער אויפנעמען מיט דער טאַכטער דעם ניט־פאַרענדיקטן געשפּרעך. זי האָט נאָך האַלבע נאַכט זיך אויפגעהויבן פּון קאָרטן־טיש און זיך געלאָזט גיין אַהיים.

אין הויז איז געווען פינצטער. די טאַכטער איז נאָך נישט געווען

אין שטוב. די נאכט איז געווען אַ הייסע. אין הויז האָט די לופט גע-
שטיקט. איז זי אַראָפּ אין גאַס און גענומען אַ נערוועזע שפּאַנען אַהין און
צוריק און געזוכט מיט די אויגן אפשר וועט פון ערגעץ אַנקומען איר
טעכטער. דער שטאַט-זייגער האָט אויסגעקלונגען צוויי. די גאַסן
זיינען געוואָרן אַרץ ליידיקער, און יעטעס געמיט אַרץ שווערער. דעם
אויבן-אָן פון אירע געדאַנקען האָט פאַרנומען דזשענקע. סעמקע שפיגל
איז געווען פאַררוקט אין שאַטן. דער מאַמעס האַרץ איז געווען אָנגע-
זאַפט מיט שרעק פאַר איר קינד, וואָס שלעפט זיך אַרום דורך די שפעטע
נעכט איבער ניריאַרק און נאָר גאַט דער איינציקער ווייסט וואו און מיט
וועמען.

יעטע איז אַריין צו זיך אין שטוב, זיך געלייגט שלאָפן. נאָר דער
שראָף איז נישט געקומען. דער זייגער האָט אויסגעשראַגן דריי. צי האָט
נישט עפעס אָן אומגליק געטראָפן מיט דזשענקען ? אַזוי שפעט איז זי
נאָך קיינמאָל נישט אהיימגעקומען. יעטע איז אַראָפּ פון בעט, צוריק
אָנגעטאַן אַ הויז-קלייד און זיך אין דער פינצטערניש אַוועקגעזעצט ביים
פענצטער, און מיט נייגער געקוקט צום דרויסן, אפשר קומט פון ערגעץ
אָן איר טאַכטער.

מיט אַמאָל האָט זי דערזען ווי עס איז פון ערגעץ אָנגעפאַרן אַ טעק-
סי. זי האָט טיפער אויסגעבויגן דעם קאַפּ און געזען ווי די טעקסי איז
שטיין געבליבן ביי איר הויז. ס'האַט זיך אָן עפּן געטאַן דאָס טירל און
עס איז אַרויס אַ הויכער שיינער מאַן און באַד איז אויך אַרויס איר
טאַכטער. יעטע האָט זיך איינגעקוקט. ס'האַט איר אַ שווינדל געטאַן
אין די אויגן. צי זעט זי ריכטיק ? דורכן שיינ פון גאַסן-דאָמפּ האָט זי
דערקענט סעמקע שפיגל. א י ר סעמקע . . .

דזשענקע האָט אינסטינקטיוו אויפגעהויבן דעם קאַפּ צום פענצטער
און דערזען ווי די מאַמע קוקט און זעט . . . סעמקע האָט עפעס שטיל
גערעדט צו דזשענקען, דאָן האָט ער איר אַ קוש געטאַן אין די ליפּן און
איז צוריק אַריין אין דער וואַרטנדיקער טעקסי, וועלכע האָט זיך אין דער
שטיילייט פון דער נאכט צעברומט און מיט אַ געפילדער זיך געלאָזט
לויפן איבער די דרעמלענדיקע ניריאַרקער גאַסן.

דזשענקע איז אַריין אין הויז און האָט מיט אַ ווינקל פון אויג גע-
קוקט אויף דער מוטער, וואָס האָט אַ פאַרשטיינערטע געשוויגן.

מאמע און טאכטער האָבן עפעס ווי איינגעהאַלטן דעם אַטעם. עס
האָט זיך בלויז געהערט דער שטילער טיק־טאַק פונעם זייגער.
דזשענקע האָט נישט אויסגעהאַלטן און אַרויסגעפלאַצט :
— נו, וואָס שוויגסטו ? זאָג עפעס ! ... האָסט דאָך געזען ...
מעגסט זאגן וואס דו ווילסט, עס וועט דיר סיין־ווייסיי נישט העלפֿן ...
ער האָט ליב מיך, בלויז מיך ... און ניט קיין אַנדערע ...
— און מיט וואָס ביזטו דאָס אַזוי זיכער, אַז ער האָט ליב ב ל ו י ז
ד י ק ? — האָט יעטע ענדלעך אַרויסגערעדט די ווערטער, מיט עפעס אַ
פרעמד קול.

— איך ווייס דאָס, ווייל מיט מיר איז ער עדינסט, ער וויל מיט מיר
חתונה האָבן !
און אַז יעטע האָט נישט געענטפערט, האָט דזשענקע נישט אָפּגע־
לאָזט און געפרעגט :
— נו, וואָס זאָגסטו ?

— ס'געפעלט מיר נישט דער שידוך, — איז יעטע ענדלעך אַרויס
מיט לשון, — ער איז אַ שאַרלאַטאַן, אַן אויסוואַרף, אַ פּרויען־יעגער און
אַ ליגנער, און דו וועסט מיט אים נישט חתונה האָבן, נישט ביי מיין
לעבן ! ...

— דו ביזט אייפערזיכטיק, האַ, מאמע ? — האָט דזשענקע אַן אַנ־
געצונדענע פון כעס געשריגן, — הער זיך אויף צו מאַכן נאַריש, ביזט
שוין נישט קיין מיידעלע, נאָר אַן עלטערע פרוי ! ... זוך דיר אויס אַ
מאָן אין דיין עלטער און לאָז סעמקען איבער צו יונגערע פון דיר ...
און איך בין די יונגע ... איך ... איך ... איך ...

זי האָט אַלץ העכער געשריגן און איז אַריין אין אַזאַ צאָרן, אַז יעטע
האָט זיך דערשראַקן פאַר איר טאָכטערס אויסברוך. ס'האָט איר מיט
אַמאָל אַרומגעכאַפט אַ מוראדיקער פאַרלאַנג צוצולויפֿן צו דער טאָכטער,
איינקלעמען אירע הענט אַרום דזשענקעס האַלדז און שטיקן, רייסן און
בייסן ... זי האָט זיך דערשראַקן פאַר אירע געפערלעכע געדאַנקען און
איז אַרויסגעלאָפֿן פון שטוב צו זיך אין שלאָף־צימער, דאָרטן צוגעפלאָן
צום בעט און אויסגעבראַכן אין אַ ספּאַזמאַטישן געוויין. די שלייפֿן האָבן
ביי איר מוראדיק געקלאַפט, אַ היץ האָט באַשלאָגן איר קערפּער. זי האָט
געוויינט, געשריגן און זיך געריסן די האַר פון קאָפּ, נאָר באַלד איז זי גע־

בליבן ליגן שטיף, א שוואכע, אן אויסגעשעפטע און געהאט דאָס געפיל ווי די שטאַרקע, זיכערע יעטע האָט זיך אָפגעטיילט פון איר גוף, און דאָ, אין בעט, ליגט יעטע די אויסגעלאַכטע, די אַוועקגעוואַרפענע . . . זי איז געלעגן באַוועגלאָז און געקוקט מיט שטאַרע אויגן אויף דער סטעליע.

ווי לאַנג זי איז אַזוי געלעגן, האָט זי אַליין נישט געוואוסט. פּלוצ־לונג האָט זי דערהערט ווי דורך אַ טשאַד אַ שטיף וויינען. האָט זי נישט געקאָנט פאַרשטיין ווער עס וויינט. זי האָט זיך אָנגעשטרענגט און זיך איינגעהערט און דערקענט איר טאַכטערס איינגעהאַלטענעם געוויין. זי האָט זיך נישט גערירט פון אַרט. דאָס וויינען איז געוואָרן שטאַרקער און יאָמערלעכער.

יעטע האָט זיך אַרויסגעשאַרט פון בעט און איז אַריין אין פאַרלאָר. אין אַ ווינקל אויף דער סאָפּע, איינגעדרייט אין אַ קנול, איז געלעגן דזשענקע און געוויינט. יעטע האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט איר טאַכטער אַזוי וויינען. ס'האָט אַ ריר געטאָן דער מאַמעס האַרץ. מיט אַמאָל האָט זי אין אַלץ פאַרגעסן און בלוז דערפילט, אַז איר קינד איז שדעכט, אַז איר טאַכטער שטייט פאַר עפעס אַ געפאַר. מיט דער שנעל־קייט פון אַ קאָץ איז יעטע צוגעשפרונגען צו דער סאָפּע און געבעטן :

— דזשענעלע, זאָג פאַרוואָס וויינסטו ?

זי האָט נישט געענטפערט, נאָר נאָך יאָמערלעכער געוויינט.

— זאָג מיר, טאַכטערשי, וואָס האָט פאַסירט ?

— אַז ער וועט מיט מיר נישט חתונה האָבן, וועל איך מיך פון

פענצטער אַרויסוואַרפן . . .

— אוי, אַ בראַך ! — האָט יעטע פאַרבראַכן די הענט, — זאָג, ביזט

חליה אין טראַבל ?

— כ'בין ! . . .

— אוי, — האָט יעטע אַרויסגעקרעכצט און זיך געזעצט אויף דער

סאָפּע לעבן איר טאַכטער, — איז וואָס־זשע זאָגט ער ? — האָט יעטע

געפרעגט אַ דערשלאָגענע.

— סעמקע זאָגט, — כליפעט דזשענקע, — אַז ער קען איצט נישט

חתונה האָבן . . .

— וואָס הייסט, ער קען איצט נישט ? — שרייט יעטע אויס דער-
צאַרנט.

— עס איז נישטאָ מיט וואָס, מאַמע, — רעדט שוין דזשענקע פאַר-
טרוילעך פאַר דער מוטער, — אַז ער האָט אַפילו נישט קיין געלט צו באַ-
צאָלן פאַר דער חופּה, שוין אָפּגערעדט פון איינריכטן אַ היים . . . און
אַ . . . ביז — — ענדיקט זי נישט און הויבט ווידער אָן וויינען.

— און ווען ער האָט געלט, ביזטו זיכער, אַז ער וואָלט מיט דיר
חתונה געהאַט ? — וויל יעטע וויסן.

— אַפילו מאָרגן, מאַמע . . .

— וועט איר מאָרגן חתונה האָבן !

— ווי אַזוי, מאַמע ?

— איך וועל אויסשטיין אַלע הוצאות.

דזשענקע איז צוגעפאַלן צו דער מוטער און זי גענומען קושן און
ווישנדיק די אויגן האָט זי ווייטער געפרעגט :

— און אַ היים, מאַמע ?

— איך וועל אייך איינריכטן אַ היים, און אויך אַ באַרבער-שאַפּ מיט
אַ פּול-רום. דאָס האָט ער אַלעמאַל געוואָלט, — רעדט יעטע אַרויס פאַר-
טראַכט און אירע שטאַרע אויגן קוקן דערביי מיט צער אין דער פּוסט-
קייט פון דער נאַכט.

פריינדינס

קיינער האָט ניט געוואוסט פון וואָנען לאַראַ איז געקומען. זי האָט זיך מיט אַמאַל באַוויון אין די קינסטלער-קרייזן, און אַרום איר האָבן זיך גענומען טראַגן פאַרשיידענע קלאַנגען: זי האָט פאַרלאָזן אַ מאַן מיט אַ קינד ערגעץ אין קאַנאַדע, און איז געקומען קיין ניו-יאָרק שטודירן מוזיק און ווערן אַ זינגערין. . . . און אַט דערציילט מען, אַז זי איז גאַר קיינמאַל ניט געווען פאַרהייראַט, נאָר אַ קינד האָט זי יאָ ערגעץ. . . . מען זאָגט אויך, אַז דאָס איז שוין גאַר ניט קיין קליין מיידעלע, נאָר אַ היפש כלה-מיידל. . . . מען האָט זיך אויך געשושקעט, אַז זי טראַגט אויף איר גע-וויסן אַ שוין ביסל ראַמאַנען. . . .

קיינער האָט קלאָר ניט געקענט אַנווייזן ווי, ווער, וואָס און ווען. נאָר די האָט געהערט ווי יענע האָט דערציילט. . . . אַז יענער האָט געזען. . . . און אזוי האָבן זיך אַרום לאַראַן גענומען שפּיגען פאַרשיידענע אַוואַנטוריס-טישע מעשות.

לאַראַ, אַ הויכע, אַ שלאַנקע, מיט אַ קאַפּ שוואַרץ-זיידענע האָר און אַ פאַר גרויסע ברוינע לאַכעדיקע אויגן און אַ ווייסע דורכזיכטיקע הויט, האָט אויסגעקוקט יונגער פון אירע דרייסיק יאָר.

לאַראַ האָט ליב געהאַט צו הערן ווי מענטשן, איבערהויפט די פרויען פון די קינסטלער-קרייזן, ווילן דורכאויס וויסן גענוי ווער זי איז, פון וואָ-נען זי שטאַמט און צי ס'איז טאַקע אמת אַז זי האָט ערגעץ איבערגעלאָזט אַ מאַן מיט אַ טעכטערל, און אויב יאָ, ווי אַלט איז די טאַכטער? . . . פלעגט לאַראַ זיך איינהערן און אַ שמייכלדיקע, מיט אַ רואיקן טאָן, ענטפערן, אַז דאָס טאָר זי ניט אויסזאָגן, וויל עס איז אַ מיליטערישער סוד, און אַז זי קלייבט זיך אויף די עלטערע יאָרן אַנשרייבן איר לעבנס-געשיכטע, וועט זי שוין דאָרטן אַלץ אַרויסשרייבן. . . .

פלעגט מען זיך טרעפן ביי אַ קינסטלער-אַוונט, איז לאַראַ אַלע מאַל געווען אַרומגערינגלט מיט מענער, וואָס האָבן איר געמאַכט קאַמפלימענטן, און לאַראַ פלעגט עס גלייכגילטיק אויסהערן און צושמייכלען פון העפעליכ-קייט וועגן. גראַד האָט זי געזוכט די געזעלשאַפט פון פרויען, געוואַלט אין דער גרויסער פּרעמדער שטאָט געפּינען אַ האַרציקע פריינדין, מיט

וועמען זי זאל קענען פריי און אָפּנהאַרציק זיך דורכרעדן.
אַזאַ האָט זי ענדלעך געפונען אין מרים פיינשטיין. מרים איז גע-
ווען פאַרהייראַט צו דוד פיינשטיין, אַ דענטיסט, וועלכער האָט געהאַט אַ
שוואַכקייט פאַר קינסטלער, און אַליין פלעגט ער פון צייט־צו־צייט אַב-
שרייבן אַ ליד, און זיך האַלטן פאַר אַ באַהעם.
אַ יונג אַ שיינער, האָט ער ליב געהאַט אַ לייכטן פּלירט מיט פּרויען,
כאַטש מרימען מיט זייערע צוויי קינדער האָט ער שטאַרק ליב געהאַט. ביי
זיי אין הויז איז אַלע מאָל געווען פּריילעך.

מרים האָט געהאַט אַ לאַנג־יאַריקע פּריינדין פייגעלע לעווין, וואָס איז
געווען פאַרהייראַט צו אַ דראַגיסט. פייגעלע, אַ שטילע, אַ קליינע, מיט אַ
ווייך שטימעלע, אַ בלאַנדע, מיט אַ פאַר בלויע פאַרחלומטע אויגן, האָט
ניט געקענט פאַרטראַגן לאַראַס הויך לאַכן און פּרייע באַנעמונג צו מענטשן.
און איינמאָל ביי די פיינשטיינס אין הויז איז דאָס געווען: לאַראַ
האַט דערציילט אַ פּיקאַנט מעשהלע מיט אַ שאַרפּער ענדע. אַלע האָבן
זיך צעלאַכט און הנאה געהאַט פון דעם אַנעקדאָט, נאָר פייגעלע האָט אַרונ-
טערגעלאָזן די אויגן און האָט זיך פאַרשעמט.

שפעטער האָט זי לאַראַן גוט אויסגעמוסרט און איר געזאָגט, אַז
אַזעלכע אַנעקדאָטן דערציילט מען ניט אין קיין אַנשטענדיק הויז . . .
האַט לאַראַ דערפילט אַן אַנטיפאַטיע צו פייגעלען, און ביידע האָבן
זיך קעגנזייטיק שטיל פיינט געהאַט. פאַרקערט איז דאָס געווען מיט
מרימען. זייער פּריינטשאַפט איז געוואקסן און לאַראַ איז ממש ווי צוגע-
קלעפט געוואָרן צו איר נייער חברטע.

מיט אַמאָל האָט לאַראַ באַמערקט, אַז דייוויד איז עפעס ניט גלייכגיל-
טיק צו איר . . . און דאָס האָט לאַראַן ניט געשמייכלט, נאָר פאַרקערט,
עס איז איר געווען פאַרדריסלעך וואָס איר בעסטער פּריינדינס מאַן מאַכט
זיך נאַריש, ווייל פון דער מינוט אָן וואָס מרים איז געוואָרן איר נאָענטע
חברטע, האָט זי צו מרימס מאַן דערפילט אַ נאָענטקייט ווי צו אַן אייגענעם
ברודער, און האָט דערפאַר געקוקט מיט אַזעלכע אויגן דייווידן.

פייגעלע האָט אויף זיי געהאַלטן אַ וואַכזאַם אויג. צו זיך אין הויז
האַט זי לאַראַן קיינמאָל ניט איינגעלאָדן, און ווי זי האָט זיך שוין עטלעכע
מאָל אויסגעדריקט, איז זי זייער פאַרויכטיק וועלכע מענטשן זי פאַרבעט
צו זיך אַהיים . . .

עס איז געווען אין אַ קאלטן ווינטער־אָונט. ביי די פיינשטיינס אין
הויז האָט מען געפֿיערט דעם יום־טובַ ח נ ו כ ה . זיינען זיך צו־
זאַמענגעקומען פֿריינט און באַקאַנטע. מרים מיט פֿייגעלען האָבן זיך גע־
פֿאַרעט אין קיך, געפֿרעגלט די חנוכה־פֿאַטקעס, דערפֿאַנגט צום טיש.

לאַראַ האָט געזונגען, און דער עולם האָט איר אונטערגעהאַלטן. מען
האַט גענומען אַ טרונק און אַריין אין אַ געהויבענער שטימונג, געלויבט
איינער דעם צווייטנס טאַלאַנט.

דייוויד האָט דאָן אַוועקגערופן לאַראַן און איר געזאָגט, אַז ער האָט
נאַר־וואָס פֿאַרענדיקט אַ ליד, וואָס ער האָט נאָך פֿאַר קיינעם ניט גע־
לייענט. וויל ער עס איצט פֿאַר איר פֿאַרלייענען און הערן איר מבינות.
זי איז אים נאָכגעגאַנגען, און ווען זיי זיינען אַריין אין אַ זייטיק צי־
מער, האָט ער איר פֿלוצלונג אַרומגענומען און באַפֿאַלן מיט קושן.

מיט אַלע כוחות האָט זי זיך געזוכט אַרויסצערייסן פֿון זיינע קושן.
מיט אַמאָל האָט זי דערוען ווי דייוויד איז אָפֿגעטראָטן פֿון איר און איז
שטאַרק בלייך געוואָרן. ווען זי האָט זיך אומגעקוקט, האָט זי דערוען
פֿייגעלען. זי איז געשטאַנען, און מיט אויגן וואָס האָבן געשפּריצט מיט
פֿיער האָט זי דורכגעשטאַכן לאַראַן, און האָט פֿון צווישן די ציין אַדורכגע־
זייט בלוזן איין וואָרט „אויסוואָרף“ און איז פֿאַרשוואַנדן.

אויפֿן צווייטן טאַג, ווען לאַראַ איז, ווי געוויינלעך, אין אָונט געקומען
צו מרימען אין הויז, האָט זי איר קאַרט אויפֿגענומען און ווען לאַראַ האָט
מיט אַ קלאַפּנדיק האַרץ געפֿרעגט צי זי איז ביז אויף איר, האָט מרים, אַן
אויפֿגערעגטע, געענטפֿערט, אַז זי האָט פֿיינט וואָס לאַראַ מאַכט זיך אַווי
„תּמעוואַטע“ און זי רעכנט, אַז דאָס בעסטע אונטער די אומשטענדן וואָלט
געווען, אַז פֿון היינט אָן און ווייטער זאָל זי אינגאַנצן אַהער ניט קומען . . .

עס איז פֿאַר לאַראַן קלאַר געוואָרן, אַז פֿייגעלע האָט איר צוגעטראָגן
וועגן דעם נעכטיקן אינצידענט מיט דייווידן. בלויז אַ רגע האָט זי גע־
האַט דעם פֿאַרלאַנג צו דערציילן איר דעם אמת וועגן איר מאַנס האַנדלונג
וואָס מיינט פֿאַר איר גאַרניט אַ חוץ אַ באַלעסטיקונג, נאָר באַלד האָט זי
זיך איבעררעכנט, אַז דאָס קען נאָך אויף אַן אמת צעשטערן מרימס רואיק
פֿאַמיליען־לעבן. מיט אַמאָל האָט לאַראַ דערפֿילט ווי עס ווערט איר ענג
אין האַלדז, און אַט־אַט וועט זי זיך צעוויינען.

זי האָט פֿעסט צוזאַמענגעדריקט די ליפֿן, געטאָן אַ נערוועזן שאַקל

מיטן קאפ און ארויסגעלאפן א באליידיקטע פון איר פריינדינס הויז.
א יאר איז אוועק.

דורך דער צייט האט לארא עטלעכע מאל צופעליק באגעגנט מרימען,
און אלע מאל האט זי איר געטראפן צוזאמען מיט פייגעלען. מרים פלעגט
זיך באגריסן מיט לאראן מיט א לייכטן שאקל מיטן קאפ. עס איז געווען
א באגריסונג מער פון יוצא וועגן פאר די ארומיקע באקאנטע ווי פאר
זיך . . . פייגעלע פלעגט אבוזיכטלעך אוועקדרייען איר קאפ אן א זייט
אזוי ווי זי וואלט זאגן: „מיט אזעלכע ווי דו האב איד ניט קיין שום גע-
שעפטן“.

— — — — —
ס'איז געווען אין איינעם פון יענע זומער-טעג, ווען עס פעלט ממש
אויס לופט צו אטעמען. דער אונט איז צוגעפאלן און די היץ איז אויף א
האר ניט געמינערט געווארן.

לארא האט דאן מיט א קליינער גרופע פריינט באשלאסן זיך דורכצו-
פארן אויף א שפאציר-שיף און אזוי ארום געהאפט צו דערקוויקן זיך מיט
א קיל ווינטל.

די שיף, וועלכע האט דעם אויסגעפארעטן עולם געפירט צו די בער-
מאונטענס און צוריק, האט זיך שטיל געגליטשט איבערן רואיקן וואסער.
לארא מיט א קליינער גרופע פריינט זיינען געזעסן אינמיטן פון דעק,
און שטיל געזונגען א ראמאנס. פון ערגעץ האט זיך דערטראגן דאס
שפילן פון א פידל.

לארא האט אויפגעהויבן דעם קאפ. א קלארער, בלולעכער הימל
איינגעטונקט אין פינקלענדיקע דימענטן מיט א זיבערנער לבנה, איז
איר געשוואמען אנטקעגן.

עס האט איר מיט אמאל ארומגעכאפט א נאגנדיקע בענקשאפט און
זי האט דערפילט א פארלאנג צו זיין מיט זיך אליין.

זי האט זיך אנטשוודיקט פאר אירע פריינט, און איינע אליין לאנג-
זאם גענומען שפאנען איבערן שיף.

א מחיהדיק ווינטל האט אנגעיאגט פון מזרח און געשויערט אירע
שווארצע האר. זי איז געבליבן שטיין אין א ווינקל פון דעק, געקוקט
אויף די סודותדיקע בערג, אויף די פארליבטע פארלעך, וועלכע האבן זיך
אין שאטנס פון דער נאכט געטוליעט איינער צום צווייטן און קיינעם ארום

זיך ניט געזען . . .

מיט אמאל האָט זי דערהערט אַ שטיל פּליסטערן פּון אַ פּאַרליבט פּאַרל, און באַלד דעם קלאַנג פּון הייסע קושן. זי האָט געזוכט מיט די אויגן. ניט ווייט פּון איר אין אַ ווינקל זיינען געשטאַנען אַ יונגער מאַן און אַ פּרוי, איינגעשלאָסן אין די אַרעמס. זיי האָבן ניט געזען די אַרומי-קע וועלט . . . לאַראַ איז געוואָרן אומרויאיק. זי האָט זיך געלאָזט גיין. זי איז פּאַרבייגעגאַנגען דעם פּאַרליבטן פּאַרל, געוואָרפן אַ בליק און אין שייך פּון דער לבנה האָבן פּאַר איר אַ בליץ געטאַן צוויי באַקאַנטע פּנימער — דייוויד מיט פייגלען . . .

לאַראַ איז געוואָרן אַזוי צעטומלט, אַז איר ערשטער געדאַנק איז גע-ווען ערגעץ צו אַנטלויפן, אַז זיי זאָלן איר ניט זען, אָבער באַלד האָט זי זיך געכאַפט, אַז דאָס איז אַ נאַרישער איינפאַל.

פאַר וואָס זאָל זי אַנטלויפן? עס האָט איר מיט אמאל אַרומגעכאַפט אַ מוראדיקע שנאה צו פייגלען, צו דער שטילער פּרוי, וועלכע פלעגט זיך רויטלעך ווען זי, לאַראַ, האָט הויך גערעדט, און וועלכע האָט איר אויף שטענדיק פּאַרטריבן פּון איר בעסטער פּריינדיגס הויז.

איצט האָט זי איר געטראַפן, און אונטער וועלכע אומשטענדן?

מיט אמאל האָט זיך לאַראַ געלאָזט גיין אין זייער ריכטונג. זי איז

צוגעקומען נאָענט און הויך געזאָגט:

— אַ גוטן אַוונט, דייוויד, אַ גוטן אַוונט פייגעלע!

יענע זיינען אַזוי איבערראַשט געוואָרן פּון דער אומגעריכטער באַ-געגעניש, אַז זיי זיינען געבליבן שטיין אַ וויילע און ניט געענטפערט.

פייגעלע איז אָבער ענדלעך די ערשטע געקומען צו זיך און געפרעגט איר וואָס זי מאַכט. באַלד האָט זי גענומען פּלאַפלען, אַז זי און דייוויד האָבן זיך דאָ צופעליק געטראַפן . . .

בע, מע . . . ווי גאָט איז איר ליב, מוז לאַראַ איר צוזאָגן, אַז זי וועט מרימען פּון דער באַגעגעניש ניט דערציילן! . . .

— איך זאָג דיר צו — האָט לאַראַ געהערט איר אייגן קול, וואָס האָט

איר אַרײַן געקלונגען עפעס אַזוי פרעמד, — ניין, מרימען וועל איך גאָר-ניט דערציילן, נאָר דיר זאָג איך אַז דו ביסט אַן אויסוואַרף!

און מיט אַ געהויבענעם קאַפּ האָט זי זיך געלאָזט גיין אין דער ריכ-טונג וואו עס האָבן אויף איר געוואַרט אירע פּריינט.

געעפנט די אויגן

פיר יאר אז בעלז פירט א ליבע מיט מאַריס מאַרקאָף.
שוין א סך מאָל, אז זי האָט באַשלאָסן אוועקצוגיין פון מאַריס מאַר-
קאָף, אָבער יעדעס מאָל ווען זי זאָגט אים, אז עס מוז נעמען אַ סוף און
אז זי קען אזוי ווייטער נישט אָנגיין מיט אַ לעבן פון ליגנס און באַהעל־
טענישן, ווערט מאַריס אַ פאַרציטערטער. ער נעמט זיך בעטן ביי איר,
אז זי זאָל האָבן נאָך אַביסל געדולד און איינזעעניש — די הויפט־זאָך
געדולד און וואַרטן, וועט זיך דעמאָלט אַלץ ענדיקן גוט. ער וועט קריגן
אַ גט פון זיין פרוי און וועט גלייך מיט איר חתונה האָבן.

ווען בעלזא דעהערט אַזעלכע רייד, ווערט איר גוט אויפן האַרצן און
עס כאַפט איר אַרום אַ גרויס רחמנות צום געליבטן, וועלכער האָט אַזאַ
אומגליקלעך לעבן אין דער היים, און וואַרט מיט אזוי פיל אַנגסט און
פיין אויף די מינוטן ווען ער קען זיין מיט איר.

בעלזא באַשליסט דעמאָלט מער נישט צו שטעלן איר געליבטן קיין
האַרבע קשיות, נאָר האָבן געדולד און וואַרטן, וואַרטן אויף דער מינוט
ווען ער וועט זיין אַ פרייער מענטש, ווייל לויט ווי מאַריס זאָגט איר,
גייען אָן פאַרהאַנדלונגען מיט פרוי מאַרקאָף.

בעלזא קען נישט פאַרשטיין, ווי קענען פרויען זיין אזוי קליינלעך ?
איז דען געלט אַלץ ? און אז די מיסעס מאַרקאָף וועט קריגן אַביסל
ווייניקער געלט איז אַן אומגליק ? וואו זיינען אירע געפילן ? וואו איז
איר שטאַף ?

וואָס פאַר אַ באַשעפעניש איז אַט־די מיסעס מאַרקאָף ?

זי דערמאָנט זיך איצט וויפיל פיינע יונגע לייט זי האָט אונטער דער
צייט באַגעגנט, נאָר קיינער אינטערעסירט איר נישט. איר גאַנצער איך
איז פאַרנומען מיט מאַריס מאַרקאָף. איר פריינדין דזשעני זאָגט איר
טאַקע, אז זינט זי האָט באַגעגנט איר געליבטן, האָט זי פאַרלאָרן איר
שכל . . .

בעלֵא, אָן אומרואיקע, קוקט אויפן זייגער. ער האָט שוין לאַנג גע-
דאַרפט דאָ זיין, נאָר זי איז שוין געוואוינט, אַז ער זאָל אָפט פאַרשפּע-
טיקן. ער איז זייער אַ פאַרנומענער מענטש.

דער טעלעפאָן האָט זיך צעקלונגען. בעלֵא האָט אויפגעהויבן דאָס
טרייבל. „העלֵא, העלֵא, איך בין אַלראַיט, וואָס מאַכסטו ? ווען ?
פאַרוואָס אַזוי שפּעט ? קענסט נישט אָפּלייגן דעם קליענט ? אוממעג-
לעך ? מילדא, אַלראַיט . . . גוד־באי . . . יאָ איך וועל וואַרטן“.

בעלֵא איז אַוועק פון טעלעפאָן מיט אַן אומצופרידענער מינע. זי
האָט דערהערט אַ קלאַפּ אין טיר, און נאָך איידער זי האָט געענטפּערט
אויפן קלאַפּ, איז מיט אַ געפירדער אַריין איר פריינדין דזשעני.

— העלֵא, העלֵא ! בעלֵא, איך האָב נייעס, אַ גאַנצן פּאַק מיט
נייעס, — האָט זיך דזשעני אַזש שטאַרק פאַרכליבעט . . .

— וואָס פאַר אַ נייעס ? — האָט בעלֵא גלייכגילטיק געפּרעגט.
— טרעף !

— האָסט מסתמא אַ נייעס חתן ?

— דאָס איז נישט קיין נייעס . . .

— דיין שטיף־מאַמע איז אַנטלאָפּן פון דיין טאַטן ? — פּרובירט

אַדלן בעלֵא טרעפּן.

— זע איך דאָך שוין, אַז דו טרעפסט נישט, וועל איך דיר זאָגן.
איך האָב געהאַט די ערע און דעם כבוד מיך צו באַקענען מיט דיין גע-
ליבטנס פרוי און איך בין העפּלעך געלאָדן צו קומען צו אַ „ברידזש-
געים“ אין מאַדאָם מאַרקאָפּס היים. עס איז נישט גלאַט אַ געים, וואו
מען שפּילט אין קאַרטן. מען שפּילט טאַקע אין קאַרטן, אָבער אין זכות
פון אַרימע יתומים, ווייל דאָס געלט גייט פאַר אַ יתומים־הויז . . . און
דו ביזט העפּלעך געלאָדן מיטצוקומען. דו ווייסט ווער עס וועט דאָרט
זיין ?

און זי האָט גענומען אויסרעכענען נעמען פון באַקאַנטע כּלל־טוע-
רינס.

— יאָ־וואָהל, — האָט זיך דזשעני פאַרנייגט און געמאַכט אַ קניקסל

— מיר טרעטן אַריין אין די הויכע פענצטער !

— ביזט זיכער, אַז דאָס איז טאַקע די מיסעס מאַרקאָף ?

— זיכער ווי גאַלד !

— זאָגסט מיר נישט קיין דיגן ?
— זאָל איך אזוי געזונט זיין. „סאָ העלפּ מי גאָד“ ווי דאָס איז דער
ריינער אמת.
— ווי קומסטו צו איר ? — האָט בעלזאָ נאָך אַלץ נישט געקענט
פאַרשטיין.

דזשעני האָט פאַררויכערט אַ פאַפּיראַס און דערציילט :
— אין האָטעל וואו איך בין איינגעשטאַנען אין אַטלאַנטיק סיטי
איז אויך איינגעשטאַנען די מיסעס מאַרקאָף. אזוי שנעל ווי איך האָב
דערהערט איר נאָמען, איז מיר איינגעפאַלן אַז דאָס מוז זיין די ווייב פון
דיין געדיבטן. אויב אזוי, — טראַכט איך מיר, — איז זי דאָך מיר
נישט קיין פרעמדע, און איך האָב באַשלאָסן מיט איר זיך צו באַקענען.
איך האָב נישט פאַרלאָרן קיין צייט, און מיר האָבן זיך באַקענט און
געוואָרן באַפריינדעט. זי האָט געהאַלטן אין איין דערציילן פון איר
מאָן דעם גרויסן אַדוואַקאַט, וואָס לויפט פאַר אַ ריכטער, און וועלכער
רעדט אויף דער ראַדיאָ, און גיט קלוגע עצות . . . זי האָט מיר אויך
דערציילט, אַז ער איז זייער אַ גוטער מאַן . . . האַלט איר אין איין
אַרומשיקן אויף פאַרשיידענע וואַקאַציעס. אין די בערג, צום ים . . .
ווינטער פאַרט זי קיין פּלאַרידע, אַבי זי זאָל האָבן פאַרגעניגן. לויט ווי
זי רעדט, לעבן זיי זיך ווי צוויי טייבעלעך . . .

— און דו גלויבסט דאָס ? — האָט בעלזאָ געפרעגט.
— יאָ, איך גלויב. איך האָב דיר אַלע מאָל געזאָגט, אַז ער גע-
פעלט מיר נישט. ער איז צו אינטעליגענט . . . איך שרעק זיך אַלע
מאָל פאַר אַזעלכע . . . זיי זיינען געפערלעך . . . רעדן פון דער לבנה
מיט די שטערן, קוקן פאַרחלומט אויפן הימל . . . און זיי טראַגן דער
ווייב די הונדערטער . . .

בעלזאָ האָט אַ שמייכל געטאָן :

— דו פאַרשטייסט נישט מאַריס מאַרקאָף, ער איז אַנדערש . . .
דזשעני האָט אויף איר געוואָרפן אַ שאַרפן בליק. זי האָט געוואַלט
עפעס זאָגן, נאָר האָט זיך צוריקגעהאַלטן. זי האָט זיך אויפגעשטעלט
צו גיין.

— נו, — האָט זי אַ פרעג געטאָן, — וועסט גיין ?

בעלזאָ האָט נישט געענטפערט.

— ווילסט גארנישט זען ווי עס לעבט זיך דיין געליבטן ?
 — ניין.
 — איך האב דאך אבער צוגעזאגט צו קומען, — האָט יענע נישט
 אָפּגעלאָזט.
 — גיי אַליין !
 — איך קען נישט. עס פאַסט נישט צו גיין אַליין. איבעריקנס,
 עס איז דאָך פאַר אַ הייליקן צוועק. נו, וואָס זאָגסטו ?
 — איך וועל נישט גיין.
 — זאָל מיר מיין טאַטע אַזוי לעבן ווי דו וועסט גיין.

— אַט איז עס, — האָט דזשעני אָנגעוויזן אויף אַ פּרעכטיק הויז
 אויף וועסט־ענד עוועניו.
 בעדאָס האַרץ האָט שטאַרקער געקלאָפּט.
 דזשעני האָט אַ קלונג געטאָן אין טיר. אַ דינסט האָט זיי אַריינגע-
 לאָזט. מרס. מאַרקאָף איז זיי געקומען אַנטקעגן. בעלאַ האָט איר מיט
 בייגער באַטראַכט: אַ מיטליעריקע פּרוי פון אַנגענעמען אויסזען,
 נאָר אַביסל צו שווערלעך פאַר איר נידעריקן וואַוקס.
 דזשעני האָט פאַרגעשטעלט בעלאַן. מרס. מאַרקאָף האָט איר
 פּריינטלעך באַגריסט און זיי אַריינגעפירט אין אַ גרויס שייך מעבלירט
 צימער, וואו עס זיינען שוין געווען פאַרזאַמלט אַ סך פּרויען. זיי זיינען
 געווען אויסגעזעצט ביי טישלעך און געשפּילט אין קאַרטן. די פּרויען
 זיינען געווען שטאַרק פאַרטאָן אין שפּיל און זיך אַפּילו נישט אומגע-
 קוקט ווען מרס. מאַרקאָף האָט פאַרגעשטעלט די צוויי נייע געסט.
 אַלע ווייזע האָט מען פון ד'י טישלעך, ביי וועלכע עס זיינען געזעסן
 די קאַרטן־שפּילערינס, געהערט אַזעלכע אויסרופן:
 — דריי אייסעס . . . אַ פּלאַש . . . צוויי פאַר . . . אַ פּול הויז . . .
 פּלוצלונג איז אַ רויטהאַריק ווייבל אויפגעשפרונגען פון אַרט און
 אויסגערופן היסטעריש:
 — „אַ סטרייט פּלאַש!“

בעלאַ, דזשעני און מרס. מאַרקאָף מיט נאָך אַ דאַמע האָבן זיך אויך

אָוועקגעזעצט ביי אַ טישל און געשפילט ברידזש. מרס. מאַרקאָף האָט
שלעכט געשפילט, געמאַכט איין טעות נאָכן אַנדערן. זי האָט עס דער-
פילט און זיך פאַרענטפערט :

— איר וועט מיר מוזן אַנטשולדיקן, וואָס איך שפיל היינט אַזוי
שלעכט. איך בין זייער מיד, נישט אויסגערוט. עס איז אייגנטלעך מיין
מאַנס שולד. איך בין ערשט נעכטן געקומען צופאַרן פון אַטלאַנטיק סי-
טי און באַלד דעם זעלבן אַוונט האָב איך געמוזט גיין מיט מיין מאַן
צו אַ באַנקעט. וויפיל איך האָב זיך ביי אים געבעטן, אַז ער זאָל דאָס
מאַל גיין אַליין אָן מיר, האָט עס נישט געהאַלפן. איך האָב זיך נישט
געקענט איינבעטן. אַט אַזוי איז אַלע מאַל, ער וועט אָן מיר נישט גיין...
האָב איך זיך געמוזט אַנטאָן און בין געגאַנגען.

— הערסט אַ שוין?!—האָט דזשעני אונטערגעברומט אונטער דער
נאָז צו בעלאָן . . .

בעלאָן האָט באַשלאָגן אַ קאַלטער שווייס. דאָס איז עס געווען
נעכטן דער וויכטיקער קליענט !

ווען דאָס שפילן האָט זיך געענדיקט, האָט מרס. מאַרקאָף באַדאַנקט
די געסט פאַר די ביישטייערונגען און אויך פאַרן געלט, וואָס מען האָט
אַרונטערגענומען ביי יעדן קאַרטן-טיש, און זי האָט פאַרזיכערט, אַז
מיט דעם געלט וועט מען העלפן די פאַרוואַגלטע יתומים.

די דינסט האָט דערלאָנגט פאַרשיידענע צובייסן. מען האָט גע-
טרונקען געטראַנקען, געגעסן נאַשערייען, נאָר בעלאָ איז די גאַנצע צייט
געזעסן אַ צעטראַגענע און עפעס נישט געוואוסט אויף וועלכער וועלט זי
איז.

נאָכן שפילן האָט מרס. מאַרקאָף געפירט דזשענין און בעלאָן איבער
די פאַרשיידענע צימערן. די געסט האָבן באַוואונדערט די רייכע היים.
אין שדאַף-צימער האָט בעלאָ באַמערקט אַ גרויס דאַבל-בעט, האָט זי אַ
ציטער געטאָן און איז שטאַרק בלייך געוואָרן. זי האָט אַ שלעפּ געטאָן
איר פריינדין ביים האַנט, און שטייל געבעטן :

— קום, זאַמיר גיין !

דזשעני האָט זיך אָבער נישט געקענט איינהאַלטן און דיפלאַמאַטיש
געפרעגט :

— איך באַוואונדער אייער געשמאַק מיט וועלכן אייער היים איז

איינגעארדנט. איך זע אויך, אז עס איז ניי מעבל, אבער ווי קומט עס וואָס איר האָט אַ דאָבל־בעט, ווען די מאָדע איז איצט דורכאויס נאָר צוויי בעטן . . .

— ריכטיק, — האָט מרס. מאַרקאָף געענטפערט, — איך האָב שוין געהאַט אויסגעקליבן צוויי בעטן, איז אָבער מיין מאָן באַשטאַנען אויפן גרויסן בעט . . . נו, — האָט זי אַ פאַרשעמטע אַ שמייכל געטאָן, — וואָס טוט נישט אַ פרוי פאַר שלום־בית ?

בעלָא, אַ בלייכע, אַן אַנטווישטע, האָט זיך קוים דערשלעפט אַהיים. זי האָט מעכאַניש אויסגעטאָן איר מאַנטל און דערביי געפילט ווי זי וואָלט זיך אומגעקערט פון אַ לוויה, וואו זי האָט נאָרוואָס באַגראָבן איר טייערסטן . . . עס האָט זיך איר געוואָלט וויינען, לאַכן, און שרייען, נאָר עפעס איז אַלץ ווי פאַרגליווערט געוואָרן אין איר און זי איז געבליבן זיצן און קוקן מיט שטאַרע אויגן אין דעם פוסטן רוים.

דזשעני האָט געהאַלטן אין איין רעדן :

— דער פיינער קאוואָליער דיינער, אז געהרגעט זאָל ער ווערן . . . איך האָב דען נישט געוואוסט ? ! דער מאָן מיט דער מאַסקע, מיט די זיסע ריידעלעך . . . וואָרט, האָב געדולד . . . דו טאַרסט נישט פאַר־לירן ס'געדולד . . . אז פאַרלירן זאָל ער אַ פוס ! ער איז נעכעך אומגליקלעך, זיין ווייב פאַרשטייט אים נישט . . . ער גייט זיך טרייבן קען . . . ער לעבט ווי אַ פרעמדער אין זיין אייגן הויז . . . כאַפט אים די בראַך . . . אַבי איך האָב דיר ענדלעך געעפנט די אויגן . . .

— הער זיך איין, בעלָא, — האָט זי מיטאַמאָל געביטן איר טאָן, — איך האָב פאַר דיר אַ מאָן אַ צאַצקע, אַ פיינער מענטש. ער האָט אַן איי־גענעם גאַראַדזש. נו, מילאַ, וועט ער נישט רעדן פון דער לבנה מיט די שטערן מיט די אַלפֿן־בערג . . . דערפאַר אָבער וועט ער רעדן תכלית... נו, טו אויס דאָס זויערע פנים און טו אַן אַ שמייכל מיט אַ ניי קלייד, און לאַמיר גיין צו פרענציסן, ווייל היינט איז ביי איר עפעס אַ הוליאַנקע און דער מאָן מיטן גאַראַדזש וועט אויך דאָרט זיין . . .

בעלָא האָט פלוצלונג דערפילט אַ האַס צו איר פריינדין, וועלכע האָט אזוי גראַב געזידעט איר געליבטן. און ווער האָט איר געבעטן, אז זי זאָל איר עפענען די אויגן ? זי האָט דערפילט ווי עפעס אַ שונא האָט זיך אַריינגעריסן אין איר לעבן און איר צעשטערט אַ גאָלדענעם חלום...

מיט אַמאָל האָט בעלאָ דערפילט ווי עפעס וואָלט אין איר אויפגע-
ריסן. זי האָט גענומען שרייען מיט אַ פּרעמד קול :
— איך וויל נישט קיין הויליאָנקעס. איך וויל נישט קיין גאַראַדזש-
מאַן, און איך וויל דיך אויך נישט ! ווער האָט דיך געבעטן, אַז דו
זאָסט מיר עפענען די אויגן ?
זי איז צוגעלאָפּן, געעפנט די טיר און גענומען אַלץ העכער שרייען:
— אַרויס, אַרויס פון מיין הויז !

פיליפס ליבעם

פיליפ גאלאנט איז געגאנגען איבער דער פינפטער עוועניו און האט זיך אונטערגעפיפן עפעס א גאסן-לידל. דעם קאפ האט ער געהאלטן הויך פארריסן, דעם קאפעליוש אביסל אויף א זייט.

פיליפ גאלאנט איז א שיינער, הויכער מאן, פון א יאָר אַכט און דריי־סיק, מיט אַ קאָפּ שוואַרצע געדיכטע האָר, וועלכע גרויען זיך אַרום די שלייפן. ביים ווינקל פון זיין מויל איז אויסגעגאַסן אַ פּיל־באַדייטנדיקער שמייכל, וועלכער דערציילט פון זיין דערפאַלג ביי פרויען . . .

אויפן ראָג פון דער פּערציקסטער גאַס און פינפטער עוועניו האָט זיך פּיליפּ אָפּגעשטעלט, אויפּגעהערט צו פּייפּן און געוואַרט אויף דעם אַנקר־מענדיקן באַס, וועלכער האָט אים געדאַרפּט פירן צו בערטאָ ניימאַן. אַריין אין באַס, איז ער אַרויפּגעגאַנגען אויבן מיט גרויס הנאה, באַ־טראַכט די רושיקע ניו־יאָרקער רייכע גאַס, וועלכע האָט אין אַוונט זיך גענומען איינשטילן פון בייטאַגיקן טומל.

ער האָט פּאַררויכערט אַ סיגאַר און זיך פּאַרטראַכט. געטראַכט האָט ער ווי אַזוי צו מאַכן אַ סוף צו זיין איצטיקער ליבע מיט בערטאָן, וואָס האָט זיך שוין, ווי אים ווייזט זיך אויס, פּאַרצויגן צו לאַנג . . .

ווארום פיליפ, דאַרף מען וויסן, האָט געליטן פון צופיל ליבע . . . — צופיל מזל, — פלעגט ער זיך כלומרשט באַקלאַגן פאַר זיינע פּריינט.

אַזוי שנעל ווי פּיליפּ פלעגט זיך באַקאַנען מיט אַ מיידל אַדער אַ ווייבל, פלעגט זיך באַלד אָנהויבן אַ סדרה פון טעלעפּאָנירן, זיסע ווערטער, טעאַטער און סינעמאַ, און אויב אויף דער דאַמע האָט דאָס אַלץ ניט גע־מאַכט דעם געווינטשטן איינדרוק, האָט פּיליפּ געשיקט בדומען . . . די טייערסטע רויזן, מיט אויסלענדישע שאַקאַלאַדן . . . און ליבעס־בריוו, וואָס האָבן געקענט רירן אַ שטיין, ביז זי איז געוואָרן זיינע . . .

פארליבט אויף אן אמת, דאכט זיך אים, איז ער גאר קיינמאל נישט געווען . . . עס איז אים געווען גוט מיט זיינע לייכטע ליבעס, אבער צום הארצן איז דאס קיינמאל ניט דערגאנגען.

און איצט, פארנדיק צו בערטאן, טראכט ער, אז דער ראמאן מיט איר האט זיך שוין צו לאנג פארצויגן . . . אמת, בערטא האט אים א היפש ביסל פארקאפט. אזא ברען פון א מיידל האט ער נאך ביז איצט ניט באַ געגנט. איר קלוגשאפט, איר שיינער אויסזען, איר שלאנקע פיגור, אירע שווארצע אויגן מיטן פייערדיקן טעמפעראמענט, — דאס אלץ האט ער איצט געזען פאר זיינע אויגן, אן אמתע ציגיינערין! עפעס איז זי אַנ־דערש ווי אלע אנדערע . . .

וואלט, דאכט זיך, פיליפ געדארפט זיין צופרידן. קען ער נישט. ווייל ער האט באמערקט, אז לעצטנס גייט זי עפעס ארום שטארק פארטראכט, קוקט אויס פארזארגט און זיפצט שטארק אונטער, און דאס האט ער פיינט. דאס זיינען דאך די ריכטיקע סמנים, אז זי איז אין אים שטארק פארליבט. און דערפאר שרעקט ער זיך. יא, ער מוז מאכן א סוף, כל־זמן עס איז נאך ניט צו שפעט . . . זי האט אים שוין איינמאל געזאגט, אז זי וואלט ניט געקאנט לעבן אן ליבע און באלד וועט זי אים זאגן אז זי קאן ניט לעבן אן אים, און דערנאך וועלן זיך אַנפאַנגען היסטעריקעס, וויינען, חלשן—ניין, ער מוז זיך פון דעם פלאַנטער גלייך ארויסדרייען!

ער פארציט טיף דעם רויך פון זיין סיגאר און טראכט :

עס איז אים א שאַד זי צו פארלירן, און עס פארדריסט אים, וואס בערטא נעמט ליבע אזוי שרעקלעך טראַגיש . . . וואלט זי דאס גענומען אזוי לייכט ווי ער, וואלט דאס „שפיל“ נאך געקענט אנהאלטן. א שאַד . . . א שאַד . . .

פיליפס פנים נעמט פלוצלונג אן אן ערנסטן אויסזען. אפשר גאר חתונה האבן מיט איר? — גיט ער א טראכט, — צי קען ער זיך דען ווינטשן א שענערע אדער א בעסערע פרוי ווי בערטא? הא? אפשר?

ער לאכט זיך פאנאדער הויך אויפן קול. מער פעלט אים טאקע נישט, ווי ווערן א „סטאטעטשנער מאן“, און ארומטראַגן זיך דורך די נעכט מיט א קינד אויף די הענט! . . . אן איינפאל אביסל! אז אים גע־פעלט גאַנץ גוט יענעמס ווייב . . . א, ער מוז זיך באַפרייען פון בערטאן, ווייל זי וועקט אין אים געפערלעכע געדאַנקען . . . אין קאַפּ ביי אים

א שווערער אומעט האט געדריקט זיין הארץ. דאס ביכעלע מיט אדרעסן
פון אנדערע געליבטע האבן אים איצט נישט געווארעמט.

אַרבעט ער אויס אַ גאַנצן סטראַטעגישן פּלאַן און גרייט זיך צו צו דער מלחמה, וואָס ער וועט דאַרפן פירן מיט בערטאָן ווען זי וועט זיך דער-וויסן, אָז דער „ראַמאַנס“ איז געענדיקט. . . . ער וועט נאָך היינט מיט איר ניט איבעררייסן אינגאַנצן. ער וועט עס מוזן טאָן צו ביסלעך. . . . ער וועט זיך אויפפירן „אַנדערש“, קאַלט און גלייכגילטיק. . . . דערנאָך וועט ער עטלעכע מאָל ניט קומען אין דער צוגעזאַגטער צייט. . . . און דאָס וועט זיין גענוג אָז בערטאַ אַליין זאָל ווערן אין כּעס און וועט איבעררייסן די באַציאונגען מיט אים. ער וועט שוין מאַכן אַזוי אָז זי אַליין זאָל נאָך ווערן ברוגז און ער זאָל פאַרבלייבן דער „דזשענטלמען“.

מיט דעם באַשרוס לאַזט זיך פיליפּ גיין צו בערטאַס הויז. אַנגעקומען, קלינגט ער אין טיר.

בערטאַ אַרײַן האָט געעפנט די טיר. זי האָט אים פריינטלעך אויפגע-נומען. אָבער נאָך אידער ער האָט באַוויזן איר עפעס צו זאָגן, האָט ער דערפילט אַ קאַלטקייט אין איר באַוועגונג.

זי איז געשטאַנען פאַר אים אַ שטאַלצע, אַ גראַציעזע מיט איר פולן רייך און חן, און געשוויגן.

פיליפּ האָט באַשלאָסן אַפצולייגן זיינע פלענער אויף שפעטער. . . .

— וואָס מאַכסטו, בערטאַ טייערע? — האָט ער אויסגעשריען מיט אַ געמאַכטער פריילעכקייט, אויסשטרעקנדיק צו איר זיינע הענט און ליפן אין איין צייט.

— איך בין אַלרייט, — האָט בערטאַ קאַלט געענטפערט און אַנגע-נומען בלויז זיינע הענט.

— פרויען האָבן אַ וואונדערלעכן פאַרגעפיל, — טראַכט פיליפּ, — און איר אינסטינקט האָט איר מסתמא אונטערגעזאָגט, אַז עפעס איז ניט גלאַט מיט מיר. . . . און דערפאַר באַנעמט זי זיך אַזוי קאַלט.

ער קוקט אויף איר און עס ווייזט זיך אים אויס, אָז נאָך קיינמאַל איז זי נישט געווען אַזוי רייצנדיק ווי היינט אַוונט.

אַ זיסע וואַרעמקייט לויפט דורך זיין קערפער. ער רוקט זיך צו נעענ-טער צו איר. די שרייפן האַמערן ביי אים האַסטיקער. ווי קען ער גאָר טראַכטן פון פאַרלאָזן אַזאַ אוצר? מילא, ס'ברענט ניט. ער האָט צייט! — בערטאַ, — רעדט ער אַרויס היזעריקלעך, — דו קוקסט היינט

אויס וואונדערלעך שיין! דו צויבערסט. . . .

— א דאנק פארן קאמפלימענט, — ענטפערט זי מיט א שמייכל.
— איך מיינ עס ערנסט, — ווערט ער שוין דרייטער נאכן קאמפלימענט.

ער גיט איר א נעב אין זיינע ארעמס, אבער זי דרייט זיך קונציק ארויס און גייט אריין אין צווייטן צימער. פיליפ גייט איר נאך און קען ניט פארשטיין פארוואס זי שפילט מיט אים פלוצלונג קאפן און מויז . . .
— וואס איז, בערטא? עפעס איז דיין באנעמונג צו מיר היינט זייער

מאדנע . . .

— ניין, ניט מאדנע, נאר הם . . . — זי ענדיקט ניט.
— נאר וואס? — פאדערט ער אן ענטפער.
— איך האב געוואלט מיט דיר ריידן וועגן עפעס.
— אהא, — טראכט פיליפ, — זי וויל מיך איצט צודריקן צום ווענטל, צאפלט זיך, בחורל? טא האב חתונה! . . .
— נו, רעד, — זאגט ער ארויס טרוקן.
זי שוויגט.

— נו, — הויבט ער אויף צו איר א פאר אומגעדולדיקע אויגן.
— נישט איצטער, שפעטער, — ענטפערט בערטא. — דערצייל מיר בעסער ווי עס גייט דיר? ווי גייט ס'געשעפט? ווי פילסטו אין געזונט?
און ווי גייט דיר אין ליבע?
פיליפ שפרינגט אויף ווי אן אונטערגעשאסענער.
— הער זיך אויף צו חכמענען, — זאגט ער ארויס מיט א ציטער אין זיין שטימע.

— הער, פיליפ, און איך האף אז דו וועסט מיך פארשטיין און פארגעבן, — האט זי אנגעפאנגען אין א פארשולדיקטן טאן. דו געדענקסט סעם גאלטמאן? איך האב דיר אמאל דערציילט וועגן אים . . .
— וואס איז מיט אים? — האט פיליפ ניט פארשטאנען.
— מיט עטלעכע וואכן צוריק האב איך אים ווידער באגעגנט.
— א, דיין אמאליקער! . . . — האט פיליפ זיך געכאפט און איז געווארן שטארק נערוועז.

— שוין א לענגערע צייט, אז מיר טרעפן זיך ווידער, — האט איצט בערטא רואיק פארטגעזעצט. — מיין אמאליקע הייסע ליבע פאר אים האט ווידער דערוואכט, און איך ווייס איצט אז דאס איז דער איינציקער מאן

וועלכן איך וועל אייביק ליב האָבן.

— פּאַלשע, — האָט פּיליפּ קוים איינגעהאַלטן די ווערטער.

— פּאַריקע וואָך האָט ער מיר געמאַכט אַ פּאַרשלאַג אַז איך זאָל חתונה האָבן מיט אים. איך האָב זיין פּאַרשלאַג אָנגענומען.

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן, געקוקט אויף פּיליפּן און געזוכט אַרויסצו-לייענען פּון זיין פנים דעם איינדרוק וואָס אירע ווערטער האָבן געמאַכט אויף אים.

פּיליפּ איז געזעסן ווי פּאַרשטיינערט.

אַ מאַדנע זאָך: דאַכט זיך, אַז ער האָט זיך געדאַרפט פּרייען וואָס זיין ראַמאַנסל האָט זיך איצט געהאַלטן אין פּאַרענדיקן, אַזוי לייכט, בעסער ווי ער האָט זיך ערשט ניט דאַנג צוריק געוואונטשן. נאָר עפעס פּרייט זיך אים ניט. ער האָט פּרוּצונג דערפילט אַ האָס צו יענעם, און געפילט האָט ער איצט אַז ער קען זי ניט און טאָר זי ניט פּאַרלירן. קיינמאַל איז זי אים ניט געווען אַזוי נאָענט און טייער ווי אין דער איצטיקער מינוט. דער גע-דאַנק אז זי בייט אים אויס אויף אַן אַנדערן האָט אים געמאַכט ווילד. ער האָט אָבער קאַנטראַלירט זיינע געפילן און גערעדט ווייך :

— בערטאָ, — האָט ער אָפּעלירט צו איר, — ווי קענסטו דאָס טאָן ? ווי קענסטו אַזוי לייכט אַרויסריידן, אַז צווישן מיר און דיר איז אַלץ אויס ? אַרט דיך גאָר ניט פאַר מיר ? גייט דיר ניט אַן וואָס מיין האַרץ ווערט צעבראַכן ?

ערגעץ אין אַ ווינקל פּון זיין נשמה האָט אַ שטימע אים אונטערגע-זאָגט, אַז דאָס זיינען דאָך באַקאַנטע ווערטער, וועלכע ער פּלעגט אָפט הערן פּון פּרויען . . . און איצט שטייט ער אַליין פאַר אַ פּרוי ווי אַ אינגל און קיינעם איבער די זעלבע רייד, וועלכע פּלעגן קלינגען אַזוי באַנאַל אין זייערע אויערן.

ער האָט אויף איר געקוקט מיט בעטנדיקע בליקן.

בערטאָ, אַ שווייגנדיקע, איז צוגעגאַנגען צו אַ שופּלאַד, האָט פּון דאַרטן אַרויסגענומען עפעס אַ פּאַפּיר און אים געוויזן.

— „מערידזש לייסנס!“

— יא, שוין חתונה געהאַט, — האָט בערטאָ צופּרידן געשמייכלט, — און מאַרגן פאַרן מיר אויף אונדזער האַניק-חודש. איך האָב אים דער-

צײלט וועגן דיר. ער וועט דאָ באַלד זײן, און אויב דו ווילסט וואַרטן,
וועל איך דײך באַקענען מיט אים.
פיליפּ האָט זײך דערשלעפט צום „סענטראַל-פאַרק“, האָט זײך אויס-
געזוכט אַן אײנזאַם ווינקל און זײך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק. וואָס ס'האַט
ערשט מיט אים פאַסירט, האָט אים אַזוי צעטומלט, אַז עס איז אים שווער
צו באַנעמען. אַ שווערער אומעט האָט געדריקט זײן האַרץ. ער האָט זײך
דערמאַנט אן זײן אַדרעס-ביכל, וואָס איז אַלעמאַל געלעגן נאַענט צו זײן
האַרצן, אָבער דאָס ביכעלע מיט אַדרעסן פון אַנדערע געליבטע האָבן אים
גראַד איצט ניט געוואַרעמט.

א מאמע

נייטן האָט פאַרמאַכט זיין יאָטקע און מיט גרויס הנאה זיך געלאָזט
גיין אַהיים צו זיין ווייב און קינד.
זיין הויכע פיגור מיט די ברייטע פלייצעס האָבן זיך מיט פעסטקייט
געטראָגן איבער די ניו-יאָרקער גאַסן.
אַ צופרידענער שמייכל האָט זיך צעגאַסן איבער זיין פנים ווען ער
האַט געטראַכט וועגן זיין פרוי שוירלי.
ער דערמאַנט זיך איצט אַז זיינע פריינט האָבן אים אָפגערעדט פון
שידוך.

„עס איז ניט קיין גלייך פאַר“ — האָבן זיי געטענהט. נישט אַנדערש
ווי די פריינט זיינע האָבן אים פשוט ניט פאַרגונען ס'„גליק“.
און אַז זי איז אַן אַמעריקאַנערין איז וואָס? איז ער דען אַ גרינער?
אפשר זיך שלעכט אַרויפגעאַרבעט אין די אַכטצן יאָר וואָס ער געפינט זיך
אין אַמעריקע? אַיי, דאָס וואָס זי איז מיט צוועלף יאָר אינגער פון אים
איז אויך קיין אומגליק ניט. אַ פרוי דאַרף זיין אינגער פונעם מאָן.
אַ ווילדע מיידל איז שוירלי געווען, דאָס איז אמת. אָבער זינט זי
האַט חתונה געהאַט מיט אים און געבוירן אַ קינד, איז זי גאָר אַן אַנדער
מענטש געוואָרן, און איצט צו פיר און צוואַנציק יאָר, וויזט זיך אים אויס.
אַז זי האָט זיך „געסעטלט“. און טאַקע פאַרוואָס ניט? עס פעלט איר
חלילה עפעס ביי אים? געוואָלט אַן אויטאָמאָביל, נאָ דיר אַן אויטאָמאָ-
ביל! אַ דימענט-רינגל, נאָ דיר אַ דימענט-רינגל! אַ דינסט? אויך אַ
דינסט-מיידל האָט ער מיט שווערע מי איר פאַרשאַפט.
אַ צופרידענער שמייכל האָט זיך צעגאַסן איבער נייטנס פנים פון
דעם באַוואוסטזיין, אַז ער קען געבן זיין יונגער פרוי אַלץ מיט דער בריי-
טער האַנט. זיינע שונאים און יענע גוטע פריינט וואָס זיינען געווען קעגן
דעם שידוך אויף צעפיקעניש . . .
צו דער זעלבער צייט איז שוירלי געזעסן ביי זיך אין הויז און גע-

קייצט „טשואינג-גאם“ און געלייענט אַ מעשה וועגן הייסער ליבע און
ליידנשאַפט.

איבערגעלייענט, גיט זי אַ וואָרף אַוועק דעם זשורנאַל, טוט אָן אומ-
צופרידענעם שאַקל מיט איר שיינעם קאַפּ בלאַנדע האָר און ברומט אַרויס:
— אַה, העל!

די מעשה האָט איר אינגאַנצן צעטומלט . . .
אָך, ווען זי וואַלט נאָר געקענט באַשליסן אַזוי צו האַנדלען ווי די
העלדין פון ראַמאַן — אַלץ איבערלאָזן און אַוועק מיט איר געליבטן, וואַלט
דעמאָלט איר גוט געווען . . .

צו וואָס, — טראַכט זי — צו וועלכן שוואַרצן יאָר טויגן איר די אַלע
גוטע זאַכן וואָס דער מאַן אירער גיט איר, אַז זי האָט אים ניט ליב... אַז
ליבן ליבט זי גאָר אַן אַנדערן? . . .

זי שפייט אויס דעם „גאָם“ און פאַררויכערט אַ סיגאַרעט. זי טראַכט
און טראַכט און קען זיך קיין עצה ניט געבן. פרעדי שטייט איר פאַר די
אויגן . . . און איר פרעדי וויל ניט אַנדערש נאָר זי זאָל פאַרלאָזן איר מאַן
און אַוועקפאַרן מיט אים.

און ליב האָט זי פרעדין פונקט אַזוי פייערלעך ווי אין דעם „ראַמאַן“,
וואָס זי האָט נאָר וואָס איבערגעלייענט. ווען זי איז אין זיינע ארעמס,
פאַרגעסט זי אין אַלץ אין דער וועלט, אַפילו אין איר קינד. און ווען זי
טאַנצט מיט אים, שוועבט זי ממש אין די הימלען. זי וואַלט, דאַכט זיך,
געוואַלט אַזוי אייביק טאַנצן . . .

און דאָן דערמאָנט זי זיך אין יענעם טאַנץ פון באַלד נאָך זייער
חתונה. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס איר מאַן האָט איר אויס-
גענומען צו אַ טאַנץ.

האַט ער דאָס אַביסל אַ טאַנץ געטאַן, אַז עס איז איר פשוט פינצטער
געוואָרן אין די אויגן. געטראַטן איר אויף די פיס, און עפעס האָט ער אַזוי
מאָדנע אונטערגעהאַפקעט און דערביי זיך אַזאַ קרומען דריי געטאַן, וואָס
האַט געהאַט דעם זיבעטן חן . . . און דערצו האָט ער נאָך שטאַרק גע-
שוויצט. זי האָט באַמערקט צווישן עולם עטלעכע פון אירע אַמאָליקע
פאַרערער און ווי איר האָט זיך אויסגעוויזן האָבן זיי זיך געשטיקט פון גע-
לעכטער . . .

דעמאָלט האָט זי זיך פאַרשוואַרן:

„קיינמאָל מער!“ — מער וועט זי מיט אים נישט טאַנצן . . .
פון דעמאָלט אָן איז זי אַליין געגאַנגען צו טענץ, און ביי איינעם פון
די טענץ באַגעגנט פּרעדין און עס האָט זיך פאַר איר אָנגעפאַנגען אַ ניי
אינטערעסאַנט לעבן.

אַ קלונג אין טיר האָט איבערגעשלאָגן אירע געדאַנקען וועגן פּרעדין.
ס'דינסט־מיידל איז צוריקגעקומען פון אַ שפּאַציר מיט איר אינגעלע,
אַ קינד פון אַ יאָר דריי, אַ צאַפּלדיקער, אַ פּריילעכער מיט אַ פאַר בלויע
אויגן. ער איז מיט אַ געפּיידער צוגעלאָפּן צו דער מאַמען און געבעטן:
— מאַ, שפּיל מיט מיר אין פּערדלעך.

און ווען די מוטער האָט אים ניט געפּאַלגט, האָט ער זיך אַוועקגע-
לייגט אויפן דיל און געצויגן שוירלין פאַרן קלייד.
שוירלי האָט מיט כּעס אים אָפּגעשטויסן פון זיך. דאָס קינד שטייט
איר די לעצטע צייט עפעס ווי אַ ביין אין האַלדן. ווען ניט דאָס קינד,
וואָלט זי דאָך איצט געווען אַ פּרייער פּויגל . . .

— אַ, צו וואָס האָט זי עס געדאַרפט? . . .

דאָס קינד האָט זיך צעוויינט.

— נעם אים אַוועק פון מיינע אויגן, דעם קליינעם אָנשיקעניש! —
האָט זי אַ געשריי געטאָן צו דער דינסט.

נייטן, איר מאַן, איז אַריינגעקומען אין הויז. דאָס קינד איז גלייך
געלאָפּן צו אים.

נייטן האָט אים איינגעשטילט מיט פּאַטערלעכע צערטלעכקייט, גע-
געבן אים עפעס אַ שפּילצייג, וואָס ער האָט פאַר אים איינגעקויפט אויפן
וועג אַהיים. דאָס קינד האָט זיך פאַרשפּילט און אויפּגעהערט וויינען.

נייטן איז צוגעגאַנגען צו שוירלין און האָט איר געגעבן אַ קוש. זי
האָט אים באַגעגנט קאַלט און גלייכגילטיק.

— חנה־סערקעלע, וואָס ביזטו אַזוי אויפּגערעגט? טוט דיר עפעס
וויי, חלילה? — האָט ער ווייך געפּרעגט.

— הער מיך אויף צו רופן חנה־סערקעלע! — האָט זי אויסגעשריען
— וויפּיל מאַל האָב איך דיר געזאָגט אַז דו זאָלסט מיך ניט רופן מיט דעם
„קייקישן“ נאָמען? איך הייס שוירלי!

— נו, מילא, זאָל זיין שוירלי, וואָס דאַרפסטו זיך אויפּרעגן? נישט
געפּערלעך . . . מער קיין דאגות זאָלסטו ניט האָבן — פּרוּבירט נייטן

איר איינשטילן.

— איך האָב גענוג דאגות און צרות, איבערגענוג . . . איך האָב אַ האַרץ וואָס פילט, און ניט קיין האַרץ פון אַ בהמה . . . — און דאָס זאָגנ־דיק האָט זי זיך אַ הויב געטאָן פון פלאַץ און איז מיט אימפעט אַרויס אין גאַס.

נייטן איז געבליבן שטיין אַביסל צעטומלט פון זיין ווייבס אויסברוך, נאָר באַלד איז ער געקומען צו זיך און האָט זיך ברייט צעשמייכלט. עס איז ביי אים קיין נייעס ניט, אַז זיין שוירלי זאָל ווערן ברוגן. עס וועט זיך ענדיקן ווי אַלע מאָל — ער וועט איר מוזן איבערבעטן מיט עפעס אַ טייערער מתנה, ווי מען בעט איבער אַ צעבאַלעוועט קינד. שוירלי איז פון הויז געלאָפן צו אַ טעלעפאָן. זי מוז טעלעפאָנירן פרעדין.

נאָר ווען זי האָט געהאַלטן ביים אויפהויבן דאָס טרייבל, איז איר האַנט געבליבן אין דער לופטן. זי האָט זיך פלוצלונג דערמאַנט אַן איר אַנגעווייטיקטער פראַגע — דאָס קינד . . .

פרעדי האָט דאָך איר אויסדריקלעך געזאָגט :

— מיט דיר, שוירלי, וועל איך פאַרן אין עק וועלט, אַבער מיטן קינד — „ניקס“ . . .

אַ מינוט האָט זי נאָך נאָכגעטראַכט איידער זי האָט אַנגעקלונגען דעם נומער, דאָן האָט זי אַנטשלאָסן אויסגעקלונגען זיין נומער. זי האָט גלייך דערקענט זיין שטימע.

— האַלאָ! פרעדי? יע, דאָס בין איך שוירלי, אַ פרעדי, איך בין אַזוי „מיועראַבל“ . . . פאַרוואָס? ווייל איך קען שוין ווייטער אַזוי ניט אַנגיין . . . וואָס? יע, איך פאַר! — האַ? ס'קינד? . . . וועל, יאָ, מיטן טאַטן . . . אַלרייט, עס וועט אפשר זיין בעסער אַזוי . . . וואָס זאָגסטו, פרעדי, איך הער ניט . . . רעד העכער! — האַ, עס וועט זיין אויך בעסער פאַרן קינד, זאָגסטו? . . . אודאי . . . ווען? דאָנערשטיק אַוונט, ניין אַזייגער אין גרענד־סענטראַל סטישאַן . . . יאָ, יאָ, באַשטימט. גוד־ביי „דאַרלינג“, גוד־ביי.

אויפגעהאַנגען דאָס טרייבל איז זי אַ מינוט געבליבן שטיין. נאָר באַלד האָט זי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט. עפעס אַזוי ווי זי איז ענד־לעך געקומען צום ריכטיקן באַשלוס און אויסגערופן :

— אַט אַזוי בלייבט עס, — און זיך געלאָזט גיין צוריק צו איר הויז.

עס איז דאָנערשטיק אָוונט. ביי שוירלין אין הויז איז שטיל. נייטן איז אין זיין „בוטשער־שאַפּ“. די דינסט איז אין די „מואוויס“. דאָס קינד שלאָפט. שוירלי פּאַקט נערווען אירע זאַכן. איינגעפּאַקט, טוט זי אָן איר מאַנטל, איר הוט, נעמט דעם וואַלד אין האַנט, און בלייבט פּלוצ־לונג שטיין צעטומלט. שטעלט צוריק אַוועק איר וואַלד און לאָזט זיך גיין צום קינדס צימער.

זי גייט צו צום בעטל, קוקט זיך איין אין פנים פון איר קינד, בויגט איין איר קאָפּ און טוט אים לייכט אַ קוש אויפן שטערן.

דאָס קינד האָט זיך אומרואיק אַ דריי געטאַן און שטיל פאַרקרימט זיין פּנימל, עפעס אַזוי ווי צום וויינען. זיין קליין קערפּערל האָט איצט אין דער טונקלקייט פון דער נאַכט אויסגעקוקט שוואַך און אומבאַהאַלפן. שוירלי האָט פּלוצלונג דערזען איר קינד פאַרלאָזן, אָן אַ מאַמען, אַ לעבעדיק יתומל דרייט ער זיך אַרום און זוכט איר, שוירלין.

אַ טיפּער רחמנות האָט איר אַרומגעכאַפּט. איר מאַמע־האַרץ האָט זיך אַ צאַפּל געטאַן. זי האָט מיט אַמאָל דערפילט, אַז זי קען זיך פון איר קינד ניט אַפּרייסן, ס'איז אַ טייף פון איר, אַ גליד פון אירע גלידער, האָט זי זיך מיט אַמאָל פּאַנאָדערגעוויינט אויפן קול.

דאָס קינד האָט זיך אויפגעכאַפּט, און דערזענדיק די מוטער ביי זיין בעטל, האָט ער מיט פּחד פאַרוואַרפן די הענטעלעך אַרום איר האַלדז. זי האָט אים גענומען אויף די הענט, געדריקט אים צום האַרץ, און פּלוצלונג איז איר איינגעפּאַלן אַ געדאַנק.

זי האָט אים אַ פּרעג געטאַן :

— ווילסט זיך אַביסל דורכפאַרן מיט דיין מאַ ?

— יעס, — האָט דאָס קינד געענטפּערט פאַרשלאָפּן.

זי האָט אין איילעניש אים אָנגעטאַן, און איז שנעל אַרויס מיט אים פון הויז.

אין גאָס האָט זי צוגערופן אַ טעקסי און געהייסן פאַרן צום דיפּאַ. אינעווייניק אין דעם דיפּאַ האָט שוין פּרעדי געוואַרט. זי האָט אים פון דערווייטנס דערזען, איז זי צוגעגאַנגען צו אים. אין אירע אויגן האָט געברענט אַן אומעטיק פייערל, ווי ביי אַ געשלאָגענעם הונט.

— פרעדי, טייערער, איך . . . איך האָב נישט געקענט! . . . נישט געקענט אים איבערדאָזן, — האָט זי שטאַמלדיק אָנגעוויזן אויפן קינד. פרעדי איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער, געקוקט אויפן קינד. זיין פנים האָט אויסגעדריקט פאַרוואונדערונג. נאָר באלד איז ער געקומען צו זיך און אָנשטעלנדיק אַ פינגער אויפן קינד, האָט ער קאַלט אַרויסגע־רעדט בלויז איין וואָרט: „ניקס“.

שוירלי האָט געפילט ווי עס ברעכן זיך אונטער אירע פיס. עס האָט איר אַרומגעכאַפט אַ כעס געמישט מיט האָס. זי האָט צו אים אויפגעהויבן אירע אויגן, און פּרוּצלונג דערזען פאַר זיך אַן אַנדער פרעדי. איר העלד, וועמען זי האָט אַזוי שטאַרק פאַרגעטערט, און צוליב וועמען זי איז גרייט געווען אויף אַלץ . . . איז מיט אַמאַל געוואָרן קליין און נישטיק אין אירע אויגן.

אַ מינוט זיינען זיי ביידע געשטאַנען איינער אַנטקעגן דעם צווייטן און געשוויגן.

שוירלי איז די ערשטע געקומען צו זיך און שפּאַטיש אַריינקוקנדיק אין זיין פנים, האָט זי בלויז איבערגעפרעגט:

— „ניקס“, האָ? וועל, עס איז „ניקס“ מיט אונדזער גאַנצן ראַמאַן... און אַ כאַפּ טוענדיק דאָס קינד פאַרן הענטל, האָט זי זיך געלאָזט גיין מיט שנעלע טריט פון דיפּאַ, און דערביי האָט זי געהאַלטן אין איין מור־מלען:

— אין דער ערד אַריין מיט אַזאַ ליבע . . .

פאַרנדיק אין טעקסי צוריק אַהיים איז זי געוואָרן שטאַרק אומרו־איק. וואָס וועט זיין אויב איר מאַן איז שוין דאָ אין הויז, אַדער אַפילו איר דינסט־מיידל? וואָס פאַר אַ תירוץ קען זי געבן פאַר אויפוועקן אַ קליין קינד אין מיטן שלאָף, שפעט ביינאַכט? וואו, זאָל זי זאָגן, איז זי געווען מיטן קינד? . . .

זי האָט דערפילט ווי עס באַגיסט איר אַ קאַלטער שווייס. איר היים, וואָס איז ערשט מיט אַ שעה צוריק געווען פאַר איר אַ גיהנום, איז איר איצט געוואָרן ליב און טייער.

אַפילו צו איר מאַן האָט זי איצט געפילט אַ ליבע וואָרעמקייט, וואָס עס דאַכט זיך איר, אַז זי האָט דאָס ביז איצט גאָר קיינמאַל ניט געפילט, און פאַר וועמען זי האָט דאָס אַלץ געוואָלט אויפגעבן?

— גאָט, עס זאָל באַר ניט זיין צו שפעט, — האָט זי שטיל געבעטן.
די טעקסי האָט זיך אָפגעשטעלט פאַר איר הויז. זי האָט גערועז אַ
קוק געטאָן צו אירע פענצטער. עס איז דאָרטן געווען שטיל און פינצטער.
זי האָט פרייער אָפגעאַטעמט, באַצאָלט דעם טרייבער, האָט אַ כאַפּ געטאָן
דאָס קינד אויף אירע הענט און איז אַ גליקלעכע צוריק אַריין אין הויז.

דער אקטיאר

פֿאָל קאָזאַן איז אַרײַן אין זײַן גאַרדעראַבע־צימער, האָט אַרױנטער־געצױגן זײַן פעלערײַנע און זי נאַכלעסיק אַ וואָרף געטאָן אָן אַ זײַט. פֿון טעאַטער האָבן זיך געטראָגן שטורמישע אַפֿלאַדיסמענטן. — גענוג, אײך גײ מער נישט אַרױס זיך נײַגן, — האָט ער צעבאַלע־וועט אַרױסגערעדט, — אײך וויל נישט! קעטשוק! קעטשוק! וואו ביזטו ערגעץ? — האָט ער בײַז גערופֿן. פֿון דער זײַט איז אַרײַנגעלאָפֿן זײַן באַדינער. — אָט בין אײך, מר. קאָזאַן, — האָט ער אַ דערשראָקענער גע־שטאַמלט, — אײך האָב געמײנט, אַז אײר זענט נאָך אַלץ אױף דער בײַנע. די אַפֿלאַדיסמענטן האָבן נישט אױפֿגעהערט. — אײך גײ מער נישט אַרױס זיך נײַגן! אײך בין מײד! — האָט ער זיך ווי געבעטן.

— אײך ווײַס, סער, אַז ס'איז שווער צו טראָגן די קרוין פֿון דעם גרעסטן שױשפּילער אױף דער וועלט. זײער שווער, סער, — האָט דער דינער אים געחנפֿעט, בעת ער האָט זײער גוט געוואוסט, אַז פֿאָל קאָזאַן וועט קײנמאַל נישט מײד ווערן פֿון אַפֿלאַדיסמענטן. דערבײַ האָט ער אים צו־ריק אָנגעטאָן די פעלערײַנע, וועלכע פֿאָל קאָזאַן האָט העלדיש פֿאַרוואָרפֿן אױף דער לינקער זײַט און איז אַרױס אױף דער בײַנע זיך ווידער פֿאַרנײַגן. צוריקקומענדיק אין זײַן גאַרדעראַבע־צימער, איז קאָזאַן געבליבן שטײן פֿאַרן שפּײַגל און גערעדט צו זיך: — נאַבעלער פֿרײַנד האַמלעט פֿון דענמאַרק, אײך פֿאַרלאָז דיך בײַז מאָרגן אַוונט.

אונטערן צױבער פֿון דער שאַרפֿער עלעקטרישער באַלײכטונג און קײנסטלערישן שמינק, מיטן שײנעם בלאַנדן פֿאַרוק און די ענג־געפרעסטע היסטאָרישע קלײדער, האָט ער באמת אױסגעזען ווי דער העלדישער פֿרײַנד האַמלעט, אָבער ווען ער האָט אױסגעטאָן די קלײדער און מיט קרים גענר

נאבעדער פרינץ האמלעט פון דענמארק, איך פארלאזן דיר
ביז מארגן אוונט.

מען אפווישן די שמינקע, האָט זיין יוגנט אָנגעהויבן פאַרשווינדן. מיט יעדן וויש פון דער סאָזשע האָט ער אָפגעווישט עטלעכע יונגע יאָרן. ביים לעצטן וויש איז אינגאַנצן פאַרשוואונדן זיין יוגנטלעכער צויבער, און פאַרן שפיגל איז געבליבן זיצן אָן עלטערער מענטש פון די אָנפאַנג זעכ־ציקער, מיט קישעלעך אונטער די אויגן און טיפע קנייטשן אַרום מויל. ער האָט אויסגעטאַן זיין פאַרוק און איז געבליבן מיט אַ קאַפּ שיטערע קאַשטאַן־גרויע האָר. ער האָט אַ זיפּץ געטאַן : „איך וועל באַלד אינגאַנצן בלייבן אָן האָר“.

— ווי אַזוי איז אין דרויסן דאָס וועטער ? — האָט ער אַ פּרעג געטאַן ביי זיין באַדינער.

— רעגנדיק, סער !

— נו, יאָ. איך האָב דאָס דערפילט אויף דער בינע אין צווייטן אַקט נאָך, ווען עס האָבן מיר פּלוצלונג גענומען וויי טאַן די קניי.

— אַך, — האָט ער אַ זיפּץ געטאַן, — מיין רומאַטיזם לאָזט מיך נישט לעבן, — און מיטאַמאַל האָט ער זיך צעשריען :

— וואו זיינען ערגעץ מיינע ברילן ?

— אַט זיינען זיי, מר. קאזאן, און אַט איז אַ בריוו.

— אַ, שוין ווידער פון איר, — האָט ער אויסגערופן, דערקענענדיק אַ באַקאַנטע האַנטשריפט, וואָס שרייבט שוין צו אים דעם זעקסטן בריוו.

ער האָט דעם בריוו גלייכגילטיק אַ וואָרף געטאַן פון זיך, נאָר דער־ביי האָט ער דערפילט, אַז עפעס איז דאָרט דאָ מער ווי אַ בריוו, האָט ער געעפנט דעם קאַנווערט, און אַ בילד פון אַ יונג שיין מיידל איז פון דאָרט אַרויסגעפאַלן. ער האָט אַ מאַמענט באַטראַכט די פאַטאַגראַפיע, נאָר באַלד האָט ער דאָס בילד אַ וואָרף געטאַן אָן אַ זייט און דערביי גלייכגילטיק באַמערקט :

„אַ גאַנץ שיין מיידל“, דאָן האָט ער געלייענט דעם בריוו, וואָס האָט געהאַט כמעט דעם זעלביקן אינהאַלט ווי די פּריערדיקע.

„יאָ, דאָס בין איך“, האָט זי געשריבן, „אַט די אייגענע מיס גיזער, וואָס באַלעסטיקט אייך שוין צום זעקסטן מאָל מיט מיינע בריוולעך אָן דערפאַלג. איך פאַרשטיי, אַז איר קענט קוים באַגרייפן מיין געוואַגטקייט. אפשר רופט איר עס חוצפה ; אָבער וואָס קאָן איך מיר העלפן, אַז איר האָט ביי מיר צוגענומען מיין רו, מיין גלייכ־געוויכט. איך וועל אַזוי לאַנג שרייבן ביז איר וועט פאַרט מיר ענט־

פערן און איינשטימען מיך צו באַגעגענען. איך ווייס, אָ עס איז נישט שייַן פאַר אַ יונג מיידל צו זיין אַזוי צודרינגלעך, נאַר מיר לעבן אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, און איך זע נישט איין פאַרוואָס איך טאַר נישט האַנדלען אַזוי ווי איך פיל.

„איך שיק אייך מיין בילד. אפשר וועט מיין בילד אויף אייך מאַכן דעם געוואונטשענעם איינדרוק און איר וועט איינשטימען מיך צו באַגעגענען, און אויב נישט, וועט איר פון מיר קירצלעך ווידער הערן.

„מיט פאַרערונג און דערוואַרטונג, אייער שאַטן,

מיס גיזער.”

„נ. ב. — דער אַריגינאַל איז שענער ווי דאָס בילד . . .”

און אונטן איז געווען, ווי אַדעמאַל, אַנגעשריבן איר טעלעפאָן-נומער און אַדרעס.

פאַר קאזאן האָט איבערגעלייענט דאָס בריוול און באַוואונדערט דעם מיידלס צודרינגלעכקייט: „ווי די יוגנט ביט זיך”, — האָט ער אַ שמיכל געטאַן, — „וואָלט אַ מיידל מיט אַ פערטל-יאָרהונדערט צוריק אויך אַזוי געוואָגט צו שרייבן? ! זיכער נישט!”

ער פלעגט דאָן אויך קריגן בריוולעך פון יונגע פרויען, אָבער זייער ברענענדיקער פאַרלאַנג זיך מיט אים צו טרעפן איז געווען איינגעהילט אין טויזנט שלייערן.

— אָבער וואָס איז דער אונטערשייד? — האָט ער ציניש געשמייכלט — סיי-ווי-סיי פירן אַלע וועגן קיין רוים... פון דער אַריסטאָקראַטישער פאַרפומירטער דאַמע, וואָס רעדט פון שעקספיר, היינע און ביראַן, ביז דאָס יונגע מיידל, וואָס פלאַפלט פון דער לעצטער מאַדע, ווי עס טראָגן די „מואווי-סטאַרס”, ביז צו דעם פראַסטן דאַרפס-מיידל, פון וועלכער עס שמעקט מיט פעלד און היי . . . יא, אַלע טירן, וואָס פירן צו ליבע זיינען אַפן פאַר דעם גרויסן, דעם וועלט-באַרימטן קינסטלער פאַול קאזאן.

אָבער צי וואָלטן די אַלע טירן פון ליבע געווען פאַר אים אַפן ווען ער וואָלט געווען עפעס אַ מיסטער דושאַן סמיט? אָדער גלאַט עפעס אַ מענטש? ניין, ער איז זיכער, אָ מען וואָלט זיך אויף אים אַפילו נישט אומגעקוקט. ווי איבערגעגעסן ער איז פון דער פאַלשער חניפה, וואָס מען טשן טראָגן אים צו, און ווי מיד ער איז פון די לייכטע ליבעס, וואָס הויבן

זיך אלע אן מיט א פלאם און לאזן זיך אויס מיטן רויך. און איצט פילט ער ווי אלע זיינע פייערן האבן שוין לאנג אויסגעברענט. אפילו דער רויך איז אויך שוין לאנג פארשוואונדן. . . ס'איז אים איצט קאלט און אומע-טיק אויף דער נשמה. ס'זיינטערט ביי אים אין הארצן.

אין טעאטער איז פינצטער. דאס פובליקום איז שוין אַוועק אַהיים. די אַקטיאָרן זיינען זיך שוין צעגאַנגען, נאָר פּאָל קאַזאַן זיצט אין זיין גאַרדעראַבע-צימער, און פינצטערע געדאַנקען פון הבל-הבלים קריכן אים אין קאַפּ.

„דערגרייכט דעם העכסטן רום און נישט געפונען קיין גליק“ . . .

דער רומאַטישער ווייטיק האָט זיך ביי אים צעשפּילט און איז פון דער לינקער קני אַרויף צו דער לינקער האַנט. ער האָט אַרונטערגעשלאָגן גען אַ פּיל, וואָס ער נעמט ווען דער ווייטיק איז שטאַרק. אַבער ער ווייסט גוט, אַז די פּילן זיינען סם פאַר זיין האַרץ. האַבן דאָך די דאָקטוירים אים אַנגעזאָגט נישט צו נעמען אַט יענע פּילן, ווייל עפעס איז זיין האַרץ נישט אין אַרדענונג. . . אַבער ווען עס כאַפט אים אַן דער רומאַטישער ווייטיק האָט ער דאָן איין פאַרלאַנג ווי אַמשנעלסטן פּטור צו ווערן פון די יסורים. אויך איצט האָט ער גענומען פּילן אַביסל פּייכטער. זיין בליק איז ווידער געפאַלן אויף דעם מיידלס בילד, וואָס איז געבליבן שטעקן אין אַ ווינקל פון זיין טישל צווישן דער שמינקע. דאָס בילד איז געווען איבערגעקערט מיטן קאַפּ אַראָפּ, און עס האָט אינגאַנצן געהאַלטן ביים אַרונטערפאַלן. האָט ער דאָס בילד גלייכגעשטעלט און זיך קאַמיש פאַרנייגט מעשה קאַ-וואַליר און געבעטן אַנטשוידיקונג ביי דער מיס גיזער. . .

דער פּריערדיקער ווייטיק האָט אינגאַנצן איצט אויפגעהערט, האָט ער נאָכאַמאָל גענומען דאָס בילד און עס גוט באַטראַכט. מיטאַמאָל האָט אַ בליץ געטאָן אַ געדאַנק ביי אים אין מוח. אַ פייערל האָט זיך צעצונדן אין זיינע אויגן. ער האָט אַ וויילע נאָכגעטראַכט און מיט אַ פעסטן טאָן אַרויסגעערעדט: „יא, אַזוי בלייבט עס!“

— קעטשוק! — האָט ער אויסגערופן צו זיין האַלב-פאַרשלאָפענעם דינער, — דו קאַנסט שוין גיין אַהיים. איך דאַרף דיך מער נישט האַבן, און זאָג מיין שאָופער, אַז ער זאָל צואוואַרטן, איך קום באַלד אַרויס.

דער דינער איז אַוועק. פּאָל קאַזאַן איז דאָן צו צום טעלעפּאָן און אַנגעקלונגען דער מיס גיזער. אַ דין קולכל האָט פון יענער זייט טעלע-

פאן געענטפערט, און ווען פאָל קאזאן האָט דערהערט, אַז דאָס איז זי טאַ-
קע די פריילין גיזער, האָט ער אָנגעהויבן שפּילן דעם יונגן פאַרליבטן,
גערעדט מיט אַ שטילער שפּילעוודיקער שטימע. געטאָן האָט ער דאָס
אַבוזיכטלעך כדי די איבערראַשונג, וועלכע ער האָט פאַר איר צוגעגרייט,
זאָל זיין מער עפעקטיוו . . .

אַבער ווען יענע האָט דאָרטן דערהערט, אַז דאָס איז ער אַליין, פאָל
קאזאן, איז זי געוואָרן אַזוי צעטומלט, אַז מער ווי „יעס, סער“ און „נאָ,
סער“ האָט זי פון מויל נישט געקאָנט אַרויסברענגען. ער האָט געבעטן
אַנטשולדיקונג פאַר לאָזן איר אַזוי לאַנג וואָרטן. פאַראַן אַ סך סיבות,
דערפאַר איז ער גרייט איר גלייך צו טרעפן, טאַקע שוין היינט, אַט באַלד.

זיי האָבן אָפּגעמאַכט צו באַגעגענען זיך ביי איר אין הויז אין אַ שעה
שפעטער. פון דאָרט וועלן זיי צופאַרן ערגעץ פאַרברענגען.

ער איז אַוועק פון טעלעפאָן און אַ טראַכט געטאָן, אַז ער דאַרף זיך
גלייך נעמען צו דער אַרבעט, אַבער ווען ער איז געבליבן זיצן ביים שפּיגל,
האָט אַ ביטערער שמייכל זיך געקרייזלט אַרום זיין מויל. ניין, ער דאַרף
גאַרנישט שווער אַרבעטן אויף זיך, כדי זי זאָל דערזען איר העלד אין דעם
ריכטיקן געשטאַלט ווי ער איז . . . — אַן אַלטער, אָפּגעלעבטער, עלטער-
רער מענטש. ער טוט אויס דעם קאָרסעט, וואָס האַלט אים שטייף, טוט
אָן די ברילן, ציט אַרויף די אַלטע באַקוועמע שיד, זוכט אויס אַן אַלטן אנ-
צוג, וועלכן ער פלעגט טראָגן ווען ער האָט געשפּילט אַן אַרעמען אינשו-
רענס-אַגענט, און טוט אים אַן נאַכלעסיק, דערנאָך זוכט ער אויס אַן אַלטן
הוט און כאַפט אויף זיך אַרויף אַ צעפאַרענעם מאַנטל.

פאַרטיק געוואָרן מיטן אַנטאָן, וואָרפט ער ווידער אַ בליק אין שפּיגל
און דערזעט דאָרט אַ גאַנץ געוויינלעכן עלטערן מענטשן, וואָס וואַלט שוין
על-פּי יושר געדאַרפט זיצן אין דער היים און לעבן פון אָפּגעשפאַרטן
געלט און זיך שפּילן מיט זיינע אייניקלעך, נישט שפּילן קיין ליבעס . . .

ער איז אַרויס אין גאַס, צוגעגאַנגען צו זיין אויטאָ, אין וועלכער זיין
שאָופער האָט שוין אויף אים געוואָרט און אים געגעבן מיס גיזערס אַד-
רעס. ער האָט דעם שאָופער געהייסן פאַרן פאַמעלעך. ער האָט צייט . . .
ער האָט מיט גרויס הנאה געטראַכט פון דעם שפּיל, וואָס וועט זיך באַלד
פאַנאַדערשפּילן פאַר זיינע אויגן. ער זעט שוין ווי אַנטוישט דאָס מיידל

ווערט ווען זי דערוויסט זיך, און דאס איז ער אליין, איר ראמאנטישער, אויסגעחלומטער העלד . . .

„א, ער ווייסט גוט, וואס זי דערווארט פון פאול קאזאן . . . ראָ מאַנס . . . אַוואַנטיורע . . . גיין אויף שטריק זאָ פאַר קאזאן פאַר זיי פרויען. ווערן אַ שוואַרץ־קינצלער. ער וויל נישט! ער וועט איר גאָר זאָגן, אַז ער לייַדט פון רומאַטיזם . . . און אַז עפעס איז זיין האַרץ אויך נישט אין אַרדענונג . . . ער מוז אַלעמאַל בעמען פילן. יא, אַזוי וועט ער איר זאָגן . . . און אויב ער וועט איר נאָך אַלץ געפעלן, וועט ער דאָן וויסן, אַז עס איז נאָך דאָ אמתע ליבע אויף דער וועלט“ . . .

דער אויטאמאביל איז שטיין געבליבן לעבן אַ שייַן געמויערט הויז. פאַול קאזאן איז ארויס און געהייסן זיין שאָופער וואַרטן. דאָן איז ער אַריין אין פּאַיע, אַפּגעזוכט דעם נאָמען „גייזער“, אַרויף אויפן ערשטן שטאַק, אַ דריק געטאָן אַ קנעפל. אַ טיר האָט זיך געעפנט. עס האָט אַ שלאַג געטאָן מיט ליכט. אַ הויך שלאַגק מיידל האָט געפרעגט וואָס ער וויל.

— איך וויל זען מיס גייזער, — האָט ער שטיל אַרויסגערעדט.

— אַט דאָס בין איך, — האָט זי געענטפערט.

זי האָט אויף אים אַנגעשטעלט אַ פאַר פּרעגנדיקע אויגן. עס האָט אים אַ מיש געטאָן אין קאַפּ פון איר שפרודלדיקער יוגנט און פון די צוויי שוואַרצע אויגן. ער איז אַזוי צעמישט געוואָרן, אַז ער האָט אינגאַנצן פאַרגעסן אין זיינע פריערדיקע פּלענער.

— ווער זענט איר און וואָס האָט איר געוואָלט? — האָט ער מיט־אַמאַל דערהערט איר ווייכע, גלעטנדיקע שטימע.

„זי האָט מיך ניט דערקענט“, האָט ער זיך געפרייט. אין דער מיט־נוט האָט אים אַ מאַדנער געדאַנק אַ בליץ געטאָן אין מוח. ער האָט טיפער אַראַפּגערוקט זיין הוט און איר געזאָגט, אַז ער איז פאַול קאזאנס באַדי־נער און אַז ער איז געקומען איר לאָזן וויסן, אַז זיין באַלעבאַס וועט ערשט דאָ זיין מיט אַ שעה שפעטער, און ער וויל וויסן צי זי וועט אַזוי גוט זיין און וואַרטן.

האָט זי זיך שטאַרק דערפרייט און געענטפערט, אַז זי וועט וואַרטן. מיט דער גרעסטער אומגעדולד וועט זי וואַרטן.

ער איז שנעל אַראַפּ די שטיגן, צוגעלאָפן צו זיין שאָופער און גע־

הייסן טרייבן די מאַשין פּייל אויסן בויגן צו זיין גארדעראַבע-צימער אין טעאַטער.

אין דעם אויטאָמאָביל האָט ער זיך פּלוצלונג גענומען זידלען און רופן מיט די ערגסטע נעמען:

„פינצטערער אידיאָט וואָס דו ביזט! וואָס הייסט דו נעמסט מיט דייע אייגענע הענט און ווילסט אָפּשטופן פון זיך אַזאַ גליק? וואָס ביזטו משוגע געוואָרן? שפּילן דעם אַלטן אָפּגעלעבטן מאָן ווילט זיך דיר גאָר! ווער איז אַלט?“, האָט ער זיך מיטאַמאָר הויך אַ פּרעג געטאָן, „איך בין יונג און שטאַרק!“

ער האָט מיטאַמאָר דערפּירט אין זיך אַ נייעם כּוח. דערביי האָט דאָס יונגע מיידל אַלץ געטאַנצט פאַר זיינע אויגן. ס'האַט זיך אים אויס-געוווּזן, אַז אַזאַ באַהנט מיידל מיט אַזאַ גראַציעזער פיגור און אַזעלכע פייערדיקע אויגן האָט ער נאָך ביז איצט אין ערגעץ נישט באַגעגנט. . . אירע זאַפּטיקע ליפּן האָבן צוגעזאַגט פאַרגעניגן. אַט אַזאַ האָט ער דאָך אַרומגעזוכט זיין גאַנץ לעבן. אין איר וואָלט ער זיך באמת געקאַנט פאַר-ליבן. . .

ער האָט איצט געפּילט ווי די זון איז מיטאַמאָל אויפגעאַנגען אין זיין האַרצן און צעשמעלצט דאָס אייז, וואָס האָט געוווּנטערט אַזאַ לאַנגע צייט.

„ער זאַל איר נאָר געפּעלן“, איז אים מיטאַמאָל דורכגעפּלויגן אַ גע-דאַנק, אַ זיכער וועט ער איר געפּעלן. ער מוז איר געפּעלן, ווייל איצט, ווען ער וועט זיך פאַר איר באַוווּזן, וועט ער זיין דער ראַמאַנטישער פּאָל קאַזאַן, דער אויסגעחלומטער העלד פון אירע ראַמאַנען. אָבער וואָס זאַל ער אַנטאָן כדי איר צו געפּעלן? וועלכן אַנצוג? וועלכן מאַנטל? וועלכן הוט? און מיטאַמאָל האָבן זיך זיינע אויגן צעלויכטן. עס איז אים עפּעס איינגעפּאַלן:

„די פעלערינע! נישט איין פּרויען-האַרץ האָט ער שוין באַזיגט מיט דער פעלערינע. . . יא, ער וועט אַנטאָן דעם קאַרסעט. . . זיך אַ קליין ביסל צוגרימירן.“

דער אויטאָמאָביל איז שטיין געבליבן פאַרן טעאַטער. ער איז אַרויס און געהייסן זיין שאָפּער וואַרטן. אַ שלאַבערדיקער, מיט אָפּגעלאָזענע טריט איז ער פאַרשוואונדן אין דער טונקעלער געביידע.

מיט געציילטע מינוטן שפעטער איז פון דער טעאטער-געביידע
ארויס א הויכער, שיינער מאן מיט אן אויפגעהויבענעם קאפ און גלאנציקן
צילינדער-הוט, פארוקט אויף א זייט, מיט א פעלערינע אויף די אקס-
לען. אין זיינע גרויע אויגן האבן זיך געצונדן לעבעדיקע פייערלעך.
ער איז איצט מיט טאנצנדיקע טריט צוגעגאנגען צו זיין אויטאָ. דער
שאופער האָט פאַר אים ברייט געעפנט דאָס טירל.
ער האָט העלדיש פאַרוואַרפן די פעלערינע אויף דער לינקער זייט,
ווי ער וואַלט זיך געגרייט צו אַ גרויסן אויפטריט און מיט אַ פעסטער
שטימע, ווי אַ מענטש, וואָס איז זיכער מיט אַ גרויסן דערפאַלג, האָט ער
הויך אויסגערופן:
— טרייב שנעלער צו דעם פריערדיקן אַדרעס! צו דער הערלע-
כער פרינצעסין פון מיין האַרץ, מיס גייזער!

א חלום

גיטל האָט געוואָרפֿן אומרואיקע בליקן צו דער טיר און געהאַלטן אין
איין איבערחזרן די אייגענע ווערטער :

„וואָס קען דאָס זיין, וואָס ער איז נאָך נישט אין דער היים ? עס איז
דאָך שוין באלד איינס ! וואו קאָן ער זיין אזוי שפעט ביינאַכט ? און
מאָרגן, — האָט זי זיך ווייטער געוואָרגט, — דאָרף ער אויפשטיין גאַנץ פרי
און גיין צו דער אַרבעט.“

אין שטוב איז שטיל. לאַנגע, שוואַרצע שאַטנס טאַנצן־אום אויף די
ווענט און וואָרפֿן אָן אַן אומהיימלעכקייט. אַ מוראדיקער שטורעם פייפט
אין דרויסן, עס פליוכעט אַ רעגן.

די ראַדיאָ ברענגט די לעצטע נייעס פון שלאַכטפעלד : דער שונא
רוקט זיך אַלץ נעענטער צום זיג, נעמט איין טעריטאָריע, מאַכט חרוב
שטעט, טויזנטער סאַלדאַטן פאַלן ווי פליגן . . .
זי מאַכט צו די ראַדיאָ, זי קען מער נישט הערן.

זי גייט־צו צום פענצטער און קוקט אויף די פאַרטערטע שויבן און
עס ווייזט זיך איר אויס, אַז דאָס זייגען „מאַמעס“־טרערן אויף געפאַלענע
סאַלדאַטן.

דער רעגן ווערט שטאַרקער, דער שטורעם גרעסער.

זי האָט נאַכאַמאַל אַ קוק געטאָן אויפן זייגער — שוין באלד צוויי !
וויפיל מאָל זי האָט זיך ביי אים געבעטן : „דודל, זון מיינער,
טאַמער מאַכט זיך אַמאַל, אַז דו ווערסט פאַרהאַלטן ערגעץ ביז שפעט ביי-
נאַכט, דאָז מיך וויסן. עס איז דאָך דאָ אַ טעלעפּאָן אין הויז!“ געוויינדעך
לאַזט ער וויסן, נאָר עס טרעפט, אַז ער פאַרגעסט, צי ער איז ווייט פון אַ
טעלעפּאָן, קען זי דאָן מער נישט שלאָפֿן, ווייל ווער קאָן וויסן, וואָס עס קאָן
טרעפֿן מיט אַ מענטשן אין אַזאַ ריזיקער שטאַט ווי ניר־יאָרק ? בפרט ווען

מען פאָרט אין אַן אויטאָמאָביל—ווייניק אומגליקן טרעפן זיך דורכן טאָג?
זי האָט זיך געלייגט אין בעט אַריין, געוואָלט איינשלאָפן און ניט גע-
קענט, האָט זי גענומען אַ צייטונג און געפרואוּט לייענען. נאָר די גרוי-
סע קעפּ אויף דער פּאָדערשטער זייט האָבן דערציילט פון בלוטיקע שלאַכ-
טען, וואָס האָבן נאָך שווערער געמאַכט איר געמיט.

ביז גאָר ניט לאַנג צוריק האָט זי געלייענט אַ צייטונג און הנאה גע-
האַט פון די ראַמאַנען, געוואָרט מיט אומגעדולד אויף דער „פּאַרטעזונג
פּאַלגט“, זיך געקוויקט מיט די „שטוינענדיקע פּאַסירונגען פון אמתן
לעבן“, נאָר איצט ווי קען זי, אַ מאַמע, זיך קוויקן מיט מעשות, ווען מי-
ליאַנען יונגע זין ווערן אויסגעשלאַכט?

גאַט, וואָס איז דאָס פאַר אַ וועלט!

אויב עפעס זאָל, חלילה, טרעפן מיט איר דודלען, וואָלט זי דאָס זי-

כער ניט איבערגעלעבט.

איר דודל, איר אייך-און-איינציק קינד. אַ שוואַך קינד געווען, אויס-
געשטאַנען אַלערזײ קראַנקהייטן. זי האָט נעכט ניט געשלאָפן, טעג ניט
דערעסן, נאָר געוואַכט איבער אים. דאָס גאַנצע ביסל געלט, וואָס איר
יונג-פּאַרשטאַרבענער מאַן האָט איר איבערגעלאָזט האָט זי געפּטרט אויף
זיינע קראַנקהייטן.

זי האָט נישט געוואָלט מער חתונה האָבן אַבי איר דודלען נישט צו
געבן אַ שטיף-פּאַטער. געאַרבעט שווער אין שאַפּ איר גאַנצן לעבן, אַבי
אים צו געבן אַ גוטע דערציאונג, אים געשיקט אין קאַלעדזש, און געזען,
אַז עס זאָל אים קיינמאַל גאַרנישט פעלן.

אַפּגעלעבט אַ לעבן איינע אַליין, — נאָר עס האָט זיך געלוינט! זי
האַט דערצויגן אַ זון, וואָס גאַט און לייט זיינען איר מקנא. ער איז אויס-
געוואקסן שייך, הויך, געזונט, און איצט, צו צוויי און צוואַנציק יאָר, איז
ער שוין אַן אויסגעשטודירטער אינזשינער, פּאַרדינט גוט, און לאָזט איר
מער ניט גיין אין שאַפּ.

זי האָט זיך איבערגעצויגן אין אַ געראַמערער דירה, זיך גענומען
אויסרוען אירע יונג אַלט-געוואָרענע ביינער; איר שווער לעבן איז פאַר-
לייכטערט געוואָרן — נאָר אַט האָט זיך אַנגערוקט די מלחמה, און האָט
זיך ווי אַ שווערע משא געלייגט אויף איר שטיל געמיט.

ווער ווייסט צי דער קריג קאָן ניט אַמאַל אויך אַריינשעפּן אַמערי-

קע? הערט זי דאך אין גראסערי, אין פרוכט־סטאָר, מענטשן זאָגן, ס'קען אויך דאָ אָנשפּאַרן; און פון די צייטונגען וואָס זי לייענט קען זי גאר קיין טאָלק ניט דערגיין. אָט זאָגט איין שרייבער, אַז אַמעריקע וועט קיינמאָל ניט אַרײַן, שרייבט אין דער זעלביקער צייטונג אַ צווייטער שרייבער, אַז אַמעריקע וועט יאָ אַרײַן אין מלחמה.

און אויב, חלילה, יאָ, און מען וועט קומען צונעמען ביי איר דאָס קינד, וועט זי ניט לאָזן!

זי וועט זיי זאָגן, אַז זי איז איינע אַליין, און אַז עס איז ניטאָ אַזאָ מאַכט אויף דער וועלט, וואָס קען אים אַוועקרייסן פון איר. זי איז די מאַמע, זי האָט אים געבוירן און דערצויגן און ער איז אירער, אינגאַנצן אירער; „מיך, אויב איר ווײַט, קענט איר נעמען, איך האָב שוין מיינס אָפּגעלעבט אַבער ער האָט נאָך גאָר ניט געלעבט אויף דער וועלט; די וועלט איז זײַ נע און איר טאָרט ניט אויסלעשן זײַן יונג לעבן“. נײַ—זי וועט ניט לאָזן, זי וועט אים פאַרשליסן, באַהאַלטן און אים ניט לאָזן אַרויסגיין אין גאַס... זי וועט... זי דרימלט איין...

פון וואָנען טראָגט זיך אַזאָ גערויש? צי איז זי אַרײַנגעפאַלן אין גיהנום? זי געפינט זיך אויפן שלאַכטפעלד — ווי קומט זי אַהער? זי שטייט בײַ דער זײַט אויף אַ בערגלדיק פעלד, עס איז אַ פינצטערע נאַכט, נאָר פון דעם פייער, וואָס שפײט פון די קאַנאָנען איז ליכטיק־רויט. באַמבעס פאַלן, האַרמאַטן קראַכן, טאַנקען ווי מאַנסטערס רוקן זיך אַלץ נעענטער צו איר, עראָפּלאַנען באַמבאַרדירן — וואַרפן פייער, באַמבעס רײסן־אויף, ס'פאַרטויבט די לופט. מענטשן פאַרן, פאַרן ווי פליגן. יונגע, העלדישע סאַלדאַטן, וואָס האָבן ערשט געשאַסן — ווערן אַליין דערשאַסן, פאַלן־אום מיט אַ קרעכץ צו דער ערד און אַלע ווי איינער רופן זיי „מאַר־מע“. עפעס אַ משונהדיקער הויכער מאַן, באַהאַנגען מיט אַ סך מעדאַלן, מיט אַ הויכן הוט, וואָס קוקט אויס ווי אַ האַרמאַט, שטייט אין מיטן פייער און קאַמאַנדעוועט: „פאַרווערטס“, „מאַרש“, „עקשאַן“ און אַלע ווי אייַנער נער פאַלגן־אויס זײַן באַפעל, שפאַנען גלייך אין פייער אַרײַן, שפאַנען און פאַלן, אַזוי פיל פאַלן זיי, אַז דאָס אויג איז ניט שנעל גענוג זיי צו צײלן. עס איז אַ גיהנומדיקער געראַנגל, פייער פאַלט פון הימל, פאַרניכטונג האַגלט פון אַלע זײַטן, די ערד עפנט זיך אויף און שלינגט איין טויזנטער

מענטשן-מוראשקעס.

נאָר וואָס שטייט זי עפעס אָן אַ זייט? צי הערט זי דען ניט קלאָר ווי אַלע רופן איר? מאַמע! מאַדנע, אונטער אַזאַ מוראדיקן קראַכן קען זי קלאָר הערן די שטיצע וויי-געשרייען פון די יונגע זין, וואָס ראַנגלען זיך מיטן טויט —

„מאָדהער“, „מאַמע“, „מוטער־כען“ — און מיטאַמאַל פאַרשווינדט איר גאַנצע מורא — זי פילט שטאַרק ווי אַ ריז. פונקט אַזוי פלעגט זי פילן ווען איר קינדס לעבן איז געווען אין געפאַר, זי פילט ווי זי ווערט עפעס גרינג, שטאַרק און לייכט ווי אַ פייגעלע, וואָס פליט אום אויפן פעלד. זי קריכט אַריבער טויטע, הייבט-אויף פאַרוואונדעטע, פאַרבאַנדאַ-זשירט בלוטיקע וואונדן, שמירט מיט זאַלפן און מיט יאָד, גיט די דאַרש-טיקע וואָסער, די גאָר שווער-פאַרוואונדעטע טראַגט זי אַוועק ווייט הינט טערן באַרג, וואו עס געפינט זיך אַ צייטווייליקער שפיטאַל.

זי לויפט צוריק צום שלאַכטפעלד. אויפן וועג זעט זי דורך דער רוי-טער נאַכט אַ פרישן האַגל פון באַמבעס, וואַרט זי אָפּ אַ ווייזע עס זאָל שטילער ווערן, נאָר לאַנג קען זי ניט וואַרטן! ס'רופן דאָך איר טויזנטער שטימען, שרייען פון גרויס ווייטיק, בעטן, רופן אויף פאַרשיידענע שפּראַך-כען: „מאָדהער“, „מאַמע“, „מוטער־כען“, נאָר מיינען מיינט עס אַלץ פשוט — „מאַמע“; אַלע זיינען זיי מאַמעס קינדער, און זי איז זייער מאַמע, — נאָר מיטאַמאַל הערט זי אַ מוראדיקן אויסגעשריי: „מאַמזי!“ עפעס אַ באַקאַנטע שטימע „מאַמזי“ הערט זי נאַכאַמאַל, נאָר דאָס מאַל שוין שוואַכער, יאָ, אָט מיט דעם נאַמען פלעגט איר רופן איר זון ווען ער איז געווען שטאַרק קראַנק. זי לאָזט זיך לויפן אין דער ריכטונג פון וואַ-נען עס טראַגט זיך דער בעטנדיקער געשריי — „מאַמזי!“

זי שפּרינגט איבער טויטע קערפּערס, פאַלט איבער זי, הייבט זיך אויף און לויפט ווייטער. עפעס ברעכן זיך די פיס אונטער איר, נאָר זי גיט זיך ניט אונטער. מיט אַן איבערמענטשלעכער אַנשטרענגונג קומט זי אַלץ נעענטער צו דעם אַרט פון וואַנען עס טראַגט זיך אַלץ שוואַכער די שטימע „מאַמזי, מאַמזי“, און אָט איז זי לעבן דעם סאַלדאַט! ער ליגט מיטן פנים צו דער ערד און אַטעמט שווער.

זי בויגט זיך איין און דרייט אים אויס מיטן פנים צו זיך, זי טוט אַ פאַרשטיקטן אויסגעשריי: „דוד! דוד! מיינ זון!“

ער כאַפּט איר אַרום, קלאַמערט זיך איין אָן איר. זי נעמט אים אויף די הענט און טראַגט אים. ווי אַמאַל ווען ער איז נאָך געווען אַ קליין קינד; אַט דאָן, ווען זי פּלעגט אים טראַגן צום דאָקטער נאָך איינשפּריצונגען קעגן אַסטמאַ. און לייכט איז ער איצט, פּונקט ווי אַמאַל. זי לויפט שנעל, שנעל און רעדט צו אים: „דודל, האַרץ מיינס, וועסט געזונט ווערן, וועסט זען, מיט גאַטס הידף!“ זי פּילט ווי זיין בלוט רינט אויף איר, זאַפט זיך איין אין אירע קליידער, דרינגט דורך איר קערפּער. עס איז דאָך איר בלוט... זי האַלט איין די טרערן, זאָל ער ניט זען, אָז זי וויינט, איצט טאָר מען ניט וויינען, איצט מוז מען אים ראַטעווען. מען טאָר ניט פאַרלירן קיין מינוט. זי לויפט שנעל, גיין, זי פּליט.

און אַט איז זי לעבן באַרג, וואו עס שטייט דער שפיטאַל. זי לייגט אים פאַרוויכטיק אַוועק. — נאָר וואָס איז דאָס ? גאַט גערעכטער, פאַרוואָס איז ער אַזוי שטיל ? שטיל ווי דער באַרג לעבן אים . . . זי נעמט אים טרייסלען, שרייען, רופן נאָך הילף, נאָר קיינער הערט איר ניט. אירע געשרייען ווערן פאַרשלונגען פון דעם קראַכן פון קאַנאָנען, וואָס טראַגן זיך פון שלאַכטפעלד. זי קען ניט אַריבער-שרייען דעם געפּילדער פון עראַפּלאַנען, באַמבעס און טאַנקען . . . —

— מאַמע! מאַמע! וואָס שרייסטו אַזוי! ? דו וועקסט דאָך אויף די שכנים! טוט דיר עפעס וויי ? אפשר רופן אַ דאָקטער ? גיטל כאַפּט זיך אויף מיט ווילד-צעפענטע אויגן. איר זון שטייט לעבן איר בעט און קוקט איר אָן צעשראַקן.
„דוד, דודל, דו ביסט דאָ! דו לעבסט? . . .“
זי באַקוקט זיינע הענט, גלעט זיינע האַר, באַטאַפּט זיינע גלידער ווי זיך צו איבערצייגן, אָז ער איז טאַקע דאָ און לעבט.
אירע פאַרוויינטע אויגן לייכטן-אויף ווי דאָס אויפגיין פון דער זון נאָך אַ שווערן שטורעם. זי האַלט פעסט זיין האַנט, און דערפּילט מיט-אַמאַל ווי טרערן רינען איר פון די אויגן.

דער וועג צוריק

ביידע חברים זיינען געקומען פון דעם זעלבן שטעטל אין איין צייט, אויף דער זעלבער שיף, קיין ניו-יאָרק. ביידע חברים זיינען אַוועק פון דער היים מיט אַ דרייסיק יאָר צוריק, ווייל זיי האָבן ניט געוואָלט דינען „פּאַניען“.

יונה גאַרבער איז געווען אַ בחור אַ געזעצטער, אַ שטילער, און גע-ווען צופרידן מיט זיין פּאַך: שניידעריי, נאָר זיין פריינט, מרדכי קרוֹלֶאָ-וויטש, אַ בחור מיט אַ הייסן טעמפּעראַמענט, האָט זיך ניט געקענט צו-פּאַסן צו קיין שום פּאַך, ער האָט נאָך אין דער היים אויסגעדינט (ווי מען פּלעגט אויף אים זאָגן) אַלע עבודה זרה; געווען אַ שניידער, אַ גאַרבער, אַ קאַמאַשן-שטעפּער, און איז ביי קיין איינעם פון די פּאַכן נישט פּאַר-בליבן. יונה פּלעגט האָבן צו אים אַ טענה לַמַּאי ער בייט זיינע שטע-לעס פּונקט ווי ער בייט זיינע מיידלעך . . . און קיין מיידלעך האָבן מרדכי נישט געפּעלֶט. אַ בחור אַ שיינער מיט אַ געשליפּן צינגל, זיינען די מיידלעך אים ממש נאַכגעלאָפּן.

אין ניו-יאָרק האָט יונה גלייך געפונען אַרבעט. ער איז געוואָרן אַ פּרעסער ביי הויזן, און איז געווען צופרידן מיט די מאַגערע פּאַרדינסטן. נאָר מרדכי איז דאָ עפּעס ניט געגאַנגען. ער האָט בשום-אופן ניט געקענט זיך צופאַסן צו קיין פּאַך און האָט דאָ, פּונקט ווי אין דער היים, געהאַלטן אין איין בייטן זיינע פּראָפּעסיעס.

איז ער דערפאַר אַרומגעגאַנגען מער ליידיק ווי ער האָט געאַרבעט און זיין חבר יונה האָט אים געהאַלטן אין איין אונטערשטופן קליין-געלט. און אַז יונה האָט אים איינמאַל געוואָלט אַרויפּנעמען צו זיך אין שאַפּ, ווען יענער איז אַרומגעגאַנגען ליידיק, און אים מאַכן פּאַר אַ פּרעסער, האָט זיך מרדכי אַפּגעזאָגט.

— איך וויל ניט ווערן קיין שניידער!

— וואָס דען וואָלסטו וועלן זיין? — איז אים יונה באַפּאַלן, אַ

פּראָפּעסאַר?

— ניין, ניט קיין פראפעסאר, אבער אויך ניט קיין ביגלער. איך וויל
איבערהויפט ניט ווערן קיין בעל-מלאכה . . .
— וואס־זשע, עס פאסט דיר ניט פון דער היים-אויס? איך קען
דאך דיין יחוס!
— דא איז אַ גאלדן לאַנד, און מען קען דאָ ווערן רייך, אָבער ניט
מיט די צען פינגער.
— מיט וואָס דען?

— מיטן מוח, — האָט אים מרדכי אָנגעוויזן אויפן קאַפּ, — ניין,
מיין פריינט, פון ביגלען מיט די צען פינגער איז נאָך קיינער קיין מי-
ליאַנער ניט געוואָרן . . .

האָט יונה בלויז אַ צי געטאָן מיט דער פלייצע און געמאַכט אַ באַ-
וועגונג מיט דער האַנט, ווי ער וואַלט זאָגן: „מילא, קיין לייט פון דיר
וועט שוין ניט זיין“.

אָבער מיט אַמאָל האָט מרדכי באַשלאָסן צו ווערן אַ פעדלער. ער
האָט איינגעקויפט פאַרשיידענע אַרטיקלען אויף באַרג, און איז געגאַנגען
פון הויז-צו-הויז און פאַרקויפט וואַרע אויף אַפּצאָלן צווישן באַלעבאַס-
טעס. עס איז אים אַוועק גוט. אין אַוונט פלעגט ער גיין אין „נייט-סקול“
און לערנען ענגליש.

עס זיינען אַוועק אַ פאַר יאָר. דורך דער צייט האָט יונה חתונה גע-
האַט, טאַקע מיט אַ מיידל פון זיין שאַפּ, אַ „פינישערין“. ווען זיי האָבן
ביידע געהאַט אַפּגעשפּאַרט אַ פאַר הונדערט דאָלער, האָט יונה געעפנט
אַ „קאָפינג און פרעסינג סטאַרקע“ אויף ברום סטריט. אין דעם זעלבן
טענעמענט-הויז האָבן זיי געדונגען דריי צימערן. מען האָט געקויפט
מעבל אויף אַפּצאָל, און גאַסי מיט יונה האָבן גענומען פירן אַ פאַמיליע-
לעבן.

אויך מרדכי קרולעוויטש, וועלכן מ'האַט שוין איצט גערופן מאַקס,
האַט חתונה געהאַט, אָבער מיט אַ רייך אַמעריקאַנער מיידל אַ יענקי.
גערעדט האָט זי נאָר ענגליש. מאַקס איז דערויף געווען זייער שטאַלץ.
ווען מאַקס האָט חתונה געהאַט, איז ער דאָן געווען אַן אַגענט ביי הייזער,
נאָר באַלד נאָך דער חתונה, האָט ער אַליין גענומען האַנדלען מיט „לאַטס“,
מיט קויפן און פאַרקויפן און בויען הייזער. עס איז אים אַוועק גוט. זיין

חבר יונה האט ער זעלטן געזען. זיי זיינען געגאנגען יעדער אויף אַנדער־
רע וועגן.

דאָך פלעגט מאַקס אַמאַל אַפּרייסן אַביסל צייט און צופאַרן אין זיין
אויטאָ קיין ברום סטריט צו זיין חבר יונהס „קליניג און פרעסינג“
סטאַרקע.

תחילת האָט ער זיין חבר יונה געוואָלט אַריינציען אין ריעל־עס־
טייט, געוואָלט אים מאַכן פאַר אַ „ביזנעסמאַן“.

נאָר ניט יונה און ניט זיין ווייב גאַסי האָבן געוואָלט דערפון הערן.
— איך וויל ניט קיין „שפעקולאַציעס“, — פלעגט ער זאָגן, — איך
האַב דאָך אַ „ביזנעס“.

— אַ טייערע ביזנעס, — פלעגט גאַסי, זיין ווייב, אונטערשאַפן, —
מיר האָבן שוין אונדזערע שטענדיקע קונים, און אויף ברויט, אַ דאַנקען
גאַט, פאַרדינען מיר. און אַז מיר וועלן גיין זוכן פוטער, קענען מיר נאָך,
חלילה, פאַרלירן ס'ברויט . . .

איז יונה געבליבן ביים ברויט און מאַקס האָט זיך געלאָזט אויף די
וועגן, וואָס פירן צו פוטער.

דרייסיק יאָר זיינען אַוועק.

פון מרדכי קרולעוויטש איז געוואָרן „מאַקס קרול ריעל־עסטייט קאַר־
פאַריישאַן“, וועלכע איז געווען באַרימט איבער אַמעריקע.
מאַקס קרול איז רייך. זיין פרוי און קינדער פירן אַ רייך צעבאַדע־
וועט לעבן, ווי עס פאַסט פאַר מענטשן אין זייער שטאַנד. די פאַמיליע
האַלט אין איין אַרומפאַרן זומער אין די בערג, ווינטער אין די וואַרעמע
לענדער, נאָר ער, מאַקס, האָט קיין צייט ניט, ווייל ער, מאַקס קרול, איז
דאָך דער הויפט־מעכאַניזם פון דער מאַשין, וואָס הייסט „מאַקס קרול
ריעל־עסטייט קאַרפּאָריישאַן“.

פרובירט ער זיך אַמאַל אַוועקרייסן אויף עטלעכע טעג, ווערט דאָרט
באַד קאַליע עפעס אַ שרייפּל, און עפעס אַרבעט ניט ווי עס באַדאַרף צו
זיין. אויף זיין עלטסטן זון קלאַרק קען ער זיך גאַרניט פאַרלאָזן. ביי
אים איז רעכט איבערצולאָזן דעם גאַנצן אַפּיס מיטן גרויסן סטעף אויף
הפקר און לויפן צו די „רייסעס“ און וועטן אויף פערדלעך.

עס איז פרייטיק פאַרנאַכט. מאַקס קרול זיצט אין זיין רייך־מעב־
לירטן פּריוואַטן אַפּיס. זיין קאַפּ האַלט ער אַנגעשפּאַרט אויף ביידע הענט

און קוקט אין דער שטארער ווייטקייט. געדאנקען פון הבל-הבלים שפארן זיך אין זיין צעטומלטן מוח.

ער האט זיך נאָר וואָס דערוואוסט, אַז זיינער אַ גוטער פריינט, אַ מי-ליאַנער, מיט וועלכן ער האָט ערשט נעכטן פאַרבראַכט. איז פלוצלונג היינט פרי געשטאַרבן.

— אַ געזונטער מענטש. ער האָט זיך גאָר קיינמאַל ניט באַקלאַנט אַז ער איז קראַנק, — האַלט מאַקס קרול אין איין איבערחזרן די זעלבע ווערטער, — נאָר מענטשן זאָגן, אַז ער האָט צו־שווער געאַרבעט . . . פונקט ווי איך . . . איז — דאָס די ענדע פון אַלץ ? ! . . . אויב אַלץ קען זיך אַזוי שנעל ענדיקן, איז וואָס האָט ער אייגנטלעך פון זיין רייכקייט ?

ער נעמט די־יחשבונען פון אַלץ וואָס ער האָט אויפגעטאַן פון דעם טאַג וואָס ער האָט חתונה געהאַט מיט עליזאַבעטן ביז היינט. און צום ערשטן מאַל אין זיין לעבן געפעלט אים ניט דער חשבון . . . ניין, ניט אַזוי וועט עס גיין ווייטער ! פון היינט אָן און ווייטער וועט ער לעבן אַנ־דערש. ער וועט, — טראַכט מאַקס קרול, — זיך מער אָפגעגעבן מיט ווייב און קינדער, פרעמד איז אים זיין אייגענע פאַמיליע. ער איז נאָך יונג און קען נאָך פאַרריכטן אַ פעלער. אַן אויפגעמונטערטער פאַרלאַזט ער זיין אַפיס און לאַזט זיך גיין אַהיים.

ווען מאַקס קרול איז אַריין אין זיין רייכער היים, וועלכע האָט זיך געפונען אויף פאַרק עוועניו, האָט אים זיין פרוי באַגעגנט מיט :
— וואָס עפעס אַזוי פרי, מאַקס ?

אין איר טאַן איז געווען מער פאַרוואורף ווי פרייד . . .
— דערפאַר ווייל איך וויל היינט פאַרברענגען מיט מיין פאַמיליע !
זיין פרוי האָט אים מאַדנע אַנגעקוקט :

— אויב אַזוי וועסטו היינט זיך מוזן אַנטאַן דיין טאַקסידאַ צו דינער.
— האָט אים זיין פרוי טרוקן באַפוילן.
— פאַרוואָס עפעס די טאַקסידאַ ?

— ווייל היינט האָבן מיר אַ גרויסן גאַסט, אונדזער טאַכטער קאַר־ניליאַ קומט היינט מיט קאַונט דעשאַוועי צו דינער און דו דאַרפסט פאַר־שטיין, — האָט זי צוגעגעבן מיט באַגייסטערונג, — אַז ער איז אַן אמתער בלויז־בלוטיקער אַריסטאָקראַט !

— א קריסט ? — האָט מאַקס קרול געוואָלט וויסן.
 — דו האָסט שוין אַמאָל געהערט פון אַ קאַונט, אַ נאַבלמאַן אַ איד ?
 — האָט זי מיט אַ חווקדיקן טאָן געפרעגט.
 — איך בין דיר מוחל דעם שידוך מיטן גרויסן כבוד . . .
 — מען פרעגט ניט ביי דיר ! — האָט זיך עליזאַבעט אָנגעצונדן,
 — דאָ איז אַמעריקע ! און ניט קראַקאַטשאַן . . . דאָ האָבן קינדער חתונה
 מיט וועמען זיי ווילן און מיר גראַד געפעלט זייער דער שידוך . . .
 — אָבער . . .
 — אָן אַן אָבער, — האָט זי איר מאַן ניט געלאָזט מער רעדן,
 רעג מיך ניט אויף, מאַקס, ווייל איך דערוואַרט היינט געהויבענע געסט...
 און ניט קיין קאַסטאַם־פעדלער, — האָט זי אים אַ שטאַך געטאָן, — גיי
 און ראַזיר זיך אָפּ, טו אַן די טאַקסידאַ מיט לאַקירטע שיך און זאָלסט ניט
 רעדן מיטן גאַפל אין דער האַנט . . . — און נאָך אַ וויילע טראַכטן, האָט
 זי צוגעגעבן, — עס וואָלט טאַקע געווען בעסער, אַז דו זאָלסט רעדן וואָס
 ווייניקער . . . ווייל דיין ענגליש האָט נאָך אַלץ אַ אידישן אַקצענט . . .
 און די אידישע גלייכווערטלעך, וועלכע דו האָסט אַזוי ליב אַריינצואוואַרפן,
 קענען נאָך אַלץ אַוועקהרגענען . . . דו ווייסט דען ווער עס וועט היינט
 דאָ זיין ? !

זי האָט מיט גרויס באַגייסטערונג גענומען אויסרעכענען נעמען,
 וועלכע זיינען אים געווען פרעמד און האָבן אַבסאָלוט גאַרניט געמיינט פאַר
 אים. און וואָס מער זי איז אַריינגעפאַלן אין התלהבות פון אַט־די נעמען,
 אַלץ מער אויפגערעגט איז ער געוואָרן, און מיט אַמאָל האָט אים אַרומ־
 געכאַפט אַזאַ כעס, אַז ער האָט עליזאַבעטן איבערגעלאָזט אין מיטן רע־
 כענען דעם גרויסן יחוס פון די געסט און איז אַרויסגעלאָפן פון זאַל און
 פאַרשוואונדן אין אַ זייטיקן צימער.

ווען ער איז געבליבן אַליין, האָט ער זיך ערשט דערפילט, אַז ער
 דעבט צווישן אייגענע, וועלכע זיינען אים פרעמד. פרעמד זיינען אים זיין
 ווייב און זיינע אייגענע קינדער. ער האָט זיך אַליין גענומען אין דעם באַ־
 שולדיקן. מאַקס קרול האָט זיך אַליין פאַרגעוואַרפן, אַז ער האָט זיך ניט
 גענוג אָפּגעגעבן מיט דער דערציאונג פון זיינע קינדער. געווען פאַר־
 יאַגט אין מאַכן געלט און איבערגעלאָזט די קינדער־דערציאונג צו זיין
 פרוי עליזאַבעט. זיין עלטסטער זון קלאַרק פאַרברענגט מער אין נאַכט־

קלובן אויף ברֶאָדוויי ווי אין דער היים . . . זיין איינציקע טאָכטער קאַר-
נידיא גייט אינגאַנצן אין דער מאַמעס וועגן, רייסט זיך אין די הויכע
פענצטער... צו אים קומט זי בלויז ווען זי דאַרף געלט. ער פאַרטראַכט זיך
וועגן זיין מוזיניק־מיליטאַן און זיין פנים צעשטראַלט זיך. אויף אים
וועט ער איצט אַכטונג געבן, אַ קינד נאָך קיין זעכצן יאָר ניט אַלט. וועט
ער פון אים מאַכן אַ איד, שיקן אים אין אַ אידישער שול, בכלל זיך מיט
אים מער אָפגעבן. עס איז נאָך ניט צו שפּעט. ער וועט זיך טאַקע מיט
אים שטאַרק אָפגעבן, און זאָל ער וויסן, אָז ער איז אַ טאַטע און ניט בלויז
אויף צו געבן . . . נאָר אויך אַ פאַטער אויף צו אַכטן און רעספּעקטירן...
— מיליטאַן! מיליטאַן! — האָט ער גענומען רופּן זיין זון.
— יעס, פאַפּ! האָסט מיר גערופּן? — האָט זיך באַוויזן זיין מו-
זיניקל.

— איך האָב זיך געוואָלט מיט דיר דורכרעדן, מיין קינד.
— אַ, דזשי, פאַפּ! איך האָב איצט ניט קיין צייט. — האָט זיין מו-
זיניקל דענערווירט אַרויסגערעדט.
— נו, איך פאַרשטיי, — האָט מאַקס קרול גערעדט גוטמוטיק, —
דער דינער היינט ביינאַכט, האָ?
— גיין, איך עס איצט מיין דינער. אין אַוונט גיי איך מיט אַ מיידל
אין מעדיסאַן סקווער גאַרדן זען אַ פייט. דו וויסט ווער עס שלאָגט זיך
היינט אַוונט? — האָט ער באַגייסטערט געפרעגט.
דער פאַטער האָט ניט געענטפּערט.
— וועל, איך וועל דיר זאָגן: יאַנעק זגאַלניק, אַ פּאַליאַק, און דזשאָו
קאַטשעפּיראַ, אַן איטאַליענער.
— זייער וויכטיק . . . זייער וויכטיק . . .
— שור, ס'איז וויכטיק, „איט'ס פאַר טהי טייטל“. און פּליז, פאַפּ,
גיב מיר צען דאָלער.
— איך וועל ניט געבן, — האָט מאַקס צום ערשטן מאל אין זיין
לעבן אָפגעזאָגט געלט זיינס אַ קינד.
— פאַרוואָס? — האָט דאָס אינגל נישט פאַרשטאַנען.
— ווייל איך וויל, אָז דו זאָלסט אויסוואַקסן אַ מענטש, און ניט קיין
פּוסט און פּאַסניק. אַלע מאל קומט איר צו מיר מיט איין פּומון: „טאַטע-
גיב“. איצט וויל איך עפעס פון דיר!

— וואָס ווילסטו ? — האָט דאָס אינגל אים אָנגעקוקט און ניט פאַר-
שטאַנען וואָס אַזוינס דער פּאַטער קען פון אים וועלן.
— איך וויל, אַז דו זאָלסט וויסן, אַז דו ביסט אַ איד.
— איך ווייס.

— דאָס איז אַבער ניט גענוג ! איך וויל, אַז דו זאָלסט לערנען
אידישע געשיכטע, די אידישע שפּראַך.

— מיט וועמען וועל איך רעדן אידיש ? די מאַמע זאָגט אַז פּראַנ-
צויזיש איז אַ וועלט־שפּראַך . . . און האָט הינטער זיך קולטור . . . אי-
בעריקנס, איז גענוג פאַר מיר, אַז איך דריי מיר אַ מוח מיט פּראַנצויזיש . . .
אַ חוץ ענגליש. נו, — האָט ער אויסגעשטרעקט די האַנט און אומגע-
דולדיק צוגעגעבן, — „טען באַקס, פּליז“ . . .

— איך וועל ניט געבן, — האָט מאַקס קרול אויסגעדונערט ווי ניט
מיט זיין קול.

ער האָט איצט געשריען און געמוסרט זיין מוזיניק.
אויף זיינע געשרייען איז אַריינגעלאָפּן זיין פּרוי. זי האָט דערהערט
איר מאַנס געוואָלטן און געזען ווי דאָס אינגל שטייט אַ צעטומלטער, האָט
זי זיך גענומען קריגן מיט אים.

האָט מאַקס קרול אַ כאַפּ געטאַן זיין מאַנטל מיטן הוט, האָט אַ קנאַק
געטאַן מיט דער טיר און איז אַרויסגעלאָפּן פון הויז.

אין גאַס איז ער געשטאַנען אַביסל צעטומלט, און אויף דער מינוט
ניט געוואוסט וואו ער איז, נאָר זעענדיק זיין אויטאָ, איז ער אַהין אַריין
און גענומען טרייבן. ער האָט געטריבן שנעל און געוואָלט זיין וואָס וויי-
טער פון זיין היים . . .

זיין אויטאָ האָט זיך געגליטשט איבער רוישיקע גאַסן, באַלד איבער
שטילע געסלעך, און אָט איז ער שוין אַרויס פון שטאָט און עס שפּרייטן
זיך פאַר אים אויס גרינע פעלדער מיט ביימער און קאַלירטע בלומען. עס
פאַלט צו די נאַכט. די ראַדיאָ שפּילט עפעס אַ פּאָפּולערן אַמעריקאַנער
ניגון. זיין צעהיצטער מוח קילט זיך אָפּ צוביסלעך און עס טוט אים הנאה
וואָס ער איז איצט אַהײן, ווייט פון זיין היים, און דאַרף ניט זיצן אָן איינ-
געפרעסטער ביים טיש מיט מענטשן, וועלכע זיינען אים פרעמד און נאָך
מורא האַבן צו עסן ווי אים געפעלט.

מיט אַמאָל דערטראַגט זיך צו אים אַ האַרציק זינגען פון אַ חזן:

„אין כאלקינא, אין כאלקינא!“ . . . די טענער צעגיסן זיך איבער די פאר-
סודותדיקע פעדער, און פארטראגן מאַקסן צוריק צו די קראַקאַטשאַנער
וועדער. ער דערזעט זיך צוריק אין זיין שטעטל, אין הויז פון טאַטע-
מאַמע, שוועסטער, ברידער, משפּחה און קרובים, די שול-גאַס מיטן אַלטן
מאַרק, און די פרייד, ווען עס קומט פרייטיק-צו-נאַכטס און מען טיילט
המוצאים ווייסע חדה, און ווי איינמאַל, אין אַ ווינטערדיקן שבת נאַכ-
מיטיק איז דאָס געווען, ער האָט זיך געגליטשט מיט זיין חבר יונה אינעם
פריצישן גאַרטן, האָט זיך איבערגעבראַכן דאָס אייז און יונה איז אַריינגע-
פאַלן. ער האָט אים אַרויסגעשלעפט אַ האַלב טויטן.

— איי, — גיט ער זיך מיט אַמאַל אַ כאַפּ, — וואָס איז געוואָרן פון
יונה? ער, ווי פאַריאַגט ער איז דאָס! שוין ניט געזען זיין בעסטן פריינט
יונה אַ יאָר צוועלף!

עס נעמט אים אַרום אַ שטאַרקע בענקשאַפט און אַ פאַרלאַנג אים צו
זען. ער באַשליסט טאַקע היינט, אַט באלד, צוצופאַרן צו יונה. ער
פאַרמאַכט די ראַדיאָ און נעמט, אַ צופרידענער פונעם גליקלעכן איינפאַל,
טרייבן זיין אויטאָ שנעלער. יא, צו ברום סטריט! עס באַפאַלט אים אַן
אומעט, אפשר וואוינט ער דאָרטן מער ניט? ווער ווייסט צי ער וועט אים
געפינען? דאָס לעצטע מאָל ווען ער איז דאָרטן געווען, האָט ער נאָך אַליץ
געהאַט דאָס זעלבע איינגעהויקערטע געוועלבל. אַט איז ער שוין דאָן-
טאָן . . . שוין לאַנג דאָ ניט געווען. אַליץ קוקט אים איצט אויס ליב
און טייער . . . ער דרייט זיך אַריין אין ברום סטריט. דאָ לאַזט ער זיין
רייכן לעמאַזין גיין לאַנגזאַם, קוקט, זוכט מיט די אויגן יונהס סטאַרקע,
און קען עס ניט געפינען, נאָר אַט איז עס! „יונה גאַרבערס קלינינג
און פרעסינג“, פונקט ווי געווען.

ער דערפרייט זיך און שטעלט אַפּ זיין אויטאָ, גייט צו צו דער סטאַר-
קע, נאָר עס איז דאָרטן פינצטערלעך, בלוזי אַ קליין עלעקטריש לעמפל
באַלויכט די שמאַטעס, וואָס זיינען הויך אַנגעוואָרפן איינע אויף די אַנ-
דערע.

ער קלאַפט אָן. קיינער ענטפערט ניט.

דאַכט זיך, — טראַכט ער, — אַז עס איז אַביסל גרעסער געוואָרן.
ער דערמאַנט זיך, אַז באלד דערנעבן איז געווען אַ כינעזישע לאַנדרי.
יא, ווייזט אויס, אַז יונה האָט עס צוגעדונגען און אויסגעהאַקט די וואַנט,

און אזוינאך איז זיין קלינינג און פרעסינג סטארקע געווארן פארגרעסערט.
ער קלאפט אן שטארקער. ניטא קיין ענטפער. א שטארק אנטויש-
טער וויל ער שוין אוועקגיין. נאר דא דערמאנט ער זיך, אז עס איז היינט
פרייטיק אוונט און אין די שבתים ארבעט יונה ניט. — לאזט ער זיך גיין
צו יונהס וואוינונג, וועלכע געפינט זיך אין דעם זעלבן טענעמענט-הויז,
וואו די סטארקע. דאכט זיך, אז די וואוינונג געפינט זיך אויפן דריטן
שטאק. ער לאזט זיך גיין אויף די שטיגן. עס קומט אים אן שווער.
ער לייענט איבער די נעמען פון די טענעטנס. אט איז עס!
ער קלאפט אן.

א קליין מיידעלע עפנט די טיר. עס קומט צו אן עלטערע פרוי און
באלד הערט זיך א פריידיק אויסגעשריי:

— מרדכי! וואס מאכסטו, מאקס? — לויפט אים יונה אנטקעגן,
און כאפט זיך מיט אים ארום ווי מיט א לאנג-פארלארענעם ברודער. זיין
ווייב גאסי, וועלכע איז שוין איצט א ברייטע אידענע, שטייט דערביי און
קוועלט. זי ווישט אפ מיטן פארטוך א בענקל און טראגט עס אונטער
מאקסן. די עלטערע קינדער, וועלכע געדענקען אים נאך פון יארן צו-
ריק, קוקן מיט גרויס אפשיי אויף דעם טאטנס רייכן לאנדסמאן, וואס איז
דא געווארן אן אמתער אמעריקאנער דזשענטלמאן.
— דו ביזט געקומען פונקט אין צייט, — פרייט זיך יונה, — מיר
האלטן ביי דער יוד.

— גאסי! — גיט ער א באפעל דער ווייב, — דערלאנג מאקסן גע-
פילטע פיש.

מאקס קרול זעצט זיך צום טיש, וועלכער איז געדעקט מיט א ווייס
טישטוך, מיט זילבערנע לייכטער. עס שמעקט מיטן היימישן שבת.
דורך דער צייט וואס זיי האבן זיך ניט געזען, האבן יונהס קינדער
חתונה געהאט, און האבן שוין אליין קינדער, האט מען אים באקענט מיט
די שנורס, אידעמס און אייניקלעך. גאסי האט דערלאנגט צום טיש גע-
פילטע פיש, לאקשן מיט יוד, הון מיט מערן-צימעס.

מאקס קרול האט געגעסן, געהאט הנאה. מ'האט געזונגען זמירות.
די קינדער האבן געזונגען און מאקס קרול האט אונטערגעכאפט, צוערשט
שטיל אונטער דער נאז, נאר באלד איז ער אריינגעפאלן מיט א הויכן גע-
זאנג. פון זמירות איז מען איבערגעגאנגען צו אידישע לידער, פאלקס-

לידער, היימיש געזאנג. דאס הייז איז געווארן פארהילכט מיט געזאנג און פריילעכקייט.

שפעטער האָט מען זיך צערעדט וועגן געשעפט, וועגן די לעצטע נייעסן פון דער מלחמה. עס איז געוואָרן שפעט, די צוויי חברים האָבן זיך גאַרניט געקאָנט אַפּרייסן איינער פון צווייטן. מען האָט זיך צערעדט וועגן דער אַלטער היים, עס האָבן אויפגעלעבט לאַנג־פאַרגעסענע בילדער פון זייער יוגנט, וואָס איז אַזוי שנעל אַלט געוואָרן . . .

— ווער ווייסט, — ווערט יונה פלוצלונג טרויעריק, — צי עס איז נאָך עמיצער פאַרבליבן פון אונדזער שטעטל? . . . ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגן, מרדכי? דו וואָסט געמעגט באַלאַנגען צו אונדזער לאַנדס־מאַנשאַפט. נישקשה, עס מעג דיר אַנשטיין! . . .

— זיכער וועל איך באַלאַנגען! — כאַפט זיך קרול אָן מיט פייער, — איך קען אַ סך העלפן און וויל העלפן אויפבויען צוריק די חרוב־געוואָרע־נע שטאָט. נישקשה, איך קען מיר, גאָט צו דאַנקען, דערלויבן . . . איך וויל העלפן לאַנדסלייט.

— ווייס איך וואָס! — ווערט יונה נישט נתפעל פון זיין לאַנדסמאַנס רייד, — דו האָסט דאָס מיר שוין צוגעזאָגט אַ סך מאל, און דו האָסט קיינמאַל ניט געהאַטן דיין וואָרט.

— דו ווייסט דאָך וואָס פאַר אַ פאַריאַגטער מענטש איך בין, — פאַרענטפערט זיך מאַקס און פילט זיך אַביסל שולדיק.

— אַט דאָס איז עס דאָך, וועסטו איצט אויך ניט קומען.

— איצט איז אַנדערש, — ענטפערט מאַקס קרול מיט האַרץ, — אַט, נאָ, — כאַפט ער זיך פלוצלונג צו זיין קעשענע און ציט פון דאָרטן אַרויס זיין טשעק־ביכל, — אַט שרייב איך דיר אויס אַ טשעק אויף טויזנט דאָלער פאַר דער קאראַקאטשאַנער סאַסייעטי.

— מען דאַרף ניט, — ווערט שוין יונה גערירט פון זיין חברים אויפ־ריכטיקייט, — דאָס מאל גלויב איך דיר.

און יונה לאַזט שוין ניט אָפּ, ער האַלט איצט אין איין אויסדערציילן מאַקסן די וואונדער פון זייער סאַסייעטי. זיי האָבן אָן אייגענעם בית־עולם, אָן אייגענע שול, און דער פרעזידענט איז חיימל גאַלטשיק, ער דאַרף אים געדענקען פון דער היים, אַט־דער וואָס איז אַזעק מיט באַשקע די דינסט, און דער סעקרעטאַר איז משהלע שוסטער, ער האָט זיך דאָ

אויסגעלערנט שרייבן ענגליש, א מחיה צו קוקן! . . . אין נייט-סקול איז ער געגאנגען. מען מאכט אפט „פעקעדוז פארטיס“, די וויבער באקן אליין פארשיידענע קוכנס, מען „ראפלט“ אויס די פעקלעך מיטן גע- בעקס און דאס געלט גייט פאר גוטע צוועקן, און נאך און נאך. עס איז בכלל זייער אינטערעסאנט, אז ער וועט נאר קומען וועט ער שוין זען.

מאקס קרויזן באפאסט צוריק אן אומעט און ס'ווערט אים ענג, און ער וויל שוין ווידער ערגעץ דויפן. הייבט ער זיך אויף צו גיין. נאר גאסי מיט יונהן לאזן ניט. זיי האלטן איצט אין דערציילן פון לאנדסלייט, פון דער שור, פונעם פרעזידענט, פונעם בית-עולם... מען ווידערהאלט די זעלבע מעשות. און מאקס קרויז דערפילט א נודנעקייט ביז חששות, מאכט ער דעם אַנשטעל ווי ער האט זיך פלוצלונג דערמאנט אין זייער אַ וויכטיקן ענין, וועלכן ער מוז גלייך דערשיידיקן און הייבט זיך אויף צו גיין. דערביי טראכט ער, אז די צוגעזאגטע טויזנט דאלער שיקט ער ארויס מאַרגן פרי.

מען געזעגנט זיך, מען דריקט זיך ווארעם די הענט. מאקס קרויל זאגט צו ווידער צו קומען, נאר זיין טאן איז שוין ניט אזוי זיכער . . . אין גאס בלייבט ער שטיין אַ פארטראכטער. דער פריערדיקער אור מעט, וואָס ער האט ביי יונהן אין הויז אויף אַ וויילע פארטריבן, האט זיך צוריקגעקערט צו אים אין אַ שאַרפער און נאָגנדיקער פאַרמע. ער זעצט זיך אַריין אין זיין אויטאָ, נעמט קירעווען ס'רעדן און טראכט דערביי, אז ער וועט פאַרן צו זיך אַהיים.

— אַהיים?, וואָס פאַר אַ „היים“ האט ער? עס איז אים פרעמד זיין הויז און פאַררעמדט זיין ווייב און קינדער, און ווייט, זייער ווייט איז איצט פאַר אים אויך יונה גאַרבער מיט זיין משפחה און לאַנדסלייט...

אייפערזוכט

— זיי געזונט, מערי!

— פאַר געזונט, באַריס, און זע, גיב אַכטונג אויף זיך. לויף נישט אַרום צופיל, לייג זיך פרי שלאָפן און פאַרגעס ניט די פילן פאַר דיין קאַטאַר, און נעם אויך איין...

— נו, הער שוין אויף, מערי! וואו פאַר איך דען, וואָס דו זאָגסט מיר אָן ווי צו דעבן? מיין פאַרקילונג איז שוין אינגאַנצן אַריבער. טו מיר אַ טובה און הער זיך אויף אַזוי פיל צו זאָרגן. נו, איצט גיב אַ שמייכל און זיי אַ מענטש...

עס האָט זיך דערהערט אַ פייף פון לאַקאַמאַטיוו. מאַן און ווייב האָבן זיך צעקושט. באַריס האָט אַ כאַפּ געטאַן זיין טשעמאַדאַן און איז שנעל אַריין אין וואַגאָן.

עס האָט אַ שניט געטאַן אין דער לופט מיטן דעצטן היכליקן פייף. דער צוג האָט זיך גענומען רירן.

מערי איז געבליבן שטיין אויפן וואַקזאַל און נאַכגעקוקט די באַן, וואָס האָט אַנגעהויבן גיין פאַמעלעך, נאָר מיט יעדער רגע האָט זי זיך אַלץ מער צעוואַרעמט און צעשריגן און מיט אַ געפילדער גענומען אַוועק־טראַגן אירע פאַסאַזשירן אין דער ווייטער וועלט אַריין.

מערי האָט נאַכגעקוקט דער באַן און געזען ווי זי ווערט אַלץ קלענער און קלענער, ביז מען האָט מער נישט געזען ווי אַ קליין פינטעלע. דאָן ערשט האָט זי געלאָזט פריי לויפן אירע טרערן, וואָס זי האָט די גאַנצע צייט געשטיקט אין זיך.

אַ וויינענדיקע האָט זי זיך אַריינגעזעצט אין איר אַטאַמאַביל, וועלכן זי האָט אַליין געטריבן, און מיט אַמאָל האָט זי זיך אַ כאַפּ געטאַן: וואָס וויינט זי? איר מאַן איז אַוועקגעפאַרן קיין וואַשינגטאָן אויף אַ פאַר טעג וועגן ביזנעס. דאַכט זיך, אַ געוויינלעכע זאַך. אָבער דאָס „גאַנץ גע-וויינעכע“ איז ביי מערין געוואָרן זייער פאַרדעכטיק ווייל צו אַפּט פאַרט ער אַהין און, ווי איר ווייזט זיך אויס, מיט אַ באַזונדערן פאַרגעניגן. ער נעמט מיט דעם בעסטן „סוט“ מיט פאַרשידענע קלייניקייטן. ער קוקט אַפּט אין שפּיגל, און קיינמאַל קומט ער נישט צוריק אין דער

צוגעזאגטער צייט, נאָר מיט אַ טאָג אָדער צוויי שפּעטער, און, ווי איר ווייזט זיך אויס, מיט אַ גוט־צוגעטראַכטן תּירוץ פּאַרוואָס ער האָט פּאַרשפּעטיקט . . . דעם בעסטן באַווייזן האָט זי דאָך דאָס, וואָס ער האָט זי ניט געוואָלט מיטנעמען! קלאָר, עס איז אַ געליבטע . . .

און ביי דעם געדאַנק, אַז עס איז דאָ אין איר לעבן אַן אַנדערע, האָט איר אַ שניט געטאָן ביים האַרצן און עס האָט זיך ווידער אַ גאָס געטאָן אַ שטראָם טרערן פון אירע אויגן.

מיט אַמאָל האָט זי זיך דערזען לעבן איר אייגן הויז און האָט זיך שטאַרק פּאַרוואונדערט: ווי אַזוי איז זי אַהער געקומען? זי איז מער כאַניש אַרויס פון אויטאָמאָביל און איז אַריין אין הויז.

זי איז פּאַרבייגעגאַנגען אַ שפּיגל און געבליבן שטיין דערשראָקן: אַן עלטערע פּרוי מיט גרויע האַר, מיט אַ צעקנייטשט פנים און פּאַר־וויינטע אויגן האָט זי דאַרט דערזען. קיינער וואָלט נישט געגלויבט, אַז דאָס איז אַ פּרוי אין די מיטעלע פּערציקער יאָרן, זי האָט גיכער אויסגע־קוקט ווי אַן עלטערע פּרוי אין די טיפּע פּופּציקער.

זי האָט גיך אָפּגעוואָשן ס'פנים, זיך פּאַרקעמט די האַר, צוגעפּו־דערט. איצט האָט זי אויסגעקוקט אַביסל אינגער, אָבער זי איז אַליץ נישט געבליבן צופרידן מיט זיך, און דאָ האָט איר מאַנס געשטאַלט אַ שוועב געטאָן פּאַר אירע אויגן און זי האָט מיט קנאה געטראַכט וועגן זיין אויסזען. ער איז דאָך כמעט אין איין עלטער מיט איר, קוקט ער אויס צען יאָר אינגער לויט זיינע יאָרן, און זי קוקט אויס צען יאָר עלטער ווי אירע יאָרן, און דאָס מאַכט אַזאַ גרויסן אונטערשיד, אַז אַפט נעמט מען זיי אַן פּאַר אַ מוטער און זון.

— אפּשר, — טראַכט זי, — וואָלט זי געדאַרפט נוצן אַביסל פּאַרב פּאַר די באַקן, אַביסל „ליפּסטיק“ פּאַר די בלאַסע ליפּן, כּווייס, אפּשר? נאָר באַלד כאַפט זי זיך, אַז איצט, אויף די עלטערע יאָרן גאָר? ווי פּאַסט עס? אין די יונגע יאָרן נישט, און איצט מיט אַמאָל! און ער, איר מאַן, קיין קנייטשל און קיין גרויע האַר! נו, וואָס איז דער וואונדער? — טראַכט זי פּאַרבייטערט. — זי האָט אויסגעטראַגן 3 קינדער. איין קינד איז ביי איר געשטאַרבן און דאָס האָט איר געמאַכט גרוי און אַלט פּאַר דער צייט. אמת, ער האָט אַלעמאָל געמאַכט אַ שייך לעבן און געזען, אַז עס זאָל איר גאַרנישט פעלן. זי האָט אַלעמאָל געהאַט אַ דינסט, וואָס

זאל איר העלפן. אבער, אז די קינדער האבן געפאקט און געמאזלט, איז זי געווען אויף נעכט און ניט איר מאן.

ער איז געווען פארנומען מיט די ביזנעס; האט געקלעטערט אויפן גייטער פון דערפאָג. פון אַ קליין, אומבאדייטנדיק לאַיערל איז ער געוואָרן אַ באַוואוסטער קרימינעלער אַדוואַקאַט; האַלט אַ גרויסן אָפּיס מיט צענדליקער אַרויסהעלפער; האַט זיך גענומען מיטן איין פּאַליטיק. עס האַלט דערביי, אַז ער זאל אָננעמען אַ גרויסן פּאַליטישן אַמט. ער טרעט אָפּ אַרויס אויף פּאַרזאַמלונגען און האַט זיך געמאַכט אַ גרויסן נאַמען מיט זיינע קלוגע רעדעס. זי זעט ווי זיין נאַמען וואַקסט און עס ווייזט זיך איר אויס, אַז ער ווערט אַלץ מער דערווייטערט פון איר. וואָס גרעסער עס וואַקסט זיין פּאַפּולאַריטעט, אַלץ קלענער פּיזט זי זיך.

זי מוז אָבער אַליין צוגעבן, אַז זי קאָן זיך נישט באַקלאַנגן. ער נעמט איר אומעטום מיט. אומעטום, וואו מען קאָן נאָר מיטנעמען אַ פּרוי — אַזוי זאָגט ער . . . אָבער ניט ווען ער פאַרט אַוועק, איבערהויפּט, ווען ער פאַרט קיין וואַשינגטאָן . . . ער האַט דאָן איין ענטפער: „איך פאַר פאַר ביזנעס. איך בין דאָרט פאַרהאַוועט, פאַריאַנט אַ גאַנצן טאָג. איך וואָלט קיין פּינף מינוט צייט נישט געהאַט פאַר דיר.“ נו, יא, אַזוי זאָגט ער. און וואָס איז וועגן די אַוונטן? ווען ער בלייבט דאָרט אַליין? פאַר- וואָס קען זי דעמאָלט נישט זיין מיט אים? איז דען דאָס נישט קיין סימן אַז עס איז דאָ אַן אַנדערע?

זינט די טאַכטער האַט חתונה געהאַט און דער זון איז אַוועקגעפאַרן שטודירן, איז זי געבליבן אַליין און עס האַט אין איר דערוואַכט די אַמאָליקע אייפערזוכט, וואָס עסט זי ווי אַ וואַרעם און לאַזט איר רואיק ניט לעבן. מאַדנע, פונקט ווי מיט פּינף און צוואַנציק יאָר צוריק, באַלד נאָך זייער חתונה, אַזוי איז אויך איצט, מאַכט זי אים שטילע סקאַנדאַלן, קריגט אַנפאַלן אַזעלכע פון ווילדער אייפערזוכט, פון וועלכער זי קען זיך בשום אופן ניט באַפרייען. און אַלע מאָל נאָך אַזאַ סצענע, וואָס זי מאַכט אים, עסט זי זיך שפּעטער אויף אַ לעבעדיקע . . . ער באַווייזט איר ווי נאַריש און לעכערלעך עס זיינען אירע פאַרדאַכטן און זי מוז צור- געבן, אַז זי האַט ניט די „ריכטיקע באַווייזן“.

אָבער איצט איז זי זיכער, אַז איר פאַרדאַכט איז אַ גערעכטער. זיין צעטראַגנקייט די לעצטע צייט, זיין אָפּט אַוועקפאַרן פון דער היים.

און דאָס וואָס ער וויל איר בשום אופן נישט מיטנעמען, אָט דאָס אַלץ באַווייזט איר קלאַר, אַז אין דעם איז פאַרמישט איין זאַך, אַ פרוי... — ווער קען זיין אָט־די אַנדערע? — טראַכט מערי, און פילט דער־ביי דעם טעם פון גיהנם.

די דינסט איז אַריין און איר דערלאַנגט אַ בריוו און איבערגע־שלאָגן מעריס פינצטערע געדאַנקען. זי האָט אין דעם קאַנווערט דער־קענט, אַז דאָס איז פון איר שוועסטער אין וואַרשע. זי האָט זיך שטאַרק דערפרייט. זי האָט אַנגעפאַנגען לייענען אַ צעשטראַלטע, נאָר באַלד האָט זיך איר פנים פאַרצויגן ווי מיט אַ וואַלקן. איר שוועסטער האָט גע־שריבן, אַז עס האָט איר געטראַפן אַ גרויס אומגליק. איר איידים, איר איין־אונ־איינציקער טאָכטערס מאַן, איז פּלוצים קראַנק געוואָרן און גע־שטאַרבן, און איר טאָכטער איז געבליבן מיט אַ קליין קינד פון פיר יאָר. זיי זיינען געבליבן ווי אויפן וואַסער — שרייבט זי — אַן מיטלען צום לעבן. דער איידים איז געווען דער גאַנצער פּרנסה־געבער. איצט דרייען זיך אַרום אין שטוב צוויי אַלמנות, די מאַמע מיט דער טאָכטער. צייטן זיינען ביטערע. און צי געדענקט זי נאָך די אַמאָליקע פאַגראַמען? עס איז היינט נאָך ערגער. דער איד איז דאָ ניט זיכער מיטן לעבן. און דאָ רעדט מען נאָך, אַז היינט־מאָרגן האַלט ביים אויסברעכן אַ מלחמה. יאָ, דער דייטש שטייט ביי די טויערן פון דאַנציג און פּאַכעט מיטן שווערד. על־כן ווענדט זי זיך צו זיי אין דער שווערער שעה פון איר לעבן, און בעט די שוועסטער מיטן מאַן, אַז מען זאָל זיך איבער זיי דערבאַרעמען און אַרויסראַטעווען פון גיהנום איידער עס ווערט צו שפעט. ווייטער וויל זי וויסן, וואָס זיי מאַכן אין געזונט, און צי האָט שוין איר אינגסטער זון חתונה געהאַט? זי ווינטשט זיי לאַנגע, געזונטע יאָרן, און פאַרענדיקט: „גוואַלד, ראַטעוועט! לייגט ניט אָפּ, ווייל עס קאָן נאָך חלילה ווערן צו שפעט“.

ווען מערי האָט געענדיקט לייענען דעם בריוו, איז זי געבליבן זיצן ווי געפלעפט. אין האַלז איז איר געוואָרן ענג, און זי האָט אפילו ניט געקאַנט וויינען, אַ טיפער צער האָט איר אַרומגענומען ווען זי האָט איצט געטראַכט וועגן איר שוועסטער גיטלס פאַרוואַגלט לעבן. גיטל איז געווען די עלטסטע שוועסטער. זי דאַרף שוין איצט

זיין אַריבער זעכציק, און זי, מערי, איז געווען די אינגסטע.

בילדער, לאַנג פאַרגעסענע, האָבן איצט גענומען אויפשווימען פאַר אירע אויגן. ווי א מאַמע איז זי אַלע מאָל געווען צו איר. ווען די מאַמע, עליה השלום, איז געשטאַרבן, האָט גיטל איבערגענומען די ווירט-שאַפט און זי האָט מערין דערצויגן. נאָך אַ קינד איז געווען: אַ אינגל, אַ שוואַכס, איז גיטל מיט אים געווען אויף גאַנצע נעכט און איבער אים געוואַכט, ווי אַן אייגענע מאַמע, ביז זי האָט אים געשטעלט אויף די פיס, ס'האַט אויסגעקוקט, אַז גיטל וועט פאַרויצן. זי איז קיינמאָל אין ערגעץ ניט געגאַנגען, און איז אַ שדכן אַמאָל געקומען, און איר גערעדט אַ לייטישן שידוך, האָט זי נישט געוואָלט הערן דערפון, ביז די קינדער זיינען אויסגעוואַקסן. איר ברודער חיים האָט חתונה געהאַט און זי, מערי, איז אַוועק קיין אַמעריקע. ערשט דעמאָלט האָט גיטל חתונה געהאַט פאַר אַן אַרעמען, פרומען אַלמן, אַן קינדער. זי איז שוין דאָן געווען אַן עלטער מיידל, און זי האָט שוין מער ניט געקאַנט זיין איבערקלייבעריש... זיי האָבן געעפנט אַ שפייז-געוועלבל, וואו זי, גיטל, איז געווען די גאַנצע סוחרטע, ווייל איר מאַן איז געזעסן און געלערנט. און אַמאָל, ווען ער האָט איר געוואָלט מיט עפעס באַהילפיק זיין, האָט ער נאָר קאַליע געמאַכט. האָט זי זיך אַליין איינגעשפאַנט אין יאָך פון פרנסה און אַליין געשלעפט דעם שווערן וואָגן... אַזוי פון איר פריעסטער יוגנט אַן ביז איצט גייט איר נאָך איר פינצטערער מזל.

תחילת האָט מערי געוואָלט זיי אַריבערברענגען קיין אַמעריקע, האָט גיטלס מאַן בשום־אופן ניט געוואָלט קומען אַהער: „עס איז אַ טריפה לאַנד — פלעגט ער זאָגן — און ער וויל דאָרט ניט וואוינען.“ און שפעטער, ווען ער איז געשטאַרבן, האָט מערי ווידער פאַרגעשלאָגן, אַז גיטל מיטן מיידל זאָלן קומען קיין אַמעריקע, און זי האָט ווידער ניט געוואָלט.

„וואוהין וויל זי מיך שלעפן, אין אַ פרעמד לאַנד, אויף די עלטערע יאָרן, אַז איך האָב דאָ דעם ברודער מיט דער טאַכטער, וואָס איז שוין אַ כלה־מיידל און אַ גרויסע משפחה אפן גוטן אַרט“, און אז ס'קומט ראש חודש אלול און זי גייט אַוועק אויף קבר אבות, האָט זי דאָ איר מאַן און די צוויי קינדער, דעם טאַטן מיט דער מאַמען, און אַזוי פיל פעטערס און מומעס, און מיט אַמאָל דאָס אַלץ איבערלאָזן... ניין, זי וועט שוין

דא אויסלעבן אירע פאָר יאָר, וואָס זיינען איר באַשערט, און איבער הונדערט יאָר וויל זי, אַז אירע ביינער זאָלן רוען צוזאַמען מיטן מאַן און אירע קינדער. האָט מערי שוין ניט געשריבן, אַז זי זאָל קומען. זי פלעגט איר אָפט שיקן אַ פאָר דאָלער און זיך מוזן באַנוגענען מיט די בריוו, וואָס פלעגן ווערן אַלץ זעלטענער. און דאָ מיט אַמאָל אַ בריוו, אַז מען זאָל זי וואָס גיכער ברענגען קיין אַמעריקע.

מערי, אַ נערוועזע, האָט געשפּאַנט איבערן צימער אַהין און צוריק. — וואָס הייבט מען אָן צו טאָן, — האָט זי זיך געפרעגט — מען טאָר ניט פּאַרלירן קיין מינוט. נו, אוודאי מוז מען זיי ברענגען אַהער. זי איז זיכער, אַז באַריס וועט ניט זיין דאַגעגן. ער האָט דאָך אַלע מאָל געוואָלט, אַז זיי זאָלן קומען. עס זיינען דאָ אַזוי פיל פּערע צימערן ביי זיי אין הויז. מען וועט לייכט קאָנען איינאַרדענען דריי מענטשן: די שוועסטער, די טאָכטער און דאָס קינד, אַ אינגעלע פון פיר יאָר. פונקט אין דעם עלטער איז דאָך ביי איר געשטאַרבן אַ אינגל. וועט ער איצט פאַרנעמען איר קינדס פּלאַץ. גיין, צוויי קינדער קומען צופאַרן. איר מאַמע מיט צוויי קינדער. עס ווערט איר מיט אַמאָל אַזוי גוט אויפן האַרצן, אַז עס ווילט זיך איר טאַנצן, זינגען אַדער הויך אויסשרייען פון פרייד, פון בלויון געדאַנק, אַז זיי וועלן אַלע זיין צוזאַמען.

יא, זי וועט נאָך היינט טעלעפּאָנירן איר מאַן, און זאָל ער גלייך קומען אַהיים העלפן אויסאַרבעטן פּלענער, כדי זיי זאָלן קאָנען וואָס שנעל לער קומען צו פאַרן. איר מאַן מיט זיין באַקאַנטשאַפט, טראַכט זי, וועט קאָנען אַ סך אויפּטאָן.

ביי דעם געדאַנק פון איר באַריסן האָט זי זיך מיט איינמאָל דער-מאָנט אין איר פּריערדיקע פּאַרדאָכטן, און זי האָט זיך ווי עפעס פאַר-שעמט פאַר זיך אַליין. . . ווי קאָן זי גאָר טראַכטן פון אַזעלכע נאַריש-קייטן, ווען טויזנטער מענטשן אויף יענער זייט ים פּיידן ווי אין אַ גיהנום, און ווען אירע נאָענטסטע שטייען פאַר דער געפאַר פון אונ-טערגאַנג ?!

— זאָלן זיי נאָר קומען, — האָט זי געטראַכט אַ צעשטראַלטע, — עס וועט זיך דאָן פאַר איר אַנפאַנגען אַ ניי לעבן מיט נייע אינטער-רעסן, מיט אַ פאַרגרעסערטער הויזגעזינד, וועט זי במילא אויך מער ניט האָבן אין זינען אַט די נאַרישע פּאַרדאָכטן. . .

צו דער זעלבער צייט איז באַריס געזעסן אין דעם לופטיקן וואַגאָן
און געטראַכט מיט גאַל :

— גוואַלד, וואָס טוט מען מיט איר ?

ער האָט באַמערקט, אַז לעצטנס איז זיין פרוי ווידער געוואָרן איי-
פּערויכטיק, פּאַרדעכטיקט אים אויף שרייט און טריט. ער זעט ווי זי
ליידט, ווי זי גייט-אייין. עס איז פון איר געבליבן בלויו אַ שאַטן פון
אַ מענטש, און אַט דער דאָזיקער שאַטן גייט אים נאָך און פאַרפאַלגט אים.
ער זעט ווי זי ליידט, ווי זי מאַטערט זיך און עס נעמט אים אַרום אַ טי-
פּער רחמנות צו איר. עס איז אָבער אַ רחמנות-געפיל, וואָס מישט זיך
אַפּט אויס מיט כּעס און אפילו מיט האָס... און ווען דער האָס נעמט
די אויבערהאַנט, פירט ער דאָן, אַז די בעסטע זאָך איז צו אַנטלויפן
פון הויז... נישט אויף לאַנג, בלויו אויף אַזוי לאַנג. ביז דאָס
אומהיימלעכע געפיל וועט פאַרשווינדן. אין אַזאַ צייט פאַרט ער געוויינ-
לעך וועגן געשעפט... נאָר ניט מער וואָס ער זוימט זיך לענגער.
אַ ביזנעס, וואָס ער וואַלט געקאַנט דערליידיקן אין אַ פאַר שעה, פאַר-
לענגערט ער אויף אַ פאַר טעג, און ווען ער קומט צוריק, זיינען זיינע
נערוון אויסגערוט און ער האָט גענוג ווידערשטאַנד אויסצוהערן גלייכ-
גילטיק אירע טענות.

ער דערמאַנט זיך איצט, אַז אַנגעפאַנגען האָט זיך עס אַט דער גע-
ראַנגל פון ווידער אייפּערזוכט גלייך נאָך זייער חתונה. זיי זיינען צו-
געאַנגען צו אַ באַל, און טאַנצנדיק מיט זיין פרוי האָט ער באַמערקט,
זוי אַ דאַמע נעבן זיי האָט פאַרלוירן איר נאָז-טיכל. ער האָט אויפגע-
הערט צו טאַנצן און זיך איינגעבויגן און אויפגעהויבן דאָס נאָז-טיכעלע
און עס אַוועקגעגעבן דער דאַמע. ווי געוויינלעך, האָט ער דערביי
אַ שמייכל געטאַן. זי האָט אים באַדאַנקט און צוריקגעשמייכלט. דער
גאַנצער אינצידענט האָט געדויערט אַ מינוט, ער האָט עס גלייך פאַר-
געסן, נאָר זיין פרוי האָט דאָס געדענקט פאַר יאָרן. ווען זיי זיינען
יענע נאַכט אַהיים געקומען, האָט זי אים דאָס פאַרגעוואָרפן. שפּעטער
איז זי ברוגז געוואָרן און אַ גאַנצע נאַכט געוויינט... ער האָט זיך
דעמאָלט געפילט אַביסל געשמייכלט פון זיין פרויס גרויסער ליבע. עס
האָט זיך דאָן אים אויסגעוויזן, אַז ער האָט זי איבערגעבעטן, אָבער ניט
אויף לאַנג... זי האָט אַפּגעזוכט אַ „נעקסט-דאָריקע“, וואָס פלעגט צו

זיי אריינקומען, און ווי צו אַ גוטן שכן, איז ער געווען צו יענער פריינט-
לעד, זיינען דערפון אַרויסגעקומען סצענעס פון אייפערזוכט, האָט ער
אינגאַנצן אויפגעהערט יענער צו באַגריסן, אַבי עס זאָל זיין שטיל אין
הויז, שפעטער פלעגט זיין פרוי אָפט קומען אין זיין אָפיס גוט באַטראַכטן
זיין סעקרעטאַרין... דאָס טעלעפאָן-מיידל... און מיט חשד קוקן אויף די
פרויען-קליענטן... אין אַוונט, ווען ער איז געקומען אַהיים, האָט זי אים
געזוכט איבערצייגן, אַז די בעסטע אַנגעשטעלטע אין אָפיס זיינען מענער..
און ווען ער וואָלט געהאַט אַ מאַן אַ סעקרעטאַר, וואָלט דאָס געווען אַ סך
בעסער פאַר די ביזנעס... און אַמאָל פלעגט טרעפן, אַז ער איז געקור-
מען אַהיים מיט אַ שעה אַדער צוויי שפעטער, האָט זי גענוי גע-
וואָלט וויסן פאַרוואָס ער האָט זיך פאַרזאַמט.

זיין פרויס אומזיסטער יאָדן האָט אים גענומען ווערן שטאַרק אי-
בערדריסיק. ער האָט געזוכט זיך אַלץ מער צו פאַרטיפן אין געשעפט.
און פלעגט ער האָבן ערגעץ אַ מיטינג אַדער אַ קאָנפערענץ, פלעגט ער
לויפן אַהין מיט דער גרעסטער פרייד, אַבי ניט אַהיים צו קומען און
אויסהערן זיין פרויס פלוידערן... ער האָט זיך מיט זיין גאַנצער
יוגנטלעכער ענערגיע אַריינגעוואָרפן אין זיין פראַקטיק אַלס לאַיער, זיך
גענומען מישן אין פאַליטיק, און אַזוי אַרום גענומען קריכן אויפן לייטער
פון דערפאַלג.

דערווייט איז געבוירן געוואָרן זייער ערשט קינד. זיין
פרוי איז געוואָרן שטאַרק פאַרנומען מיט איר נייער ראַלע אַלס מוטער,
און עס האָט אויסגעוויזן, אַז אירע ווילדע אַנפאַלן פון אייפערזוכט האָבן
זיך אַביסל איינגעשטיילט. ס'איז געקומען אַ צווייט קינד. זי איז כמעט
געוואָרן אויס ווייב, אינגאַנצן מאַמע. זי האָט אים מער נישט געמאַכט
קיין אייפערזוכט-סצענעס. צו שטאַרק איז זי געווען פאַרנומען מיט די
קינדער. אַט האָט עס געפאַקט, און אַט איז גאַר אַ קינד געפאַלן און
זיך שטאַרק צעקלאַפט. עס איז אַלע מאָל געווען אַ דינסט אין הויז
און אַן עקסטראַ מיידל פאַר די קינדער, אַבער מערי האָט זיך קיינמאָל
ניט פאַרלאָזט אויף פרעמדע. דער מאַמעס אויג האָט געוואַכט איבער
אירע קינדער. ביז איינמאָל איז זייערס אַ אינגעלע קראַנק גע-
וואָרן אויף לונגען-אַנטצינדונג. אַ נויטס האָט געוואַכט איבער אים,
אַבער מערי האָט זיך נישט פאַרלאָזט, איז טאַג ווי נאַכט געזעסן ביי זיין

בעטל, מען האָט גערופן די גרעסטע פּראָפעסאָרן. עס האָט אָבער גאָר-
 נישט געהאַלפּן. נאָך לאַנגע טעג ראַנגלען זיך צווישן לעבן און טויט
 איז דאָס קינד געשטאַרבן. מערי איז ווי איבער נאַכט אַלט געוואָרן.
 פון דער שבעה האָט זי זיך אויפּגעהויבן אַ גרויע, אַלטע פּרוי. זינט
 זייער קינדס טויט, איז זי מער קיינמאָל צו זיך נישט געקומען. זי האָט
 איצט מיט נאָך מער פּאַרזיכט געוואַכט איבער אירע צוויי קינדער, און
 אַזוי זיינען געלאָפּן די יאָרן. די קינדער זיינען אונטערגעוואַקסן און אים
 האָט זיך אויסגעוויזן, אַז זיין פּרוי האָט שוין לאַנג פּאַרגעסן אין די
 אַמאָליקע נאַרישקייטן פון פּאַרדאַכט און אייפּערזוכט.

אַזוי איז זיך רואיק געגאַנגען זייער פּאַמיליע-לעבן ביז זייער טאַכ-
 טער האָט חתונה געהאַט און זייער זון איז אַוועקגעפּאַרן שטודירן אין
 אוניווערסיטעט. זיין פּרוי איז מיטאַמאָל געבליבן אַליין, און ער האָט
 באַמערקט, אַז זי פלעגט אַרומגיין פּאַרטראַכט און פלעגט זיין אומגע-
 וויינלעך שטיי, עפעס אינגאַנצן איינגעשלאָסן אין זיך. אָבער מיט אַמאָל
 האָט זי ווי דערוואַכט פון אַ טיפּן שלאָף און גענומען פּאַדערן ווי אַמאָל,
 אַז ער זאָל אַהיים קומען אין דער באַשטימטער צייט. זי האָט אויך פּאַר-
 לאַנגט, אַז וואו ער גייט, זאָל ער איר אומעטום מיטנעמען.

ער האָט געפרוּאוּט אויספּאַלגן אירע פּאַרלאַנגען, אָבער ניט אַלע
 מאָל האָבן זיינע געשעפטן אים דאָס דערלויבט. און האָט אַמאָל גע-
 טראָפּן, אַז ער האָט ניט געקאָנט אַהיים קומען אין דער צוגעזאַגטער
 צייט, איז זי געווען אויסער זיך פון כּעס. זי האָט אים באַשולדיקט,
 האָט אים געמאַכט פּאַרוואָרפּן, דערמאָנט אים זיינע חטאים, וואָס ער
 האָט שוין לאַנג פּאַרגעסן, און געוויינלעך איז געקומען צו אַ קריג,
 און געענדיקט האָט זיך עס, ווי אַלעמאָל, מיט אַ געווייזן און אַ ברוגז,
 ביז ער האָט איר איבערגעבעטן. און איצט האַלט דערביי, אַז זי וויל ניט
 אַנדערש, אַז אומעטום, וואו ער פּאַרט, זאָל ער זי מיטנעמען, און
 דאָס וואָלט ער זייער שטאַרק ניט געוואַלט, ניט וויל ער באַהאַלט עפעס
 פון איר, נאָר ער מוז דאָך צוגעבן, אז ער אַטעמט אָפּ פּרייער, ווען ער
 פּאַרט אַליין . . . און איבערהויפּט ווען ער פּאַרט קיין וואַשינגטאָן, האָט
 ער ליב צו פּאַרן אַליין. ער האָט שוין דאַרטן זיינע חברים, און אַז
 מען פּאַרטיקט זיך אָפּ מיט די געשעפטלעכע ענינים, טרעפט מען זיך
 מיט פּריינט און מען גייט צוזאַמען אַוועק פּאַרברענגען ביי אַ גלעזל וויין.

מען דיסקוטירט וועלט-פאליטיק. האלט עס ביי וואלן, קאכט מען זיך און מען וועט זיך, אז נאך די דעמאקראטישע פארטיי וועט דעם יאָר זיגן אין די וואַלן, און אַנדערע וועטן, אז נאָר די רעפּובליקאַנער פּאַרטיי וועט זיגן. מען קאָכט זיך, מען היצט זיך. דערביי האָט מען שטאַרק הנאה פון די פיינע האַוואַנאַ ציגאַרן און גאַנץ אָפט פון אַ פעפּערדיקן וויין, וואָס חברה דערציילן . . . בכלל, עס איז אַ מענערשע וועלט. און דאָ וויל גאָר זיין מערי מיטפאַרן. ווי פאַסט זיך אַהער אַ פּרוי ?

ער דערפילט מיטאַמאָל אַ שטאַרקן כּעס צו איר און באַשליסט, אַז איינמאָל פאַר אַלע מאָל: „ביין, פאַרן וועט ער אַליין, אָן איר“. ער גיט אַ מאַך מיט דער האַנט, עפעס ווי ער וואַלט כאַטש אויף אַ וויילע וועלן אַפּשטופן פון זיך אַ זייער אַנגעווייטיקטן ענין. ער טוט זיך האַסטיק אַ שטעל־אויף און אַ קוק אויף דער גרינער לאַנדשאַפט, וואָס טראַגט זיך פאַרביי זיין פענצטער. זיין בליק שטעלט זיך אָפּ ביי דעם לאַנגן, שמאַלן שפיגל, וואָס איז איינגעפאַסט צווישן די פענצטער. ער גלייבט אויס זיין איינגעקאַרטן הויכן שטערן, צייט זיך אויס אין זיין גאַנצער לענג, זיינע גרוי־גרינע אויגן גיבן צופרידן אַ שמייכל. ער האָט הנאה פון זיין קאַפּ שוואַרצע האָר און פון דעם, וואָס ביז איצט האָבן זיך נאָך ניט אַריינגעכאַפט קיין גרויע פעדים.

און דאָ טוט ווידער אַ שוועב פאַר אים זיין פרויס געשטאַלט, און ער בלייבט שטיין אַ דערשלאַגענער :

— אַך, ווי זי האָט זיך דאָס געעלטערט ! וואו איז אַהינגעקומען זיין אַמאָליקע שיינע מערי? בלויז אַ שאַטן איז פון איר געבליבן. די קינד־דער האָבן זי פאַרעלטערט פאַר דער צייט — טראַכט ער און פילט דער־ביי ווי עס נעמט אים אַרום אַ טיפּער רחמנות. זי איז דאָך אַלע מאָל געווען אַ געטריי ווייב און אַן איבערגעגעבענע מאַמע צו זיינע קינדער. עס פאַרקלעמט אים ביים האַרצן און עס ווייזט זיך אים אויס, אַז ער באַנעמט זיך ניט גוט צו איר. ער וואַלט געדאַרפט זיין מער נאָכגי־ביק.

— כּווייס — טראַכט ער — זי וויל מיטפאַרן ? זאָל זי מיטפאַרן, און ער באַשליסט, אַז דעם קומענדיקן מאָל, ווען ער וועט דאַרפן אַוועקפאַרן, וועט ער זי מיטנעמען און, אַדרבא, זאָל זי זען, אַז זי האָט ניט קיין סיבות צו זיין אייפּערזיכטיק, און ווען זי וועט זיך איבערצייגן

אז ער פֿאַרט דורכאויס פֿאַר געשעפט, וועט זי שפעטער אַליין ניט וועלן מיטפֿאַרן . . .

— יא, ער וועט אַהיים קומען, וועט ער איר זאָגן: „מערי, ווילסט מיטפֿאַרן? פֿאַק איין די זאַכן און פֿאַר מיט“.

און מיט דעם געדאַנק האָט ער זיך אַ באַרואיקטער צוריק אַוועק־געזעצט לייענען אַ צייטונג.

עס איז שפעט אין דער נאַכט. אין הויז ביי די מעניסענס איז פינצ־טער. אַלע שלאָפֿן, נאָר ניט מערי. אַ וואַכע, מיט אָפּענע אויגן קוקט זי אַלע וויילע אויפֿן זייגער. ס'איז ערשט דריי, עס איז נאָך פינף שעה ביז איר מאַן וועט אויפשטיין, וועלן זיי אינאיינעם, אַכט אין דער פֿרי, פֿאַרן צו דער שיף באַגעגענען די געסט.

מערי פֿאַרמאַכט פעסט די אויגן און פרובירט איינשלאָפֿן, אָבער זי קען ניט. די פֿרייד פֿון דערוואַרטונג האַלט איר וואַך און נערוועז און לאָזט ניט צו קיין שלאָפֿן. זי טוט אַ קוק אויף איר מאַן, וועלכער ליגט לעבן איר און אַטעמט רעגלמעסיק. עס כאַפט איר מיט אַמאָל אַרום אַ פֿאַרדרוס אויף איר מאַן, וואָס ער קאָן זיך אַזוי רואיק שלאָפֿן... זי וואַלט גאָר געוואַלט איצט זיך דורכריידן מיט אים, זאָל זי אים אפשר אויפוועקן?

נאָר באַלד שטופֿט זי אָפּ דעם געדאַנק פֿון זיך און קוקט אים אָן מיט ליבע און טראַכט: „זאָל ער שלאָפֿן געזונטערהייט, ער האָט דאָך וועלטן איינגעלייגט כדי זיי אַהער צו ברענגען“. נאָר איר שמחה איז אַביסל פֿאַרשטערט, ווען זי דערמאָנט זיך, אַז קומען קומט דאָך נאָר די טאַכטער מיטן קינד. די שוועסטער האָט מען נישט געקאָנט אַהער־ברענגען.

ווען באַריס איז געקומען פֿון וואַשינגטאָן, און זי האָט אים געוווּן דעם בריוו, האָט ער זיך גלייך אַריינגעוואַרפֿן אין דער אַרבעט. ער האָט איינגעקויפט שיפסקאַרטן, אויסגעמאַכט פֿאַפירן, געקראָגן וויזעס, נאָר אין מיטן פֿון דער אַרבעט האָט אויסגעבראַכן די מלחמה און עס האָט אויסגעקוקט ווי זייער גאַנצע אַרבעט און מי זיינען געווען אומזיסט. אָבער באַריס האָט זיך אויף קיין זאַך ניט אָפּגעשטעלט, ער איז ווייטער

אָנגעגאַנגען מיט זיין אַרבעט. זיין גרויסע באַקאַנטשאַפט אין די הויכע פּאַליטישע קרייזן האָט אים דאָ אַ סך אַרויסגעהאַלפּן. דערווייַל האָט זיך די מלחמה צעפּלאַקערט, און טאַקע אין סאַמע האַרץ פון וואַרשע, פון וואַנען זיי האָבן געדאַרפט אָפּפאַרן, האָבן זיי דערווייַל געמוזט אָפּלייגן די פּלענער און וואַרטן און זען וואָס ווייטער וועט געשען. די דייטשע מחנות האָבן געהאַלט מיט פייער און פּאַרניכטונג אויף פּוילן, נאָר וואַרשע האָט זיך געהאַלטן. אָבער סוף־כל־סוף איז אויך די הויפט־שטאָט געפאַלן.

פון די נייעס, וואָס מערי האָט אַרויסגעלייענט פון די צייטונגען, און פון די ידיעות, וואָס די ראַדיאָס האָבן געבראַכט, איז זי געווען ווי צעמישט. זי האָט כמעט אינגאַנצן אויפגעגעבן די האַפּנונג זיך ווידער אַמאָל צו זען מיט דער שוועסטער און אירע קינדער. אָבער באַריס איז איבערגעקומען די גרעסטע שוועריקייטן, ווען מען האָט געלאָזט וויסן זיין פּרוי, אַז אזוי ווי איר שוועסטער מיט דער טאַכטער און דעם קינד האָבן זיך אַרויסגעראַטעוועט פון פּוילן אין פּיטע, קען מען זיי ברענגן גען, אָבער אַז דער שוועסטער גיטלעך, ווייַל זי איז צוראַט און עס איז פאַר איר אַ גרויסע סכּנה צו פאַרן אויפן ים, איבערהויפט נאָך אין אַזאַ אומרואַיקער צייט ווי איצט. יעדנפאַלס האָבן זיי באַשלאָסן צו שיקן די בויטיקע פּאַפּירן מיט שיפּס־קאַרטן פאַר אַלע, און אויב גיט פּיטע שוין בעסער און גענוג שטאַרק זיך אונטערצונעמען אַזאַ רייזע, זאָר זי קומען.

מען האָט אַוועקגעשיקט טעלעגראַפּיש די שיפּסקאַרטן מיט די נוי־טיקע פּאַפּירן. עס האָט לאַנג ניט גענומען און עס איז אָנגעקומען דער ענטפּער, אַז חנהלע מיט לייבלעך פאַרן אַרויס.

„די מאַמע, האָט חנהלע געשריבן, קאָן זיך ניט אונטערנעמען אַזאַ געפּערלעכע רייזע. איבעריקנס האָט זי גאָר קיין חשק ניט צו פאַרן. אין די פאַר חדשים, וואָס זי האָט מיטגעמאַכט די מלחמה, איז די מאַמע גאַרנישט צו דערקענען. . . אַז גאָט וועט העלפּן און מיר וועלן האָבן שלום אויף דער וועלט, וועלן מיר דעמאָלט אַריבערברענגען די מאַמע.“

— ווי אַלט, — טראַכט מערי, — וועט איצט זיין חנהלע? לאַ־מיר נאָר אַ רעכנן טאָן: אַכט־און־צוואַנציק. ניין־און־צוואַנציק. יאָ,

אַרום ניין-און-צוואַנציק יאָר —

זי דערמאָנט זיך איצט, ווי איר שוועסטער גיטל פלעגט פאַר זיי
אַלע מאָל זינגען דאָס ליד :

„טראָג דיין פעקעלע

אידעלע, האָב קיין מורא,

וואַנדער אידעלע

און שעט זיך ניט מיט דיין תורה“.

און איצט וואַנדערט איר טאַכטער איבער ימים מיט איר קליין

אידעלע לייבעלע.

מערי איז איינגעשלאָפן, און ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפט, איז
נאָך אַלץ געווען צו פרי צו גיין צו דער שיף. זי איז פונדעסטוועגן אויפ־
געשטאַנען, זיך אָנגעטאַן און דאָן אויפגעוועקט איר מאָן. די דינסט האָט
סערווירט פרישטיק, געגעסן האָט בלויז באַריס. מערי איז געווען
שטאַרק נערוועז און האָט בשום־אופן נישט געקענט אַרונטערשלינגען
קיין ביסן, האָט זי בלויז אויסגעטרונקען אַביסל קאַווע און גענומען צו־
אַיילן איר מאָן צו פאַרלאָזן דאָס הויז.

אַ נערוועזע, מיט אַ קראַפנדיק האַרץ האָט זיך מערי געלאָזט צו דער
שיף, צו באַגעגענען דעם צוגעקומענעם טייל פון איר ניי הויז־געזינד.
אַ גרויסע שיף איז צוגעשוואומען צום ברעג. עס האָבן אָבער געפעלט
די פריילעכע פאַרבן פון ווייס און רויט. דער פייף, וואָס די שיף האָט
אַרויסגעלאָזט ביים לאַנדן, איז אויך געווען עפעס אַן איינגעהאַלטענער
און באַשיידענער, אַזוי ווי די שיף וואָרט דאָ גלייך ביים לאַנדן געלאָזט
וויסן די מענטשן פון דער זייט ים, אַז זי קומט פון אַ לאַנד, וואו עס איז
גרוי און פינצטער דאָס לעבן.

צווישן עולם איז געוואָרן אַ טומל. מען האָט געפאַכעט מיט טיכ־
לעך, געוואָרפן מיט די הענט.

די פאַסאַזשירן האָבן גענומען אַראַפגיין. פון דער שיף האָט זיך
יעדע רגע געהערט אַן אַנדערער אויסרוף, מען איז זיך געפאַלן אויף
די העלזער, געקושט, געווישט די אויגן און, דער עיקר, זיך געפרייט,
וואָס מען זעט זיך ענדלעך לעבעדיקע אויף אַ זיכערן באַדן.
מערי מיט באַריסן זיינען נערוועזע אַרומגעלאָפן, געזוכט מיט די
אויגן אַ יונגע פרוי מיט אַ קינד. אַ גאַנצע אייביקייט האָט געדויערט

ביז זיי האָבן ענדלעך דערזען אַ פרוי מיט אַ קליין, אויסגעצערט אינגעלע.
מערי האָט איר גלייך דערקענט. עפעס האָט איר אויסזען געהאַט דעם
ספעציפישן משפּחה־חן, וואָס איז ביי זיי איבערגעגאַנגען פון דור צו דור.
— חנהלע! — האָט מערי אויסגעשריגן.
— טאַנטע מערי!

מערי האָט אַרומגעכאַפט די יונגע פרוי. אַ שטראָם טרערן האָט
זיך אַ גאַס געטאַן פון אירע אויגן. חנהלע האָט זיך שטום אַ וואָרף גע-
טאַן אין אירע אַרעמס און איז אַזוי געבליבן אַ מינוט מיט פאַרמאַכטע
אויגן. דאָס קינד, דערזענדיק די סצענע, האָט זיך דערשראַקן און
זיך הויך צעוויינט. האָט אים באַריס גענומען אויף די הענט. ער איז
גערן געגאַנגען. דורך די חדשים וואַנדערן אונטערוועגס האָט דאָס קינד
פאַרלירן די מורא פאַר פרעמדע מענטשן, און איז גערן געגאַנגען צו
יעדן, וואָס האָט אים אויסגעשטרעקט אַ פריינטלעכע האַנט.

— ווי רופט מען דיך, אינגעלע? — האָט באַריס געפרעגט.
— פייבעלע רופט מיך די מאַמע, און הירש־לייב רופט מיך די
באַבע. און דיך ווי רופט מען? — האָט ער דרייסט געפרעגט.
— מיך? — באַריס. רוף מיך אַנקל באַריס.
— אַנקל באַריס — האָט דאָס קינד גלייך אונטערגעכאַפט.

מערי האָט זיך דערווייף אויסגעפרעגט און באַוואַרפן חנהלען
מיט פראַגן: ווי איז צוגעגאַנגען די רייזע, וואָס מאַכט עפעס איר מוטער
גיטעלע? נאָר באַלד האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי האָט חנהלען נאָך
ניט פאַרגעשטעלט איר מאַן. האָט זי אַנגעוויזן אויף באַריסן, וואָס איז
געשטאַבען מיטן קינד אויף די הענט און געזאַגט:
— אַט איז דיין אַנקל!

האָט אים חנהלע דערלאַנגט איר האַנט און מיט אויגן פול מיט
טרערן אים באַדאַנקט, וואָס ער האָט געמאַכט דאָס אוממעגלעכע פאַר
מעגלעך, און באַוויזן איר מיטן קינד אַריבערצוברענגען אין אַ פרייער
מדינה.

מערי האָט געכאַפט דאָס קינד פון איר מאַנס הענט, עס געקושט,
געגלעט און דערביי געמורמלט:
— אַט אַזאָ ווי דו, דיר צו פאַנגע יאָרן, האָב איך פאַרלירן. האָט

מיר גאט איצט צוגעשיקט אן אנדער קינד. ניין, צוויי קינדער האב איך צוגעקראגן.

זיי האבן זיך אריינגעזעצט אין אויטאמאביל, וואס באַריס האָט געטריבן. אויפן וועג צו איר נייער היים האָט חנהלע דערציילט פון איר שווערער ריזע אויפן ים, פון דעם גרוידיקן לעבן, וואָס זי מיטן קינד און איר מאַמע זיינען דורכגעגאַנגען פון זינט היטלערס באַנדעס האָבן באַהאַלט וואַרשע.

און ווען זי האָט אַנגעפאַנגען שילדערן, ווי אַזוי אַ באַמבע האָט געטראָפן זייער הויז, האָט זיך איר פנים געביטן אויף אַ גרויען קאַליר. זי האָט אויפגעציטערט און האָט מיט ביידיע הענט פאַרשטעלט איר פנים. עפעס אַזוי ווי זי וואָלט נישט געוואָלט נאָך אַמאָל זען דאָס שרעקלעכע בילד.

באַריס האָט אַ וואונק געטאָן צו מערין, אַז זי זאָג איר מער ניט לאָזן ריידן, און דערביי אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט: „גענוג! ניט איצט, אָן אנדערש מאָל!“ . . .

האַט זיך מערי אַ כאַפּ געטאָן ווי פון שלאָף:

— נו, גענוג, חנהלע, נישט איצט. דו וועסט זיך קודם גוט אויס-רווען. מיר וועלן נאָך האָבן גענוג צייט שפעטער צו ריידן. זאָג מיר בעסער, — האָט מערי געזוכט צו בייטן דעם געשפרעך, — צי דו און דיין קינד זיינען הונגעריק און וואָס האָט איר ליב צו עסן?

מערי האָט איר איצט צום ערשטן מאָל גוט באַטראַכט. פאַר איר איז געזעסן אַ יונגע פרוי מיט אַ בלאַס און אויסגעמוטשעט פנים, וואָס האָט דערציילט פון שווערע איבערלעבונגען. זי האָט געהאַט אַ קאַפּ טונקל-ברוינע האָר. עטלעכע לאַקן האָבן זיך אַרויסגעשאַרט פון הינטער איר קליינער העטקע. אַ פאַר שוואַרצע אויגן האָט זי פאַר-מאַגט, אין וועלכע עס האָט זיך אָפּגעשפיגלט דער גאַנצער אידישער גלות. זיי האָבן דערציילט פון וואַגלענישן און פון אַ שווער לעבן — אויגן, אַז מ'האַט זיי איינמאָל געזען, האָט מען זיי לאָנג ניט געקאַנט פאַרגעסן.

מערי האָט דאָן אַ טראַכט געטאָן, אַז דאָ אין אַמעריקע זעט מען גאַרנישט אַזעלכע גלות-אויגן, זי האָט געזוכט די ענדלעכקייט פון דער משפּחה, און האָט עס ענדלעך געפונען אין איר פיין-פאַרמירטער נאָז.

„אָט פונקט אַזאַ נאַז“, האָט זי זיך דערפרייט. „האַט דאָך איר פאַרהייראַטע טאַכטער בעלאָ“.

חנה איז געווען אַביסל העכער פון מיטעלן וואוקס. זי האָט אַמאָל גע- מוזט זיין אויסערגעוויינלעך שיין, האָט מערי געטראַכט. „אַמאָל“ — האָט זי אַ שמייכל געטאָן — אַזאַ יונגע פרוי און מ'דאַרף שוין זאָגן „אַמאָל“. ניין, זי דאַרף זיך בלויז גוט אויסרוען און זי וועט ווידער ווערן שיין. נאָר איין זאָך האָט מערי געמוזט צוגעבן, אַז אפילו איצט, ווען חנה'לע קוקט אויס אַזוי חושכדיק, באַזיצט זי אויך אַ מאַגנעטישן חן.

זי האָט איר באַטראַכט מיט מוטערלעכער ליבע, און עס האָט איר הנאה געטאָן וואָס איר שוועסטערס טאַכטער, איר משפּחה, איז אַ שיינע. דער אַטאָ האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבן אַ רייך הויז אויף ריווערסייד דרייוו.

— אָט דאָס איז אונדזער היים — האָט איר מערי אָנגעוויזן אויפן הויז.

חנה'לע, אַ ציטערדיקע, מיט אַ שטילער פרייד און אַ קלאַפּנדיק האַרץ, האָט באַטראַטן די שוועל פון איר נייער היים.

אַ שטילע פרייד האָט זיך צעשפרייט אין מעריס און באַריסעס לעבן, זינט די קינדער זיינען געקומען, האָט זיך ביי זיי אָנגעפאַנגען אַ ניי לעבן, פול מיט אינטערעס. אין די פיר חדשים, וואָס זיי געפינען זיך אין זייער היים, איז מערי געווען אַזוי פאַרנומען, אַז זי האָט גאָרניט באַ- מערקט, ווי די טעג זיינען אַוועקגעפּלויגן.

דער קליינער אימיגראַנט, לייבעלע, וואַקסט אונטער דער אַמע- ריקאַנער זון. זיין אַמאָליק בלאָס פּנימל שפּריצט איצט מיט אַ ראַזעווע פאַרב, זיין אויסגעצערט קערפּערל פילט זיך אויס ביסלעכווייז און ווערט פּוכקע. ער רעדט שוין ענגליש און וויל גישט, אַז מען זאָל אים רופן לייבעלע, האָט מען זיין נאָמען פאַרענגלישט אויף לענאַרד. איז ער געווען צופרידן מיט זיין נייעם נאָמען ביז ניט לאַנג צוריק, ווען ער איז פּלוצלונג אַרויפגעקומען פון גאַס און געלאָזט וויסן, אַז מען זאָל אים רופן לעני „פאַר שאַרט“. ער קען שוין זינגען די אַמעריקאַנער הימנע און ווייסט שוין אויך די קונסט פון „פייטן“. ער קלייבט זיך קירצלעך

גיין אין סקול. און ווי עס קוקט אויס, האָט שוין לייבעלע אינגאנצן פאַרגעסן זיינע אימיגראַנטישע צרות מיטן בליץ־קריג אין וואַרשע. יאָ, לייבעלע פאַרגעסט, אָבער נישט זיין מאַמע.

זי בלייבט אָפט זיצן פאַרטראַכט, די אויגן ווערן ביי איר פאַר־צויגן מיט אַ נעפל. זי קוקט אין דער שטאַרער ווייטקייט אַריין און זעט צום הונדערטסטן מאָל וואַרשע, איר באַליבטע היים־שטאָט. אָבער נישט די פרייעכע געמיטלעכע שטאָט זעט זי. זי זעט יענע שרעקלעכע נאַכט, ווען עס האָט פלוצלינג אָנגעהויבן האַגלען מיט באַמבעס. פאַר־ניכטונג איז געפאַלן פון הימל און צעשטערט מענטשנס האַב־און־גוטס, און אויך צוגערויבט אַזוי פיל אומשולדיקע מענטשלעכע לעבנס. און פאַרוואָס ?

זי זוכט אָן ענטפער אויפן „פאַרוואָס“ און קען נישט געפינען. וואָס מאַכט איצט איר מאַמע ? איז זי צוזאַמען מיט דער משוגענער מומע רייזל ? געפינען זיי זיך איצט אין דער געטאָ ? ווי אַזוי דערהאַלטן זיי זיך ביים לעבן ? פון וואָנען קריגן זיי עסן ?

נאָר אַז זי דערמאָנט זיך, אַז זי איז געראַטעוועט געוואָרן פון יענעם גיהנום און אַז אויך איר זון געפינט זיך אין דעם גליקלעכן לאַנד אַמעריקע, בענטשט זי דעם פעטער מיט דער מומען, וואָס האָבן דאָס אַלץ מעגלעך געמאַכט.

— אַך, ווען מיין מאַמע וואָלט נאָך דאָ געווען ! . . . — וויינט חנהלעס האַרץ — וואָלט איר זיך מער קיינמאַל נישט באַקלאַגט.

אַז חנהלע פלעגט בלייבן זיצן אַ פאַרקלערטע, פלעגט דעמאָלט מערי אויך אונטערזיפן אויף איר שוועסטערס פינצטערן מזל, וואָס מען קען איר נישט אַרויסנעמן און מען האָט זי דאָרט איבערגעלאָזט אַליין. אויף דעם פלעגט חנהלע ענטפערן, אַז די מאַמע פילט נישט, אַז זי איז אַליין. פאַרקערט, זי פלעגט דאָך שטענדיק טענהן, אַז זי קאַן נישט איבערלאָזן אַלעמען און אַוועקפאַרן, און איבערהויפט, ווען זי מוז אַכטונג געבן אויף דער מומע רייזל . . .

האַבן מערי מיט באַריסן געקוקט אויף חנהלען און נישט געקענט באַ־גרייפן די אומפאַרשטענדלעכע רייד וועגן דער מומע רייזל. האָט חנהלע זיי דערציילט :

— פאַסירט האָט עס נאַכדעם ווי די דייטשן האָבן באַמבארדירט

אונדזער הויז און עס איז זיך צעפאלן ווי אַ קאַרטן־שטיבל. גליקלעכער־
ווייז זיינען מיר אַרויסגעלאָפֿן איידער דאָס הויז האָט גענומען קראַכן,
און מיר זיינען בלויז אָפּגעקומען מיט שרעק. מיר זיינען האַלב־נאַקעט,
איך, די מאַמע און ס'קינד, געלאָפֿן צום פעטער נחמן און צו דער
מומע רייזל אויף די נאַלעווקעס. די מומע האָט פאַר אונדז, ווי עס איז
געמאַכט פּלאַץ און אונדז געטרייסט, אַז מסתמא איז גאָטס ווילן אַזוי.
— ס'איז דער לעצטער חורבן — האָט זי פרום געזאָגט — און
זאַמיר נאָר האָבן בטחון אין דעם, וואָס זעבט אייביק, וועלן מיר דער־
לעבן משיח.

נאָר אַנגאָ, זייער איינציקע טאַכטער, האָט זיך ניט געזאָזט טרייסן;
— ס'איז דער סוף פון ציוויליזאַציע — פלעגט זי קורץ זאָגן —
און מיר זיינען פאַרמשפט צום אונטערגאַנג ...

אַזוי זיינען מיר דאָרט געווען אַרום אַ וואָך צייט, און ביסלעכווייז
זיך גענומען צוגעוואוינען צום גיהנום אין וועלכן מיר האָבן דאָן גע־
זעבט. איינמאָל ביינאַכט, ווען מיר זיינען אַלע געלעגן אויף אונדזערע
געלעגערס און געשלאָפֿן, האָבן מיר פּלוצלונג דערהערט אַ קראַך ווי
אַן ערד־ציטערניש, און באַלד האָט זיך אונדזער הויז גענומען הייבן
אין דער לופטן. עס האָבן אָנגעהויבן פּאַלן ווענט, קראַכן פענצטער.
די חורבה האָט זיך גענומען צינדן מיט פייער. מען האָט געהערט
פאַרצווייפּלטע אויסגעשרייען פון די איינוואוינער, געשרייען, וואָס האָבן
געשפּאַזטן די הימלען: «טאַטע! מאַמע! אַנגאָ! זייבעלע! וואו ביסטו?»
און איבער אַלץ האָט געהילכט דעם פעטערס קול: «אַלע אַרויס אין גאַס!»
מען איז געלאָפֿן אין די נאַכט־קליידער אין גאַס אַרויס. אין דרויסן
האָבן מיר ערשט געזען, ווי דאָס הויז איז איין שטיק ברענענדיקע חורבה,
אַבער שטיין אויף איין אָרט איז געווען געפּערלעך, ווייל היטלערס עראָ־
פּלאַנען האָבן נאָך אַלץ געהאַגלט מיט טויט פון אויבן. זיינען מיר גע־
זאָפֿן ווייטער. איך און מיין זייבעלע, וועלכער האָט הויך געוויינט.
די מאַמע, אַ צעקלאָפטע פון וואונדן, מיט דער מומע רייזעלע. עס
איז געווען פינצטער, בלויז פייערן האָבן אונדז באַלויכטן דעם וועג.
עס זיינען געלאָפֿן אַ סך מענטשן. אין דער מוראדיקער נאַכט האָט
אויסגעקוקט ווי מען וואָלט פון ערגעץ אַרויסגעיאָגט אַ סטאַדע שאָף
און מען האַלט זיי אין איין טרייבן פון איין שלאַכט־הויז צום אַנדערן,

און די געקוילעטע און ניט־דערקוילעטע לויפן איבער די וועגן און רעווען... נאָר פון צייט צו צייט האָט זיך אין דער לופטן דורכגע־שניטן אַן אויסגעשריי: „שמע ישראל!“ און ס'האָט דערמאָנט, אַז דאָס וואָגלען אזוי אידן און ניט קיין שאַף.

מיר זיינען אזוי געלאָפן אַן אַ ציל און אַן אַ פּלאַן, ביז מיר זיינען אַריין אין אַ זייטיק געסעל. עס האָט דאָרטן אויסגעקוקט צו זיין שטיף. מיר האָבן אָנגעקלאַפט אין אַ פּרעמדער טיר. גוטע מענטשן האָבן אונדז אַריינגענומען. מיר זיינען אָבער געווען אומרויאַק און פאַרצוויפּלט, צוליב דעם, וואָס דער פעטער מיט דער טאַכטער זיינען מיט אונדז ניט געווען, האָבן מיר ניט געוואוסט צי זיינען זיי אַוועק אין אַן אַנ־דער ריכטונג, צי חלילה פאַרבליבן אין דער ברענענדיקער חורבה. איך האָב אָבער געדענקט, אַז דער פעטער נחמן איז געווען אין גאָס. אַ גאַנצע נאַכט וואָך האָבן מיר זיך געטרייסט איינער דעם אַנדערן... נאָר ווען עס האָט גענומען טאַגן און דאָס קראַכן פון די עראָפּלאַנען איז שטיל געוואָרן, זיינען מיר צוריקגעלאָפן צו דעם פּלאַץ, וואָס איז אַמאָל געווען אונדזער הויז... און דאָרט געטראָפן דעם פּער־טער אַרומלויפן פאַרצווייפּלט. ווען ער האָט אונדז דערזען, האָט ער זיך זייער דערפרייט און גלייך געפרעגט, צי אַננאָ איז מיט אונדז. און אַז מיר האָבן אים געזאָגט, אַז מיר האָבן געמיינט, אַז זי געפינט זיך מיט אים. אַ שוידער האָט אונדז אַלעמען אַרומגענומען. פונדעסט־וועגן האָבן מיר נאָך אַלץ געהאַפּט, אַז אפשר געפינט זי זיך ערגעץ אַ געזונטע, אַ לעבעדיקע, דערווייל זיינען מיר אַלע אַרומגעלאָפן און געפרעגט, געזוכט... מען האָט פון דער איינגעפּאלענער ברענענדיקער חורבה אַרויסגעשלעפט טויטע און פאַרוואונדעטע. צווישן די שווער־פאַרוואונדעטע האָבן מיר דערקענט אַננאָן. זי האָט נאָך געאַטעמט, האָבן מיר איר גלייך אַוועקגעפירט אין אַ שפיטאַל, וואָס איז געווען איבער־געפאַקט מיט שווער־פאַרוואונדעטע און שטאַרבנדיקע מענטשן. צוויי טעג האָט זי געשוועבט צווישן לעבן און טויט, און נאָך אַ שווערן ראַנגלען זיך פון איבערמענטשלעכע יסורים, האָט זי אויף איי־ביק פאַרשאַסן אירע לייכטיקע אויגן. פון דער טראַגעדיע איז די מומע רייזל אינגאַנצן געוואָרן ווי צע־מישט. אויף דער לוויה איז זי נאַכגעגאַנגען דעם אַרון און הויך גע־

שריען, אַז די דייטשן האָבן דערהרגעט איר איין־און־איינציקע טאָכטער; צוגענומען ביי איר דאָס ליכט פון די אויגן. האָט דער פעטער זיך ביי איר געבעטן, אַז זי זאָל אַזוי ניט ריידן, מען טאָר ניט... אָבער אין איר פאַרצווייפלונג האָט זי גאַרנישט געהערט, אַחוץ דעם געיאַמער פון איר נשמה. האָט זי אַלץ העכער געשריען, אַז היטלער האָט געקוילעט איר קינד.

דער מומעס מוראדיקע געשרייען האָבן אפנים צוגעצויגן די אויפ־מערקזאַמקייט פון דייטשע אַגענטן, וועלכע זיינען שוין דאָן פול געווען אין יעדן ווינקעל פון וואַרשע. ווייל מיט אַ פאַר טעג שפעטער, ווען די נאַציס האָבן איינגענומען וואַרשע, האָט די געסטאַפּאַ אויפגעזוכט מיין פעטער און צוזאַמען מיט דער מומען זיי גלייך אַרעסטירט. פאַר באַליידיקן דעם „פירער“ האָט מען דעם פעטער פאַרמשפּט צו שטאַרבן אויף דער תּליה. מען האָט אים אויפגעהאַנגען אין מיטן גאַס און די מומע רייזל האָט געמוזט דערביי שטיין און פאַטשן מיט די הענט...

באַד נאָכן פעטערס טויט איז די מומע רייזל אויף אן אמת געוואָרן גערירט פון זינען. זי האָט גענומען לויפן איבער די גאַסן און פרעגן יעדן, צי מ'האַט ניט ערגעץ געזען איר מאַן און איר טעכטערל אַננא, נאָר אין גאַס איז זי ניט געגאַנגען אַליין. איר שוועסטער, מיין מאַמע, גייט איר אַלעמאָל נאָך און האַלט אויף איר אַ וואַכזאַם אויג, און דערפאַר האָט זי ניט געוואַלט הערן וועגן ראַטעווען זיך אַהער קיין אַמעריקע.

— ווי אַזוי קאָן איך איר דאָ איבערלאָזן? — האָט די מאַמע גע־טענהט — און וועמען האָב איך אין אַמעריקע, אַחוץ איין שוועסטער, און דאָ — איז זי אַרויס מיט איר אַלטער טענה — האָב איך דאָך אַ חוץ רייזעלען טאַטע־מאַמע, מיין מאַן און מיינע צוויי קינדער. — אָבער, מאַמע, — פלעג איך איר זאָגן — זיי זיינען דאָך שוין אַלע טויט.

— ניט פאַר מיר, מיין קינד. אַז עס קומט זייערס אַ יאַרצייט, אַדער ראש־חודש אלוּל, גיי איך צו זיי אויף קבר־אבות און רעד זיך דורך מיט זיי, און איבער הונדערט יאָר, וויל איך, אַז מיינע ביינער זאָלן רוען צוזאַמען מיט זייערע. איך בין שוין אַלט. איך פיל ווי איך

וואָלט שוין דערשלעפט מיינע לעצטע יאָרן . . . איצט אַמעריקע גאָר ! פאַר דיר מיט דיין קליין אינגל איז דאָס גאַדדענע דאָנד, ווייל איר זייט נאָך יונג און איר דאַרפט זיך בויען אַ ניי לעבן, און איך וועל שטאַרבן גליקלעך, אַז איך וועל וויסן, אַז איך איז כאַטש גוט.

איצט פאַרשטייט איר שוין, פאַרוואָס מיין מאַמע האָט ניט געוואָלט קומען אַהער ?

זי האָט פאַרענדיקט דערציילן און איז געבליבן זיצן שטיל. מיט אַמאָל האָט זי אויפגעציטערט מיט איר גאַנצן קערפער און האָט אויס־געבראַכן אין אַ ספּאַזמאַטישן געוויין.

האַבן באַריס און מערי באַשלאָסן, אַז עפעס מוזן זיי טאָן פאַר דער יונגער פרוי, עפעס אַזוינס, וואָס זאָל איר צוריקברענגען איר גלייכ־געוויכט און איר אַוועקנעמען פון דער מרה־שחורה, וואָס פלעגט איר אַזוי אָפט באַפאַלן. קודם־כּל האַבן זיי באַשלאָסן, אַז זי זאָל דערנען ענגליש. זיי האַבן אָנגעשטעלט אַ לערער, וועלכער זאָל קומען דריי מאָל אַ וואָך און איר געבן לעקציעס. חנהלע האָט מיט גרויס זשעד־נעקייט געלערנט די שפּראַך. דאָס ביסל, וואָס זי האָט נאָך געקענט פון דער היים, איז איר דאָ זייער גוט צונויץ געקומען. דער דערער האָט זיך גאַרניט געקענט גענוג אַפּלויבן פון זיין פלייסיקער שילערין.

חנהלע האָט איצט געהאַט איין גרויסן ציף אין דעבן: אויסדערנען די ענגלישע שפּראַך און ווערן אַ נוצלעכער מענטש. זי האָט זיך פאַר־טרויט פאַר דער מומען, אַז זי וואָלט גערן געוואָלט אַרבעטן און ווערן אַ זעלבסטשטענדיקער מענטש. מערין איז דאָס זייער ניט געווען צום האַרצן, ווייל חנהלען האָט גאַרנישט געפעלט ביי זיי. פונדעסטוועגן האָט זי זיך דורכגערעדט מיט איר מאַן, אָבער ער האָט נישט איינגעזען קיין שום שלעכטס אין דעם.

— פאַרקערט, — האָט באַריס געזאָגט, — עס וואָלט איר געמאַכט פאַר־געסן אַן דעם שרעקלעכן קאַשמאַר, וואָס זי זעט אַלע מאָל פאַר אירע אויגן. עס וואָלט גוט געווען, ווען זי וואָלט זיך געקאָנט פאַרנעמען מיט עפעס אַ באַשעפטיקונג.

דערווייל זיינען געלאָפן טעג און פון טעג זיינען געוואָרן וואַכן. חנהלעס נאָמען האָט מערי פאַרענגלישט אויף העניע. זי האָט

מיט איר אָפּט גערעדט אויף ענגליש און איז געווען שטאַרק צופרידן פון דעם פאַרשריט, וואָס זי האָט געמאַכט.

חנהלע האָט אויסגעקוקט אַ סך בעסער. זי האָט זיך איצט גע- האַלטן אַסך מונטערער, כאָטש פון צייט-צו-צייט פלעגט זי נאָך אַלץ פאַר- זונקען ווערן אין אַ טיפער מרה-שחורה. ווען מערי פלעגט איר זען אין אַזאַ צושטאַנד, האָט זי שוין געוואוסט מיט וואָס פאַראַ מיטל זי קאָן איר מאַכן שמייכלעך. עס איז גענוג געווען צו זאָגן, אַז זי וועט פאַר איר אינגיכן קריגן באַשעפטיקונג אין אַן אָפּיס, און דאָס האָט איר גלייך אויפגעמונטערט. חנהלע איז מיידלוייז געווען אַ בוכהאַלטערין אין אַ וואַרשעווער געשעפט. זי האָט שטאַרק ליב געהאַט איר אַרבעט. זי האָט נאָר מורא געהאַט, אַז מיט דער ענגלישער שפראַך איז זי ווייט ניט פערפעקט, און דאָס פלעגט אויף איר אַניאַגן און אומעט. האָט איר דאָן די מומע געטרייסט און געזאָגט, אַז זי וועט ריידן מיט באַריסן. אפשר וואַלט ער פאַר איר געקאַנט געפינען עפעס און אַרבעט ביי זיך אין אָפּיס.

אַט דאָס האָט חנהלען זייער דערפרייט, און פון דעמאָלט-אַן האָט זי יעדן טאָג געפרעגט ביי דער מומען צי זי האָט שוין גערעדט מיטן פעטער.

ענדלעך האָט מערי געפרעגט ביי איר מאַן צי קאָן מען ניט גע- פינען פאַר העניען עפעס און אַרבעט ביי אים אין אָפּיס.

— וואָס עס זאָל ניט זיין! — האָט מערי צוגעגעבן.

האָט זיך באַריס אַ כאַפּ געטאַן און אַליין ניט געקאַנט פאַרשטיין פאַרוואָס דאָס איז אים ניט איינגעפאַלן ביז איצט:

— אַוודאי קאָן ער געפינען עפעס און אַרבעט פאַר איר. עס אַר- בעטן אַזוי פיר מענטשן, וועט זיין נאָך אַ מענטש.

עס איז באַשדאַסן געוואָרן, אַז קומענדיקן מאָנטיק זאָל זי אָנהויבן אַרבעטן.

ווען זיי האָבן די גוטע בשורה אָנגעזאָגט העניען, האָט זי זיך אַזוי דערפרייט, אַז זי האָט זיך אַזש צעטאַנצט און אָנגעהויבן צו פאַטשן מיט די הענט, ווי אַ קליין מיידעלע, ווען מען ברענגט איר אַ נייע צאַצקע. צום ערשטן מאָל זינט חנהלע איז אין זייער היים, האָבן זיי איר געזען אַזאַ פריילעכע.

אז העניע קומט אהיים פון אפיס, גיט זי א פלי אריין אין הויז ווי א שטיפעריש ווינטל, און אדעמאל האט זי עפעס אן אינטערעסאנטע זאך צו דערציילן, וואס עס האט זיך דורכן טאג פארלאפן. זי כאפט אויף זאכן און קאן דאס איבערגעבן לויט אירע שטימונגען.

פון די קליענטן, וואס קומען צו באריסן אויספאקן זייערע פעקלעך צרות, כאפט העניע אלץ איבער און דערציילט עס שפעטער אויף איר אייגענעם שטייגער. מערי און באריס האבן דערפון שטארק הנאה.

מיט א באזונדערן דרך־ארץ רעדט זי וועגן איר אַנקל. זי באַ וואונדערט זיין קלוגשאפט. זי דערציילט מערין וויפיל מענטשן עס קומען דורכן טאג אין אפיס צום אַנקל. יעדער קומט מיט זיינע פראַב־ לעמען. באַריס שטעלט פראַגעס, גיט עצות — אן אמתער שלמה המלך.

אין די דריי חדשים, וואס העניע אַרבעט ביי דעם אַנקל אין אפיס איז איר גאַרניט צו דערקענען, זי האט זיך אויפגעהערט שרעקן פאַר מענטשן. זי פילט פרייער און זיכערער, און ווען זי גייט איצט צו צום פענצטער פון איר וואוינונג און קוקט־ארויס אויפן האַדסאָן, שרעקט זי זיך ניט מער פאַר די שיפן, וואס פלעגן איר דערמאָנען אן אַפגרונט, וואו אזוי פיל יונגע סאַלדאַטן האָבן זייער קבר געפונען . . . זי טראַכט איצט, אז די זעלבע שיפן וועלן אויסקעמפן די פרייהייט און וועלן אַדע פאַרוואַגלטע מענטשן פירן צו א זיכערן און פרידלעכן ברעג.

מיט דער גרעסטער שפּאַנונג פלעגט זי וואַרטן אויף יענע טעג, ווען איר אַנקל פלעגט איר מיטנעמען אין געריכט. דאָרט פלעגט זי ערשט זען מיט וואָס פאַר אַ קענטעניש ער פירט אַ פראַצעס. ווען עס האט אויסגעזען, אז דער אַנגעקלאַגטער איז שוין כמעט אַ פאַרמשפּטער, און לויט דער אַנקלאַגע, וואָס דער דיסטריקט־אַטוירני האַט אויפגעבויט, דאַרף דער אַנגעקלאַגטער פאַרברענגען זיין גאַנץ לעבן הינטער גראַטעס, דאָן ערשט האַט באַריס מענעסאָן באַוויזן קלאַר און דייטלעך ווי פאַדש עס זיינען די באַווייזן, און די „שטאַרקע באַווייזן“ פלעגן זיך צעפאַלן ווי זייפן־בלאָזן.

נאָך אַזא טאָג אין געריכט, אַז חנהלע פלעגט אַהיים קומען אַ צע־ שטראַטע, באַגייסטערטע און דערציילן דער מומען, וואָס עס איז פאַרגען קומען יענעם טאָג אין דעם געריכט, פלעגט זי פאַרענדיקן דערמיט, אַז

אזא קאפ־מענטש, ווי עס איז איר אַנקל באַריס מענעסאָן, איז גאָר אויף דער וועלט גישטאָן.

אין אָנהויב האָט איר מערי אויסגעהערט און געשמייכלט, נאָר שפעטער האָט זי גענומען פֿינן אַביסל פֿריקער פֿון העניעס באַגייסטערטע אויסברוכן. עס האָט איר פֿאַרדראָסן פֿאַרוואָס זי באַמערקט גאַרנישט אירע גוטע מעלות; פֿאַרוואָס זי זעט ניט ווי פֿיין זי דערציט איר קינד, ווי גוט, ווי שיינ זי פֿירט איר ווירטשאַפט און ווי קלוג זי באַנעמט זיך מיט מענטשן?

אַלץ איז אַנקל באַריס! און ווידער אַמאָל אַנקל באַריס! און דאָ האָט עפעס אַ בליץ געטאָן אין איר צעטומלטן קאָפּ. זי האָט זיך דערפֿון שטאַרק דערשראַקן.

„צי איז זי ניט אַמאָל צופֿיל באַגייסטערט פֿאַר אים!! אפשר!!“
האַ?!

פֿון אַט דעם געדאַנק איז איר קאַלט געוואָרן אין אַלע אברים. זי האָט געזוכט פֿון זיך אָפּצושטופֿן די פֿינצטערע מחשבות, נאָר מעשה־שטן, זיינען זיי געקראַכן אַלץ טיפּער אין איר מוח. זי האָט זיך באַרוי איקט ערשט דאָן, ווען זי האָט באַשלאָסן צו האַלטן אַ וואַכזאַם אויג אויף בייִדן . . .

גליקלעכע וואָכן זיינען איצט געלאָפֿן פֿאַר חנהלען. דאָס קומען אין באַרירונג מיט דער דרויסנדיקער וועלט, דאָס טרעפֿן זיך אַלע טאַג מיט פֿאַרשידענע מענטשן, האָט איר אויפֿגעפֿרישט. זי האָט פֿליסיק גע־אַרבעט אין אַפֿיס און געמאַכט פֿאַרשריט, און ווען זי פֿלעגט גלייך מיט די אַנדערע אָנגעשטעלטע קריגן איר וואָך־שכירות, האָט זי דאָן געפֿילט אַ באַזונדערן פֿאַרגעניגן, וואָס ענדלעך איז זי געוואָרן אַ ניצלעכער מענטש, כאַטש אַ קליין שרייפֿעלע פֿון דער גרויסער מאַשין, וואָס שטעלט מיט זיך פֿאַר די „מענעסאָן לאָו קאַרפֿאַרישאַן“. עס איז נאָך צוגעקומען די פֿרייד פֿון דער גוטער היים, וואָס זי האָט דאָ געפֿונען מיט איר קינד. חנה האָט עס איצט קלאַר באַגריפֿן, און איז געווען דאַנקבאַר מערין און באַריסן פֿאַר אַלץ, וואָס זיי האָבן פֿאַר איר געטאָן. אויך באַריס איז געווען אַ צופֿרידענער. עס האָט אים הנאה געטאָן, וואָס עס האָט זיך אים איינגעגעבן אַרויסצורייסן צוויי מענטשן פֿון אַ גיהנום און זיי געבן אַ היים. ער איז געווען שטאַרק

צוגעבונדן צום קינד. מיט לענין איז פול געווען דאס הויז. ער האט געהאלטן אין איין האגלען מיט פראגעס און געפאדערט ענטפערס. באַריס איז אָבער קיינמאָל ניט מיד געוואָרן און אַלע מאָל געפונען אָן ענטפער אויפן קינדס משונהדיקסטע פראגעס. ער האט אויך שטארק אָנגעקוואַלן פון הענטשון (ווי ער פלעגט רופן חנהלען), ליב געהאט צו הערן ווי זי האט אויפגעהערט דערציילן בלוזי גרוילעכע זאכן פון אָן אומגליקלעך לאַנד און אַלץ מער גענומען פליידערן פון די אַמע-ריקאַנער וואונדער.

באָריס איז איצט אָפטער געקומען אַהיים אין צייט און ליב געהאט זיך איינצוהערן אין אַלץ, וואָס עס קומט פאַר אין זיין ניי הויזגעזינט. אַלע האָבן אויסגעקוקט צו זיין רואיק און גליקלעך — אַלע אַ חוץ מערי . . . געדאַנקען ווי די מחבלים האָבן זיך באַזעצט אין איר צע-טומלטן מוח און איר אומברחמנותדיק געמוטשעט. זיין אַהיים קומען אין צייט און זיצן גאַנצע אַונטן אין הויז, האָבן נאָך מער צעשפילט מעריס קרענקלעכע פאַנטאַזיע. זי האט מיט גרויס פאַרזיכט נאַכגעפאַלגט אַלץ, וואָס האט זיך געדרייט אַרום חנהלעס און איר מאַנס לעבן. זי האט, צו איר גרויסער אַנטוישונוג, געזען ווי אויך העניע איז איצט אַ פריילע-כערע און ווי גוט אויפגעלייגט זי ווערט ביי באָריסעס אַריינקומען.

זיי זיינען אָנגעקומען אין עסבורי פאַרק און גענומען דאָ זוכן אַ פאַסיקע וואוינונג. זיי האָבן דורכגעזוכט די האַטעלן און פּריוואַטע וואוינונגען און זיך אַלץ ניט געקאַנט צוקלייבן דעם ריכטיקן אַפּאַרט-מענט. דערווייל זיינען זיי געוואָרן הונגעריק און מיד פון זוכן און האָבן באַשלאָסן אַביסל זיך אַפצורוען. זיי זיינען אַריין אין אַ רעסטאָ-ראַן, אָפגעגעסן און פון דאָרטן איז מען אַריין אין אַ דערבייאיקן וועלדל און זיך אַוועקגעזעצט אַפרוען.

מידע האָבן זיי זיך אַוועקגעזעצט און איינגעזאַפט אין זיך די מחיה-דיקע ריחות, וואָס האָבן אויף זיי געבאַזן פון די אַרומיקע בוימער. נאָר לעני האט ניט געקאַנט איינזיצן. ניט אַנדערש האט ער געוואַלט ווי נאָר זיך שפילן אין „יאַגערלעך“. ער איז געלאָפן און זיין מאַמע איז נאַכגעלאָפן און אים געפרוואוט כאַפן. ווען זי האט אים געכאַפט האט ער זיך צעשריען און מיט אַ געפילדער זיך אַרויסגעריסן פון איר רע הענט און איז באלד ווידער געלאָפן, און זי נאָך אים.

מערי מיט באַריסן האָבן זיי נאָכגעקוקט. דאָס שפּיל אין „יאַגער“ לעד“ איז אָנגעגאַנגען אַ קורצע וויילע. מיט אַמאָל האָט דאָס קינד אָנגעהויבן לויפן אַלץ האַסטיקער. חנהלע האָט געפרוּאוּט אים דער-יאַג, נאָר אַזוי לויפנדיק, האָט זי זיך פאַרטשעפעט אָן אַ שטיין און איז געפאַלן. זי האָט דערביי אַרויסגעלאָזט אַ געשריי. באַריס, אַ דער-שראַקענער, איז צוגעלאָפּן און איר געהאַלפּן אויפשטיין. זי האָט זיך צעקלאָפּט אַ פּוס. פּון דער וואונד האָט גערונען בלוט, האָט ער אַרויס-געכאַפּט זיין ווייס טאַשנטיכל און פאַרבונדן די וואונד. פּון גרויס וויי-טיק האָט העניע אַזש פאַרקרימט דאָס פנים, האָט באַריס זיך איינגע-בויגן און איר אַ קוש געטאַן אין שטערן, און דערביי אַ זאַג געטאַן, אַז מ'וואָרט געדאַרפּט גיין גלייך צו אַ דאַקטאָר. מיטאַמאָל האָט ער דערפילט אויף זיך מעריס בליקן. ער האָט אויף איר אַ קוק געטאַן. פּייער האָט געשפּריצט פּון אירע אויגן. . . . עס האָט אים אַ שוידער געטאַן און ס'דשוּן האָט ביי אים אָפּגענומען. . . . אַזוי האָט עס אָנגעהאַטן אַ רגע. פאַר זיי ביידע איז דאָס אָבער געווען אַ גאַנצע אייביקייט. . . .

חנהלע האָט גאַרניט באַמערקט וואָס דאָ איז פאַרגעקומען.

מיט אַמאָל האָט מערי אַ רעווע געטאַן :

— אַהיים פאַרן!

האָט זיך העניע גענומען בעטן, אַז צוליב איר דאַרף מען נישט

אַהיים פאַרן. . . .

— עס וועט איבערגיין. . . . עס איז גאַרנישט. . . . ס'איז נישט גע-

פערלעך. . . .

— ס'איז יאָ געפערלעך — האָט מערי דורכגעזיט דורך די ציין.

זי האָט זיך געלאָזט לויפן אין דער ריכטונג, וואו עס איז געשטאַ-

נען זייער אויטאָמאָביל.

באַריס איז נאָך אַלץ געווען צעטומלט :

— צי מיינט זי ניט, אַז ער און הענטשו ? . . .

זיין פנים האָט זיך אַ קרום געטאַן. ס'איז שווער געווען צו זאַגן,

צי קלייבט ער זיך פאַכן אַדער וויינען. . . . מיטאַמאָל איז פּון אים אַרויס

עפּעס אַ משונהדיק געדעכטער פּון וועלכן העניע האָט זיך דערשראַקן.

— וואָס איז, אַנקל באַריס ? — האָט זי געפרעגט צעטומלט.

— האָ, די מומע. . . . — האָט ער אַרויסגעשטאַמלט.

— וואָס, די מומע ?

ער האָט זיך אַ כאָפּ געטאַן :

— אַ, דיין מומע האָט זיך מסתמא דערשראָקן איבער דיר, מוזן מיר גלייך פאַרן צום דאָקטאָר, כדי זי צו באַרואיקן... איך מיין, כדי דיר צו היילן . . . — האָט ער זיך געפלאַנטערט אין זיינע רייד.

העניע האָט גענומען דאָס קינד און איז אים נאָכגעגאַנגען צום וועג, וואו עס האָט אויף זיי געוואַרט מערי מיטן אויטאָמאָביל.

אויפן וועג אַהיים האָט מערי געזאָגט, אַז זי האָט אַ שטאַרקן קאַפּ־ווייטיק, און אַז העניע זאָל אַליין אַריינגיין צו זייער הויז־דאָקטער. האָט זיך באַריס אָנגערופן, אַז ער וועט מיט איר גיין, און דערביי געקוקט פאַרשנדיק אויף זיין ווייב . . . אפשר האָט ער פאַרט אַ טעות ? נאָר פון דעם בליק, וואָס מערי האָט אים צוגעוואַרפן, איז אים קלאַר גע־וואָרן, אַז ער מאַכט דאָ ניט קיין טעות . . . יאָ, עס איז געווען דער גוט־באַקאַנטער בליק, וואָס פלעגט אים טרייבן פון הויז . . .

העניע האָט זיך אַריינגעמישט, אַז אויב די טאַנטע מערי האָט אַ קאַפּווייטיק, זאָל דער אַנקל מיט איר פאַרן אַהיים . . . און זי וועט שוין אַליין אַריינגיין צום דאָקטער, זאָל מען זיך בלויז אָפּשטעלן מיט דעם אַטאָ לעבן דאָקטער בוקשטיינס אָפיס.

מען איז געפאַרן שווייגנדיק, און ווען דער אויטאָמאָביל איז גע־בליבן שטיין לעבן דאָקטערס אָפיס, איז העניע אַרויס פון דער קאַר און מיטגענומען מיט זיך איר קינד. קוים האָט באַריס נאָר פאַרמאַכט דאָס טירל און געלאָזט לויפן זיין אויטאָמאָביל, האָט מערי זיך צעהעשעט און אַרויסגעפלאַצט אין אַ געוויין און גענומען האַגלען מיט ווערטער, וואָס זיינען ווי שווערע שטיינער געפאלן אויף זיין קאַפּ. זי האָט ניט געפרעגט, נאָר באַשולדיקט . . .

יאָ, ער פירט אַ ליבע הינטער אירע פלייצעס. און מיט וועמען ? מיט איר אייגענער שוועסטערס טאַכטער, און אַט פאַר איר האָט זי דאָס אַזוי אַוועקגעלייגט דאָס לעבן ? ! אַ שיינעם דאַנק קרייגט זי איצט... האָט איר באַריס געענטפערט, אַז ניט אַנדערש ווי זי איז אַראָפּ פון זינען, און זי זאָל אויפהערן זיך איינריידן נאַרישקייטן, ווייל אַזאַ געדאַנק האָט זיך אים ניט געחלומט אפילו אין די ווילדסטע חלומות. נאָר וואָס מער באַריס האָט איר געזוכט צו איבערצייגן ווי אומ־

גערעכט זי איז צו זיי, אלץ מער האָט זיך מערי צעקאַכט, און אים גע-
שליידערט איין באַשולדיקונג נאָך דער צווייטער גלייך אין פנים אַריין.
ניין, זי רעדט ניט פון היץ . . . שוין חדשים, אַז זי קוקט זיי נאָך...
זי קוקט און זעט, אַז ער איז געוואָרן גאָר אַן אַנדערער מענטש זינט זי
איז געקומען צופאָרן... אַ הויזזיצער געוואָרן . . . זי זעט, ווי פאַר-
ליבט ער קוקט אויף איר . . . אפילו אַ בלינדער קען דאָך זען מיט
וואָס פאַר אַ ליבע ער קוקט איר אַריין אין די אויגן... און צי האָט זי ניט
געזען, ווי ער האָט איר געקושט? זאָל ער נאָר נישט פאַרריידן די ציין
מיט זיינע לאַיערשע דריידלעך . . . נישקשה, זי איז אַ מבין אויף אַ
טשאַד . . .

האָט ער זיך מער ניט געפרוואווט פאַרענטפערן. צו טיף האָט ער גע-
פילט די באַליידיקונג, איז ער אַריין מיט איר אין הויז און מער ניט
געענטפערט אויף אירע באַשולדיקונגען. זיין שווייגן האָט איר נאָך
מער צערייזט. זי האָט דאָס אַנגענומען פאַר אַ צייכן, אַז ער פילט זיך
שולדיק . . . האָט מערי זיך ערשט אויף דאָס ניי צעשריגן און אים גע-
נומען אויפוואַרפן לאַנגפאַרגעסענע חטאים . . . באַריס האָט דערפילט
אַזאָ כעס, אַז הענט און פיס האַבן אים גענומען ציטערן... ער האָט גע-
פילט ווי צוצולויפן צו זיין ווייב, איינקלאַמערן זיינע פינגער אין איר
האַלז און זי שטיקן און שטיקן ביז זי וועט בלייבן שטיל... ער האָט
זיך דערשראָקן פאַר דעם געדאַנק און האָט זיך האַסטיק אַ שטעל געטאַן
און אַ קלאַפ געטאַן מיט דער טיר און איז אַרויסגעלאָפן פון הויז.
עס איז אַנגעקומען העניע מיטן קינד פון דאָקטער און געזאָגט דער
מומען, אַז די וואונד איז אַ לייכטע און זי וועט זיך באַלד פאַרהיילן.
זי האָט דערביי באַמערקט, אַז מערי איז אויפגערגט, האָט זי איר
געפרעגט, צי זי פילט שוין בעסער אויפן קאָפּווייטיק?

— נישט בעסער . . . — האָט מערי אויסגעברומט.

האָט העניע גלאַט אַזוי אַ פרעג געטאַן:

— און וואו איז ערגעץ דער אַנקל?

האָט זיך מערי צעשריגן, ווי ניט מיט איר קול:

— זאָרן זיך ניט . . . ער איז חלליה נישט אַוועקגעקומען . . .

ער וועט זיך אַפּוּזוכן . . .

איז הנהלע דאָן געוואָרן שטאַרק צעטומלט און נישט געקענט פאַר-

שטיין דער מומעס אויסברוך: זי האט איר נאך קיינמאל ניט געזען אזוי אויפגערעגט. ניט אנדערש ווי זיי האבן זיך איבער עפעס שטארק צעווערטלט, איז בעסער, אז זי זאל איצט ביי דער מומען גארנישט פרעגן און איר לאזן אליין ביז עס וועט איר איבערגיין דער כעס.

עס איז צוגעפאלן די נאכט. העניע האט אליין געמאכט עסן פארן קינד. די דינסט האט היינט געהאט איר טאג „אף“. העניע האט אים אנגעהאדעוועט און אים געלייגט שלאפן. דאן האט זי געמאכט עסן פאר זיך און פאר דער מומען. זי איז אריין צו מערין און איר געט טראפן ליגן אין בעט א פארוויינטע און זי האט איר געפרעגט ווי זי פילט איצט, און צי זי וואלט ניט געוואלט עסן מיט איר צוזאמען? האט יענע בלויז געענטפערט: „לאז מיך צורו!“

האט זי אליין אפגעגעסן און איז אריין צו זיך אין צימער, זיך אביסל צוגעהערט צו דער ראדיא, דאן האט זי זיך אויסגעטאן און געלייגט אין בעט אריין, און, ווי איר געוואוינהייט איז געווען, גענומען עפעס לייצען.

היינט האט זי געלייענט דושעק לאנדאנס „דהי קאל אוו דהי וויילד“, און עס האט איר הנאה געטאן, וואס זי קען לייצען דעם שרייבער אין אריגינאל, און דארף מער נישט אנקומען צו אן איבערזעצונג, און טאמער האט זי נישט פארשטאנען עפעס א שווער ענגליש ווארט, האט זי גע-האלטן לעבן זיך א ווערטערבוך און פון דארטן ארויסגעקראגן דעם ריכטיקן טיקן טייטש. זי האט אזוי לאנג געלייענט ביז די אויגן דעקלעך האבן זיך גענומען ביי איר קלעפן, האט זי א צי געטאן דאס עלעקטרישע לעמפל. עס איז געווארן פינצטער און זי איז באַלד געשמאק איינגע-שלאפן, נישט וויסנדיק, אז א שווארצער וואלקן האט זיך פארצויגן איבער דעם הויז, וואו זי האט געפונען איר רואיקע היים.

זינט יענעם זונטיג אין עסבורי פארק זיינען שוין אוועק פיר וואכן. פאר מערין זיינען דאס געווען וואכן פון שווערע ליידן. עפעס אן אומ-זעבארער כוח האט זיך באזעצט אין איר צעטומלטן מוח און געריסן שטיקער ווי פון א שטורעם. איינגעהאלטענע געפילן פון פארדאכט האבן איר געשטיקט, האט זי זיי געוואלט לאזן לויפן פריי, און מורא

געהאט . . . מיט איר מאן האָט זי איצט זייער ווייניק גערעדט. אויף זומער־וואַקאַציע איז זי נישט געפאָרן. זיי פלעגן אלע צוזאַמען אוועק פאָרן פאַר ״וויק־ענדס״. אין די אַוונטן פלעגט באַריס אַהיימקומען אַלץ זעלטענער. ער האָט צוריק אָנגעפאַנגען זיך צו פאַרנעמען מיט מיטינג־גען, מיט פֿעקציעס און פּאַזיטיק. אַפט פלעגט ער קומען אַהיים ווען אין דרויסן האָט שוין גענומען טאָגן.

העניע, דערפילנדיק די אָנגעצויגענע שטימונג, פלעגט אַפטער גיין אין די מואוויס און אַמאָל אויף אַ שפּאַציר. גאַנץ אַפט איז זי אויך אוועק צו לאַנדסלייט, און דאָן איז מערי געווען זיכער, אַז דאָס טרעפן זיי זיך ערגעץ . . . און עס האָט איר פאַרדראָסן ביז ווייטיק, פאַר־וואָס זיי מאַכן זיך אַזוי טאַמעוואַטע . . . און איינמאָל האָט זי באַ־שלאַסן אַרונטערצופּאָרן אין אַפּיס.

— כ'ווייס, — האָט זי געטראַכט, — אפּשר וועט זי דאָרט עפעס אויסגעפינען . . .

ווען זי איז געקומען אַהין איז געווען מיטיק־צייט. די מערסטע אָנגעשטעלטע און אויך איר מאַן און העניאַ זיינען דאָרט נישט געווען. האָט איר איינער פון די אָנגעשטעלטע געזאָגט, אַז עס קאָן זיין, אַז מר. מענעסאָן געפינט זיך אין ראַטגענס רעסטאָראַציע, וואָס איז טאַקע אין דער זעלבער גאַס. איז זי אַהין אַריין, און צו איר גרויסער איבערראַ־שונג דאָרטן אויך געפונען העניאַן. צוזאַמען מיט באַריסן איז זי גע־זעסן און געווען פאַרטיפּט אין עפעס אַ געשפרעך. אויסגעקוקט האָבן זיי זייער צופּרידן. באַריס האָט איר עפעס דערציילט, פון וואָס העניאַ האָט געהאַט שטאַרק הנאה און הויך געלאַכט.

מערי איז צוגעגאַנגען צו זייער טישל. זיי האָבן זיך שטאַרק פאַר־וואונדערט פון איר פּרופּזלינגדיקן באַזוך. זי האָט זיי געזאָגט, אַז זי האָט געדאַרפט זיין אין דער נאַכבאַרשאַפּט, האָט זי שוין אין איין וועגס אָפּגעשטאַט אַ וויזיט . . . העניע האָט אויסגעקוקט צו זיין צופּרידן. זי האָט זיך אָפּגערוקט אַן אַ זייט און געבעטן מערין זיצן, זיך אויסגע־פרעגט אויפן קינד און אויף פאַרשיידענע קלייניקייטן. נאָר באַריס איז געבליבן זיצן אַן אומעטיקער און האָט קיין וואָרט נישט אַרויסגע־רעדט. ער האָט גוט פאַרשטאַנען זיין פרויס ״וויזיט״, און עס האָט אים וויי געטאָן ביזן בייך, צו וואָס זי האָט זיך דאָס דערטראַכט ! אַזש

אין אַפּיס געקומען אויסזוכן אויף אים די זינד, וועלכע ער איז קיינמאָל
נישט באַגאַנגען.

— פאַרוואָס ביזטו געבליבן זיצן אזוי אומעטיק? — האָט אים
מערי געפרעגט מיט אַ שטאַך, און גלייך האָט זי צוגעגעבן שטיי, ווי זי
וואָלט אים געטרייסט, — איך וועל באַלד אַוועקגיין . . .

אויפן וועג אַהיים האָט זי געהאַלטן אין איין טראַכטן, וואָס וויי-
טער צו טאָן. עס איז שוין איצט ביי איר נישט געבליבן קיין שום
צווייפל, אַז איר מאַן שפּילט אַ ליבע הינטער אירע פּלייצעס . . .

„ווי דערשראַקן ער איז דאָס געוואָרן, ווען ער האָט איר דערזען!...
גוואַלד, וואָס טוט מען? זי קאָן דאָס אזוי ווייטער נישט לאָזן גיין!...
גוט וואָלט געווען, ווען העניאַ זוכט זיך אַפּ עמיצן און האָט חתונה.“

און דאָ האָט זי זיך מיטאַמאָל דערמאַנט, אַז זי האָט אַ ווייטן קרוב,
אַן אַלמן מיט צוויי קינדער.

— עס וואָלט פאַר איר געווען אַ גוטער שידוך, — האָט זי זיך אָנ-
געכאַפט ווי אַ טרינקענדיקער אָן אַ שטרוי.

— אמת, ער איז נישט קיין גרויסער קראַסאַוועץ, ער איז אַבער אַ
שטילער מענטש, און האָט אַן אייגן גרויס זיידגעשעפט, אַ פאַרמעגלעך-
כער מענטש, און דערצו זייער אַ גוטער . . . עס וואָלט פאַר איר געווען
אַ גליק־שידוך, — האָט זיך מערי אַלץ מער צעצונדן פון דעם איינפאַל.
זי האָט באַשלאָסן נאָך היינט צו רעדן וועגן דעם מיט הענטשען.

— אויב עס ליגט איר נישט אין זין אַן אַנדערער, וואָלט זי זיך גע-
דאַרפט אָן דעם אַנכאַפּן מיט ביידע הענט . . . אַ גרין ווייבל מיט אַ
קינד . . . יא, היינט אַוונט, ווען זיי וועלן פאַרבלייבן אַליין, וועט זי זיך
דורכרעדן מיט איר וועגן דעם. זי וועט איר דערציילן פון וואָס פאַר
אַ יחוס ער שטאַמט אַרויס . . . יענער לאָזט זיך גאַרנישט רעדן קיין
שידוך, ווייל ער גלויבט נישט די אַמעריקאַנער ווייבלעך . . . זי קאָן
זיך פאַרלאָזן אויף איר מומען, אַז זי מיינט איר טובה . . . זי וועט זי-
כער איינגיין אויף דעם שידוך, — ווערט זי זיכער ביי זיך . . .

פון דעם געדאַנק ווערט איר גרינגער אויפן האַרצן, און זי וואַרט
מיט אומגעוילד אויף העניעס אַהיימקומען.

עס איז 9 אזיגער אין אַוונט. ביי די מענעסאַנס אין הויז איז שטיי.
באַריס איז ביי אַ קאַנפערענץ. דאָס קינד שלאָפט. די דינסט איז ער-

געץ אוועקגעגאנגען. אויך חנהלע האָט געוואָלט אוועקגיין פון הויז, האָט איר מערי געבעטן פאַרבלייבן, ווייל זי דאַרף איר עפעס זאָגן; זי דאַרף מיט איר רעדן וועגן אַ זייער וויכטיקן ענין. איז העניע פאַר בלייבן אין דער היים און געוואָרט מיט אומגעדולד אויף דעם, וואָס די מומע דאַרף איר זאָגן. מערי האָט פאַר איר אויסגעלייגט אַ גאַנצן פּלאַן וועגן מר. קליינמאַן און פאַרענדיקט האָט זי, אַז דאָס איז פאַר איר ממש אַ גליק־שידוך. חנהלע האָט איר אויסגעהערט און געשמייכלט, איר באַ דאַנקט און געענטפערט, אַז זי האָלט נאָך דערווייל ניט ביי קיין שידוך. האָט מערי געוואָלט וויסן פאַרוואָס.

— ווייל, ערשטנס, האָב איך נאָך נישט פאַרגעסן מיין מאַן, וועלכן כ'האָב שטאַרק ליב געהאַט; צווייטנס, הייב איך מיך ערשט אָן אויס־צוגרינען, ווי איר רופט עס.

— אַז עס מאַכט זיך אַ גוטער שידוך, דאַרף מען דאָס נישט לאָזן גיין. פאַרגעס נישט, אַז דו ביזט שוין נישט קיין יונג מיידלעך, נאָר אַ ווייבל מיט אַ קינד . . . — איז מערי צו איר צוגעשטאַנען.

— פונדעסטוועגן האָב איך נאָך צייט. און, מומע טייערע, איך וועל מיר שוין אַליין אויסזוכן אַ שידוך, דערווייל האָלט איך נישט דער־ביי . . .

— מיינסט מיר צו זאָגן, אַז דו וואָלט גאָר קיינמאַל נישט וועלן חתונה האָבן? — האָט מערי ווייטער געפרעגט.

— כ'ווייס, אפשר ווען כ'וואָלט מיך פאַרליבט.

— אין וואָס פאַר אַ טיפּ מאַן אַ שטייגער וואָלטו זיך געקענט פאַר־

ליבן?

— כ'ווייס, איך טראַכט דערווייל נישט דערפון.

— פונדעסטוועגן . . . האַ? — האָט מערי אַדץ נישט אָפּגעלאָזט.

האָט זי דאָן האַלב אין שפּאַס און האַלב אין ערנסט אַ זאָג געטאַן:

— אַט אין אַזאַ מאַן ווי אַנקל באַריס.

— אַט דאָס איז עס! — האָט מערי אויסגעשריגן ווי נישט מיט

איר קול.

— וואָס מיינסטו, טאַנטע? איך פאַרשטיי נישט!

— איך מיין, — האָט מערי געלאָזט אַפּן און פריי איר איינגע־

האַלטענעם שטראָם מיט געפילן, — איך מיין, אַז ווען דו וואָלט נישט

געווען פארליבט אין אַנקל באַריס, וואָלסטו חתונה געהאַט מיט מר. קליינמאַנען און געקאַנט זיין גליקלעך און מיר וואָלסטו נישט פאַר- שטערט מיין לעבן . . .

איז חנהלע געוואָרן אזוי צעטומלט, אַז זי האָט נישט געקאַנט כאַפֿן דעם ריכטיקן געדאַנק פֿון די ווערטער, און האָט איר איבערגעפרעגט, צי מאַכט זי פֿון איר חוזק, אָדער זי איז חלידה אַראָפּ פֿון זינען.

מערי האָט זיך דאַן נאָך מער צעקאַכט, און מיט אויגן, וואָס האָבן געשפּריצט מיט פייער, און מיט אַ שטימע, וואָס האָט געדונערט, האָט זי אויף איר געוואָרפֿן איין באַשוואַדיקונג נאָך דער אַנדערער . . .

העניע איז געבליבן זיצן שטיל, ווי אין אַ נעפֿל, און געפילט ווי דער באַדן גליטשט זיך אַרויס פֿון אונטער אירע פיס. זי האָט פרובירט עפע- נען ס'מױל און איר עפעס געוואָלט זאָגן, נאָר מאַדנע, אומפאַרשטענד- לעכע ווערטער זיינען פֿון דאָרט אַרויסגעקומען. האָט איר מערי גע- זאָגט, אַז זי זאָל אויפהערן צו בעבען און בעסער שווייגן . . .

יענע נאַכט האָט חנהלע נישט געקאַנט איינשלאָפֿן. זי האָט זיך געוואָרפֿן פֿון איין זייט אויף דער צווייטער. אין אירע געדאַנקען איז זי צום הונדערטסטן מאָל איבערגעגאַנגען דעם געשפּרעך מיט דער מומען און צום הונדערטסטן מאָל דערפילט דעם ווייטיק, ווי מען וואָלט איר געשמיסן מיט רויטע פייערדיקע ריטער. זי האָט פרובירט איינשלאָפֿן און נישט געקאַנט. ענדלעך האָט זי איינגעדרימלט און עס האָט זיך איר געחלומט, אַז זי געפינט זיך אויף אַ שטורעמדיקן ים, וואָס וואָרפט מיט דער שיף, ווי עס וואָלט געווען אַ קליין שפענדל. זי הערט פאַרצווייפֿל- טע אויסגעשרייען. זיי זינקען . . . זי וועט איר קבר געפינען אויפֿן אַפֿ- גרונט פֿון ים . . . מען לאָזט אַרונטער רעטונגס-שיפלעך, ס'איז נאָך דאָ אַ האַפענונג . . . זי האָלט זיך אָן אין אַ שיפל . . .

זי עפנט די אויגן און אַטעמט אָפּ פריי. עס כאַפט איר אַרום אַ פרייד, וואָס דאָס איז נאָר געווען אַ חלום, אַ שרעקלעכער חלום, אַ קאַש- מאַר. עס איז גוט צו פילן, אַז זי געפינט זיך אין אַ געזיכערטער היים, אין אַ וואַרעם בעט . . . נאָר באַלד דערמאַנט זי זיך, וואָס נעכטן האָט פאַסירט, און זי פילט ווי איר געזיכערטע היים נעמט זיך וואַקלען, ווי די שיף אויפֿן ים . . .

אין דרויסן האָט גענומען גרויען דער טאַג, און דער שלאָף איז אַלץ

נאך נישט געקומען, איז זי אראפ פון בעט און צוגעגאנגען צום פענצ-
טער. מיט פייכטע אויגן פון טרערן האָט זי אַרויסגעקוקט אין דרויסן,
וואו אַ יונגע זון האָט גענומען אויפגיין. דער זויג פון הימל האָט זיך
באַצירט מיט רויט און גאַלד פון דער אויפגייענדיקער זון, בעת אין
חנהלעס האַרץ איז געווען פינצטער און ס'האָט דאָרט געהערשט פאַר-
צווייפּלונג. איין זאך האָט זי איצט באַנומען קלאָר, אַז אין דעם הויז
טאָר זי מער נישט בלייבן. זי וועט נאָך היינט גיין זוכן אַ דירה. עס
מיינט ווידער נעמען דעם וואַנדערשטעקן אין האַנט און ווידער וואַנ-
דערן. . . — מיטאַמאָל האָט זי דערהערט שטיצע, איינגעהאַלטענע
טריט, און באַלד האָט זי געהערט ווי עמיצער שאַרט זיך לעבן איר טיר.
עס האָט זיך דערהערט אַ שטיצער קלאָפּ. העניע האָט געעפנט די טיר.
מערי איז אַריינגעקומען אַ בלאַסע, מיט רויט־פאַרוויינטע אויגן.

— איך האָב געוואָלט מיט דיר עפעס רעדן — האָט זי אַרויסגע-
שעפטשעט, קוים וואָס מען האָט געהערט.

האָט זיך דאָן אַ שטראַל פון האַפענונג פאַרגנבעט ביי העניען אין
האַרצן. „אפשר איז זי געקומען זיך אַנטשוואַדיקן? בעטן, אַז איך זאָל
איר פאַרגעבן?“

— נו, וואָס, טאַנטע מערי, רייד!

— איך האָב ביי דיר געוואָלט בעטן, אַז אונדזער נעכטיקער גע-
שפרעך זאָל בלייבן אַ סוד. פאַרשטייט, איך וויל נישט, אַז באַריס זאָל
דערפון וויסן. . .

— אַז עס איז ניטאָ וואָס צו וויסן, איך שווער. . .

אַבער מערי האָט איר נישט געלאָזט ענדיקן:

— גענוג, בחינם דיינע רייד. . . עס טוט מיר מער וויי ווי דיר. . .
דו קאַנסט דאָ ווייטער וואוינען אויב דו ווילסט. איך האָב לייב ס'קינד
ווי מיינ אייגנס. דו ביזט נאָך יונג און דו וועסט נאָך געפינען דיין גליק,
אַבער איך בין שוין אַלט. . . אַלט געוואָרן פאַר דער צייט. . .

זי האָט קוים איינגעהאַלטן די טרערן. זי האָט זיך געשטאַרקט און
גענומע רעדן ניכטערער:

— עס וואָלט גוט געווען ווען דו געפינסט דיר ערגעץ אַן אַנדערע
שטעלע. . . דו קענסט שפראַכן און אויב דו וועסט זוכן, וועסטו געפיר-
נען. . . קענסט גוט פאַרדינען. . . צוויי מאָל אַזוי פיל ווי ביי מיינ

מאן . . . און טאָמער וועט דיר אַמאָל אויספּעלן געלט, וועל איך דיר געבן . . .

זי האָט גערעדט האַלבע, נישט־פאַרענדיקטע זאַצן. חנהלע האָט זי גוט פאַרשטאַנען . . .

זי האָט איר צוגעזאָגט, אַז זי וועט דעם אַנקל גאַרנישט דערציילן, און זי וועט שוין זען וואָס זי האָט ווייטער צו טאָן . . .

זי האָט פיבערהאַפט גענומען זוכן אַ נייע שטעלע און אויך אַ היים פאַר איר מיטן קינד. נאָך אַ וואָך זוכן איז איר געלונגען צו קריגן אַ שטעלע אין אַן אָפיס, וואו מען האָט געדאַרפט קענען פאַרשיידענע שפּראַכן. זי האָט אַנגעפאַנגען מיט 25 דאָלער אַ וואָך, מיט אַ צוזאָג אויף מער, אויב זי וועט זיך אַרויסווייזן פאַר דער געווינטשטער פּערזאָן.

זי האָט באַשלאָסן צוזאַמען מיט אַ שטעל אויך צו בייטן איר היים, און דערמיט פטור ווערן פון די פאַרשיידענע תירוצים, וואָס זי וואָלט געדאַרפט געבן איר אַנקל. „זאָל די מומע זאָגן וואָס זי וויל“, אַ טיפּן האָט האָט זי איצט דערפילט צו מערין, און וואָס מער זי האָט איר פיינט באַקומען, אַלץ טיפּער איז געוואָרן איר סימפּאַטיע פאַרן אַנקל. עס איז איר מיט אַמאָל קלאָר געוואָרן פאַרוואָס ער פלעגט זיך אָפט באַקלאַגן, אַז ער איז ווייט פון צו זיין אַ גליקלעכער מענטש . . . יא, איצט פאַר־שטייט זי, אַז אויב מען דאַרף אָפּפינצטערן די יאָרן מיט אַ ווייב, וואָס געטרויט נישט די ליכטיקע שיין, און איז תמיד פול מיט פאַרדאַכט, קאָן מען נישט זיין גליקלעך . . . זי האָט ווייטער נישט געוואָלט טראַכטן. זי האָט איצט געהאַט איין פאַרלאַנג צו זיין וואָס ווייטער פון דעם הויז . . .

פאַרנומען האָט זי זיך פון דאַרטן ווען באַריס איז געווען ערגעץ אַוועקגעפאַרן. זי האָט אַרויסגענומען אירע זאַכן, איר קינד, און זיך גע־לאָזט אין וועג אַריין, האָט איר מערי אָפּגעשטעלט, געבעטן זי זאָל איר געבן איר אַדרעס . . . „נישט אַזוי האָט זי געוואָלט זאָל זי אַוועק פון איר הויז“ . . . זי האָט זיך ביי איר געבעטן, געוויינט. עס האָט אַבער גאַרנישט געהאַלפּן. חנהלע איז פאַרבליבן קאַלט צו אירע טרערן און איז אַוועק אָן אַ זייגעזונט און אָן אַן אַדרעס.

ווען באַריס איז צוריקגעקומען און אויסגעפונען, אַז חנהלע מיטן קינד וואוינען מער ניט ביי זיי, איז ער געוואָרן אַזוי אויפגעטרייסלט פון

דער געשעעניש, אז ער האָט גאַרנישט געקאַנט צו זיך קומען פון גרויס אויפֿרעגונג. ער האָט געשריגן מיט באַנומענע קולות, געוואָלט, אז מערי זאָל אים זאָגן פֿאַרוואָס, כאָטש טיף אין האַרצן האָט ער גוט פֿאַרשטאַנען, אז דאָס איז דער רעזולטאַט פון זיין ווייבס אייפֿערזוכט, האָט ער אָבער פון איר מויל געוואָלט הערן „פֿאַרוואָס“.

מתחילת האָט זי געלייקנט, געגעבן פֿאַרשיידענע תירוצים, האָט דאָס אים נאָך מער צערייצט און ער האָט נאָך מיט מער טראַציקייט געדפֿאָדערט דעם אמת. האָט מערי דאָן אַרויסגעפֿלאַצט אין אַ געוויינ, און אים געזאָגט, אז דעם אמת ווייסט ער בעסער פון איר . . . און צי איז ער דען נישט אַזוי בייז און צערייצט, ווייל ער איז שטאַרק פֿאַרליבט ? ווייל נאָך אַלעמען איז זי דאָך אים אַ פרעמדע, טאָ וואָס־זשע קאָכט ער זיך אַזוי ? און אויב עס איז יאָ געקומען דערצו, אז זי האָט זיך געמוזט פֿאַרנעמען פון דאַנען, האָט ער געברענגט דערצו, און עס טוט איר מער ווי ווי אים . . . איר בלוט און פֿלייש איז זי . . . זאָל עס אים נישט אַזוי וויי טאָן . . . זאָל ער זיך באַרואיקן. זי האָט זיך אָפֿגעזוכט אַ גר טע שטעלע און אַ גוטע היים פֿאַר זיך און פֿאַרן קינד .

ער האָט געוואָלט וויסן וואו זי וואוינט, און ווען מערי האָט אים געזאָגט, אז זי ווייסט נישט, האָט ער איר נישט געגלויבט, און באַשלאָסן אז ער וועט איר אַליין אויפֿזוכן.

עס זיינען פֿאַרבייגעלאָפֿן טעג און וואָכן. באַריס האָט געזוכט און גענישטערט און אַלץ נישט געפונען דעם ריכטיקן שפור, וואָס זאָל פירן צו העניען מיטן קינד. ער איז אַלץ זעלטענער געקומען אהיים. זיין היים איז איצט געווען פֿאַר אים קאַלט און פוסט. מיט מערין האָט ער כמעט נישט גערעדט. און איינמאָל אין אַ רעגנדיקן טאָג איז דאָס געווען. ער איז נאָר וואָס אַרויס פון געריכט, וואו ער האָט געהאַט אַ שווערן משפט. זיין קליענט איז געווען אַנגעקלאָגט אין אַ קרימינעלן פֿאַרברעכן, וואָס ער איז קיינמאָל נישט באַגאַנגען. די באַווייזן זיינען אָבער געווען אַזעלכע שטאַרקע, אז עס האָט אים געדראָט מיט לעבנס־לענגלעכער געפענגעניש. נאָר באַריס מענעסאָן האָט דאָ ווידער אַנגעווענדט זיין גאַנצע קלוגשאַפט און געפירט דעם משפט מיט אַזאָ געניטקייט און אַזוי קונציק צונישט געמאַכט אַלע „שטאַרקע“ באַווייזן, אז עס איז אים געלונגען צו באַווייזן די אומשולד פון זיין קליענט. מען

האָט דעם יונגנמאַן באַפרייט. אדע אין געריכט האָבן געיובלט, נאָר אים איז אַלץ געווען אומעטיק און קאַלט אויף דער נשמה.

„אויב איך בין אַזוי קלוג? — האָט ער געטראַכט מיט חוזק פון זיך אַליין, — און קאָן איבערצייגן דעם ריכטער מיט די געשוואוירענע, אַז די שווערסטע אויפגעבויטע באַווייזן זיינען אַפט פאַלש, פאַרוואָס האָב איך קיינמאַל נישט געקענט איבערצייגן מערין אין מיין אויפריכטיקייט צו איר?“, נאָר איצט פילט ער אַזוי פאַרביטערט קעגן זיין פרוי, אַז עס איז אים שוין מער נישט קיין חילוּק, וואָס זי טראַכט וועגן אים . . .

און אַזוי גייענדיק אין רעגן מיט אַן אַראַפגעלאָזטן קאַפּ, פאַרזונקען אין געדאַנקען, האָט ער מיט אַמאָל דערפילט ווי עמיצער האָט אים אַ צי געטאָן ביים אַרבל. האָט ער אויפגעהויבן די אויגן און דערזען חנהלען, און האָט זיך דאָן אַ כאַפּ געטאָן ווי פון אַ טיפּן שלאָף, ער האָט אויפגעריסן ברייט די אויגן צו זען צי חלומט ער? און ווען ער האָט זיך איבערצייגט, אַז וואָס ער זעט איז אויפן וואָר, האָט ער מיט אַמאָל גענומען האַגלען מיט פראַגן:

— הענטשו, ווי קומסטו אָהער? וואָס מאַכסטו? וואו ביזטו געווען די גאַנצע צייט? און ס'קינד? וואָס מאַכט ס'קינד?
ער האָט נישט געוואָרט אויף קיין ענטפער, נאָר געשאַטן מיט פראַגן. מיט אַמאָל האָט ער זיך געכאַפט, אַז עס רעגנט, און אַז ער איז שטאַרק נאָס, האָט ער אַ נעם געטאָן חנהלען אונטערן אַרעם און גענומען לויפן. זי האָט אים אַ פּרעג געטאָן:

— וואו אָהין, אַנקל באַריס?

— אַט דאָ נישט ווייט איז דאָ אַ פיינע רעסטאָראַציע, וועלן מיר עפעס אַ ביים טאָן און זיך טאַקע אַביסל דורכריידן.

ער האָט איר געהאַלטן פעסט אונטערן אַרעם, און געפילט, אַז עס איז אים גוט.

אַזוי גוט האָט ער זיך נאָך קיינמאַל נישט געפילט.

זיי זיינען אַריין אין אַ קליינעם רעסטאָראַן, וואָס איז געווען פאַר־רוקט אין אַ ווינקל גאַס. ס'איז געווען אין אַ שפעטער נאַכמיטיק־שעה. ס'איז געווען געמיטלעך שטיל. דער קעלנער האָט געדרימלט. זיי האָבן זיך אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל. דער קעלנער האָט זיך אויפגעכאַפט און איז צוגעלאָפן. זיי האָבן עפעס באַשטעלט.

באריס האָט איר באַטראַכט, און, ווי אים האָט זיך אויסגעוויזן, האָט זי אויסגעקוקט בלאָס און אָפּגעצערט. ער האָט איר ווייטער גענוי מען שטעלן פּראָגן :

— פּאַרוואָס איז זי אַוועק ? וואו וואוינט זי ? און ווי קומט זי אַהער אין מיטן טאָג ?

ער האָט זיך דאָס מאַל אָפּגעשטעלט און געוואַרט אויף אַן ענטפּער. אויף דער ערשטער פּראָגע האָט זי נישט געענטפּערט. אויף דער פּעצטער — יא. מען האָט איר פון אָפּיס געשיקט אין שליחות.

ער האָט זיך נאָכגעפרעגט אויפן קינד און געוואַלט וויסן גענוי וואָס עס האָט פּאַסירט יענע נאַכט ווען זי און מערי האָבן געהאַט אַן איבער־רייד וועגן . . .

ער האָט נישט געענדיקט, נאָר געקוקט אויף איר. חנהלע איז גע־בליבן זיצן שטיף מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ. ער האָט איר אָנגענומען ביי דער גאַמבע, אויפּגעהויבן דעם קאַפּ און דערזען, אַז די אויגן אירע זיינען פול מיט טרערן. זי האָט אַוועקגעדרייט דעם קאַפּ און זיך איינגעהאַלטן פון וויינען, האָט ער מער נישט גערעדט דערפון און בלויז געפרעגט צי זי פּאַרדינט גענוג פאַר זיך מיטן קינד ? זי האָט אַ שאַקל געטאַן מיטן קאַפּ אויף יא. ער האָט זיך נאָכגעפרעגט וואָס פאַר אַן אַר־בעט זי טוט און דאַן איבערגעגאַנגען צום קינד : צי ס'קינד האָט א גוטע היים, צי מען גיט אַכטונג אויף אים, און פּאַרענדיקט, אַז עס בענקט זיך אים שטאַרק נאָכן קינד און ער וואַלט געוואַלט אים זען.

חנהלע האָט נישט געוואוסט וואָס צו טאָן. זי האָט זיך אַ וויילע פּאַרטראַכט און אים געזאָגט, אַז ניין, זי קאָן אים נישט געבן דעם אַד־רעס פון איר וואוינונג, ווייל זי וואוינט ביי אַ לאַנדספּרוי, און די מומע קאָן נאָך געוואויר ווערן . . . נאָר דעם טעלעפּאָן־נומער פון איר אָפּיס, וואו זי אַרבעט, האָט זי אים געגעבן.

אויך חנהלע איז איצט געווען שטאַרק צופרידן פון דער אומגעריכ־טער באַגעגעניש. זי האָט ליב געהאַט באַריסן ווי אַ ברודער. זי האָט אָפט געבענקט נאָך אים, נאָך זיין קלוגשאַפּט. זי האָט באַוואונדערט זיין פיינע באַנעמונג צו זיינע אָנגעשטעלטע, און ווי גוט ער איז דאָס געווען צו איר מיטן קינד, און וואָס פאַר אַ וואונדערלעכע היים זי האָט געהאַט. איצט זעט זי ערשט איין, וואָס פאַר אַ היים זי האָט געהאַט ביים אַנקל און דער מומען . . .

ביי דעם געדאנק פון איר מומען טוט איר אַ שוידער. זי האָט ווידער צעבראַכן איר לעבן! . . . איר קינד בלאַנקעט זיך אַרום ביי אַן אַלט פאַר פאַלק, אין אַ פאַר פינצטערע צימערן. עס קאָן זיך קיין אַרט נישט געפינען, און ס'האַרץ פאַלט איר איין פון שרעק ווען זי איז ביי דער אַרבעט און האַלט אין איין איבערטראַכטן צי שטייט נישט ס'קינד ביי אַן אַפּן פענצטער, אויפן פינפטן גאַרן, וואו עס געפינט זיך איצט, און ווען זי קומט אַהיים, טרעפט זי אים שמוציק און פאַרוויינט. זי מוז זוכן אַ בעסערע היים פאַר אים.

צוויי טעג נאָך יענער באַגעגעניש מיט באַריסן האָט ער איר טעלעפּאָנירט און איר געזאָגט, אַז ער וויל זי זען. זי האָט זיך געפרוּאוּוט אַפּוואַגן פון דעם, כאַטש טיף אין האַרצן האָט זי זייער געוואָלט אים ווידער באַגעגענען און זיך מיט אים באַראַטן אפּשר ווייסט ער פון אַ בעסערער היים פאַרן קינד, נאָר באַלד האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי טאָר דאָס אים גאַרנישט זאָגן. . . . עפעס האָט איר געשראָקן. . . .

זי האָט אים בלוז געענטפערט, אַז זי איז שטאַרק פאַרנומען, זי קאָן אים נישט זען. . . . ער האָט דעם קומענדיקן טאָג ווידער טעלעפּאָנירט און געבעטן, אַז ער מוז איר זען מחמת ער דאַרף מיט איר ריידן וועגן זייער אַ וויכטיקן ענין. זי האָט איינגעשטימט אים צו באַגעגענען אַבער נישט ביי זיך אין הויז, ווייל דאָרט איז דאָ די לאַנדספּרוי. . . . זיי האָבן זיך באַגעגנט נישט ווייט פון אַפּיס, וואו חנהלע האָט גע־אַרבעט. זי איז געווען נערוועז, נאָר ווען זי איז אַריין אין אויטאָמאָביל, האָט זי זיך געפּילט זיכערער. באַריס האָט דאָן פאַרגעשלאָגן צו פאַרן אין אַ קליין שטעטל אין נירדזשוירזי.

— עס איז ניט ווייט, דער פּלאַץ איז וואונדערלעך, — האָט ער איר פאַרזיכערט, — און זי וועט זיך נישט דאַרפן פּילן נערוועז. זיי וועלן זיך קאָנען פריי דורכרעדן.

שפעטער האָט חנהלע געוואָלט וויסן וועגן וואָס ער האָט זי געוואָלט זען און וועגן וואָס ער וויל מיט איר רעדן..

— פשוט דערפאַר, ווייל איך האָב שטאַרק געבענקט נאָך דיר, — האָט ער איר געענטפערט איינפאַך און צוגעלייגט — און נאָכן קינד.

— אַ !

אַ מינוט האָבן זיי געשוויגן.

— נו, זאָל זיך דיר אויסווייזן, — האָט חנהלע פּרוּצלינג אַ זאָג גע-
טאָן, — אַז איך האָב מיר אויסגעזוכט אַ שידוך און כ'האָב חתונה
געהאַט . . .

— דאָס וואָלט געווען אַנדערש ווי עס איז איצט. איך וואָלט דעמאָלט
געקומען אין אייער הויז און געקענט דיך זען און דאָס קינד. איר וואָלט
מסתמא געקומען צו אונדז. איר וואָלט מיר נישט אַזוי אויסגעפעלט ווי
איצט, ווען איך האָב געקראָגן אַן „אוקאַז“, אַז איך טאָר דיך נישט זען...
דו ווייסט, — האָט ער אַרויסגערעדט די לעצטע ווערטער, מער צו זיך
ווי צו איר, — איך האָב גאָר קיינמאָל נישט געוואוסט, אַז דו ביזט מיר
אַזוי טייער ביז דו האָסט געמוזט פאַרלאָזן מיין הויז . . . מאַדנע . . .
הענטשו, אויב עס גייט דיר נישט גוט, — האָט ער מיטאַמאָל געביטן
דעם טאָן, — און אויב עס פעלט דיר עפעס פאַרן קינד, וויל איך, אַז דו
זאָלסט קומען צו מיר, ווי . . . נו, ווי צו אַן אייגענעם ברודער . . .

דער אויטאָמאָביל האָט זיך געטראָגן איבער גרינע גראַזיקע וועגן פון
אַרום נירדזשוירזי. זיינע ווערטער האָבן איר געגלעט, ווי אַ מאַ-
מע גלעט אַ קראַנק קינד. זי האָט אים געוואָלט דערציילן ווי שלעכט
איר איז און ווי זי מיטן קינד פּלאַגן זיך, אָבער עפעס האָט איר געשראַקן
דאָס אַרויסצורעדן. האָט זי אים געזאָגט, אַז זי דאַנקט אים פאַר דעם
גרויסן אינטערעס, וואָס ער ווייזט ארויס צו איר מיטן קינד, אָבער זי
דאַרף גאָרנישט, ווייל עס גייט זיי גוט . . . זייער גוט . . .

דער אויטאָמאָביל איז געבליבן שטיין אויף אַ בערגליקן פּלאַץ,
לעבן אַ קליינער אָבער זייער שיינער געביידע, וואָס איז געווען אַרומ-
גערינגלט מיט ביימער . . . זיי זיינען אַהין אַריין. אַ מאַן, וואָס האָט
פאַר זיי ברייט געעפנט די טיר, האָט געפרעגט, וואו זיי ווילן עסן: דאָ,
צי אין דרויסן.

— אינדרויסן, — האָט באַריס געענטפערט.

זיי זיינען אַריין אין גאָרטן און פון דאָרט אַרויף אויפן גאַנץ. זיי
האַבן זיך אַוועקגעזעצט. חנהלע האָט זיך מיטאַמאָל דערזען אויף אַ הויכן
באַרג פון וואַנען זי האָט אַראַפּגעקוקט אין אַ טאָל און דאָרט איז גע-
לעגן ניריאָרק. דער האַדסאָן האָט אָפּגעטיילט ניריאָרק פון נירדזשויר-
זי, און פאַר אירע אויגן האָט זיך אויסגעשפּרייט אַ וואונדערלעכע
לאַנדשאַפט. זי האָט אפילו ניט געהערט ווי עס איז צוגעקומען דער

קעלנער און געפרעגט, וואָס זיי ווילן עסן. באַריס האָט באשטעלט עסן פאַר ביידן און געלאָזט הענטשון זיך זעטיקן מיט דער לאַנדשאַפט, וואָס האָט זיך געשפּרייט פאַר אירע אויגן.

ס'איז צוגעפאַלן די נאַכט און מיטאַמאַל האָבן זיך טויזנטער קליינע נע לעמפלעך אָנגעצונדן, וואָס האָבן, ווי שטערן, זיך אָפּגעשפּילט אין האַדסאָן. פון דער ניריאַרקער זייט האָבן לאַנגע שוואַרצע געביידעס געקוקט אויף איר פאַרסודעט. וואו נישט וואו האָבן זיך אין זיי פענצער טער צעצונדן און געלאָשן.

דער קעלנער איז צוגעקומען און געבראכט עסן. חנהלע האָט זיך מיטאַמאַל אַ כאַפּ געטאַן, ווי פון אַ טיפּן שלאָף. עס איז איר איצט געווען גוט און רואיק אויף דער נשמה, און זי האָט ניט געוואָלט איבעררייסן די שטילקייט. באַריס האָט עס פאַרשטאַנען און אויך געשוויגן. אַ קלאַרע לבנה האָט זיך אַרויסגערוקט פון הינטער אַ וואַלקנדיג און זיי געשוואומען אַקעגן. זיי האָבן שווייגנדיקע געגעסן און מיטאַמאַל האָבן זיך צו זיי דערטראַגן די טענער פון מוזיק. זי האָט אויפגעהויבן די אויגן און דערזען נישט ווייט פון זיי אַ גרויסן אַרקעסטער. פאַרלעך האָבן זיך אויפגעהויבן פון די טישלעך און זיך אַוועקגעלאָזט אין מיטן זאַל טאַנצן. שטראַוסעס אַ וואַלץ האָט מען געשפּילט. זי האָט געקוקט מיט פאַרלומטע אויגן אויף די פאַרלעך, און דאָ האָט זי דערהערט באַריסעס שטימע:

— טאַנצן ?

חנהלע האָט בלויז אַ שאַקל געטן מיטן קאַפּ אויף יאָ. און באַלד האָט זי זיך געטראַגן איבערן זאַל צום ריטם פון יענעם וואַלץ. דאָס אַלץ האָט איר דערמאַנט אין אַן ענדלעכער סצענע פון איר גליקלעך פאַרהייראַטן לעבן. זי האָט פאַרמאַכט די אויגן און עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז זי געפינט זיך איצט אין ווין אויף איר האַניק־חודש, און אַז דאָס טאַנצט זי אַזוי מיט איר מאַן. זי האָט זיך פעסטער צוגעטויליעט צו באַריסן.

ווען די מוזיק האָט אויפגעהערט צו שפּילן, האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי איז פעסט איינגעקלאַמערט אין באַריסעס אַרעמס. זי האָט זיך פאַרשעמט, נאָר צו איר גרויס פאַרוואונדערונג האָט זי דערפּילט אַז דאָס איז איר אָנגענעם . . .

ווען זיי זיינען פון דאָרט אַוועק, איז שוין געווען שפעט אין דער

נאכט, פונדעסטוועגן זיינען זיי נאך ארומגעפארן איבער פארשיידענע געדרייטע וועגן. די נאכט איז געווען א קלארע, א לויטערע לבנה האט זיי באגלייט און עס האט זיך זיי ביידן נישט געגלוסט צו שיידן. חנהלע האט דערציילט ווי עס גייט איר, אויסדערציילט פארשיידענע נע חכמות פון קינד, נאר אז עס איז איר שלעכט, — דאס האט זי אלץ פארשוויגן. זי האט געוואלט, אז דער אונט זאל זיך אזוי ענדיקן . . . באריס האט געהערט און געשלאנגען יעדעס ווארט. ער האט ליב געהאט צו הערן ווי זי פלאפט, אט ווי א קינד און אט רעדט זי ערנסט, ווי א וועלט־מענטש . . .

ער האט איר צוגעפירט אהיים, אבער אפגעשטעלט האט ער זיך א פאר בלאק ווייטער פון איר הויז. אזוי האט זי געוואלט . . .

ביים געזעגענען זיך האט ער איר געפרעגט, ווען ער קאן איר וויי- דער זען און צי זי וואלט נישט געקענט מיטברענגען איר אינגעלע? זי האט אים אויף דעם געענטפערט, אז זי קאן דאס נישט טאן, און צוגע- לייגט אויפגערעגט, אז זי וויל דאס נישט טאן. זי האט זיך אזוי דער- שראקן פאר דעם געדאנק, אז זי האט אים דארט געלאזט שטיין אן א זיי- געזונט און איז אריינגעלאפן אין הויז . . .

עס זיינען אוועק א פאר טעג און זי האט פון אים נישט געהערט, און דא האט זי זיך געכאפט, אז זי בענקט שטארק נאך אים. עס האט איר איצט פארדראסן ביז ווייטיק אויף איר נארישער האנדלונג יענעם אונט. „זי האט נישט געדארפט אזוי אנטלויפן . . . האט זיך געדארפט געזעגענען מיט אים ווי א פריינט . . . אנטלויפן אן א זייגעזונט גאר... וואס טראכט ער איצט וועגן איר און פון איר אומגעלומפערטער האנדל- לונג?“

זי האט מיט אלע כוחות געפרוואווט אפשטופן פון זיך אט־די געדאנ- קען און זיך פלייסיק געכאפט צו עפעס אן ארבעט, און האט זיך באד- געכאפט, אז זי טראכט שוין ווידער וועגן באריסן . . .

„דאס איז דערפאר“, האט זי זיך געפרוואווט טרייסטן, „ווייל זי איז דא איינע אליין און האט קיינעם נישט. האט נישט קיין אמתן פריינט מיט וועמען זי זאל קאנען א ווארט אויסריידן.“

מיט א וואך שפעטער האט באריס איר ווידער גערופן אויפן טעלע- פאן. זי האט זיך קוים איינגעהאלטן פון ארויסווייזן איר פרייד.

זיי האָבן זיך באַשטעלט צו טרעפן דעם קומענדיקן אַוונט אויפן זעל-
ביקן פּלאַץ ווי דאָס לעצטע מאָל.

פון דאָרפֿן האָבן זיי זיך אָפּט באַגעגנט. מתחילת איין מאָל אַ וואָך.
זיי האָבן עס געטאָן באַהאַלטענערהייט. דאָס גנבענען, אַז קיינער זאָל ניט
זעהן, האָט צוגעגעבן נאָך עפעס אַ מיסטעריעזן כישוף, אַ רייזן, וואָס האָט
געמאַכט זייערע באַגעגענישן נאָך אינטערעסאַנטער.

וואָס דערפון קאָן אַרויסקומען, וויל זי איצט נישט טראַכטן. אין
דער זעלביקער צייט פאַרגנבעט זיך אָפּט ביי איר אַ נקמה־געפיל צו איר
מומען, וואָס האָט איר אַזוי אומרחמנותדיק באַהאַנדלט און ווייג־געטאָן
ביזן ביין.

באַריס ווייסט שוין איצט, אַז זיי האָבן אַ צרהדיקע היים און פאָ-
דערט, אַז זי מיטן קינד זאָלן זיך פון דאָרט אַרויסציען, זאָל זי געפינען
אַ בעסערע היים פאַר יעדן פרייז . . .

העניע ווייסט, אַז איר אינגעלע פילט זיך דאָרט נישט גליקלעך —
אַ הויז אין די בראַנקס אין מיטן דזשעניקס סטריט אינעם האַרץ פון
„מאַרקעט“, וואו די גאַנצע גאַס איז געדיכט באַזעצט מיט „פּושקאַרטס“,
מיט פאַרשיידענע סחורות, אָפּט איז דאָרט אַזוי געפאַקט מיט ווייבער,
וואָס קומען קויפן די מציאות, אַז עס איז שווער דורכצוגיין די גאַס און
נישט קריגן קיין שטורך אין די זייטן . . . און דאָ האָט נאָך די לאַנדס-
פּרוי, מיסעס פינקוס, איר געלאָזט וויסן, אַז זי וועט זיך מוזן אויסזוכן אַן
אַנדערן פּלאַץ. עס איז נישט פאַר אירע כוחות און פאַר אירע אַלטע ביי-
נער נאַכצוטאַנצן די ווילדע שטיק פון איר לייבקען . . . זי יאָגט איר
חלילה נישט אַרויס אין גאַס . . . זי האָט צייט, עס ברענט נישט . . .
דערווייץ וועט זי אים נאָך האַלטן אַביסל, ווייל ס'יקרות איז גרויס . . .
האָט איר העניע דערלייגט דריי דאָלער אַ וואָך . . . און צו דער זעלבי-
קער צייט גענומען טיכטיקער זוכן אַ פאַסנדיק פּלאַץ. פאַר זיך אליין
וואָרט איר נישט געאַרט, „ווי שלעכט עס איז ביי מרס. פינקוס — פּלעגט
זי טראַכטן, — איז נאָך אַלץ אומפאַרגלייכלעך בעסער ווי עס איז איצט
אין וואַרשעווער געטאָ“.

צופיל זוכן האָט זי נישט געקענט, ווייל די היצן זיינען געווען גרויס,
און ווען העניע פּלעגט אַ מידע אַהיימקומען פון אַפיס, פּלעגט זי ערשט
מוזן באַדן און קעמען איר קינד, אַז נישט איז ער אַרומגעגאַנגען פאַר-

שוויצט און פארשמירט, און די אַלטע מרס. פינקוס פלעגט זאָגן, אַז דאָס איז אַ מאַמעס אַרבעט . . . פלעגט זי דערפאַר נישט קאַנען זען באַריסן מער ווי אויף אַ שעה אין מיטן וואָך, נאָר זונטיק פלעגט זי אים זען דעם גאַנצן טאָג. זי פלעגט דאָן מיטנעמען דאָס קינד און זיי האָבן ביידע שטאַרק אַרויסגעקוקט אויף דער זונטיק באַגעגעניש . . . און פלעגט זיך אַמאָל מאַכן, אַז ער האָט איבער עפעס אַ סיבה נישט געקאַנט קומען, פלעגט זי דאָן פילן אומגליקלעך . . . און אז חנהלע פלעגט זיך אָפגעבן רעכענונג פאַרוואָס זי פילט אַזוי דערשלאָגן ווען ער קען איר נישט זען, האָט זי איינגעזען, אַז עס איז דערפאַר, ווייַל זי האָט אים לייב . . . טאַקע נישט ווי אַ פעטער . . . ווי אַ ברודער . . . נאָר ווי אַ פרעמדן... ווי אַ געליבטן . . .

פאַר אַזאַ געדאַנק פלעגט זי זיך דערשרעקן און זען ווי זי פאַרקריכט אַלץ טיפער אין אַ פלאַנטער, און דעריבער באַשליסן, אַז זי וועט ערגעץ וואו אנטלויפן . . . יא, זי וועט ערגעץ פאַרשווינדן . . . מיטן קינד . . . און זאָל נעמען אַ סוף . . . נאָר באַלד האָט זי זיך געכאַפט, וואו וועט זי לויפן מיט אַ קינד? . . . איר גאַנץ לעבן באַשטייט פון לויפן . . . אין וואַגלען . . . דאָס לעבן, ווייזט אויס, האָט איר אַריינגעדרייט אין אַ פלאַנטער פון וועלכן זי קאָן זיך בשום אופן נישט אַרויספלאַנטערן . . . ווען עס פלעגן איר באַפאַלן אַזעלכע געדאַנקען, פלעגט זי פילן אַזוי ווי זי וואָלט ערגעץ פאַרבלאַנדזשעט און קאָן בשום אופן נישט געפינען דעם וועג אַהיים . . .

דערווייַל איז זי אַנגעגאַנגען מיטן פלאַנטער אין וועלכן דאָס לעבן האָט איר פאַרוויקלט, ביז איינמאָל האָט עפעס פאַסירט, וואָס האָט איר אינגאַנצן צעטרייסט, און זי האָט געמוזט איינזען, אַז איר לעבן קאָן מער נישט אַנגיין אַזוי ווי עס איז געגאַנגען ביז איצט.

עס איז געווען אַנפאַנג סעפטעמבער. אַ פאַרשפּעטיקטע היץ האָט זיך אַראַפגעלאָזט אויף די ניריאַרקער איינוואוינער און זיי אומרחמנות־דיק געמוטשעט. גרויס און קליין האָבן געזוכט אַ קיל ווינקעלע. די, וועלכע האָבן זיך געקאַנט פאַרגינען, זיינען אַוועק צום ים זיך באַדן. אַט אין מיטן פון דער ברענענדיקער היץ האָט געקלונגען ביי העניען אין אַפּיס דער טעלעפאָן. אַ פרעמדע שטימע האָט צו איר גערעדט און איר געזאָגט, אַז עפעס האָט געטראָפן מיט איר קינד, און זי זאָל גלייך קומען אַהיים . . .

זי האָט געוואָלט עפעס פרעגן, נאָר דאָס לשון האָט איר אָפּגענומען.
זי האָט זיך געוואָלט אויפשטעלן און לויפן און זיך נישט געקאָנט רירן
פון אַרט. ביי איר אין מוח האָט געהאַמערט איין געדאַנק, אַז עפעס
שרעקלעכעס האָט געמוזט פאַסירן מיט איר קינד. און מיט אַמאָל האָט
אויפגעלויכטן ביי איר אַ געדאַנק, אַז עס איז נאָך אפשר נישט צו שפעט.
מען קאָן נאָך ראַטעווען. ביי דעם געדאַנק האָט זי זיך מיט אַמאָל דער-
פילט שטאַרק ווי אַ ריו. זי האָט זיך האַסטיק אַ הייב געטאַן פון אַרט
און לייכט ווי אַ מיידעלע זיך געדאַזט לויפן איבער די טרעפּ, וואָס האָבן
אַרויסגעפירט צו דער גאַס. זי האָט אָפּגעשטעלט אַ פאַרביילויפנדיקע
טעקסי, אָנגעגעבן דעם אַדרעס, געהייסן דעם אָנטרייבער לויפן פּייל פון
בויגן און אים צוגעזאָגט דערפאַר צו צאָלן דאָפּלט.

ווען זי איז צוגעקומען צום הויז, האָט זי באַמערקט ווי רעדלעך
מענטשן שטייען און רעדן. אַ פאַר פון די שכנים, וועלכע האָבן איר
דערקענט אַלס די מאַמע פון דעם אינגעלע, זיינען איר געדאַפּן אַנטקעגן
און געזאָגט, אַז מען האָט איר קינד איבערגעפאַרן. ער געפינט זיך איצט
אין לינקאָלן האַספּיטאַל. מר. און מרס. פינקוס, האָבן זיי איר דערציילט,
זיינען ערגעץ אַוועק. . . . זי איז גלייך מיט דער זעלביקער טעקסי צוגע-
פאַרן צום שפּיטאַל, און דאַרטן האָט מען איר געזאָגט, אַז ביי איר קינד
איז צעבראַכן אַ פּיסל.

מען האָט איר אַריינגעפירט אין אַ גרויס צימער, וואו עס זיינען גע-
שטאַנען אַ סך בעטלעך מיט קראַנקע קינדער. אין איינעם אַזאַ בעטל איז
געלעגן איר קינד מיט אַן אויפגעהויבן פּיסל, וואָס האָט געהאַנגען אין
דער לופטן. ער איז געלעגן שטיל מיט פאַרוויינטע אויגן און געהעשעט...
ס'איז געווען קענטיק, אַז דאָס קינד האָט איבערגעלעבט שווערע יסורים.
ווען העניע האָט אים דערזען, איז זי צוגעפאַלן צו זיין בעטל און
האָט שטיל און יאָמערלעך געוויינט. לייבעלע האָט זיך צעשמייכלט
און איר פאַרזיכערט, אַז עס איז אים גאַרנישט. . . . נישט מער ווי ער
האָט אַן אויסגעדרייט פּיסל. . . . ווייטער איז ער אַררייט. . . . עס טוט
אַפּילו ניט וויי. . . .

די נויס האָט איר דאָן דערקלערט, אַז עס וועט נעמען לאַנגע וואָכן,
אפשר חדשים, ביז ער וועט ווידער קאָנען גיין. . . . "יא, עס איז אַ פּראַ-
גע פון צייט, אַבער ער וועט געזונט ווערן". און "יא, זי וועט אים מער

ווי צוויי מאָל אַ וואָך נישט קאָנען זען . . . און דאָס אויך בלויז אין די ווייזט־שטונדן“.

ווען חנהלע איז צוריקגעקומען אהיים, האָט זי ערשט אויסגעפונען גענוי ווי אַזוי דאָס אומגליק איז געשען.

מר. און מרס. פּינקוס זיינען אַוועקגעגאַנגען צום דאָקטער, ווייל דער אַלטער האָט געפילט קראַנק שוין זייט עטלעכע טעג, האָבן זיי איבערגע־לאָזט דאָס קינד אויפן גאַס און אים אָנגעזאַגט, אַז ער זאָל די גאַנצע צייט, ביז זיי וועלן צוריקקומען, שטיין ביים הויז . . . האָט ער צוגע־זאָגט, נאָר אַז ער האָט דערזען ווי אויף יענער זייט גאַס האָט מען אויפ־געעפנט דאָס אייזערנע מילד פון אַ פּלומפ און עס האָט גענומען שפּריצן קאַלט וואַסער אויף די אויסגעשוויצטע קינדערלעך, האָט ער אינגאַנצן פאַר געסן אַן זיין צוזאַג און געלאָפּן צו יענעם פּלאַץ, וואו עס האָט געשפּריצט דער פּאַנטאָן, אַבער אַריבערגייענדיק דעם וועג, איז אָנגעפאַרן אַ טראַק, און ווען נישט דאָס צושפּרונגען פון „אייזמאַן“, וואָס האָט דאָס דערזען, וואָלט איר אינגעלע שוין איצט נישט געווען צווישן די לעבעדיקע.

אַט דאָס האָט איר דערציילט טאַקע דער זעלביקער איטאַליענישער אייזמאַן, טאָני, וואָס פּלעגט ברענגען אייז צו דער מרס. פּינקוס.

נאָך דעם זעלביקן טאָג האָט העניע טעלעפּאָנירט צו באַריסן און אים דערציילט וואָס מיט איר קינד האָט היינט געטראָפּן, איז ער גלייך געקומען צו לויפן און איז מיט העניען אַוועק אין שפיטאַל און איז דאָרט דורכאויס באַשטאַנען, אַז מען זאָל דאָס קינד אַריבערפירן אין אַ פּרי־וואַט־צימער מיט אַ ספּעציעלער נויַרס.

מען האָט לייבקען גלייך אַריבערגעפירט אין אַ באַזונדער צימער מיט אַ שטענדיקער נויַרס ביי זיין בעטל. באַריס האָט אים אויך צוגע־שיקט פאַרשיידענע שפּילצייג. פון דאָן אָן פּלעגט ער יעדן טאָג קומען צוזאַמען מיט העניען אין שפיטאַל, און אָפט ווען העניע איז געווען ביי דער אַרבעט, פּלעגט ער זיך אַליין אַריינכאַפּן צום קינד, און קומען פּלעגט ער אָנגעלאָדן מיט פאַרשיידענע צאַצקעס און נאַשערעיען. ס'קינד איז איצט געוואָרן שטאַרק צוגעבונדן צו אים, און ער פּלעגט מיט גרויס ני־גער אויסקוקן אויף זיין קומען. העניע איז באַריסן געווען אַזוי דאַנק־באַר דערפאַר, אַז זי פּלעגט דאָס גאַרנישט קאָנען אויסדריקן מיט ווער־טער. זי האָט נאָר געפּילט, ווי זי ווערט אַלץ ענגער צוגעבונדן צו דעם

מענטשן, און זי האט זיך שוין גארניט געקאנט פארשטעלן ווי זי וואלט
איצט געקאנט עקזיסטירן אן אים . . .
ווען זיי פלעגן בלייבן אדיין, האט ער גענומען בויען פאר זיי
פלענער וואס ווייטער צו טאן, און אט פאר די פלענער פלעגט זי זיך נאך
אזיך שרעקן . . .

עס זיינען אוועק וואכן און דאס קינד איז נאך געווען אין שפיטאל.
ער האט שוין איצט געפילט בעסער, אבער זיין פיסל איז נאך אזיך גע-
לעגן אין גיפס, נאך גאר אין גיכן האט מען דאס פיסל ענדלעך געזאגט
ארויסנעמען פונעם פלאסטער.

העניע האט געפילט אויסגעשעפט. דאס אנגעשטרענגטע לעבן פון
זויפן אין שפיטאל אלע אונט, דאס גנבענען זיך דורך הינטערשטע טירן
מיט באריסן, אן מען זאל זיך נישט דערוויסן . . . די שווערע ארבעט אין
אפיס און די נישט-באשטימטע היים, דאס אזיך האט געווירקט אויף איר
געמיט. זי איז איצט געווען איין שטיק צאפלידקער נערוו, וואס פלעגט
מיט שרעק אפשפרינגען ביים קלענסטן שארד . . .

עס איז געווען ענדע אקטאבער.

אין דרויסן האבן קאלטע ווינטן געשמיסן אין פנים אריין. געלע
אראפגעפאלענע בלעטער זיינען געלעגן אין די גערטנער, זידיקע ביימער
האבן זיך געטרייסלט עפעס אזוי ווי זיי וואלטן זיך געשאקלט אויף
זייער מזל, וואס זיי האבן שוין אפגעבליט, און איצט וועלן קאלטע ווינטן
און מוראדיקע שנייען זיי באפאלן.

אין אזא קאלטן אונט, דורכגענומען פון דער קעלט, איז העניע מיט
באריסן אריין אין שפיטאל, און דארטן איז זיי דער דאקטער אקעגנגע-
גאנגען און אנגעזאגט די גוטע בשורה, אן מען האט היינט ארויסגענומען
לעניס פיסל פון גיפס. אזיך קוקט אויס ווי מען האט דערווארט, און אין
א פאר טעג ארום וועט זי אים קאנען נעמען אהיים. דערווייל וועט ער
נאך דארפן זיין א פאר טעג אין שפיטאל און זיך דארפן צוגעוואוינען צו
די קוליעס, מיט וועלכע ער וועט זיך לערנען גיין ווי א נייעבוירן קינד.
זאל זי זיך נישט שרעקן, בלויז א פאר וואכן וועט ער זיך דארפן ארומ-
פירן מיט די היצערנע קוליעס, אבער שפעטער וועט ער גיין נארמאל ווי
אמאל, נאך ער דאט איר צו האבן פאר אים א נורס פאר די עטלעכע

וואָכן, עמיצער וועט דערווייל דאַרפן זיין ביי זיין זייט, סיידן זי וועט
אַליין קאַנען אויף אים גוט אויפפאַסן.

יענעם אַוונט, ווען העניע איז פאַרבליבן אַליין מיט באַריסן, און ער
האַט פאַר איר גענומען פאַרלייגן פלענער ווי אזוי עס וועט פון איצט אָן
און ווייטער גיין איר לעבן, האָט זי מער נישט פראַטעסטירט. . . זי איז
געזעסן שטיל און געהאַרכזאַם אויסגעהערט ווי ער מאַכט פאַר איר זייער
צוקונפט. . . זי האָט נאָר פון צייט-צורצייט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ
אויף יאָ.

אויפן פערטן טאָג, נאָך דעם אַוונט ווי באַריס מיט העניען האָבן
געהאַט דעם געשפרעך, האָט מערי דערהאַלטן דעם פאַלגנדיקן בריוו :

„מערי !

„דו וועסט געוויס זיין איבערראַשט פון מיר צו דערהאַלטן
אַזאַ מין „בריוו“, נאָר אויב דו גלויבסט אין אַלע דיינע באַשולדי-
דיקונגען, וואָס דו פלעגסט אויף מיר וואַרפן אַ לעבן לאַנג,
דאַרף דער בריוו זיין פאַר דיר אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך. . .
„איך וויל דאָ בלויז צוגעבן, אַז אויב דו האָסט דערפירט צו
אַטידעם קלימאַקס, איז די שולד אינגאַנצן דיינע. איך פאַר אַוועק
קיין קאַזיפאַרניע און וועל פון דאַרט אַנפירן מיינע געשעפטן-
איך פאַר אַוועק, אָבער נישט אַליין. . . איך נעם מיט העניען
מיטן קינד, אַט טאַקע די הנהלע, וואָס דו האָסט מיר טאַג און
נאַכט אַריינגעשריגן אין פנים, אַז איך האָב איר ליב. יאָ, דו
האַסט אויסגעפירט. . . מיט דייך בלינדער אייפערזוכט האָסטו
מיד אַריינגעוואַרפן אין אירע אַרעמס, און איצט וועסטו קאַנען
זאָגן, אַז דו האָסט עס אַלעמאַל געוואוסט. . . שווער איך דיר
ביי אונדזערע קינדער, אַז איך האָב פאַר איר געהאַט די ריינ-
סטע געפילן, ווי אַ ברודער צו אַ שוועסטער, ווי אַ טאַטע צו
אַ קינד, נאָר ערשט דאַן ווען דו האָסט זי פאַרטריבן פון הויז, און
איך האָב איר צופעליק באַגעגנט און גענומען זיך טרעפן מיט
איר אין געהיים, האָבן דיינע ווערטער גענומען זיך איינקריצן
אין מייך מוח און האָבן דאַרט געפונען אַן אַפּקלאַנג, און איך
האָב דערפילט, אַז איך האָב זי ליב, אמת, אויפריכטיק ליב.
„מעגסט מיר גלויבן, מערי, אַז עס איז פאַר מיר נישט

גרינג דיר צו שרייבן אַט דעם בריוו. איך ווייס, אַז דו וועסט
ליידן, און איך ליידי מיט דיר, נאָר גלויב מיר, אַז איך האָב לאַנג
געקעמפט מיט זיך ביז איך האָב ענדלעך איינגעזען, אַז קיין
מאַכט אין דער וועלט קאָן מיך נישט אָפהאַלטן פון אַט־דעם
שריט.

„מערי, איך וועל דיך באַזאָרגן פינאַנציעל אויף דיין גאַנץ
לעבן. די קינדער זיינען שוין דערוואַקסן און זעלבסטשטענדיק.
איך פאַרבלייב אויף ווייטער זייער איבערגעגעבענער פאַטער און
איך האָף, אַז זיי וועלן פאַרשטיין, און האָף, אַז אויך דו וועסט
איינזען, אַז עס איז בעסער פאַר אונדז צו לעבן באַזונדער, ווי צו
זאַמען אין אַ גיהנום.

„זיי געזונט, מערי, איך וועל שטיין אין שטענדיקער פאַר-
בינדונג מיט דיר, און אויב דו וועסט מיך דאַרפן, וועל איך קו-
מען בלויז ווי אַ פריינט און אַן איבערגעגעבענער חבר.
ב א ר י ס .”

מלתמה-נוירם

רחל האָט געעפנט די אויגן. אַ גרויער פרימאַרגן האָט אַריינגע-
קוקט דורכן פענצטער. זי האָט נעפּלדיק אַ קוק געטאָן אויפן זייגער.
די ווייזערס האָבן געוויזן צען.

אין איינעניש האָט זי ארויפגעצויגן אויף זיך אַ מאָרגן-קלייד און
דערביי אַ טראַכט געטאָן: „אַ, ווי איך האָב זיך דאָס פאַרשפעטיקט, מען
דאַרף דאָך געבן די קינדער עסן!“

זי האָט מיט אימפעט זיך אַ לאַז געטאָן צו דער קיך און מיטאַמאַל
דערפילט ווי עס שווינדלט איר אין די אויגן און די פיס זיינען ביי איר
שווער, ווי זי וואָלטן געווען מיט בליי אַנגעגאַסן; איר גאַנצער קערפער
איז עפעס אַזוי מיד, ווי זי וואָלט געשלעפט אַ פרעמדע שווערע משא אױף
זיך, האָט זי זיך אַרונטערגעלאָזט אויף אַ שטוף און מיט אַ שוואַך קול
גערופן:

— רובי! מעקסי, מעקסעניו! — האָט זי פאַרצויגן איר מוזניקלעס
נאַמען, — וואו זענט איר? קומט אַהער, כ׳פיל עפעס ניט גוט!
און מיטאַמאַל האָט זי זיך ווי אַן עפעס דערמאַנט און דערפילט אַ
שאַרפן ווייטיק, ווי מען וואָלט איר אַ שניט געטאָן מיט אַ מעסער: וועמען
רופט זי? זי האָט דאָך איצט ניט קיין קינדער אין דער היים, מען האָט
דאָך אירע צוויי זין ביי איר צוגענומען אין דער אַרמיי . . .
זי האָט דערפילט ווי עס ווערט איר ענג אין האַלז, אַ קנויל האָט זיך
דאַרט אַוועקגעצײגט; זי האָט אַ שׂוכן געטאָן און זיך פאַרגאַנגען אין
אַ שטילן געיאַמער . . .

איר מאַן איז אַ דערשראַקענער אַרויסגעלאָפן פון באַד-צימער.

— רחל, — האָט ער זיך ביי איר געבעטן, — דו הױבסט שוין וויי-
דער אַן? דו ווילסט מיר שוין אַפּשפּילן די נעכטיקע חתונה? צוויי דאַק-
טוירים האָב איך דאָך געדאַרפט רופן צו דיר, מען האָט דאָך דיך קוים
אַפּגעמינטערט, געמוזט געבן אַ „נידל“ צו באַרואיקן דינע נערוון, אַז דו

זאָלסט קאָנען איינשלאָפן. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז דו מוזט זיך קאָנטראָלירן.

זי האָט שטיל געוויינט און דער מאַן האָט מיט ווייכע רייד געזוכט איר צו באַרואיקן :

— נו, באַרואיק דיך, רחשע, — האָט ער זי געגלעט איבער די האַר, — דו וועסט זען, מיר וועלן אין גיכן געווינען די מלחמה און אונדזערע קינדער וועלן צו אונדז צוריקקומען געזונט און גאַנץ אויף אַלע איברים, און דו ביסט דאָך ניט די איינציקע מאַמע אויף דער וועלט, ביי וועמען מען האָט צוגענומען די . . .
זי האָט אים ניט געלאָזט ענדיקן.

— הער אויף! — האָט זי מיט די הענט פאַרשטעלט די אויערן, — איך קאָן ניט הערן דאָס באַנאַלע וואָרט: „ניט די איינציקע מאַמע“ פונקט ווי דאָס וואָרט מיר געמינערט דעם ווייטיק פון דעם, וואָס איך האָב שוין איבער ניין וואָכן ניט געהערט פון מיין מוזיקלע מעקסי, מיין איידעלען אינגל, וועמען איך פלעג פויען מיט אַראַנדזש-זאַפט און אים שטופן מיט „מאַלטעד-מילך“. ווער ווייסט, וואו ער איז היינט? ווער ווייסט וואו ער געפינט זיך איצט? צי איז ער חלילה שוין ניט אונטערן וואַסער, אָדער אין אַ שפיטאַל, אָדער גאַר ערגעץ אַ געפאַנגענער ביים שונא? . . .

איר פאַנטאַזיע האָט איר געמאַכן שרעקלעכע בילדער. זי האָט גע- שרייבן צו איר זונס מידיטערישע אַפטיילונג און אין אַנדערע ערטער, אַנ- פּרעגנדיק וועגן איר זון; מען האָט איר געענטפערט, אַז זי זאָל זיך באַ- רואיקן, ווייל „ניט קיין נייעס איז גוטע נייעס“ . . .

פון איר עלטערן זון, רובי, הערט זי דווקא יא אַפט, קריגט צענזור- רירטע בריוולעך, זי ווייסט אפילו וואו ער געפינט זיך און צו וועלכער אַפטיילונג ער באַלאַנגט. ער שטודירט, שרייבט ער, פאַר אַ העכערן ראַנג, און זיין שרייבן אין אַלגעמיין איז אין אַ מונטערן טאָן, אַפט אפילו אין אַ וויציקן, אָבער צווישן די שורות דערקענט זי, אַז ער בענקט אַהיים . . .
— רחל, — דערהערט זיך איר מאַנס שטים, — נאָ און טרינק אויס אַ גלאַז מילך . . .

מיט גרויס אַנשטרענגונג פּרואווט זי אויסטרינקען די מילך, אָבער

— וואס האסטו געטאן צו זיך, דו זעסט דאך אויס ווי דיינע א
טאכטער ?
— „אנקע סעם“ וויל ניט קיין פארעלטערטע פרויען אלס „נויר-
סעם“, האסטו מיר דאך העזאגט.

זי פילט עפעס א מאַדנע טריקעניש אין האַלו. אַז ס'איז איר שווער אַראָפּ־
צושלינגען . . .

— ווייסטו גאָר וואָס, רחלע, — רופט ער זי פאַרצערטלט ביים היי־
מישן נאָמען, — וואָסט אפּשר גאָר אַוועקגעפאַרן אין די בערג אויף אַ
פאַר וואַכן, וואָלסטו דאָרטן געקומען צו זיך, צוריקגעקראָגן דיינע פאַר־
לוירענע כחות.

רחל וויל ניט הערן דערפון.

— וואָס רעדסטו, דייוו, — ענטפערט זי מיט אַ פאַרוואורף איר מאַן,
— וואָס הייסט איך וועל אַוועקפאַרן פאַר פאַרגעניגן, ווען מיינע קינדער
געפינען זיך ערגעץ אויפן שלאַכטפעלד ? אפנים אַ מאַמע פילט טיפער
ווי אַ טאַטע, — זאָגט זי אַרויס מיט ווייטיק און לאַזט זיך צוקלייבן
ס'הויז.

— נו, דאָס וועל איך שוין אַליין טאָן, דו רו זיך בעסער אָפּ ! —
בעט ער זיך ביי איר.

דייוו שטייט אין קיך און פאַרעט זיך גערוועזן אַרום די טעפלעך און
טראַכט דערביי :

„געוואָלד, וואָס איז געוואָרן מיט מיין פרוי, מיט מיין שיינער רחלען ?
וואו איז אַהין געקומען איר אַמאָליקע היימישע רעוואָלוציאָנערישקייט ?
איר פייערדיקער טעמפּעראַמענט ? איר קעמפּערישער גייסט ?“
ער בלייבט מיטאַמאָל שטיין ביים פענצטער אַ פאַרטראַכטער און
קוקט אויפן פאַרוואָלקנטן הימל, וואָס סטראַשעט מיט רעגן.

עס נעמען פאַר אים אויפשווימען לאַנג־פאַרגעסענע בילדער, ווי
אַ פאך מיט אַ כישוף־שטעקעלע וואָלט מיט איין מאַל אַפּגעווישט די אַכט־
און־צוואַנציק יאָר, וואָס ער איז אין אַמעריקע. ער דערזעט זיך אין זיין
אַלטער היים, וואו עס דאַרף פאַרקומען אַ געהיימע פאַרזאַמלונג . . .

ער איז נאָרוואָס געקומען צופאַרן פון וואַרשע, פון וואַנען מען האָט
אים אַראָפּגעבראַכט אין שטעטל ברעזניטצע צו האַלטן אַ רעדע און העלפן
אַרגאַניזירן די אַרבעטער פון אַ גרויסע וועבער־פאַבריק, וואָס האָבן
געאַרבעט פאַר אַ הונגער־לוינ פון גרויען פרימאַרגן ביז אין דער שפעטער
נאַכט . . .

עס איז נאָך געווען פרי און פון אַלע זייטן וואָלד האָבן זיך געשלייכט
שאַטנס צו איינציקע און צו צוויי, ס'זאָל אַ זייטיק אויג ניט ווערן אויפפאַ־

דענדיק פארוואס מען קלייבט זיך דא צוזאמען . . . ווען עס איז שוין געדויען פארוואלט א היפשער עולם, האט ער צווישן די ארבעטער אפט געזען ווי מען פרעגט איינע די אנדערע: „וואו איז די „רויטע רחל“, פארוואס זעט מען זי נאך ניט?“ איין יונגערמאן, מיט א קאפ שווארצע האר, האט געלאזט וויסן: „רחל איז נאך אין שפיטאל און זי וועט קומען שפעטער; מען קאן דערווייל עפענען די פארזאמלונג אן איר.“

ער, דוד, איז שוין אריין געווארן שטארק נייגעריק צו וויסן, ווער ס'איז אט די רחל, וואס מען דערמאנט אזוי אפט, און וואס הייסט, זי איז אין שפיטאל, איז זי קראנק? וועט זי דאך אינגאנצן ניט קאנען קומען... און ווער איז זי דאס אזוינס, וואס מען רעכנט זיך אזוי שטארק מיט איר? . . .

ער האט אזוי סתם אין דער וועלט אריין א פרעג געטאן ביי איינעם פון די פארוואלטער: „ווער איז עס די „רויטע רחל“, וואס דארף קומען? “

יענער האט אים געגעבן צו פארשטיין, אז רחל איז א טאכטער פון פארמעגלעכע עלטערן, נאך זי וויל פון זייער רייכקייט ניט וויסן, און זי ארבעט אלס קראנקן-שוועסטער אין א שפיטאל און איז זייער אן איבער-געגעבענע רעוואלוציאנערקע, איז אלע מאָל גרייט צו טאן די געפערלעכ-סטע ארבעט . . .

ס'איז געווען א שבת נאכמיטאג. די זון האט זיך דורכגעריסן דורך די הויכע בוימער און געווארפן אירע גאלדענע שטראלן אויף די אַנקור-מענדיקע ארבעטער, וואס זיינען מיט פארגעבעטע טריט אָנגעקומען פון אַלע ריכטונגען. און ווען ער האט זיך אָוועקגעשטעלט רעדן, האָבן זיי זיך מיט גרויס דרך-ארץ צוגעהערט און נייגעריק געשלאנגען יעדעס וואָרט זיינס.

ווען ער האט געענדיקט און געפרעגט, צי אימיצער וויל עפעס פרעגן, האט זיך א ווייס פרויען-הענטל א הויב געטאן אין דער לופטן. ער האט א קוק געטאן אין יענער ריכטונג און ער האט דערזען, אז די האנט באַלאַנגט צו א יונג, פרעכטיק מיידל מיט א קאפ רויטע האר, א קלוג פנים, פון וועלכן עס בדישטשען ארויס א פאָר טיפע, שווארצע אויגן . . .

— „אָט די מוז עס זיין די „רויטע רחל“ — האט ער אַביסל צע-טומלט א טראַכט געטאָן.

זי האָט גערעדט מיט ברען און מיט גרויס פאַרשטענדעניש, פון וואָס ער איז גלייך איבערצייגט געוואָרן, אַז זי איז גוט באַהאַונט אין דער רע-וואָלוציאָנערער באַוועגונג.

דער עולם איז זיך פאַנאָדערגעגאַנגען ווידעראַמאַל אין פאַרשידענע ריכטונגען. די זון איז שוין לאַנג פאַרגאַנגען און ס'איז צוגעפאַלן די נאַכט.

ער האָט זיך דערווייל שוין געהאַט באַקענט מיט דער „רויטער רחלען“, ווי אַנדערע האָבן איר גערופן. אַהיים זיינען זיי געגאַנגען צוזאַמען. ער האָט זיך שוין פון דער „רויטער רחלען“ ניט געקאַנט אַפרייסן... געקומען איז דוד בלוז אויף איין טאָג, אַבער פאַרבליבן איז ער צוליב איר דריי טעג. ער האָט געפילט, אַז דאָס מיידל האָט אים געפאַנגען. ער, דוד גאַלדשטיין, וואָס האָט קיינמאַל ניט גענומען ערנסט די באַנענענישן מיט מיידלעך, ווייל ער איז געווען צופיל פאַרטאָן מיט רעוואָלוציאָנערער אַרבעט, האָט זיך איצט דערפילט היילפלאַז, ווי אַ קליין אינגל ווען ער האָט זיך געפונען אין איר געזעלשאַפט. ער האָט נישט געזאָגט, וואָס מער צו באַוואַנדערן אין איר: איר הויכע, שלאַנקע פיגור, איר שיינעם אויסזען, צי איר גרייטקייט צו טאָן די געפערלעכסטע שליחות, וואָס מען האָט איר פאַרטרויט און זי פלעגט עס דורכפירן מיט אַ מערק-ווירדיקער געלאַסנקייט, ווי עס וואַלט זיך געהאַנדלט אין אַ גאַנץ גע-וויינלעכער, טאַג-טעגלעכער פאַסירונג, ניט ווי עפעס, וואָס מען קאָן צו-ליב דעם אַפגעשיקט ווערן אויף לאַנגע יאָרן אין סיבירער קאַטאַרגע... ווען ער איז אַוועקגעפאַרן, האָט ער זיך מיט איר דורכגעשריבן, געקומען אַפט אין שטעטל איר זען. עס האָט זיך ביי זיי אַנטוויקלט אַ הייסע ליבע.

די אונטערערדישע אַרבעט פאַר דער רעוואָלוציע איז פאַר זיי גע-וואָרן אַרץ מער ריזיקאַדיש. מען האָט אין דער פאַרציי אַנגעהויבן צו האַמערקן זייער פאַרבאַרגענע טעטיקייט און מען האָט זיי אַנגעהויבן נאַכ-שפּיאַנירן, ביז מען האָט זיי פון דער פאַרטיי געלאָזט וויסן, אַז זיי מוזן אויף אַ שטיקל צייט פאַרשווינדן.

רחלס עטערן האָבן זיך פון דעם דערוואוסט, און אַזוי ווי זייער טאַכטערס אויפפירונג אין יענע קרייזן איז זיי שוין לאַנג ניט געווען צום האַרצן, האָבן זיי זיך אַנגעכאַפט אָן דער געלעגנהייט איר אַוועקצושיקן

ערגעץ, וואו זי זאל זיין זיכער . . . זיי האבן פאר איר געקויפט א שיפס-קארטע און זי אוועקגעשיקט קיין אמעריקע צו א רייכן פעטער . . . רחל האט אפגערעדט מיט דודן צו טרעפן זיך אין פאריז, וואו זיי האבן זיך טאקע באגעגנט און חתונה געהאט, און ביידע צוזאמען זיינען שוין, אַלס מאַן און ווייב, געפאָרן קיין ניו־יאָרק.

אויפן וועג קיין אמעריקע האט זי א סך גערעדט מיט איר מאן וועגן דעם, וואס אויך אין אמעריקע וועלן זיי זיין טעטיק אין דער סאציאליסטישער טישער באוועגונג. וואס איז שייך איר, האט זי אים פארזיכערט מיט באגייסטערונג, אז איר ארבעט פארן „סאציאליסטישן געדאנק“ הויבט זיך ערשט אָן, און אז זי האפט אין אמעריקע אויפצוטאן גאר גרויסע זאכן . . .

עס האט אבער ניט גענומען לאנג פאר אים, דודן, צו באמערקן, אז דא אין אמעריקע איז זיין „רויטע רחל“ עפעס גאר ניט דיזעלבע, ווי אין דער היים. זי איז אפילו יא געגאנגען צו סאציאליסטישע פארזאמלונגען, גענומען אמאל א ווארט, געשטעלט א פראגע, ס'האט זיך אבער געפילט, אז דאס היימישע פייער, וואס האט אין איר געגליט, האט אין איר אויסגעברענט, און אז דאס פרעגן א פראגע, אדער נעמען א ווארט טוט זי מער פון יוצא וועגן, ווי פון א רעוואלוציאנערן געפיר . . .

און אז דאס ערשטע קינד איז געבוירן געווארן, האט זי אינגאנצן אויפגעהערט זיך צו אינטערעסירן מיט דער באוועגונג.

ווען ס'איז מיט צוויי יאר שפעטער געבוירן געווארן זייער צווייטער זון, איז זי געווארן אריינגעטאן אין דער קינדערס דערציאונג, און זי האט אינגאנצן אויפגעהערט זיך צו אינטערעסירן מיטן סאציאליסטישן לעבן . . . אמת, ער איז אויך געווען פארנומען מיט „ביזנעס“, פונדעסט-וועגן האט ער נאך געפונען צייט זיך צו פאראינטערעסירן אין וועלט-זאכן, נאכצופאלגן די לעצטע געשעענישן, כאטש ער איז שוין אויך ניט געווען דער זעלבער ווי אמאל אין דער אלטער היים . . . אבער פארט זיך ניט אינגאנצן אפגעריסן פון צייט און סביבה און פון אלץ, וואס האט געהאט א שייכות מיט זיין אמאליקן קוק אויפן לעבן . . .

זי אבער, רחל, די געוועזענע היימישע רעוואלוציאנערקע, מוז ער מיט ווייטיק צוגעבן, האט זיך אין גאנג פון די יארן אינגאנצן געענדערט, געווארן אן אנדערער מענטש, א געוויינלעכע אידענע, וועמען עס גייט

קיינ זאך ניט אן . . . „אואו איז אַהינגעקומען איר רעוואָלוציאָנעריש-
קייט? איר קעמפּערישער גייסט, איר אומדערשראַקענקייט צו לויפן אין
פּייער און אין וואַסער, ווען ס'איז געווען נויטיק פאַר דער באַוועגונג?
וואָס פון אַ מענטשן קאָן ווערן? ! — טראַכט ער מיט ביטערקייט.

און איצט, ווען מען לעבט איבער אויפּסניי אַ צווייטע וועלט-טראַג-
געדיע, אַ צווייטע מלחמה, האָט ער ניט מיט וועמען צו טיילן זיינע גע-
פילן, זיינע איינדרוקן, וואָס פרעסן אים אַזוי שווער ווי יעדן אין דער
איצטיקער צייט . . . איר גייט בלויז אין איין זאך — די ברייוו, וואָס
זי קריגט פון אירע זין . . .

ער אַבער לעבט מיט די נייעס, וואָס קומען אָן יעדע מינוט, יעדע
שעה פון שלאַכטפעלד, און אים אַרט ניט נאָר פאַר זיינע אייגענע קינדער,
נאָר פאַר אַלעמען. איז די נייעס גוט, שמייכלט ער צופרידן און פילט
זיך גליקלעך; חלילה, פאַרקערט — ווערט ער אויס מענטש . . .

איינמאַל האָט ער אַ זאָג געטאָן צו רחלען:

— הערסט, מיין ווייב, ווען איך וואָלט געווען מיט עטלעכע יאָר
יונגער און ווען מען וויל מיך אפילו נעמען איצט, וואָלט איך זיך אָנגע-
שלאָסן אָן דער אַרמיי און אַוועק קעמפן פאַר אַ בעסערער וועלט . . .
ווייל אויב, חלילה, מיר זאָלן פאַרלירן, וואָלט איך מער ניט געוואָלט לעבן
אין אַזאַ וועלט, ווייל שרעקלעכער ווי פון גיהנום וואָלט די וועלט דאָן
געווען. איז איידער פאַרפּוילט ווערן אין אַ קאַנצענטראַציע-לאַגער, אָדער
פאַרלירן דאָס לעבן אָן אַ קאַמף, ווי מיינע ברידער און שוועסטער, וויל
איך בעסער זיין אויפן שלאַכטפעלד און העלפן אויסקעמפן אַלעמענס פרידן,
און איך בין שטאַלץ מיט מיינע צוויי זין, וואָס געפינען זיך אין דער אַר-
מיי און וועלן טאָן דאָס, וואָס איך קאָן מער ניט טאָן . . .

רחל האָט אויף אים געגעבן אַזאַ מאַדנעם שאַרפן קוק, ווי זי וואָלט

געזאָגט:

— נו, דאָס ווייס איך דאָך שוין פון לאַנג, כ'האַב עס נאָך געהערט
ביים געזעגענען זיך מיט די קינדער, איידער זיי זיינען אַוועק אין דער
אַרמיי . . .

אַודאי האָט ער ביים געזעגענען זיך מיט זיי, אָנגעוויזן, אָז זיי
טראַגן אויף זיך אַ גרויסע אחריות, אָז עס ווערט זיי אָנפאַרטריט אַ גרוי-
סע אויפגאַבע — דער אויסגאַנג פון קריג מיט אַ גרויסן וועלט-שוואַ

און דער גורל פון אידישן פאלק; אז די צוקונפט פון זייער פריי לאנד, אמעריקע, ליגט אין זייערע הענט, אז זיי זאלן זיך נישט אפשטעלן פאר קיין געפאר צו העלפן געווינען די מלחמה . . .

נאר דא האט זיך אריינגעמישט זיין פרוי:

— קינדער, — האט זי, ווי מיט עפעס א פרעמד קול אויסגעשריען.
— הערט אים ניט, איר זאלט זיין פארזיכטיק, איר זאלט זיך היטן, איך וויל זען צוריק מיינע קינדער . . .
און דערביי איז זי זיך פארגאנגען אין עפעס א מאדנער היסטע-ריקע. . .

אט דאס איז געווארן פון זיין אמאליקער רעוואלוציאנערקע, די פייערדיקע „רויטע רחל“ . . .

א קלונג אין טיר האט איבערגעריסן זיינע געדאנקען. ווען ער האט די טיר געעפנט, איז דארטן געשטאנען דער בריוורטרעגער, וואס האט אים דערלאנגט א „ספעשל דעזיווערי“—בריוו. ער האט אויפן קאנווערט גלייך דערקענט זיין זונס האנטשריפט און ער האט מיט גרויס שמחה א רוף געטאן זיין פרוי:

— רחל, רחל, א בריוו פון אונדזער מעקסי!

רחל איז אריינגעלאפן א בלייכע. מיט ציטערנדיקע הענט האט זי א כאפ געטאן דעם בריוו, אויפגעריסן דעם קאנווערט און מיט א שוואך קול אָנגעהויבן לייענען:

„זיבע עלטערן. וואס מאכט איר? איך בין אַרײַט, און ווי איר זעט, לויטן קאנווערט, געפין איך זיך אין אויסטראליע, און דאס איז איינע פון די סיבות, פארוואס איר האט פון מיר אזא לאנגע צייט ניט געהערט. און מעגלעך, אז איר וויסט שוין יא וועגן מיר פון די צייטונגען, ווייל איידער איך בין אפגעפארן קיין אויסטראליע, האב איך זיך באטייליקט אין א שלאכט, וואו איך בין כמעט געווען דער לעצטער צו פארלאזן מיין פאסטן אלס ראדיא-אפערייטאר און מיט מיינע סיגנאלן געהאלפן ראטעווען א סך פון אונדזערע „באיעס“. איך האב דערפאר געקראגן א מעדאל און בין דערהויבן געווארן צום ראנג פון אן ערשטן ליוטענאנט. איך מיינ אבער, אז מען מאכט פון דעם א צורגרויסן וועזן, ווייל איך פיל ערשט איצט, ווי זיך צו צעפירן די הענט און אנהויבן צו קעמפן קעגן אונדזערע שונאים. איך האף, אז מען וועט מיך דא באשטי-“

מען אויף א „באמבער“ אלס א ראדיא-אפערייטאר און איך וועל זיין איינער פון די, וואָס וועט העלפן אויסראַטן דעם שונא ביזן וואַרצל . . . און דו, מאַם, זאַלסט זיך ניט זאָרגן, איך טרינק דאָ גענוג אַראַנדזש-זאַפט און איך פיל זיך געזונט און שטאַרק. איך האָב אויך געשריבן אַ בריוו צו רובין. זייט געזונט און זאָרגט זיך ניט וועגן מיר. עס פעלט מיר דאָ גאַרניט און איך בין אַקעי. שרייבט מיר אַ לאַנגן בריוו. אייער קליינער חנעלע, וואָס איז דאָ אויסגעוואַקסן, — אייער מעקס.“

„פ. ס. — אויב עס איז נאָך ווער פאַרבליבן פון די „באַיעס“ פון בלאַק, גיט זיי איבער אַ גרוס פון מיר.“

ווען רחל האָט געענדיקט לייענען דעם בריוו, האָט אַ שטראַם מיט טרערן זיך אַ גאַס געטאַן פון אירע אויגן, נאָר דאָס מאַל זיינען עס געווען טרערן פון פרייד. דער באַוואוסטזיין, אַז איר קינד לעבט און איז געזונט, האָט איר געשטאַרקט, און דאָס, וואָס ער האָט זיך אַזוי העל-דיש אויסגעצייכנט, האָט ביי איר אַרויסגערופן אַ געמישט געפיל פון שטאַלץ און מורא . . . און ווען די געזאַלצענע טרערן זיינען איצט גערונען פון אירע אויגן איבער אירע בלאַסע באַקן, האָט זי געפילט, ווי זיי וואַשן אַוועק די שווערע שטיינער, וואָס האָבן זיך אַוועקגעלייגט אונ-טער איר האַרצן . . .

זי האָט איצט געקוקט אַ געלייטערטע אויף איר מאַן, וואָס האָט אַרומגעשפּאַנט אין הויז אַ צעשטראַלטער און זיך אַזש געריבן די הענט פון גרויס נחת.

— נו, דאַרפסטו וויינען, רחל? — האָט ער כדומרשט פאַרגעוואַרפן זיין פרוי, — אונדזער קינד לעבט און איז געזונט און איז נאָך אַ העלד דערצו! — האָט ער מיט שטאַלץ אַרויסגערעדט, — געירשנט דעם טאַטנס קעמפּעריש בלוט—האָט ער איר גוטמוטיק אַריינגעזאַגט,—און איצט, אַז דו ווייסט שוין וואו ער געפינט זיך, וויל איך מער ניט זען קיין טרערן. איצט וועסטו שוין קאַנען אַ באַרואיקטע אַוועקפאַרן פאַר אַ פאַר וואַכן אין די בערג זיך אויסרוען . . .

זיי האָבן זיך ביידע געזעצט עסן און דערביי גענומען אויסרעכענען, אַז די מלחמה וועט שוין לאַנג ניט אַנהאַלטן, אַז גאָר אין גיכן וועלן מיר האָבן דעם גרויסן זיג און די קינדער וועלן אַהיים קומען בשלום. מיטאַמאַל האָט זיך דערהערט אַ געפילדער, און איידער זיי האָבן

נאך צייט געהאט צו עפענען די טיר, האט זיך אריינגעלאזט א גאנצע
 כאליאסטערע פון פריינט, אייגענע און לאנדסלייט; מען האט אויך בא-
 מערקט צווישן זיי פרעמדע מענטשן; כמעט יעדער איינער פון זיי האט
 געהאלטן א צייטונג אין האנט, ווער א אידישע און ווער אן ענגלישע;
 אלע האבן גערעדט אויף אמאל און אלע האבן אנגעוויזן אויף מעקסיס
 בילד אין די צייטונגען, שמואל-זעליג, דער לאנדסמאן, האט דאן א קא-
 מאנדעווע געטאן, אז ס'זאל זיין שטיל, אז רעדן זאל איינער, ניט אלע
 אויף אמאל . . . און זאלן זיי וויסן, די טאטע-מאמע, אז זייער זון,
 מעקסי, איז היינט דער העלד פון טאג און איז א שטארק פאר אידן . . .
 נאכדעם האט ער הויך אויפן קול ארויסגעלייענט פון דער צייטונג,
 וואו עס ווערט דערציילט, ווי מעקסי גאדשטיין האט ביי דער לעצטער
 שאַכט, אונטער א האַגל פון באַמבעס, ניט פאַרלאָזט זיין פאַסטן און
 אַרויסגעשיקט ראַדיאָ-סיגנאַלן וואָס האָבן אויף אַזאַ אופן געהאַלפֿן ראַ-
 טעווען ס'זעבן פון טויזנטער סאַלדאַטן. ווייטער ווערט דערציילט, ווער ער
 איז און פון וואָנען ער קומט און מיט וואָס פאַר אַ צערעמאָניע ער איז
 דעקאָרירט געוואָרן, ווען מען האָט אים אָנגעטאָן דעם מעדאַל פאַר
 בראַווקייט און אים דערהויבן צום ראַנג פון ליוטענאַנט.

עס זיינען אָנגעקומען רעפּאָרטערס פון ניו-יאָרקער צייטונגען, וועל-
 כע האָבן געוואָלט וויסן אַלע איינצלהייטן וועגן מעקסין און זיינע על-
 טערן. אַלע וויילע האָט געקלאָנגען דער טעלעפּאָן מיט באַגריסונגען.

אין הויז איז געווען פריילעך, מען האט געטרונקען לחיים, זיך גע-
 וואונטשן א שבעלן זיג און א גיכן סוף צו היטלערן און זיינע גענגסטערס.
 אַלע זיינען געווען פריילעך, אָבער ניט רחל, מעקסיס מאַמע . . .
 זי האָט געפרוּאוּוט שמייכלען, נאָר עפעס איז דאָס געווען אַ געצוואונ-
 גענער שמייכל. יעדן מאָל, וואָס מען האָט דערמאָנט איר זונס נאָמען,
 זיינען ביי איר די אויגן פול געוואָרן מיט טרערן . . .

שמואל זעליג האט דאָס באַמערקט, און אַלס לאַנדסמאָן, וואָס איז
 געווען שטאַרק מיט זיין לאַנדס-פּרויס זונס טאַט, האָט אים פאַר-
 דראָסן אויף רחלען, וואָס זי נעמט-אויף איר זונס העלדישקייט מיט
 אַ געוויין.

— וואָס איז ? וואָס וויינסטו ? האַסט אַ זון אַ העלד, וויינסטו
 גאָר ? נאָ, — האָט ער איר אונטערגעטראַגן אַ גלעזל וויין, — מאַך אַ

לחיים און דערצייל אונדז עפעס וועגן דיין זון מעקסעלען.
 זי האט אַוועקגעשטעלט דאָס גלעזל אָן אַ זייט און דערציילט, אַז
 פאַר איר מעקסן האָט זי זיך אַלעמאַל געשראַקן, אַ ווילד קינד געווען,
 וואָס האָט קיינמאַל ניט געוואוסט פון דעם וואָרט „מורא“. ווען זי פלעגט
 אים אין דער פרי אַנטאָן אַ ניי „סוטל“, האָט מען עס אין אַוונט שוין ניט
 דערקענט, אַזוי פאַרשמירט און צעריסן איז עס געווען. ער פלעגט
 זיך אונטערגעגעבן אויף פאַרבייפאַרנדיקע אויטאָמאָבילן, און ווען זי
 פלעגט מיט אים גיין אין אַ גאַרטן, פלעגט ער מיטאַמאַל נעלם ווערן
 און אויסוואַקסן ערגעץ אויף אַ הויכן בוים, און פון שפיץ דאָך פלעגט
 ער אַרונטערקריכן ווי מען גייט אַרונטער פון שטיגן . . .

און אַז מ'איז זיך געגאַנגען באַדן, פלעגט ער אַוועקשווימען אין די
 שטורעמדיקע וואַסערן, ביז מען האָט מער ניט אַרויסגעזען, ווי אַ קליין
 פינטעלע, און אַמאַל האָט מען קיין פינטעלע אויך ניט אַרויסגעזען. אַן
 אַ האַרץ פלעגט זי דאָן בלייבן. און וויפיל זי פלעגט מיט אים איינטענהן,
 אַז מען דאַרף זיין פאַרויכטיק, אַז אַ מענטש מוז זיך היטן, האָט גאַר
 ניט געהאַלפן, ער האָט קיינמאַל ניט גערוט, און דערפאַר שרעקט איר
 ס'האַרץ איצט, ווייל זי ווייסט. אַז ער וויל ניט וויסן פון קיין שרעק און
 פון קיין געפאַר . . .

— דו ווייסט וואָס איך וועל דיר זאָגן, רחל, — האָט שמואל זעליג
 זיך אַריינגעמישט, — דו דערמאַנסט מיך וואָס מען דערציילט וועגן דער
 אידענע, וואָס האָט געשיקט איר זון אין דער רוסיש-טערקישער מלחמה.
 זי האָט אים אַנגעזאָגט, אַז ווען ער וועט קעמפן אויפן שלאַכטפעלד, זאָל
 ער זיין פאַרויכטיק און למען-השם זיך ניט איבעראַרבעטן. מיין קינד
 — האָט זי צו אים געזאָגט, — שייס אַ טערק און רו זיך אָפּ, שייס אַ טערק
 און רו זיך ווידער אָפּ . . .

אַלע האָבן זיך צעלאַכט.
 רחל האָט זיך פאַרשעמט.

זינט יענעם זונטיק זיינען שוין אַוועק אַ פאַר טעג. רחל האָט זיך
 אַביסל באַרואיקט. נאָר איצט האָט זי ערשט דערפילט ווי שוואַך זי איז
 און ווי אויסגעשעפט עס זיינען אירע כוחות.

און נאָכדעם, ווי איר מאַן האָט מיט איר אַ לאַנגע צייט איינגע-
 טענהט און איר באַוויזן, אַז מיט דעם, וואָס זי מאַכט פון זיך אַ תל,

וועט זי דערמיט אירע זין גארניט העלפן, נאָר פאַרקערט, עס וועט זיי פאַרשאַפן אַ סך צער, און ווען זיי וועלן איי"ה אַהיים קומען זיגרייכע פון דער מלחמה, וועלן זיי בעסער וועלן האָבן אַ געזונטע מאַמע, איידער אַ קראַנקן שאַרבן, האָט זי ענדלעך איינגעשטימט אַוועקצופאַרן אין די בערג זיך אויסצורוען.

רחל האָט מיט אַ געצוואונגענעם מוט איינגעפאַקט אירע זאָכן. נאָכ־דעם איז זי אַריין אין די זינס שטאַפצימער, האָט איר אַ קלעם געטאַן ביים האַרצן . . . פון אַלץ האָט דאָ געווייט מיט אַזאַ טויטער שטילקייט, וואָס האָט אויף איר אַנגעוואַרפן שרעק . . .

זי האָט געעפנט זייער קליידער־שראַנק, אַפגעציילט אַכט „סוטס“, זיי זיינען דאָרט געהאַנגען גלייך, ווי אויסגעצויגענע סאַלדאַטן . . . האָט זי צוגעטוילעט איר קאַפּ צו איינעם פון די מאַנטלען און מיט דער רעכ־טער האַנט האָט זי געגלעט דעם אַרבל, און דערביי האָט זי שטיל גע־שעפטשעט :

„קינדער מיינע, טייערע, זין מיינע, איר זאָלט מיר נאָר אַהיים קו־מען געזונטערהייט.“

נאָכדעם האָט זי זיך אַוועקגעזעצט שרייבן בריוו צו אירע קינדער, נאָר אויפן האַרצן איז איר עפעס געווען אַזוי שווער, אַ טיפער אומעט האָט דאָרט געדריקט. האָט זי באַשלאָסן, אַז זי וועט שוין צו זיי בעסער שרייבן פון די בערג, וואו זי האָט געהאַפט צו זיין אין אַ בעסערער שטימונג. סיי־ווי האָט איר מאַן אַוועקגעשיקט בריוו צו זיי נאָך יענעם זונטיק, ווען די גוטע נייעס איז אַנגעקומען.

זי האָט זיך פלעגמאַטיש גענומען אַנטאָן, און ווען זי איז אַזוי געבליבן זיצן פאַרן שפיגל, האָט זי זיך דערשראַקן פאַר איר איי־גענעם אויסזען. וויי, וויי, ווי זי האָט זיך דאָס געעלטערט אין די לעצטע עטלעכע חדשים — האָט זי אַ טראַכט געטאַן — ערשט ניט לאַנג צוריק האָט קיינער ניט געוואָלט גלויבן, אַז זי איז אַ פרוי שוין נאָענט צו די פופציקער, זי האָט יכער אויסגעקוקט נאָענט צו פערציק. אירע רוי־טע האָר זיינען עפעס ווי איבער נאַכט באַזילבערט געוואָרן. אַרום איר מויל האָבן זיך אַוועקגעלייגט טיפע קנייטשן, און אירע אויגן, וועלכע האָבן ערשט ניט לאַנג געשפּריצט מיט יוגנטלעכן פייער, זיינען

געווען ווי אויסגעלאָשן און דערציילט פון שלאָפלאָזע נעכט און טיפע איבערלעבונגען.

„אי, רחל, רחל, וואָס איז פון דיר געוואָרן? — האָט זי צו זיך אַליין געשעפטשעט, — ניין, עס קאָן אַזוי ווייטער ניט גיין!“ — און מיט אַ פעסטן באַשלוס און זיכערע טריט האָט זי פאַרלאָזן דאָס הויז מיטן געדאַנק צו ווערן צוריק אַ „מענטש“ . . .

רחל ליגט פאַרטראַכט אין העמאַק, וואָס הענגט צווישן די בויַ-מער . . . אַרום שפּרייטן זיך ווייטע, גרינע פעלדער. אַ שמאַלער טייך פליסט שטיל און אַ וואַסערל שפיגלט אַפּ די שפעטע נאַכמיטאַג-זון, וואָס וואַרפט פון זיך גאַלדענע שטראַלן.

ערשט דריי טעג, אַז זי געפינט זיך דאָ און זי פילט שוין שטאַר-קער. די רואיקייט אַרום איר ווירקט ווי אַ באַלזאַם אויף איר צע-ווייטיקטער נשמה. זי האָט ליב אַזוי זיך צו פאַרקלייבן איינע אַליין אין שטיין וואַלד און אומגעשטערט טראַכטן:

„אַך, ווי די יאָרן לויפן!“

עס נעמען מיטאַמאָל פאַר איר אויפשטוימען בילדער פון לאַנג-פאַרשוואַנדענע יאָרן. זי זעט זיך צוריק אין דער היים. זי איז יונג, שיין און געזונט, אַ גראַדואירטע קראַנקן-שוועסטער, אַרבעט אין אַ שפּי-טאַל און האָט ליב די אַרבעט. דורך אירער אַ פריינדין ווערט זי אַרייַב-געצויגן אין דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג. אַך, מיט וויפיל פּייער זי האָט עס געקעמפט אַנטקעגן דער צאַרישער רעגירונג, וויפיל מאַל איז זי עס געווען אין געפאַר פאַרשיקט צו ווערן קיין סיביר . . .

עס קומט איר אַרויף אויפן זינען יענער שבת נאַכמיטאַג, ווען זי האָט אויף דער געהיימער פאַרוואַמלונג באַגעגנט דודן, איר איצטיקן מאַן. אַן אַנגענעמער ציטער לויפט דורך איר קערפער, ווען זי דערמאַנט זיך ווי זיי פלעגן זיך טרעפן אין געהיים, ווי שטורמיש זייער ליבע האָט געפלאַקערט, אַזוי שטורעמדיק, ווי זייער קאַמף אין דער רעוואָלוציאַנערער באַוועגונג . . . ביז זיי זיינען ביידע געווען אין געפאַר אַרעסט-טירט צו ווערן און די פאַרטיי האָט זיי געצוואַונגען צו פאַרלאָזן דאָס לאַנד, אויב זיי ווילן ניט אַרייַנפאַלן אין קאַטאַרגע . . .

זי דערמאַנט זיך, ווי שווער עס איז איר געווען דאָס געזעגענען

זיך מיט טאָטע־מאַמע און איר איינציק יונג ברודער, וועלכן זי האָט אַזוי ליב געהאַט.

דערמאָנענדיק זיך אָן אים, האָט זי אינגאַנצן אויפגעצייטערט. ביז אירע זין זיינען ניט אַוועק אין דער אַרמיי, איז דער ברודער מיט זיינע צוויי קינדער ביי איר געווען די אַנגעווייטיקסטע פּראָבלעם. ווען אירע עלטערן זיינען געשטאַרבן, האָט זי דעמאָלט געוואָלט אַריבערברענגען איר ברודער. ער האָט אָבער ניט געוואָלט קומען, ווייל ער האָט שוין געהאַט אַ כּלה, מיט וועלכער ער האָט שפּעטער חתונה געהאַט און זי האָט אים געבוירן צוויי קינדער, און זיי האָבן זיך געלעבט גליקלעך ביז די היטלער־האַרדעס זיינען באַפּאַלן פּוילן. איר ברודער איז דעמאָלט אַוועק אין דער פּוילישער אַרמיי און איז שוין מער ניט צוריקגעקומען. און ווען זי האָט דערהאַלטן אַ בריוו פון איר שוועגערין, אַז איר מאַן איז דערהרגעט געוואָרן, קעמפּנדיק אויפן שלאַכטפעלד, און זי איז גע־בליבן אָן אַלמנה מיט די צוויי קינדער אָן מיטלען צום לעבן, האָט זי געטאָן אַלץ זיי צו העלפּן: זי האָט זיי געשיקט געלט, זי האָט אויך גע־פּראַווט זיי אַריבערברענגען, די אויסזיכטן זיינען געווען גוטע, זי האָט שוין געהאַט געשיקט די נויטיקע פּאַפּירן און געלט. . . . מיטאַמאָל האָט אויסגעבראַכן די מלחמה מיט אַמעריקע און ס'איז אָפּגעווישט גע־וואָרן יעדע האַפּענונג זיי אַריבערצוברענגען אין דעם איינציקן לאַנד, וואו עס איז נאָך דאָ פּרייהייט, צו לעבן, ווי עס געפּעלט — יעדעס מאָל, ווען זי לייענט אין די צייטונגען, ווי עס לעבן די אידן אין דער געטאַ אין פּוילן, זעט זי איר שוועגערין מיט די קינדער צווישן די אומגליקלעכע, און איר פּאַנטאַזיע מאָלט איר שרעקלעכע בילדער, ווי מען מוטשעט זיי אָן רחמנות. איר בלוט ווערט פּאַרקילט פון דעם גע־דאַנק.

אין די לאַנגע נעכט, ווען זי פּלעגט ניט קאָנען איינשלאָפּן, פּלעגט זיך איר דאַכטן, אַז זיי שטייען נאָענט לעבן איר בעט, בלייכע, קראַנקע, מיט אויסגעלאָשענע אויגן און פּאַרטריקנטע ליפּן און בעטן: „ראַטעווע, נעם אונדז אַרויס פון דעם לעבעדיקן גיהנום, די שמיץ ברענען אונדזער לייב, דער הונגער מוטשעט! און די קינדער, אוי שוועגערין, די קינדער, איך קאָן ניט צוזען, ווי זיי הונגען, ווי עס איז געשוואָלן יאַנקעלעס לייב, די ליפּעלעך זיינע זיינען ביי אים פּאַרטרוקנט“ . . .

אזוי בילד נאך בילד, איין בילד נאכן אנדערן, און איין בילד איז
שרעקלעכער פון דעם צווייטן . . .
א פויגל האט זיך ערגעץ טרילנדיק צעזונגען און אוועקגעצויגן איר
געדאנק פונם בלוטיקן קאשמאר.

רחל האט אויפגעהויבן דעם קאפ צו זען פון וואנען דאס געזאנג
טראגט זיך, און דערביי געטראכט וועגן דער נאטור, וואס גייט זיך איר
גאנג און וויל ניט וויסן פון קיין מלחמות, אפילו פון דער איצטיקער
בלוטיקסטער וועלט-מלחמה פון אלע צייטן, ווען א מענטשנס לעבן
האט א קלענערן ווערט, ווי דאס מינדסטע ווערעמל דא אין וואלד . . .
און דער פויגל, ניט ווייט פון איר, האט זיך אלץ הילכיקער צע-
זונגען, זיך געגארגלט, געמאכט חנדלעך, ווי א פרימאדאנע, וואס וויל
ווייזן איר קונסט . . . פון ערגעץ האט א צווייטער פויגל אפגעענטפערט,
ווי זיי וואלטן זיך דורך געזאנג דורכגערעדט . . .

רחל האט צוריק אוועקגעלייגט דעם קאפ און איינגעשלאפן אונטער
דעם כישופדיקן געזאנג פון די פייגל.

ווען זי האט געעפנט די אויגן, האט די זון שוין געהאט אפגעלויכטן
איר טאג. בלויז א רויטן פאס האט די זון נאך איבערגעלאזן. שפיצן
פון בויער האבן זיך ערטערווייז געצונדן און ערטערווייז געלאזן און
דערביי זיך סודותדיק געוויגט. דער טאג האט זיך אפגעזעגנט און איז
אוועק אין זיין אייביקער רו און עס האט זיך ארויסגעשלייכט די נאכט
מיט שטייע, אומבאמערקטע טריט. זי איז געקומען פון וואלד, פון
די תבואה-פעלדער, פון אומעטום.

רחל האט זיך ארומגעקוקט. א האלבע זילבערנע לבנה האט זיך
באוויזן אונטער א קליין וואלקנדל. זי האט געטראכט וועגן דעם, אז זי
איז אפנים פונם געשלאפן, יא, זי איז שוין אזוי געשמאק ניט געשלאפן
א לאנגע צייט.

א פרישע, אן אויסגערוטע, האט זי זיך געלאזט גיין אויפן שליאך
וואס פירט צום האטעל.

ווען זי איז ארויס פון וואלד, האט זי פון דער ווייטנס דערזען, ווי
עס גייט איר אנטקעגן די . . . וואס קיינער ווייסט ניט צי זי איז א
מיידל, צי א ווייבל; מ'ווייסט בלויז, אז איר נאמען איז באראד, און זי איז
עפעס אזא מאדנע, האלט זיך פון דער ווייטנס. מען ווייסט אויך, אז זי

איז אַ נירדס. מסתמא, האָט רחל אַ טראַכט געטאָן, איז זי אַן עלטערע
מיידל. . . יעדנפאלס ווייזט זי אויס צו זיין אַ סימפּאַטישער מענטש.
— גוד־איווינג, מיסעס גאַלדשטיין! — האָט איר מיס באַראַד
באַגריסט.

— גוד־איווינג, מיס באַראַד!
— איר ווייסט, — האָט מיס באַראַד איר געלאָזט וויסן, — מען
זוכט דאָך אייך אַרום. מיר האָבן מורא געהאַט, אַז איר האָט ערגעץ
פאַרבלאַנדזשעט. איך האָב געוואוסט, אַז איר האָט ליב אַליין צו גיין
אין וואַלד, האָב איך מיך געלאָזט אויף דעם וועג און אייך דאָ טאַקע
געטראָפן. אָבער אַליין? אַבי איך האָב געמיינט, אַז איך וועל אייך
פאַקן מיט אַ קאוואַליר. . .
זיי האָבן זיך ביידע צעלאַכט.
— איך האָב מיך פאַרשלאָפן, — האָט זיך רחל ווי פאַרענטפּערט.
— איך בין שוין לאַנג אַזוי געשמאַק ניט געשלאָפן.
— גייט, גייט, איך גלייב אייך ניט! — האָט מיס באַראַד זיך גע-
וויצלט.

רחל האָט דערפילט אַ נאַנענטע וואַרעמקייט צו דער אומבאַקאַנטער:
— איר ווייסט, איך שטאַרב עסען.
— איר וועט שוין אָבער גאַרניט קריגן, די קיך איז שוין לאַנג
געשלאָסן.

— איז דאָך טאַקע שלעכט, — האָט זיך רחל געזאָרגט, — וועל איך
דאַרפן פאַסטן ביז מאַרגן פרי.

— נו, ניט געזאָרגט, מאַדאַם גאַלדשטיין, איך האָב אַ „פול“ מיטן
קוכער און מיטן „העד־ווייטער“, וועל איך שוין זען, אַז איר זאָלט היינט
ניט הונגערן.

רחל איז געוואָרן אַנגעשטעקט פון דער מיס באַראַדס פריילעכער
שטימונג און זי האָט געפילט אַזוי גוט און גרינג אויף איר געמיט. . .
זינט יענעם אַוונט איז רחל מיט דער מיס באַראַד געוואָרן נעענטער
באַפריינדעט. זיי זיינען אַפט געגאַנגען אויף לאַנגע שפאַצירן. זי האָט
שוין איצט געוואוסט, אַז די באַראַד איז אַן אַלמנה און האָט צוויי דער-
חאַקסענע קינדער, אַ זון אין דער אַרמיי און אַ טאַכטער אין קאַלעדזש.
פון זון הערט זי גאָר ווייניק. זי אַליין האָט שטענדיק שווער געאַרבעט

און גוט פארדינט אלס נירס אין אַ שפיטאל. ניט לאַנג צוריק האָט זי זיך אָנגעשלאָסן אַלס נירס אין דער אַרמיי, וואו זי וועט אינגיכן אָפּפאַרן ערגעץ צום פּראָנט, דערפאַר איז זי אַהער געקומען אויף וואַקאַציע, אידער זי פאַרט אָפּ.

— יא, איך וויל זיך פריער אויסרוען, — האָט זי געזאָגט צו רחלען, — ווייל געזונטע נערוון און דאָס גוטע ביסעלע געזונט איז דאָס בעסטע געווער, וואָס איך קאָן מיטברענגען אויפן שלאַכטפעלד, און איך וועל עס מסתמא נויטיק דאַרפן . . .

רחל פלעגט איר אויסהערן מיט דער גרעסטער אויפּמערקזאַמקייט און דערביי שטאַרק באַוואַנדערן איר מוט און קאַלטע געאַסנקייט. גלייכצייטיק פלעגט זי איר אין געדאַנק באַשולדיקן, אַז זי איז פשוט אַ קאַלטע מאַמע, וואָס פילט ניט טיף, ווייל ווי אַנדערש וואָלט זי געקאַנט רעדן מיט אַזאַ גולנישער קאַלטקייט וועגן איר זון, וואָס געפינט זיך אפּשר ערגעץ איצט אין מיטן פייער פון אַ שלאַכט. . .

אין דעם זעלבן טאָג פלעגט די באַראַד אויך רעדן וועגן איר מיסיע, וואָס זי האָט אָנגענומען אַלס מלחמה־נירס. איינמאַל האָט איר רחל אָפּן באַשולדיקט, אַז זי איז אַ קאַלטע מאַמע.

דאַמאַלט האָט זי צום ערשטן מאַל דערזען, ווי אַזוי די שטילע, גוטמוטיקע פרוי באַראַד איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ ווילדע. זי איז מיטאַמאָל געוואָרן אַט בלייך און אַט רויט. אירע אויגן האָבן גע־שפּריצט מיט פייער. זי האָט אינגאַנצן געציטערט פון אויפּרעגונג און מיט אַ קול, וואָס האָט געדונערט, האָט פרוי באַראַד אויסגערופן:

— ווער איז אַ קאַלטע מאַמע, איך? איך בין פונקט אַזאַ גע־טרייע און איבערגעגעבענע מאַמע, ווי איר, און אויב מען קאָן אַזאַ זאַך מעסטן מיטן אַרשין, האָב איך אַלס אַלמנה מער איבערגעטאָן פאַר מיינע קינדער, ווי איר פאַר אייערע . . . איך בין אַליין געווען דער טאַטע און די מאַמע, איך האָב ניט חתונה געהאַט צוליב מיינע קינדער, ווייל איך האָב זיי ניט געוואָלט געבן קיין שטיף־פאַטער. דער אונטערשיד צווישן מיר און אייך איז, וואָס איך בין ניט צעקראַכן און קוק דעם אמת גלייך אין פנים אַריין, און אַלס באַוואוסטזיניקער מענטש ווייס איך, אַז עס איז אַ קאַמף אויף לעבן און טויט. ווען מיר פאַרלירן, חלילה, די מלחמה, האָבן מיינע קינדער דאָ ניט קיין שום עקזיסטענץ, און אַלס

קינדער פונם אידישן פאלק האָבן מיר גאַרניט וואָס צו פאַרלירן אין קאַמף פאַר אונדזער פרייהייט. ווייל וואָס מיינט אַ לעבן אין אַ וועלט פון פינצטערער שקלאַפּעריי, מאַרד און רויב ? דערפאַר שטעל איך אין קאַן מיינ אייגן לעבן און דאָס לעבן פון מיינ קינד . . . איך וויל בעסער אויסקעמפן מיינ פרייהייט אויפן שלאַכטפעלד, איידער שטאַרבן אין קאַנ-צענטראַציע־לאַגער, אַדער אויסגיין אין די גאַז־קאַמערן... ניין, איך וויל גאַר ניט לעבן אין אַזאַ וועלט. מוחל אַזאַ לעבן !

רחל האָט אין האַרצן געמוזט צוגעבן, אַז דער פרוי באַראַדס רייד זיינען ריכטיק ווי גאַלד, און זי האָט פאַר איר געקראַגן גרויס אַפּשיי, און אויף זיך האָט זי אַנגעהויבן צו קוקן מיט ביטול. צום הונדערטסטן מאַל האָט זי זיך געפרעגט : וואָס איז דאָ געוואָרן מיט מיר ? איך בין דאָך אַמאָל געווען אַ רעוואָלוציאַנערקע, האָב געשטורעמט די באַריקאָדן! וואו זשע איז דאָס אַלץ אַהינגעקומען ? אַפנים איך ווער אַלט, ניטאַ מער די יונגע כוחות, — האָט זי זיך געזוכט צו פאַרענטפּערן, — ניין, דאָס איז דאָך ניט ריכטיק ! ס'זיינען בלויז פּוילע תּירוצים ! אַט איז דאָך די פרוי באַראַד כמעט אין איין עלטער מיט מיר און זי טוט נאָך עפעס אויף פאַר דער מענטשהייט . . .

נאָך אַ לענגערן קלערן און נאַכטראַכטן, זוכנדיק די סיבה פאַרוואָס זי האָט זיך אַזוי געענדערט שוין באַלד ביי איר אַנקומען קיין אַמעריקע און פאַרלוירן דעם געפיל פאַרן קאַמף, איז זי געקומען צום באַשלוס, אַז ניט אַנדערש, אַז נאָר די אַמעריקאַנער פרייהייט, וואָס זי האָט דערפילט גלייך ביים אַרויפשטעלן דעם פּוס אויף דער פרייער ערד, איז אין דעם שולדיק געווען . . .

זי דערמאָנט זיך איצט דעם מאַדנעם געפיל, וואָס האָט איר אַרומ־געכאַפּט, ווען זי האָט אין ניו־יאָרק צום ערשטן מאַל זיך צוגעהערט צו אַ רעדנער, וואָס האָט גערעדט אויפן ראַג גאַס. אַ גרויסער עולם איז געווען פאַרזאַמלט. עס איז דעמאָלט געווען פאַר די וואַלן. דער רעד־נער האָט פריי און אַפן געזידלט דעם פרעזידענט פון די פאַראייניקטע שטאַטן מיט די מיניסטראַרן, אַנגערופן די געזעצמאַכער כאַבאַרניקעס, מיט נאָך און נאָך אַזוינע שיינע נעמען, פאַר וועלכע מען וואַלט אין דער היים־אפּשר באַצאָלט מיטן לעבן . . . און צולעצט האָט דער רעדנער אויפגע־

פאָדערט די פאַרזאַמלטע צו שטימען פאַר דעם סאַציאַליסטישן קאַנ-
דידאַט . . .

זי איז דעמאלט געווען אזוי צעשראַקן פון זיינע רייד, אַז זי האָט
זיך געהאַלטן אין איין אַרומקוקן, צי קומט ניט פון ערגעץ אָן פּאַליציי
צו אַרעסטירן דעם רעדנער צוזאַמען מיט די פאַרזאַמלטע . . . צו איר
גרויסער איבערראַשונג האָט זי גאָר באַמערקט ווי אַ פּאַליציי־מאַן שטייט
צווישן עולם און האַרט גאָר אַרדענונג, הערט זיך צו און גענעצט גאַנץ
געשמאַק . . .

אַט אין יענער מינוט האָט זיך עס ביי איר אַריינגעגנבעט דאָס געפיל,
אַז אַמעריקע איז אַ גענוג פריי לאַנד, וואָס האָט דערגרייכט די העכסטע
שטופע פון פרייהייט און ס'איז ניטאָ מער פאַרוואָס צו קעמפן . . .

דערווייל איז ביי איר געבוירן געוואָרן אַ קינד, און אַ פאַר יאָר שפע-
טער נאָך אַ קינד. מיטן אַנקומען פון די קינדער איז איר גאַנצער גע-
דאַנק געוואָרן פאַרנומען מיט זיי, זי האָט צוגעקראַגן גרויסע פאַראַנט-
וואַרטלעכקייטן, זי האָט געמוזט איבער זיי וואַכן. אַ שווער האַדעווען
האָט זי געהאַט ביי די קינדער. זיי זיינען, דאַכט זיך, דורכגעאַנגען אַלע
קראַנקהייטן, געפאַקט און געמאַזלט, געהאַט סקאַרלאַטינע, און אַפטמאַל
ביידע צוזאַמען . . . דער קייד־הוסט האָט איר גאָר אוועקגעדייגט . . .
אַט אזוי זיינען אַלע חושים אירע פאַרבונדן געוואָרן מיט דעם נאַמען
„מאַמע“, פאַרגעסנדיק אין אַלע אַנדערע פליכטן.

עס זיינען געלאָפן די יאָרן. ווען עס האָט אויסגעבראַכן די מלחמה
אין פּוילן, האָט רחל פאַרגאַסן טייכן טרערן אויפן ביטערן מזל פון די
צוויי קינדער, וואָס זיינען פאַרבליבן פון איר ברודער, און אויף דער אומ-
גליקלעכער שוועגערין פון וועמען זי פלעגט קריגן האַרצרייסנדיקע בריוו.
אַבער אויך בריוו האָבן שוין לאַנג אויפגעהערט צו קומען . . . אין מוח
ביי רחלען האָט אַלע מאָל געהאַמערט איין פראַגע: לעבן זיי נאָך ? און
אויב זיי לעבן, האָבן זיי צו עסן ? און אויב חלילה קראַנק, צי קריגן זיי
מעדיצין ?

אַט אַזעלכע פראַגן האָבן זיך שטענדיק געשפאַרט אין איר צע-
טומלטן מוח און זי ניט געלאָזט רוען. איר מאַן און אירע זין האָבן זי
געזוכט צו באַרואיקן און אויף פאַרשידענע אופנים געזוכט צו באַווייזן,
אַז זי דאַרף ניט זאָרגן, זי האָט זיך אַליין אויך געזוכט צו באַרואיקן.

אַלץ געהאַפּט, אַז זיי לעבן און זיינען געוונט . . . אָבער עס האָט איר
ווייניק־וואָס געהאַלפּן: איר שוועגערין מיט די קינדער זיינען איר אויף
אַ מינוט ניט אַרויס פון זינען . . .

זינט אַמעריקע איז אַריין אין דער מלחמה, זיינען אַלע
אירע געדאַנקען און געפילן איבערגעגאַנגען צו אירע קינדער, אירע צוויי
זין, וועלכע זיינען אויפן שלאַכטפעלד, און זעלטן ווען זי גיט אַ טראַכט
וועגן אירע אייגענע אין דער אַלטער היים . . . זי מיידט אויס אפילו
צו לייענען די נייעס, וואָס קומט אָן פון ביידע פּראָנטן, זי ציטערט
פאַר דעם . . .

ס'איז אַ גרויער נאַכמיטאָג. אין דרויסן פליכעט אַ רעגן. אַ
דעמפּע לופט הענגט איבערן האָטעל, די געסט האָבן זיך צעטיילט אין
פאַרשידענע גרופּעס; איין גרופּע איז געזעסן און געשפּילט קאַרטן; אַ
צווייטע גרופּע האָט זיך צוגעהערט צו אַ מוזיקאַלישן פּראָגראַם, וואָס
איז געקומען פון דער ראַדיאָ; אַ דריטע גרופּע איז געזעסן פאַררוקט
אין אַ ווינקל און גערעדט פון די לעצטע נייעסן, וואָס זיינען געקומען
פון פאַרשידענע פּראָנטן.

צווישן אַט דער לעצטער גרופּע איז געזעסן רחל גאַדשטיין מיט
איר נייער פּריינדין בערטאַ באַראַד. פּרוי באַראַד האָט גענומען אַ
לעבעדיקן אַנטייל אין געשפּרעך.

צווישן זיי האָט זיך אויך געפונען אַ נייער גאַסט, אַן אינשורענס־
אַגענט, וואָס איז ערשט אָנגעקומען פון ניו־יאָרק. ער האָט דערציילט
ווי ער איז ערשט נעכטן אָוונט געווען ביי אַ גרויסן פּראָטעסט־מיטינג
אין „מעדיסאָן סקווער גאַרדן“, וואָס איז אַפּגעהאַלטן געוואָרן קעגן היט־
לערס גרויליקע שחיטות אויף די אידן אין פּוילן. מעדיסאָן סקווער
גאַרדן איז געווען געפאַקט. פּראָמינענטע פּערזענלעכקייטן, צווישן זיי
אויך ניט־אידן, האָבן גערעדט. אַלע האָבן זיי פּראָטעסטירט און פאַר־
דאַמט היטלערס מערדערייען אויף אומשולדיקע, אומבאַשיצטע אידן.
ער האָט דערביי איבערדערציילט די שרעקלעכע פּאַסירונגען, וואָס קר
מען פאַר אין פּוילן, רומעניע, פּראַנקרייך און אומעטום, וואו עס געפינט
זיך נאָר אַ אידישער ישוב, וואָס איז איצט אונטער דעם יאָך פון דער
נאַצישער אַקופאַציע.

רחלען איז געוואָרן שווער אויפן האַרצן, אויסהערנדיק אַלץ, וואָס

דער נאַרוואַס געקומענער גאַסט פון ניו־יאָרק האָט דערציילט. דורך דער גאַנצער צייט. וואָס זי האָט זיך געפונען אין די בערג. האָט זי ביי זיך אָפגעמאַכט אפילו ניט צו ליינענען קיין צייטונג. כאַטש אַ קורץ שטיקל צייט צו פאַרגעסן אַלע טרויעריקע וועלט־געשעענישן וועגן אייגענע און פרעמדע . . .

—אמת. —טראַכט רחל. —עס איז געווען אַ געצוואונגענע וואַקאַציע, אָבער אַז זי איז שוין דאָ, דאַרף זי עס אויסנוצן אויפן בעסטן אופן, זען, אַז זי זאָל קומען צו זיך, און זי מוז צוגעבן, אַז זי פילט זיך איצט פרישער און געזינטער. אַפילו וועגן אירע אייגענע קינדער, וועלכע געפינען זיך איצט אין דינסט, טראַכט זי ניט מיט אַזוי פיל אַנגסט און מורא, ווי זי פלעגט טראַכטן אין דער היים.

מאַרגן פאַרט זי אַהיים, היינט איז שוין דער פֿעצטער טאָג, וויל רחל ניט איבערפירן דעם „פֿעצטן טאָג“, מיט צוהערן זיך צו אַזעלכע גרוילטאַטן, וואָס דער דאָזיקער מענטש דערציילט וועגן די געשעענישן אין אייראָפּע. גיט ער דאָ ניט צו אַביסל פאַרב צו זיין דערציילן? וויל זי קאָן גאָר געמאַלט זיין, אַז אַזעלכעס זאָל טאַקע באמת פאַסירן, עס איז דאָך אַפילו קעגן דער שוידערלעכסטער מענטשעלעכער פאַנטאַזיע... זי האָט באַשלאָסן אַרויפצוגיין צו זיך אין צימער און זיך צולייגן אַביסל שלאָפן.

ווען זי האָט זיך געלאָזט גיין אויף די שטיגן, האָט איר פרוי באַראָד אָפגעשטעלט :

— וואו גייט איר, רחל ?

— איך גיי מיד אַביסל צולייגן.

דאָ האָט זיך בערטאַ אַ כאַפּ געטאַן :

— וואָרט, איך גיי אויך, איך דאַרף דאָך איינפאַקן מיינע זאַכן.

— און איך האָב שוין מיינע זאַכן לאַנג איינגעפאַקט. — האָט רחל געזאָגט.

ביידע פרויען האָבן באַשלאָסן צו פאַרן מאַרגן פרי צוזאַמען קיין ניו־יאָרק.

אין האַטעל זיינען אָנגעקומען די נאַכמיטיק־צייטונגען, האָט בערטאַ געקויפט אַ צייטונג און צוזאַמען מיט רחלען זיך געלאָזט אַרויפגיין צו זיך אין די צימערן, וואו זיי זיינען געווען שכנטעס.

— נא, נעמט מיט די צייטונג, איך האָב ניט קיין צייט צו לייענען, איך דאַרף פּאַקן ! — האָט בערטאַ געשטופּט די צייטונג רחלען אין האַנט אַרײַן. — נעמט וואָס קלערט איר? איר מעגט שוין אָנהויבן צו לייענען, די וואַקאַציע האָט זיך דאָך שוין געענדיקט.
רחל האָט ניט גערן גענומען די צייטונג און איז פאַרשוואַנדן אין איר צימער.

בערטאַ האָט געפּאַקט אירע זאַכן, און ווען זי האָט שוין געהאַלטן אין פאַרשליסן איר וואַליז, האָט זי מיט אַמאָל דערהערט אַ יאַמערדיקן אויסגעשרײַ פון רחל'ס צימער. זי האָט דערקענט איר פּריינדיגס קול.
אַ צום טײַט־דערשראַקענע איז זי אַרײַנגעפּאַָן צו מיסעס גאַלד־שטיין. ווען זי איז אַרײַן אין רחל'ס צימער, האָט זי דערזען איר פּריינדין ליגן אויפן בעט אַ פאַרחלשטע, מיט פאַרמאַכטע אויגן. איר פנים איז געווען געל ווי וואַקס, אין דער האַנט האָט זי געהאַלטן צו־זאַמענגעפּרעסט די צייטונג, וואָס בערטאַ האָט איר געגעבן. זי האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז די צייטונג האָט איר געבראַכט עפעס אַ טראַגישע בשורה . . .

ווי אַ געניטע נױרס, האָט זי גלייך איר אָנגעהויבן מונטערן. זי האָט לאַנג איבער איר געאַרבעט ביז זי האָט איר צוריקגעבראַכט צום באַוואוסטזיין.

רחל האָט פּאַמעלעך געעפנט די אויגן־דעקלעך און אַ שטראַם מיט טרערן האָט זיך אַ גאַס געטאַן פון אירע אויגן.

— וואָס איז געשען? — האָט איר בערטאַ אַ צעשראַקענע אַ פרעג געטאַן, — עפעס ניט קיין גוטע נייעס? פון וועמען?

רחל האָט קוים אַרויסגעשטאַמלט מיט אַ שוואַכער שטים:

— מיין שוועגערין מיט אירע קינדער דאַרט . . . — האָט זי

בערטאַן דערלאַנגט די צייטונג און זיך ווידער צעיאַמערט.

בערטאַ האָט שטיל פאַר זיך געלייענט:

„דר. שטיין, וואָס האָט זיך ווי דורך אַ נס געראַטעוועט פון די נאַ־צישע הענט און געפינט זיך איצט אין נױ־יאַרק, דערציילט פּאַלגנדיקס: אין שטעטל פּלאַוונע, וואָס געפינט זיך ניט ווייט פון וואַרשע און איז איצט אונטער היטלערס „נייעס אַרדער“, זײַנען אין דער נאַכט פון נײַ־יאַר, דערשאַסן געוואָרן צוויי נאַצי־פּאַליציאַנטן. די צוויי נאַציס

זיינען אריין אין א אידיש הויז, שיכורע און אין א גאר געהויבענער שטיי-
מונג . . . און דארט צעראבעוועט אלץ, וואָס זיי האָבן געפונען. ווען
זייערע טאָשן זיינען שוין געווען פול, די זעק אָנגעפאַקט מיט אידיש
האַב און גוטס, האָבן זיך די ווילדע בעסטיעס געוואָרפן איינער אויף פרוי
גוטמאַן, און דער צווייטער האָט צוגערופן די ברידערלעך, יאַנקעלע און
שלמהלע, געהייסן זיי אויסטאָן די לאַנגע קאַפּאַטקעס, דאָן האָט איינער
אַרויסגעצויגן אַ רעוואָלווער און באַפויזן דער פרוי גוטמאַן צו שיסן
איר עלטסטן אינגל.

ווען די מאַמע איז געפאַלן אויף די קני און געבעטן שענקען איר
קינדס לעבן, האָבן ביידע באַנדיטן אויסגעשאַסן דריי קוילן, אין דעם
נעקסטן אויגנבליק זיינען פרוי גוטמאַן און אירע צוויי זין געלעגן טויט
אין אַ טייך בלוט. און אַזוי איז אויף אַ מערדערלעכן אופן אוועקגעריסן
געוואָרן פון דער וועלט אַ יונגע מאַמע מיט צוויי קינדער.

ווען פרוי באַראַד האָט געענדיקט ליינען די צייטונג, האָט זי
קלאָר פאַרשטאַנען, אַז די צוויי אינגלעך, וועלכע די נאַציס האָבן דער-
מאַרדעט, זיינען עס געווען רחלס ברודערס קינדער.

בערטאָ האָט איינגעהאַלטן אירע טרערן און מיט אַ שטימע, וואָס
איז געווען פול געווען מיט סימפּאַטיע, האָט זי געזוכט צו באַרויאַקן די
וויינענדיקע רחל.

מיטאַמאַל האָט רחל אויפגעהערט צו וויינען . . . מיט דער שנעל-
קייט פון אַ קאַץ האָט זי אַ שפרונג געטאָן פון בעט און זיך אויסגעגלייכט
אין איר גאַנצער לענג. מיט אויגן, וואָס האָבן געשפּריצט מיט פייער,
האַט זי אויסגערופן :

— צום קאַמף ! יא, מיט זיי מוז מען קעמפן ! אויף לעבן און
טויט וועל איך מיט זיי קעמפן, מעג איך אַפילו פאַרלירן מיין לעבן, עס
לוינט זיך !

בערטאָ האָט זיך דערשראָקן און אַ טראַכט געטאָן, צי איז רחל
חליצה ניט אַרונטער פון זינען פון אַט דער גרויליקער געשיכטע . . .

רחל האָט פאַרשטאַנען, וואָס בערטאָ טראַכט איצטער וועגן איר,
זי האָט עס דערקענט אין אירע צעטראַגענע בליקן, און זי האָט איר
גלייך באַרויאַקט:

— האָב קיין מורא ניט, בערטאָ, — איז זי פלוצלונג איבערגע-

גאַנגען אויף „דו“, — איך האָב מיין פאַרשטאַנד חלילה ניט פאַרלוירן, נאָר פאַרקערט — צוריקגעוואונען. שוין מער ווי אַ פערטל יאָרהונדערט, ווי איך בין געלעגן ווי אין אַ הינערפלעט, אָבער היטלער האָט מיך איצט אויפגעוועקט פון מיין לאַנגיאַריקן שלאָף . . . מיט רשעים, וואָס קוילענען אומשולדיקע קינדער מיט אַזאַ רשעות, מוז זיך שלאָגן יונג און אַלט, פרוי און מאַן, אַפילו קינדער . . . אוי, קינדער, מיין שוועסטערס אומשולדיקע קינדער ! — האָט זי אַרויסגעקערעכצט.

— בערטאַ, — האָט זי ווייטער גערעדט מיט עקסטאַז, — איך וויל, אַז דו זאָלסט מיר אין דעם העלפן, גאָט אליין האָט דיך אָהער געשיקט מיר זאָלן זיך דאָ באַקענען. דו ביסט גוט באַקאַנט מיט דער „נוירסינג“־פּראָפּעסיע און דו קאַנסט אַלץ אַראַנושירן פאַר מיר. איך בין נאָך אַ גאַנץ יונגע פרוי, איך פיל מיך צוריק שטאַרק און יונג, ווי אַמאָל אין יענע יונגע יאָרן, ווען איך האָב געקעמפט קעגן רוסישן צאַריזם, איך בין גרייט ווידער אויפצונעמען דעם קאַמף, אַנהויבן פון דאָרט, וואו איך בין געבליבן שטיין מיט אַזוי פיל יאָרן צוריק, איך האָב איצט פאַרוואָס צו קעמפן . . .

— בערטאַ, — האָט זי ווייטער גערעדט מיט היץ, — איך וויל זיך אַנשליסן אָן דער אַרמייס „נוירסעס סוירוויס“, איך וויל זיין מיט דיר צונאַמען, נאָר אויב דער גורל וועט וועלן, אַז איך זאָל פאַרשיקט ווערן אין אַן אַנדערן באַטאָליאַן, איז אויך רעכט, אַבי צום פּראַנט . . . איז וואָס זאָגסטו, בערטאַ ? — האָט זי איר אַנגעכאַפט ביי דער האַנט.

בערטאַ, וועלכע איז די גאַנצע צייט געזעסן שטיל און מיט שפּאַנונג נאָכגעפּאָלגט איר נייער פּריינדינס „דערוואַכונג“, איז ניט געווען זיכער צי רחל מיינט עס טאַקע, צי דאָס איז בלויז אַן אויסברוך פון אַ פאַר־וואונדעטער נשמה, וואו היטלערס מערדערישע לאַפּעס מיט שאַרפע שפיזן האָבן דערגרייכט . . . און עס קאָן דאָך זיין, אַז ווען די וואונד וועט זיך אַביסל פאַרהיילן, וועט זי זיך איינשטילן און בלויז אַפּקומען מיט אירע שאַרפע רייד . . .

— הער זיך איין, רחל, — האָט בערטאַ איר געענטפּערט : — איך טראַכט די גאַנצע צייט וואָס דו רעדסט צו מיר, צי איז דאָס ניט אַמאָל ביי דיר אַ מאַמענטאַנער אויסברוך און דו רעדסט איצט אזוי, ווייל עס

טוט דיר וויי? וואָלט איך דיר דעריבער געראַטן, אז דו זאָלסט נאָך אָפּוואַרטן אַ שטיקל צייט.
— כ'ווייל מער ניט הערן, — האָט רחל אַרױפּגעלייגט די האַנט אויף בערטאָס מויל, — גענוג! איך וויל גלייך אָנפאַנגען!
בערטאָס האָט זיך אַ וויילע פאַרטראַכט און האָט ערנסט אַרױסגע-
רעדט:

— נו, גוט, איך וועל דיר געבן דעם אַדרעס פון אַ שפּיטאַל, וואו דו וועסט דאַרפן דורכגיין פאַרשיידענע עקזאַמענס, דורך וועלכע זיי וועלן שוין דערקענען, צי דו ביסט אַ געשטודירטע נױרס. עס קאָן זיין אַז דו האָסט שוין אַ סך פאַרגעסן. די מעטאָדן זיינען איצט אַנדערש ווי אַמאָל, נאָר עס דאַרף לאַנג ניט נעמען דורכצוגיין די רוטיין, דאָס ווענדט זיך שוין אין דעם, ווי פּיאיִק דו ביסט און ווי שטאַרק עס פאַר- אינטערעסירט דיך דער ענין, און ווען דו וועסט נאָך אַרױף פּיין אַזוי ענטזױאַסטיש, דאַרף ניט נעמען לאַנג אַנצוקומען אין דער „אַמעריקען נױרס סױרוויס“. יעדנפאַלס וועל איך דאָ נאָך זיין אַ היפשע פאַר וואַכן, און אויב דו וועסט זיך אין עפעס גױטיקן, לאָז מיר וויסן.
זי איז אויף אַ מינוט אַנטשוויגן געוואָרן און ניט דרייסט צוגעגע-
געבן:

— זאָלסט מיר אַנטשולדיקן, רחל, איך וויל דיר נאָך עפעס זאָגן, — האָט זיך בערטאָס גוט אַריינגעקוקט אין איר, — איך האָב מורא, אַז דו ווייזט אויס אַביסל פאַרעלטערט פאַר אַט דער אַרבעט פון אַ נױרס... און „אַנקל סעם“ וויל ניט קיין פאַרעלטערטע פּרויען. . .
רחל האָט זיך אָנגעצונדן:

— ווער איז אַלט? איך פּיל מיך גאַנץ יונג און פול מיט ענער- גיע. יא, איך פּיל זיך איצט יונג און כ'ביין יונג! — האָט זי זיך כמעט ווי צעשריען.

— איך האָב ניט געמיינט דיר ווי צו טאָן, — האָט זיך בערטאָס ווי פאַרענטפערט, — דו דאַרפסט אָבער פאַרשטיין, אַז פּילן אַליין איז ניט גענוג אין דעם פאַל. מען מוז אויסזען יונג. דו פאַרשטייסט? דו ביסט עפעס צופּיל אָפּגעלאָזן. . .

רחל האָט זיך פאַררוקט אין אַ ווינקל און אונטערגעשפאַרט די הענט אונטער דעם קאַפּ, ווי זי וואָלט עפעס טיף נאָכגעדענקט, עס איז

איר שווער געווען צו פארטראגן איר פריינדינס שארפע רייד וועגן
איר עלטער, וואָס האָבן געקלונגען כמעט ווי אַ באַדיידיקונג . . . נאָר
מיטאַמאָל האָט זי זיך אויסגעגלייכט, אַ שמייכל האָט זיך צעגאַסן איבער
איר פנים, און ווי אַ מענטש, וואָס האָט פּרוּצירונג געפונען דעם שליסל
צו אַ געהיימניש, האָט זי זיך ווידער געווענדט צו בערטאָן :

— איר פאַרשטיי דיך, בערטאַ; אַלץ וועט זיין גוט, דו וועסט
זען, און איר וועל דיך פריער ניט זען, ביז איר וועל שוין האָבן מיין
דיפּלאַמע.

— אַבי דו פאַרשטייסט מיך און האָסט זיך ניט געפונען באַליידיקט
פון דעם, וואָס איר האָב דיר געזאָגט, בין איר צופרידן. פאַרשטייסט
דאָך, אַז איר בין אויסן דיין טובה. אַלזאָ, נעם זיך צו דער אַרבעט און
מאָך עס שנעל.

— מאַמע, עפעס אַ מיידל וויל דיך זען, — האָט בערטאַס טאַכטער
געמאָלדן דער מוטער.

— אַ מיידל? ווער קאָן דאָס זיין? — האָט בערטאַ פאַרוואונ-
דערט אַ טראַכט געטאָן, — קיינער, דאַכט זיך, דאַרף היינט ניט קומען
צו מיר. נו, גוט, הייס איר אַריינקומען, — האָט זי זיך געווענדט צו
איר טאַכטער.

ס'איז געווען אין אַונט, אין הויז איז געווען טונקל. עס האָט
זיך באַוויזן אַ יונגע פרוי נעט געקליידט.

— העלאָ, בערטאַ! — האָט די אַריינגעקומענע פריילעך אויס-
גערופן און אויסגעשטרעקט צו בערטאַן די הענט.

בערטאַ האָט זי אַנגעקוקט, ווי זי וואַלט איר ניט דערקענט.

— וואָס איז, בערטאַ, דו דערקענסט מיך ניט?

— אַ, רחל, — האָט זיך בערטאַ אַ כאַפּ געטאָן, דערקענענדיק איר
שטים, — דאָס ביסטו? זע נאָר ווי דו האָסט זיך געענדערט, — האָט

זי זיך מיט איר אַרומגעכאַפּט, — וואָס אַווינס האָסטו געטאָן צו זיך, דו
זעסט דאָך אויס ווי דיינע אַ טאַכטער?! . . .

— „אַנקל סעם" וויל ניט קיין פאַרעלטערטע פרויען... האָסטו מיר,

דאַכט זיך, אַמאָל געזאָגט.

— זע נאָר די האַר! וואו האָסטו מיטאַמאָל גענומען אַזעלכע רוי-

טע האָר, — האָט בערטאָ ניט געקאָנט קומען צו זיך פון איבערראַשונג.
 — היינט די פיגור! אַלץ איז דאָך ביי דיר יונג געוואָרן . . .
 — אַט אַזעלכע רויטע האָר האָב איך נאָך פאַרמאָגט מיט אַ צען
 יאָר צוריק, האָב איך עס איצט צוריקגעקראָגן אין „בייטי-פאַרלאָר“, און
 אויף מיין פנים באַנוץ איך אַביסל „שמינק“, ווי אַלע מאַדערנע פרויען
 טוען עס, עפעס וואָס איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געטאָן. און וועגן מיין
 פיגור ווילסטו וויסן? און פון וואַנען עס קומט וואָס איך האָב פאַר-
 לוירן אַזוי פיל וואָג? גאָר פשוט, איך האָב די לעצטע זעקס וואַכן
 שווער געאַרבעט טאָג און נאַכט, ניט דערשלאָפן, ניט דערעסן, אָבער
 איך האָב דערגרייכט מיין ציל . . .
 זי האָט אויפגעעפנט איר האַנט-בייטל און פון דאָרט אַרויסגענומען
 אַ פאַפיר.

— אַט איי עס! — האָט רחל אַ זאָג געטאָן מיט שטאַלץ, וואַרפנדיק
 אייף בערטאָן אַ טריאומפירנדיקן בליק.
 בערטאָ האָט אַ כאַפּ געטאָן דאָס פאַפיר פון רחל'ס האַנט
 און גלייך דערקענט די גוט-באַקאָנטע דיפלאַמע, וואָס ווערט געגעבן
 צו די אויסשטודירטע נויירסעס.

ניט לאַנג וואַרטנדיק, האָט איר רחל באַוויון נאָך אַ פאַפירל.
 — דאָס איז אַן „ענטרי“ פאַר „נױרסעס סױרוויס אַװער-סיס“ —
 האָט רחל צופרידן און גליקלעך אַרויסגערעדט און אַ פריילעך פייערל
 האָט אַ בליץ געטאָן אין אירע אויגן, וואָס האָט איר צוגעגעבן יונג-
 מיידלעשן חן, — יא, איך פאַר אין צוויי וואַכן אַרום ערגעץ קיין איי-
 ראַפע צום שלאַכטפעלד . . .

— וועלן מיר דאָך ביידע פאַרן צוזאַמען! — האָט בערטאָ אויס-
 גערופן מיט פרייד.

ביידע פריינדיגס האָבן זיך אַרומגענומען און זיך צעקושט און דער-
 ביי געהאַט דאָס געפיל, ווי זיי וואַלטן פאַרבונדן זייער גורל צוזאַמען
 אויף לעבן און טויט . . .

— בערטאָ, — האָט רחל פאַרטראַכט אַרויסגערעדט, — ס'קאָן
 דאָך טרעפן, אַז מיר זאָלן ערגעץ וואו אויף דעם שלאַכטפעלד באַגעגענען
 אונדזערע זין? ווי מיינסטו, בערטאָ?

— רחל, — האָט בערטאָ ערנסט אַרויסגערעדט, — דו דאַרפסט

אלעמאָר געדענקען, אַז מיר גייען באַגעגענען אַ סך זין און ניט קיין „איי-
נעם“. יעדער יונגערמאַן, וואָס געפינט זיך אויפן שלאַכטפעלד, איז אַ מאַ-
מעס אַ זון, און מיר וועלן האָבן די זכיה צו זיין זייערע מאַמעס, אויפ-
פאַסן אויף זיי, היילן, באַדינען, און ווי מאַמעס וועלן מיר וואַכן איבער
זיי. אַט דאָס, רחל, איז אונדזער אויפגאַבע : מאַמעס צו אַלעמען גלייך,
ביז צו דעם זיגרייכן סוף פון דער מלחמה. די „באַיעס“ וועלן פאַר אַ
צייט זיין אונדזערע קינדער, אונטער אונדזער השגחה, ביז זיי וועלן
זיך בשלום אומקערן געזונטע צו זייערע אייגענע מאַמעס...
רחל האָט פאַרטראַכט צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, ווי זי וואַלט צו-
געשטימט צו בערטאָס רייד...

הינטערן פארהאנג

(א סאטירע אין 1 אקט)

פערזאנען:

ראָזע ראָזאַנאַוו, אַ סטאַר-אַקטריסע, 55 יאָר.
סעם ראָזאַנאַוו, איר מאַן, אַ טעאַטער-מענעדזשער, 58 יאָר
בעסי גוטמאַן, יונגע אַקטריסע, 22 יאָר.
גאַסי גאַרפֿינקל, אַ סטאַר-אַקטריסע, 52 יאָר.

די האַנדלונג קומט פאַר הינטער די קוליסן פון אַ טעאַטער אין אַ פּראָווינץ-שטאָט נישט ווייט פון ניו-יאָרק.
די בינע שטעלט פאַר אַ גאַרדער־אַב-צימער. פון ביידע זייטן טיש-
דעך מיט שפייגלען. אויף די טישדעך ליגן אַנגעלייגט שמינקע, פאַרשייד-
דענע פאַרוקן. אויף די ווענט הענגען קאַסטיומען און אויך בילדער, וואָס
שטעלן פאַר די אַקטריסע ראָזאַנאַוו אין פאַרשיידענע פּאַזעס. איבער-
הויפט וואָרפט זיך אין די אויגן אַ גרויסער אַפיש פון ראָזע ראָזאַנאַוו.
אויף וועלכן עס איז געדרוקט מיט גרויסע אותיות, אַז „היינט ווערט
געשפּילט „די פּריילעכע יתומה“, אַ קאַמעדיע-דראַמע מיט געזאַנג און
טענץ, מיט ראָזע ראָזאַנאַוו אין דער הויפט-ראָלע.“
ווען דער פּאָרהאַנג הייבט זיך אויף, זיצן ביידע אַקטריסעס, בעסי
און ראָזע, ביי די טישדעך און גרימירן זיך.
דאָס פּובליקום דאַרף זען זייער גרימירן זיך.
בעסי, די יונגע אַקטריסע, אַרבעט איבער זיך פּליסיק כדי אויסצו-
קוקן ווי אַן עלטערע פּרוי פון אַ יאָר 55, און ראָזע, די עלטערע אַקטריסע,
פון 55 יאָר, אַרבעט שטאַרק איבער איר פנים כדי אויסצוקוקן ווי 16 יאָר.
יעדעס מאָל ווען בעסי מאַכט אַ טיפּן שטריך הינטער די אויגן אַדער

ארום מויל, מאכט מאדאם ראזאנאוו א חרפינטעלע ביים אויג אדער ביים מויל.

ווען בעסי פארשמירט זיך די ליפן בלאס, פארשמירט זיך די ראזא-נאוו די ליפן רויט.

ווען בעסי טוט אן אן אלטן פארוק כדי צו פארדעקן אירע שיינע האר, טוט ראזאנאוו אן א פארוק פון בלאנדע לאקן.

בעטי (טוט נאך א מאל א שמיר און זאגט): איך שמיר און שמיר און קאן אלץ נישט אויסקוקן גענוג אלט צו שפילן א מאמען (טוט נאך א שמיר און גיט צו) פאר א י י ע ר מאמען. . .

ראזע: דערפאר אבער קוק איך אויס גענוג יונג צו שפילן דיין טאכטער. א גוטע אקטריסע דארף אלץ קענען. איך וואלט זיך דען גע-דארפט גרימירן? ווען איך שפיל גלאט א יונג מיידל — לאמיר זאגן פון א יאר צוואנציק? ! נאר גארנישט, די פיעסע פאדערט, אז איך זאל זיין זעכצן, מוז איך מיד שוין אביסל צוגרימירן. נו, א פופצן יאריק מיידל שפיל איך דען ניט? אט ערשט ניט לאנג האבן מיר אויפגעפירט די פיעסע „דאס הארץ פון א קינד“, האב איך דען נישט געשפילט דאס קינד? א מיידעלע פון פערצן יאר געשפילט און מיט סוקסעס!

בעטי: אוודאי האט איר געשפילט. איר זענט דאך דער סטאר!
ראזע: „יו בעט יור לייף“ איך בין דער סטאר! דערווייל, בין הונדערט און צוואנציק יאר, מאך איך סוקסעס. „נאך אין וואוד!“ (קלאפט אין טישל) און אז מען קומט אין בוטשער-סטאר צי אין דער גראסערי, צי אפילו אין ביוטי-פארלאר, רעדט מען אלץ פון ראזע ראזא-נאוו און נישט פון בעטי גוטמאן.

בעטי: אוודאי רעדט מען פון אייך, וואס דען פון מיר וועט מען רעדן? . . . ווי קאן מען רעדן פון מיר, אז מען קען מיד נישט. איך בין דאך אלע מאל פארשמירט. אדער איך שפיל אייער באבע אדער אין בעסטן פאל אייער מאמען. היינט שפיל איך ביידע — אין ערשטן אקט אייער מאמע און אין צווייטן אקט בין איך שוין מיט מזל א באבע.

ראזע: זע נאר, זע, ווער עס רעדט! וואס-זשע ווילסט שוין שפילן יונגע מיידעלעך? „לידינג ליידיס“!

בלעטי : אַ, מאַדאַם ראָזאַנאַוו, איך וויל נישט שפילן קיין לידינג
 פיידיס. איך וויל בלויז האָבן די געלעגנהייט צו שפילן פאַסיקע ראָלן.
 ראָלן אין וועלכע איך קען זיך געפינען, צוגעפאַסטע ראָלן, ניט אַזעלכע!...
ראָזע (שאַגט איר איבער) : בעסי, רעג מיך נישט אויף ! היינט
 איז מיין ערן-אַוונט ! אַן אַנדער מאָל וואָלט איך מיט דיר אַנדערש גע-
 רעדט. . . איבערהויפט האָב איך פיינט, אַז מען האָט צו פיל חוצפה...
 (באַהערשט איר כעס און רעדט ווייטער) פאַרגעס נישט, בעסי, אַז דו
 ביזט נאָך נישט קיין יוניאָן-פיידי, און קיינער קען דיך נישט. ווען נישט
 מיין מאַן וואָלט מען דיך דאָ אינגאַנצן נישט געווען אַריינגענומען. נאָר
 ער אַנטדעקט נייע טאַלאַנטן, און אַדע מאָל זיינען דאָס טאַלאַנטן אין
 קליידלעך. . . (כאַפט זיך פּרוּצלונג, אַז זי גייט אַריבער די מאָס) באַט,
 יו נאָו, בעסי, איי לאַיק יו, איי עם קרעזי עבאָוט יו, נאָר אַז דו וועסט
 זיך נעמען בריקען. וועט זיין שלעכט. דאָס טרעפט צום ערשטן מאָל אַז אַ
 נייע אַקטריסע זאָל ביי מיר זיין שוין דעם דריטן חודש. מער ווי אַ חודש
 האָט נאָך קיין אַקטריסע ניט אויסגעהאַלטן. (כאַפט זיך, אַז זי איז שוין
 ווידער אַביסע צו ווייט פאַרפאַרן, גיט צו) ווייל זיי האָבן נישט קיין טאַ-
 לאַנט. „באַט איי פייק טו גיוו אַ טשענס“.

בלעטי (מיט אַ זיפן) : יא, איך האָב געהערט דערפון. . .
ראָזע : אוי, דו ווייסט, בעסי, עס קאָן דאָך זיין, אַז גאַסי גאַר-
 פינקע זאָל היינט קומען צו מיין ערן-אַוונט.

בלעטי : ווירקלעך ? אַ, איך וואָלט זי אַזוי געוואָלט קענען פער-
 זענדלעך !

ראָזע : טעיטעיטע, אַ געפערלעכע מעשה : איר קענען פערזענ-
 לעך !

בלעטי : פונדעסטוועגן איז דאָס זייער שיין פון איר, נעמען איר
 קרוינראָלע „די אַרעמע יתומה“ און אייך אויסבאַרגן די פיעסע צו אייער
 ערן-אַוונט. פאַרגעסט נישט, אַז זי איז אַ באַרימטע אַקטריסע.

ראָזע : טעיטעיטע, טשאַטאַם טוט זיך ! גרויסע אַקטריסע מיי
 איי. . . וועל איך איר טאַקע ווייזן ווי אַזוי צו שפילן די „אַרעמע
 יתומה“. קודם-כֹּל האָב איך דערפון געמאַכט „די פריילעכע יתומה“.
 אוי, בעסעניו, האָסטו געדאַרפט זען מיט וואָס פאַראַ האַרצקלאַפעניש זי
 האָט מיר געגעבן די פיעסע. „נא, — זאַגט זי, — דו ביזט דאָך מיין

בעסטע פריינדין, טאָ שפּיל און זאָל דיר גאָט העלפּן, אַז דו זאָלסט מאַכן סוקסעס, און אויב איך וועל נאָר קאַנען זיך אַוועקרייסן פון מיין טעאַ-טער, קום איך צופאַרן צו דיין ערן-אַוונט דיך צו זען אין דער ראַדע". יאָ, אַזוי האָט זי געזאָגט, די פאַרשע קאַץ, די פאַסקודנע אידענע, אַ קרענק אויף איר. קען גאַרנישט און שפּילט אַלץ. זי ווינטשט מיר, אַז איך זאָל מאַכן סוקסעס! נאָק אין וואוד! (קלאַפט אין טישל) איך מאַך אַדעמאַל סוקסעס. איי, ווען איך האָב מיין טעאַטער אין ניר-יאָרק אַזוי ווי זי, וואָלט זיך דאָס היינט אַביסל אָפּגעטאַן. אַ קלייניקייט! עס וואָלט געקומען די ענגלישע און אידישע פרעסע, קריטיקער פון פאַרשיידענע צייטונגען. אַבער דאָ, אומשטיינס-געזאָגט, עס קומט דאָך אַפילו נישט קיין איין קריטיקער!

בלעטי: אַבער, מאַדאַם ראַזאַנאַוו, עס איז דאָך יאָ געקומען אַ קריטיקער, האָט איר דאָך אַנגעזאָגט, אַז מען זאָל אים נישט אַריינלאָזן...
ראַזע: וואָס דען, מען וועט אים יאָ אַריינלאָזן? הער אַ חוצפה! קומט אין טעאַטער און ברענגט נאָך מיט זיינע פריינט און פאַרנעמען די בעסטע פּלעצער אַן געלט. דערנאָך באַשרייבט ער מיך אין זיין פיין פּער, אַז עס זאָל אַזוינס גאַרנישט געהערט ווערן. לאַכט און שפּעט אָפּ פון מיר און מאַכט גאָר חזק פון מיין שפּילן און מאַכט מיך מיט דער בלאַטע צוגלייך. איך, ראַזע ראַזאַנאַוו, ווייס ניט ווי צו שפּילן, כּלעבן, ס'איז טאַקע אַ טעאַטער! מבין מיינער! כאָ... כאָ... (לאַכט זיך פּלוצלונג פּאַנאַנדער) אוי, בעסעניו, האַסט אים געדאַרפט אַנקוקן, דעם פאַרשוין. אוי, אַ צורה דאָס האָט! אַ דאָר קוואַר אידל, גרין ווי אַן אַגרעס, מיט ברידלן... און אויסגעדרייטע שיד, און ער גייט מיך קריי-טיקירן... נו, האָב איך געהייסן אַז מען זאָל אים מער נישט אַריינ-לאָזן אין מיין טעאַטער... קען יו בליים מי? ...

בלעטי: עס איז בעסער אַ שרעכטע קריטיק ווי גאָר קיין קריטיק נישט.

ראַזע: ווייל איך גאַרנישט.

בלעטי: האָט איר געפּוועלט.
(עס הערט זיך אַ סיגנאַל)

בלעטי: דאָס מיינט מען מיך, נאָך צען מינוט צו מיין אויפּטריט.

ראַזע: (ווערט נערוועז) אוי גוואַלד, וואו איז ערגעץ מיין ראַדע?

בעטי : א, איר האָט נאָך גענוג צייט. אייער אויפטרײט איז דאָך
כמעט ביים שלום פון ערשטן אָקט.
ראָזע : יעס, אָבער איך וויל איבערגיין מיין פּראָזע, מיין געזאַנג
און איבערהויפט מיין טאַנץ. (געפינט די ראָלע, קוקט אַריין אין איר
און זאָגט) :

איך ליב דיך, הימלישע זעלע,
דו ביזט נאָבעלער פון אַ פּרינץ
און איידעלער פון אַ גראַף, גראַף, גראַף.
(עס הערט זיך ווידער אַ סיגנאַל)
ראָזע (נערוועז) : אוי, פאַר וועמען ?
בעטי : פאַר מיר, פאַר מיר, צום דריטן סיגנאַל איז ערשט מיין
אויפטרײט.

ראָזע : יע, ריכטיק. איז וואו האַלט איך ?
בעטי : ביים גראַף . . .

ראָזע : יעס, גראַף. איז נאָכן גראַף גייט דאָך דאָס קופּלעטל,
מוז מען דאָך צופירן צום לידל, זאָג איך : „אַך, טייערער גראַף קאַזשי-
מיר פּאַשליצקי, האָסט זיך מגייר געווען צוליב אַן אַרעמער יתומה“ —
טפו, מיין איך, צוליב אַ פּריילעכער יתומה . . . אַוועקגעוואָרפן דייענע
טיטולן, דייענע פּערד און וועגענער און בהמות, אַלץ פאַר מיר ! אַ דזשי! . . .
און הייסן הייסטו אויף פּראָסט אידיש „שמעון“, אַ, ניין, און טויוזנט
מאַל ניין, מיין האַרץ ווערט אין מיר צעריסן. איך קאָן דאָך נישט דער-
לאָזן, אַז מען זאָל אַ גראַף רופן אַזוי פּראָסט און פשוט „שמעון“, דער-
פאַר וועסטו ביי מיר הייסן „שמייצע“ (זינגט) :

אוי, אוי, אוי, שמייע, שמייע, שמייצע,
צו דיר ציט מיין האַרץ.

אוי, אוי, אוי, שמייע, שמייע, שמייצע,
נאָר דו איינער קאַנסט היילן מיין שמאַרץ.

שמייע, זאָג וואָס איז דער פּלאַן,

ווי לאַנג איז דער שיעור אָן אַ ווייב צו זיין ?

שמייע, שמייצע, שמייצע, קום און ווער מיין מאַן . . .

און איצט גייט דער טאַנץ. (הייבט אָן צו טאַנצן, נאָר עס גייט איר ניט.
ווענדט זיך אַביסל אין פאַרלעגנהייט צו בעסין) בעסעניו, ווי אַזוי גייט

עס דארט דער טאָנץ ? אָז עס איז מיר אינגאַנצן אַרויס פון קאַפּ. אַ
קלייניקייט ! אַז דאָס גאַנצע טעאַטער טראָג איך דאָך אויף מיינע פליי-
צעס. אַרץ, אַרץ — אויף מיר ! . . .

בעטי : איך האָב דאָך אייך שוין געהאַט אויסגעלערנט דעם
גאַנצן טאָנץ. פאַרגעסן, האָ ? אַררייט, וועל איך אייך ווייזן נאָך אַמאָל
(הייבט אָן) אָט אַזוי : איינס, צוויי, דריי, איינס, צוויי, דריי, איינס,
צוויי, דריי. (טאַנצט אויס אַ שיינעם טאָנץ, און ווען זי ענדיקט, הערט
זי ווי עמיצער פאַטשט בראַוואַ)

(איך דער צייט ווען בעסי האָט געטאַנצט איז אומבאַמערקט אַרייב-
געקומען דער טעאַטער־מענדזשער סעם ראַזאַנאָו.)

סעם : בראַוואַ, בראַוואַ, בעסי, איך האָב גאַרנישט געוואוסט, אז
דו קענסט אַזוי שייך טאַנצן.

בעטי : אַ דאַנק, פון וואַנען האָט איר עס געזאָלט וויסן ?
ראַזע : (וואַרפט אויף אים אַ בייזן בליק) : ווער האָט נאָך דיר גע-
שיקט ? און וואָס דאַרפסטו דאָ האָבן ?

סעם : ראַזע דאַרלינג, רעג זיך נישט אויף : עס איז היינט דיין
ערד־אונט און עס איז אַן אויספאַרקויפט הויז, בין איך בלוז געקומען
זען צי דו ביזט גרייט, ווייל דו וועסט באַלד דאַרפן אויפטרעטן.

ראַזע : איך האָב פלענטי צייט, פלענטי, איך גיי ערשט אפשר אַ
האַלבע שעה נאָך בעסי, טאָ צו וואָס קומסטו אַהער שמעקן מיטן נעז ?
(ס'הערט זיך אַ סיגנאַל)

בעטי : פאַר מיר. (אַפּ)

סעם : זיי אַביסל מער פאַרזיכטיק מיט בעסין. זי איז אַ פייאיק
מיידל און מיר דאַרפן איר האָבן אין דער קאַמפּאַניע.

ראַזע : ווער דאַרף איר האָבן ? דו אפשר, נישט איך ! וואָס,
סעמקעלע, האָסט שוין דערזען אַ ניי פנימל, אַ פרישע ספּאַניצע, און
עס ברענט שוין אויף דיר די הויט. פעטער, מען קען אייך . . . הו אין
די העל איז שי ? דער סמאַרק ! אַ קאַליקע אַ וויסטע ! קען דאָך אַפיי-
דו קיין אידיש נישט ריידן, און דו . . . דו רעד איר נאָר נישט איין קיין
פייגעלעך אין בוועם, ווייל זי קאָן נאָך טאַקע מיינען, אַז זי איז „עמי-
צער“, ווייל דער „עמיצער“ בין איך, איך, איך, איך (שרייט אַרץ הע-
כער) איך, דו הערסט, איך !

טעם : דו, דו, דו, איבעראַל דו. דראַמע — דו, קאַמעדיע — דו, אַפערטע — דו, פאַרס — דו און טראַגעדיע נאָך אַמאָל דו. ווי גייט דאָרט דאָס לידל (זינגט מיטן ניגון פון „דודעלע“):

העלדין דו,

גרעפין דו,

פרינצעסין דו,

מכשפה דו,

דו... דו... דו... דו... דו... דו...

ראַזע (שאַגט אים איבער): דו, דרעקטאָר מיינער, קנאַקער אָן אַ נון, יונגע טאַלאַנטן ווילט זיך אים, מיט לייטעראַרישע פיעסן, מיינסט, אַז איך האָב שוין פאַרגעסן די לייטעראַרישע פיעסע, וואָס דו האָסט אויפֿ־געפירט „ווייכע ווינטן“? אַז אַך און וויי וואָלט דאָך געווען ווען איך שטעל נישט אַריין אַ פאַר סאַנגס... דאָס פובליקום וואָלט דאָך איינ־געשלאָפֿן. מען האָט אַזוי אויך געגענעצט. עקספערמענטן ווילט זיך אים מאַכן מיט טשאַרלס געלט, אָבער נאָ מאָר, דו הערסט, נאָ מאָר. איך וויל מער נישט קיין נייע טאַלאַנטן און וויל מער נישט בעסין.

טעם : וואָס האָסטו צו בעסין? פאַרוואָס ווילסטו ניט בעסין?

אדרבא, זאָג מיר פאַרוואָס?

ראַזע : דערפאַר וויל איך וויל נישט, און אויב דו וועסט זיך

איינשפאַרן, אַז בעסי מוז דווקא מיט אונדז שפילן, גיי איך אַרויס און עס איז אויס געשעפט...

טעם : רייזעלע, דו פאַנגסט שוין ווידער אָן? דו ברענגסט דאָך

אום דאָס טעאָטער, דו לאַזט דאָך נישט צו קיין שום יונגע אַקטריסע (קוקט אויף איר דורכדרינגענדיק) איי, רייזעלע, רייזעלע, דו ווערסט אַלט...

ראַזע : אוי, מיין האַרץ! (כאַפט זיך פאַרן האַרץ) אוי, עס איז

מיר נישט גוט! אַ גלאַז וואַסער! פליז, וואַסער! איך חלש... (פאַר־וואַרפט דעם קאַפ און בלייבט לייגן אַ פאַרחלשטע).

טעם (בלייבט אַ מינוט שטיין און קוקט אויף איר גלייכגילטיק,

גיט אַ צי מיט דער פלייצע, אַ מאַך מיט דער האַנט און גייט אַוועק).

(עס הערט זיך אַ לייכטער קלאַפ אין דער טיר, באַלד אַ שטאַרקע

דער קלאַפ).

ראַזע (הייבט אויף דעם קאָפּ און קוקט זיך אַרום גנביש און ווען זי זעט קיינעם ניט, טוט זי אַ רעווע אַרויס הויך אויפן קול ווי עס וואָלט גאַרנישט פאַסירט) : קאָם אין !

גאַסִי (אַ פרוי פון אַ יאָר 52, אַנגעשמירט און אויסגעפּוצט לויט דער לעצטער מאַדע, אָבער זייער שרייענדיק, קומט אַריין. ביידע אַקט טריסעס כאַפּן זיך אַרום און צעקושן זיך).

ראַזע : גאַסי, דאַרלינג, האָו אַר יו, האָני, אַזאַ גאַסט, אַזאַ גאַסט ! איך האָב דאָך נאָר וואָס גערעדט וועגן דיר. איך האָב זיך דאָ געשפּאַרט מיט אַן אַקטיאָר און אים געזאָגט, אַז דו ביזט גרעסער פון דער קאַליש. **גאַסִי** : אַ, יו אַר אַ דאַרלינג.

ראַזע : זאָג מיר ווי אַזוי האָסטו געקאַנט אַוועקפאַרן, און ווי אַזוי וועט מען קאָנען אויסקומען אַן דיר ? ! . . .

גאַסִי : עס איז היינט נישט קיין וויכטיקער אַוונט. עפעס אַ בער נעפיט פאַר אַ סאַסייעטי, שפּילט די הויפט־ראַלע יאַנקעלע פאַרן. איך האָב שוין אַזוי מאַנעוורירט, אַז איך זאָל זיין פּריי היינט אַוונט (קוקט זיך אום צי ראַזע איז אַריין) ווייסט, כּיבין ניט אַליין . . . נאָך דער פאַרשטעלונג קומט ער אַהער.

ראַזע : ווער ?

גאַסִי : אַד, ראַזאַ, איך בין פאַרליבט, פאַרליבט איבער די אויערן.

ראַזע : נו, ווייס איך דאָך.

גאַסִי : פון וואָנען ווייסטו, אַז קיין מענטש אין דער וועלט ווייסט

עס נישט. עס איז אַ סוד.

ראַזע : האָסט עס דאָך מיר אַליין דערציילט . . .

גאַסִי : ווי אַזוי האָב איך דיר געקאַנט דערציילן, אַז איך האָב

דיך לעצטנס נישט געזען ? !

ראַזע : וואָס הייסט, דו האָסט מיך לעצטנס נישט געזען ? האָסט

דאָך מיך געזען צוריק מיט דריי מאַנאַטן אין גיו־יאָרק אין קאַפע, איידער איך בין געפאַרן אויף דער ראוד. ביזט דאָך דאָן אַרומגעגאַנגען און גע־קוקט אויף דער רבנה ווי אַ זעכצן יאָריק מיידעלע און יעדן צווייטן טאַג ביזטו געפּלויגן קיין פּילאָדעלפיע.

גאַסִי : אַ, יענעם מיינסטו גאָר ? !

ראַזע : נו, יא, מר. פּילאָדעלפיע פון פּילאָדעלפיע.

גאַסִי : אָ, דאָס איז דאָך שוין אַן אַלטער אָפגעבליאַקעוועטער ראָ-
מאַן . . . אַלט ווי די פּיראַמידן . . .

ראָזע : שנעל אַלט געוואָרן ! איך געדענק ווי דו האָסט געוואָלט
אַרויסוואַרפן די סוברעטיין פון דיין קאַמפּאַניע דערפאַר ווייל עס האָט
זיך דיר אויסגעוויזן, אַז זי האָט צו אים אַ שמייכל געטאָן . . .

גאַסִי : פּליז, ראָזע, זאָג מיר נישט קיין מוסר, ווייל איך האָב
פּיינט מוסר. נו, אוודאי, ווער קאָן זיין אַזוי אָנשטענדיק און אַזוי גוט
ווי דו און זיך האַלטן ווי דו מיט טשאַרלין שוין דאָס צווייטע יאָר ? !
אַבער מיך אינטערעסירן נישט קיין מאַני-מענער, ווייל ביי מיר איז דאָס
לײַבע, אמתע, הייליקע לײַבע . . . (ווערט פּלוצלונג סענטימענטאַל) אָ,
ראָזע דאַרלינג, דו דאַרפסט זען מיין איצטיקן . . . עדוואַרד הייסט ער...
ראָזע : נאָכן ענגלישן קעניג, האָ . . . דער אַכטער, עדוואַרד טהי
העיט . . .

גאַסִי : שייך, געביילדעט, קלוג ווי אַלע וועלטן און סעקס-אַפּיל,
אוי האָט ער סעקס-אַפּיל . . .

ראָזע (נייגעריק) : ווער מיינסטו האָט מער סעקס-אַפּיל, דער
פּילדערלפּיער אָדער דיין איצטיקער עדוואַרד ?

גאַסִי : איי, ווהאט איז די מעטער וויטה יו ? אַ פאַרגלייך אַביסל!
עדוואַרד איז אַן אמתער קאָוואַליער. זיין שטעל, זיין גאַנג, זיינע מאַ-
ניערן, היינט זיינע זיסע רייד . . .

ראָזע (שלאָגט איר איבער) : אָ, פונקט אַזוי באַגייסטערט ביזטו
געווען פאַר דעם פּילדערלפּיער מר. פּלאַמשטיין.

גאַסִי : פּליז, דערמאַן מיר נישט זיין נאַמען !

ראָזע : פאַרוואָס ביזטו אַזוי ביזן אויף אים ? פאַרקערט, איך
מייך, אַז ער איז געווען אַ זייער פּיינער מאַן.

גאַסִי (קרימט איר נאָך) : זייער אַ פּיינער מאַן . . . ס'מזל אויף
אים . . .

ראָזע : איך פאַרשטיי נישט וואָס האָט פּאַסירט ? !

גאַסִי : צוריק מיט אַ פאַר וואָכן האָב איך אים צופעליק באַגעגנט,
צו אַ באַנקעט, האָט ער דאָך מיך נישט דערקענט . . .

ראָזע : מסתמא ביזטו געווען אָנגעטאָן . . .

גאַסִי : נייך, נישט דאָס, ער איז געקומען מיטן ווייב . . .

בעסי (קומט אריין, זעצט זיך ביי איר טישל און נעמט זיך גריי-
מירן).

גאָסי (שטיי, מיט אַ וואונק) : ווער איז זי ?
ראָזע (סאַרקאָסטיש) : וויל ווערן אן עקטערקע . . .
גאָסי : אַהאַ, זי וויל שלאָפן שפּעט.
ראָזע (שטעלט זיי פאַר) : באַקענט זיך, די גרויסע גאָסי גאַר-
פינקל און בעסי גוטמאַן.

גאָסי : האָו דו יו דו !
בעסי : עס פרייט מיך זייער צו האָבן דאָס פאַרגעניגן אייך צו
קענען פּערזענלעך. איך האָב אַ סך געהערט פון אייך און האָב אויך גע-
זייענט אין די צייטונגען וועגן אייך. עס מוז זיין אַ וואונדערלעך געפיל
צו קאָנען זיך אויסלעבן קינסטלעריש.

גאָסי : ע, דאָס אַלץ איז גאַרנישט וויכטיק, מיידל.
בעסי : וואָס קאָן נאָך זיין וויכטיקער פאַר אַ שוישפילעריין ?
גאָסי : זיבע. זיבע איז די הויפט-זאַך. זאָג מיר בעסער, מיידל,
האָסט אַ געזיבטן ?

בעסי (פאַרשעמט) : יאָ, איך האָב . . .
גאָסי : עפעס אַ רעכטער ?
ראָזע (וועלכע האָט די גאַנצע צייט בעת זייער געשפרעך אַריינ-
געקוקט אין איר ראַלע, ווערט אויך נייגעריק) : טאַקע, ווער איז ער ?

בעסי (שטיי) : אַ פּאַעט !
ביידע : אַ וואָס ?
בעסי : אַ פּאַעט, אַ שרייבער.
ראָזע : אין וועלכן פייפער שרייבט ער ?
בעסי : ער שרייבט נישט אין קיין צייטונג.
ראָזע : איז פון וואָנען מאַכט ער אַ לעבן ?

בעסי (אין אַ פאַרעגנהייט) : ער פעדלט אַביסל צו מיט שניפּסן.
גאָסי (צו ראָזע) : הי פעדלס וויטה טייס.

ראָזע : זאַג-נישע, אַז ער איז אַ פעדלער ! איי, וואָס טויג דיר
דאָרטן אַן אַרעמער פעדלער ? אַן אַקטריסע דאַרף טאַקע האָבן אַ גע-
זיבטן, ווייל פון וואָנען וואָלטן מיר גענומען אינספּיראַציע ווען נישט
פון אַ קאַפּעטשקע זיבע ? נאָר — אַז מען האַלט שוין אין פאַרליבן זיך,

בעסין) מיין געניט אויג זעט, אז דו ביזט א שיין מיידל אפילו מיטן פארשמירטן פנים. נו, איז דיר מסתמא גוט, מען לויפט דיר נאך, הא ?

בעטי : יא, פון מענעדזשער ביזן דזשעניטאר, אלע.

גאטי : און אלע זאגן דיר צו, אז זיי וועלן דיר מאכן גרויס ?

בעטי : ריכטיק.

גאטי : נו ?

בעטי : עס איז מיר דערווידער. עס עקלט מיך פון זיי אלעמען.

גאטי : וואס-זשע, דו מיינסט טאקע, אז דו וועסט קאנען ווערן

אן אקטריסע און נישט דורכגיין די מענעדזשערס שלאפצימערן ? זיסע חלומות . . .

בעטי : אויב מען האט טאלאנט, דארף מען דאס נישט, און אויב

מען האט נישט קיין טאלאנט, וועט עס נישט העלפן.

גאטי : וועסט עלטער ווערן, וועסטו קליגער ווערן, דערצייל

מיר בעסער פון דיין פאָעט ! ביזט פארליבט ? הא ? איז ער עפעס א שיינער ?

בעטי : וואָס איז דאָ צו דערציילן ? אז מען איז פארליבט, האָט

מען געוויינלעך ליב צו טראַכטן דערפון אין דער שטיק.

גאטי : פאָרוואָס אין דער שטיק ? איך זע נישט איין פאָרוואָס

מען קאָן דערפון נישט רעדן אין דער הויך ? פאָרקערט, ביי מיר — אזוי

שנעל ווי איך האָב אַ ליבע, מוז איך דאָס דערציילן, אָז נישט פיל איך

פשוט ווי איך ווער צעפלאַצט. פאָרשטייט זיך, אז איך דערצייל דאָס

נישט קיין פרעמדע מענטשן, נאָר אַן אייגענער, אַן אַקטריסע, מיין בעס-טער פריינדין.

בעטי : יא, אָבער עס קאָן דאָך אַמאָל טרעפן, אָז אייער בעסטע

פריינדין דערציילט עס איר בעסטער פריינדין און איר בעסטע פריינדין

דערציילט עס גלאַט אזוי צו אַ פאָר פון אירע גוטע פריינט און אזוי אַרום

ווערט דאָס אַ פריינטלעכער סוד פאָר דער גאַנצער טעאַטער-פראַפעסיע...

גאטי : ביזט נישט קיין נאָריש מיידל. אַ שאַד וואָס דו ווילסט

ווערן אַן אַקטריסע . . .

בעטי : אַ שאַד ? פאָרוואָס אַ שאַד ?

גאטי : ווייל דו וועסט פטרן אַ שיין, יונג לעבן.

בעטי : שפילן טעאַטער ? שאַפן ראָלן ? דאָס מיינט פטרן אַ

לעבן ?

גאַסײַ: יאָ, אויף דער אידישער בינע — יאָ. אַט בין איך שוין אַ סטאַר. נו, איז וואָס? ווהער אין טהי העל דיט איט געט מי? וואו ווייט בין איך אַוועק?

בעטי: פונקט אַזוי ווייט ווי עס איז אַוועק דאָס גאַנצע אידישע טעאטער, אַזוי ווייט, אַז ווען מיין באַבע שטייט איצט אויף פון איר קבר און קומט אַריין אין איינעם פון די אידישע טעאטערס — דאַמיר זאָגן צום צווייטן אַקט, וואָלט זי געמיינט, אַז זי איז געווען אַוועק בלויז פאַר „אינטערמישן“. מען פֿליט דאָך שוין מיט עראָפֿלאַנען, אַבער אין אידישן טעאטער האָלט מען נאָך, אַז „עס וועט קומען אַ צייט פון אייזנבאַנען“...

גאַסײַ: דו טראַכסט אַביסעלע צו טיף. קאַנסט נאָך קריגן גרויע האָר און אַלט ווערן פאַר דער צייט. אַסור, אויב עס לוינט זיך, איבער-הויפט דאַרף מען נישט נעמען זאָכן צו ערנסט. . . . ווי דאַנג לעבט מען אינגאַנצן? איבערהויפט אַקטריסעס? ! בלויז אַזוי דאַנג ווי מיר קאַ-נען אָנהאַלטן אונדזער אויסזען, איז זשיווי פאַקאָ זשיוויאַטיסאַ! ווהאַט טהי העל, איי עס אַ סטאַר עניוועי. איך האָב שוין אַלץ געזען און אַלץ געשפּילט, פון „כינקע פינקע“ ביז דעם אומשטערבלעכן גאַרדינס רעפער-טואַר. און מיין נאָר נישט, אַז עס איז מיר אַזוי גרינג אָנגעקומען. איך בין גענוג אַדורכגעאַנגען. אַהאַ! . . . אַבער געשפּילט, אַפּילו די „קאַ-מעליען דאַמע“ אויך געשפּילט.

בעטי (שפּרינגט אויף): אַ! די „קאַמעליען דאַמע“! אַט אַזעלכע ראָלן וואָלט איך געוואָלט שפּילן: „מאַדאַם עקס“, „זאַזאַ“, „קאַמעליען דאַמע“.

גאַסײַ: דאָס אַלץ? נו, און שעקספּירס רעפערטואַר האַסטו דאָך פאַרגעסן! וואָס הערט זיך עפעס מיט „ראַמעאַ און דזשוליעט“? שאַ, ווייסט גאָר וואָס, גיב פאַר מיר אַ שפּיל אָפֿ אַט-די סצענע, ווי דזשוליעט נעמט איין סם, און דאַמיד זען וואָס דו קענסט. (פּויעז) נו, אַנטרע דזשוליעט! (פאַרנייגט זיך קאַמיש) נו, איך וואָרט!

בעטי: אויב איר זענט אויפּריכטיק, איז גוט, קאָן איך פאַר אייך אַפּשפּילן די סצענע, ווייז איך וואָלט זייער געוואָלט הערן אייער מיי-נונג . . .

גאַסײַ (פאַרוואַנדערט): דו קענסט טאַקע די ראַלע פון אויסנ-ווייניק?

בעטי: נישט בלויז די ראָלע פון דזשוליעט, נאָר איך קען אויך די ראָלן פון זאָזא, קאָמעדיען דאָמע, קרייצער סאַנאַטאַ און . . .
גאַסי (שלאַגט איר איבער): דו קענסט אַביסל צו פיל. איך האָב מורא, אַז עס קאָן דיר נאָר שאַדן צו דיין קאַריערע, איבערהויפּט קענסטו צופיל פאַר ראָזע ראָזאַנאַווס טעאַטער! . . .

בעטי (שטראַלט אויף): נו, איז אפשר אין ניריאַרק? אפשר ביי אייך אין טעאַטער?

גאַסי: ביי מיר? ע . . . (שטאַמלט) וועל, בעסי, ביי מיר שפילן שוין יאָרן אַקטריסעס מיט גרויס דערפאַרונג. איך האָב אַזוי אויך צוויי איבעריקע אַקטריסעס, קריגן באַצאַלט און טוען גאַרנישט . . . נישט טאָ קיין פּלאַץ פאַר קיין נייע . . . אַ שאַד, ווירקלעך אַ שאַד . . .
(ס'הערט זיך אַ סיגנאַל)

בעטי: דאָס מיינט, אַז איך דאַרף מיר גרייטן צום צווייטן אַקט. יא, איך דאַרף מיר גרייטן אויפצונעמען מיינע אייניקלעך. איך בין שוין מיט מזל אַ באַבע.

גאַסי: און איך מוז אַרויסלויפן זען ווי אַזוי ראָזע דערהרגעט דעם שדוס קוירטן. וועל, סאַלאַנג, און לויסן, בעסי, אַז דו וועסט קומען קיין ניריאַרק, מעגסטו קומען מיר זען שפילן. ס'וועט דיר צונאָך קומען. דו ביזט אַ וואַיז מיידל און דו געפּעלסט מיר. וועל, צום ווידערזען! (גיט אַ מאַך מיט דער האַנט און לאַזט זיך גיין. בלייבט אַבער שטיין ביי דער טיר) און הער זיך איין, בעסי, ווען דו וועסט קומען אין מיינ טעאַטער מיר זען שפילן, וועסטו נישט דאַרפן צאָלן פאַר קיין טיקעט. איך וועל דיר געבן אַ פעס . . .

בעטי: אַ דאַנק.
גאַסי (גיט זיך אַ נויג. אַפ.)

בעטי (נאַכטראַכטנדיק): זי וועט מיר געבן אַ פעס (נעמט זיך גרימירן כדי אויסצוקוקן עלטער).

טעם (קומט אַריין מיט אַ בוקעט בלומען): בעסי, דאַרלינג, בלד מען פאַר דיר.

בעטי: אַ דאַנק. (דרייט זיך נישט אויס און נעמט ניט די בלד מען אין דער צייט וואָס סעם רערט צו איר. טוט זיך אָן אַ טיכל איבערן קאַפּ און פאַרבינדט עס הינטער די אויערן. טוט אָן אַ פאַר שפּאַקולן אויפן שפּיץ נאָז, אַזוי, אַז ווען זי רעדט, קוקט זי אַריבער די בריילן).

טעם : היינט, דו הערסט, היינט נאָכן שפּידן, וועסטו מיך באַגע-
גענען אין דאַרענס האַטעל. דו הערסט, בעסי, איך פּאַנג אָן צו פאַרלירן
מיין געדולד. איך שלאַג מיך איבער דיר מיט דער גאַנצער קאַמפּאַניע,
קריג זיך מיטן ווייב און דו גאַרנישט ! וואו איז דאָס געהערט געוואָרן?
איך, סעם ראָזאַנאווי, זאַל נאָכלויפן אַ יונגע אַקטריסע, נאָך גאר אָן אומ-
באַקאַנטע, שוין דעם פּערטן חודש, און אָן רעזולטאַטן. מיינע פּריינט
וואַלטן דאָך געלאַכט אין די פּויסטן ווען זיי ווייסן דאָס ! (ווייכער)
הערסט, בעסי דאַרלינג, איך האָב דיך ליב, איך פּגד אַוועק נאָך דיר. אַלץ
וועל איך פאַר דיר טאָן. דו וועסט נאָך ביי מיר ברענען אין עלעקטרישע
לעמפלעך : בעסי גיטמאַן, אַ סטאַר, אַ גרויסע באַרימטע אַקטריסע. בעסי
דאַרלינג, איי לאָוו יו, און איך, נאָר איך קאָן דיך מאַכן גרויס. אַלזאָ,
היינט איינס ביינאַכט.

בעסי (דרייט זיך אויס, גרימירט ווי אַן אַלטייטשקע אידענע): האָ?
(שטעלט אונטער אַן אויער) איך בין אַביסל טויבלעך אויפן געהער.

טעם : איך בעט דיך, בעסי, הער אויף צו שפּידן טעאַטער. איך
בין איצט צו ערנסט פאַר דעם . . .

בעסי : (רעדט מיט דעם אַקצענט פון אַן אַלטער אידענע) : איך
ווייל נישט אַרויסגיין פון דער ראַלע.

טעם : אַלזאָ, בעסי, זאָג שנעל איידער עס קומט אָן מיין ווייב,
וועסט וואַרטן ?

בעסי : איי, וואָס טויג אייך אַן אַלטע אידענע ? איך בין דאָך
שוין אַ זקנה. דאַרט (ווייזט אויף דער טיר, וואו ראָזע איז אַוועק) איז
די יוגנט, די זעכצן יאַריקע ! (ס'הערט זיך אַ סיגנאַל) מיין אויפטריט
(כאַפט זיך אויף און לאָזט זיך גיין פּאַמעלעך, איינגעבוּיגן ווי אַן אַלטע
זקנה, חזרט די ראַלע) איי, גאַט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב,
זאַלטט אונדז געבן אַ געזונטע וואָך, מיט ברכה, הצלחה און פרנסה,
זאַלטט אַפהיטן מיינע קינדער, מיינע קינדס-קינדער, מיינע אייניקלעך,
מיין רייזעלען, מיין שימעלען און מיין ליטל דזשימי (אַפּ).

טעם (וועלכער איז די גאַנצע צייט געשטאַנען און איר נאָכגע-
קוקט, צעטומלט, כאַפט מיט כעס דעם בוקעט בלומען און וויל אים אַ
קנאַק טאָן צו דער ערד. אין דער מינוט קומט אַריין זיין פּרוי ראָזע.
בלייבט ער מיט די בלימען אין דער לופטן און גיט עס ראָזען) : נאָ, פאַר
דיר.

(פאַרהאַנג)

